

www.digitalne-knjige.com

Ivo Mišo Andrić

MOZDANI UDAR©I

Ogledi o knjigama aforizama i humora

Ivo Mijo Andrić

MOŽDANI UDARCI

Ogledi o knjigama aforizama i humora

2020. godine

Ivo Mijo Andrić

MOŽDANI UDARCI

Ogledi o knjigama aforizama i humora

Naklada:

Autor i Udruga UHAH

© Copyright Ivo Mijo Andrić. Sva prava pridržana.

Ni jedan dio ove knjige ne smije se reproducirati u bilo kom obliku ili na bilo koji način uklopiti u drugi rad, prenijeti u bilo koju formu: bez pismenog odobrenja autora, uvažavajući sva autorska prava.

*Smijeh je efikasan prirodni lijek
i u doba korone. Liječite se ljudi,
čitajući knjigu!*

Ivo Mijo Andrić

Pripremio: Ivo Mijo Andrić

Uredio: Nenad Grbac

OD MISLI DO RIJEČI

AFORIZMOM DO VEDRINE DUHA

Nedo Zuban: KAMEN MUDROSTI, Genesis, Zagreb, 2003.

U svijetu umjetnosti Nedo Zuban je poznat kao vrstan tekstopisac. U njegovoj literarnoj radionici nastalo je više stotina tekstova narodne i zabavne muzike koje su uglazbili poznati kompozitori, a snimili i ispjevali mnogi popularni pjevači. Za tu vrstu stvaralaštva Zuban je osvojio brojne nagrade na muzičkim festivalima i jedan je od najtrofejnijih tekstopisaca u Hrvatskoj i šire.

Među ljubiteljima humora i satire Nedo je poznat i kao uspješan pisac aforizama, epigrama i skečeva kojima uveseljava narod na svoj splitsko-purgerski način. Taj rođeni Dalmatinac odavno se skrasio u Zagrebu gdje desetljećima, uz redovan posao, zapisuje vedre stihove i humorne misli kojima unosi radost u naše domove, razbijajući vedrinom monotoniju i prozaiku života koja nas prati od rata na ovamo. I dok su njegovi stihovi zabilježeni na nosačima zvuka, aforizmi su mu objavljeni u samostalnim i zajedničkim knjigama, radijskim emisijama te na stranicama listova i časopisa. Jednoj od tih knjiga pod naslovom ***Kamen mudrosti*** posvećen je i ovaj prikaz koji je napisan sa većim zakašnjenjem u sklopu projekta predstavljanja djela hrvatskih aforista i humorista.

Nedo Zuban je spisatelj širokog stvaralačkog opusa. Uz naprijed spomenute literarne vrste, on piše poeziju i prozu za djecu i odrasle, kazališna libreta, scenarije i konferanse za kulturno-umjetničke priredbe. U tom se poslu izvještio do te mjere, da se može svrstati među spisateljske univerzalce velikog kalibra. U usporedbi s tim, naprijed spomenuti ***Kamen mudrosti*** samo je mali libarski isječak iz obimne bilježnice u koju je pohranjeno više od 5000 aforizama, epigrama i drugih mudrih misli.

Uzevši kamen kao sredstvo za eksplikaciju vlastite mudrosti, Zuban uz moto: *Čovjek najviše pamti ono što bi htio da mu drugi najprije zaborave*, otvara leksičku kutiju u koju je posložio više od 600 misaonih bisera o ljudima i njihovim ćudima, o vremenu i nevremenu, tranziciji i tranzistorizaciji, politici i politikantstvu, gospodi i gospodarstvu, umijeću i umjetnosti, poštenju i nepoštenjačinama, građanstvu i seljačinama u smislu kako im to najbolje paše i pristaje. U jednom od njih zato kaže: *Dobro i stojimo koliki sjede i leže*. Dodao bih još, i koliko neki naplaćuju tu svoju sjedarinu i ležarinu na račun „dobrostojećeg“ naroda. Vezano uz te, neke među nama, nastao je i aforizam: *Nekima bi i pucanj u glavu bio pucanj u prazno!* Za druge koji se mogu prepoznati u aforizmu: *Prorijedili smo se čim je zagustilo*, Nedo Zuban kaže: *Tjerali bi oni mak na konac, ali se boje da se ne odmota klupko*. S njima je najteže izaći na kraj jer su naoružani do zuba, pa aforist rezignirano izjavljuje: *Nikako da razoružamo one koji su se raspištoljili*. Za jednog od njih ili od drugih, svejedno, priznaje: *Da je držao jezik za zubima, danas ne bi nosio protezu*.

Osim aforističkih misli i primisli satiričnog sadržaja, autor zapisuje gnome i sentencije na aktualne teme, kao i mudroslovne izreke iskovane po vlastitoj mjeri i potrebi. Tako između korica knjige nalazimo i ove dubokoumne zapise: *Dok se ne ispuni, svako je obećanje prazno; Znajući da je pravda spora, obogatili su se na brzinu; Narod se ne zavodi golom istinom; Svaka čistka je prljav posao; Kod nas i bosu idu ukorak s vremenom; Karijera se gradi i zidom šutnje; S porastom očeva domovine, raste broj ratne siročadi; Tko ne sluša, prisluškuju ga; Otkad uzima ispod žita, ne čeka u redu za crni kruh; Imaju razvijen osjećaj odgovornosti, rade što im odgovara; Puno su napravili da ništa ne rade; Ako si u samici, u lošem si društvu*.

Aforistika Nede Zubana, na jednostavan način i s malo riječi razmatra krupne društvene pojave i probleme, razotkriva one koji ih proizvode i nameću društvu, te pruža mogućnost svakome da vidi ono što mu je promaknulo na prvi pogled, ili je zaobišlo uspavane misli. Pisac nema pravo na šutnju, zatvaranje očiju, niti preskakanje prepona koje postavlja prepredena politika, loša ekonomija i primitivna kultura dijela naroda, ili sredine u kojoj živi i djeluje. On mora biti budan u svako doba dana i noći, spretan da uobliči sve što koči društveni napredak i spreman da razobliči one koji nas vode u slijepu ulicu. Tu spisateljsku zadaću Zuban je naučio u obitelji i osnovnoj školi, a produbio daljim obrazovanjem i radom na područjima koja pružaju mogućnost za angažirano, svestrano i učinkovito individualno i društveno djelovanje. Njegov kamen mudrosti, u prenesenom značenju, nalazi se u glavi a ne u obući gdje žulja ili u džepu, odakle se može lako baciti ili lansirati iz dječje pračke.

Jezik i stil kojim se Zuban služi pri oblikovanju aforističke misli prilagođen je proznim čitačima opće prakse, ali i onima koji tek povremeno čitaju tjedna ili mjesečna glasila. Njima bi pripovjedne ili romansirane knjige bile zamorne i oduzimale bi im dragocjeno vrijeme za obavljanje važnijih egzistencijalnih poslova. Aforizam, sam po sebi, nije velik umni teret. On je, prije svega, test inteligencije čitača i njihove duhovne sposobnosti da razumiju smisao piščeve poruke. Nedo Zuban je svoju aforističku misiju shvatio kao zabavnu literarnu igru u kojoj, gotovo ravnopravno, sudjeluju pisac i čitatelj. Prvi kao tvorac, a drugi kao interpretator njegove misaone tvorbe pretočene u kratku, jasnu i duhovitu leksičku formu, u književnosti poznatu pod imenom aforizam.

Zbirka *Kamen mudrosti* nudi svakome onoliko koliko se sam u njoj pronade. Nudi zadovoljstvo čitanja, mogućnost duhovnog samopropitivanja i zdravu gimnastiku lica osvježenog smijehom koga je, nažalost, sve manje u našem javnom, ali i u intimnom obiteljskom prostoru. Takva nam literatura nedostaje i društvo bi se trebalo pobrinuti da podupre njezino stvaranje i javno publiciranje. Sredstva se za to mogu pronaći, a ljude spremne i osposobljene za takvu vrstu pisanja već imamo. Zašto onda ne iskoristiti priliku za vraćanje vedrine i osmijeha na zabrinuta ljudska lica i smijeha na naše poluprazne ulice?!

SATIRA NE SATIRE

Marko Grgičević: SATIRI NAD MOJOM DOMOVINOM, Genesis, Zagreb, 2004.

S velikim zakašnjenjem, u mojoj nesređenoj biblioteci, pronašao sam knjigu aforizama sada već pokojnog Marka Grgičevića, za života umirovljenog pomorca iz Pule. Naslov joj je **Satiri nad mojom domovinom**. U prvi mah naslov mi se učinio pretencioznim, pa sam najprije pročitao kratku biografiju napisanu iz pera urednika Miroslava Vukmanića. Marko je rođen 1937. godine, pisanjem se bavio tridesetak godina, a ovaj svijet je napustio 2015. Za života nije puno toga napisao, ali ono što je došlo do čitatelja nagrađeno je zlatnom plakatom za aforizme na Međunarodnom festivalu humora i satire u Slavonskom Brodu. Zaslužno u svakom slučaju i pošteno da poštenije ne može biti. Jer, od svih knjiga aforizama koje sam do sada pročitao od hrvatskih autora, *Satir nad mojom domovinom* je najubojitija knjiga satiričnog aforizma koja je pisana bez dlake na jeziku i oštrinom što nadmašuje čak i čuvenu britvu Seviljskog brijčača.

Gotovo, pa svi uvršteni aforizmi, a ima ih više od 600, satiričnim skalpelom seciraju slabosti i mane hrvatskog društva, države i njezinih istaknutih pojedinaca, a ne zaobilaze ni široke narodne mase koje su 'dosanjale' višestoljetni san svojih velmoža da imaju svoju državu po mjerilima međunarodne zajednice i teoriji koju sam učio na Fakultetu političkih znanosti prije više od 50 godina. Marko Grgičević se osmijelio da u eri novo ustoličene demokracije političkog pluralizma učini aforističko-satiričnu analizu svega što nas je snašlo od prelaska iz jednopartijskog sistema socijalističkog samoupravljanja (ne komunizma kako neki snatre i bulazne) u

višestranačku kapitalističku tvorevinu suvremenog globalističkog tipa upravljanja Europom i svijetom. Kratko razdoblje suverenosti, dugo gotovo dva desetljeća, od ulaska u EU zamijenjeno je dirigentskom palicom mentora iz Brisla, tako da je san o punoj neovisnosti nakon izlaska iz, mnogima mrske SFRJ, postao noćnom morom svih do Boga zakletih suverenista. Ona narodna izreka „što je babi milo, to joj se i snilo“, relativno je brzo pokleknula pod firmom euro-integracija, tj. širenja EU-a na istok i jug. Kao da se to nije znalo ili moglo znati i prije raspada tri federalne države na ovome dijelu svijeta. Aforisti satirične provenijencije bi to u najkraćem rekli: Izveli su to majstorski - SAD ili nikad!

Pokoj mu duši, Marko Grgičević, bio je svjestan svega toga i na vrijeme je upozoravao svojim satiričnim žaokama na sve ono što smo propustili i što ćemo prepustiti silama sa zapada koje Boga štiju, ali ga ne mole ni zašto što imaju u svojim srednjoročnim i dugoročnim planovima. To nam najbolje potvrđuje četvrtstoljetna činjenica da je EU ušla u BiH 1995, a da ni Bosna niti Hercegovina neće ući u EU, možda, ni za narednih 20 godina. Tako tvrde zloguki proroci, a europska birokracija to samo šutnjom potvrđuje. A oni, ili one države koje su ušle u tu istu EU u 21. stoljeću, nisu dorasla kompenzacija tek izbrexitovanoj Velikoj Britaniji, ma koliko se to zemljopisno činilo.

No, da ne duljim s uvodom, vraćam se *Satirima nad mojom domovinom* u režiji aforista Marka Grgičevića. Za uvod u to prebogato aluzijsko-alegorično-ironično-hiperbolično-satirično štivo, citiram prvi aforizam u kome se pisac obraća svojim sunarodnjacima riječima: *Hrvati, snovi vam se ne mogu ostvariti spavanjem*. A one koji su prespavali vrijeme opominje rečenicom: *Upozorava se narod da ne nasjeda na svoje mišljenje*. Hoće li to upozorenje piti vodu ili

će ga samo osvježiti svetom vaticanskom vodicom, pokazat će desetljeća i stoljeća koja su pred nama. Svoj stav o svemu tome autor je izrazio aforizmom haške vrijednosti: *Ako me odvedu u Haag, sve ću priznati, samo da me ne vrate natrag.* Neke su doduše vratili, ali se oni, blagodareći dobročiniteljskoj državi za koju su se generalski borili, ni na što ne žale. Čak ni za godine provedene u tom istom Haagu, koje su prebrisane oslobađajućom sudskom presudom. I za to aforist ima svoje obrazloženje u kome hvali ujka Sama: *Ameri pomažu sirotinji diljem svijeta. Dijele joj pravdu.* U to ime „*Živjela Hrvatska*“ – *uzviknuo je jedan koji je želio ostati anonimn.* Razumljivi su ovakvi izljevi ljubavi prema domovine kad se zna da je ona lijepa naša, i kad... *Dok su mali, Hrvati sisaju majku. Kad odrastu sisaju vesla.* Duboko svjestan toga, pa čak i visoko razočaran kasnijim razvojem situacije u zemlji, Grgičević se obraća mladim kolegama dalekosežnim savjetom: *Prvi savjet mladom piscu: ako si rođen u Hrvatskoj – piši propalo!*

Politika naša nasušna zahvalna je tema za satiričare, pa joj ni Marko, ni u čemu nije ostao dužan. U svom pristupnom aforističkom govoru iznosi nekoliko teza za dubokoumno promišljanje. Tako, između ostalog kaže: *U svijetu se političari često bave kriminalom; samo se u nas kriminalci bave politikom.* Valjda zbog toga: *Naša vlast ne može voditi pametniju politiku. Radi u skladu sa svojim mogućnostima.* Logično je zato da ... *Naša vlast nije ostavila narod na cjedilu. Još ga cijedi!* Ta i takva ... *Vlast goni samo sitne lopove. Podsjećaju je na njezin početak.* Slijedom toga, po ocjeni aforiste: *U nas je dosta toga u kaosu, ali je kriminal organiziran.* Za utjehu nam može poslužiti aforizam: *Predsjednik vlade nam je kao otac. Stalno nam priča bajke.* A očinska ljubav nije za bacanje. Pogotovo ako je iskazana putem javne televizije koju rado gledamo, a sve manje slušamo.

Kad je već riječ o pupčanoj vezi politike i televizije, aforist to ovako objašnjava: *Plaće saborskih zastupnika su velike. Svugdje u svijetu TV zabavljači su dobro plaćeni.* Važnost televizije posebno je bila naglašena u vrijeme domovinskog rata. U to vrijeme ... *Hrvati su mučili zarobljene Srbe i Muslimane. Prisiljavali su ih gledati informativni program Hrvatske televizije.* Da je televizija moćno sredstvo propagande stvarnog i nestvarnog, svjedoči i aforizam u kome autor kaže: *Prošao sam cijelu Europu, ali nigdje narod ne živi ljepše nego na našoj televiziji.*

Osim što su glavna tema, Hrvati su i zahvalna meta za Grgičevićeve satirične strelice. Pošto je i sam dio njih, on se ne libi reći kakav je, i šta o njima misli. Tako, između ostalih prepisujem ove aforistične osobine Hrvata: *Daj Hrvat u vlast, pa ćeš o njemu doznati ono što ni on o sebi ne zna; Ako sloga kuću gradi, nije čudo što je među Hrvatima toliko beskućnika; S ovakvim građanima Hrvatske, vlast je na konju; Hrvati su se vratili u Europu. Odmah nakon božićnih i novogodišnjih blagdana; U Hrvatskoj ima i poštenih građana. Ali to je njihov problem; Hrvatska je raj na zemlji. Ali Hrvat kao Hrvat - naučio na pakao; Za nas Hrvate nema zime, dok nam gori pod nogama; Čim su Hrvati zbili redove, počelo je džeparenje; Mnogi Hrvati su izgubili glavu u ratu, zbog onih koji je nisu imali u miru; Mladi Hrvati ne žele u radnička zanimanja, jer poslije moraju štrajkati; Vjerni Hrvati idu na spavanje s kokoškama. Nevjerni s mačkama.!*

Da ne bi ispalo kako se aforist šali i satiričari samo na račun države, vlasti i naroda, citiram i nekoliko njegovih aforizama zapisanih na vlastiti račun. Započinjem od onoga u kome priznaje: *Volim jesti u društvu. Zato se hranim u narodnoj kuhinji.* Potom slijede: *Kad sam otvorio oba oka, vidio sam da sam slijepac; Ne znam šta bih dao kad*

bi nešto imao; Nisam bio 'za', zato sam - iza; Moj život je ples. Plešem kako mi drugi sviraju; Dok drugi laju, ja živim pasjim životom; Ja sam dobar katolik. Postim i kad ne moram; Da bih živio kao čovjek, počeo sam prositi; Neizlječivo sam bolestan. Zarazio sam se politikom; Ja sam glasnogovornik stranke. Ako lažu mene, lažem i ja vama; Bubnuo sam i ostao živ. Eto kakva je demokracija u nas. I za kraj još jedan istiniti, koji se ostvario 20.2.2015. Komunistam nisam doživio, a kapitalizam neću preživjeti! Amen!

Toga dana nas je za sva vremena napustio dobar čovjek i odlični aforist i satiričar Marko Grgičević. U naslijeđe nam je ostavio sjajnu knjigu *Satiri nad mojom domovinom*, koja će, u to sam duboko uvjeren, živjeti koliko i čovječanstvo. Neka ti je slava i hvala dobri naš Marko!.

P-OSVETA CIRKUSANTIMA

Ivan Jurić: NAŠLI SMO SE U CIRKUSU, Genesis, Zagreb, 2004.

U svijetu pisane riječi, književnik Ivan Jurić (Buhovo, Široki Brijeg, 1930.) poznat je kao vrsni aforističar i epigramist s više objavljenih knjiga duboke misli i kratke leksike. Njegov životni put započet u živopisnom hercegovačkom selu Buhovu, nastavljen je službovanjem na poslovima pravne struke u raznim mjestima i gradovima BiH i Hrvatske. Pod stare dane skrasio se u Zagrebu gdje je, nakon umirovljenja, intenzivirao spisateljsku aktivnost i okrunio je objavom većeg broja proznih naslova. Među tim naslovima, zbirke aforizama zauzimaju središnje mjesto jer - Jurić je primarno sjajan aforističar, pa tek onda pisac zavičajnih pripovijesti i romana.

Realist po uvjerenju, pravednik po pravnoj struci i čovjekoljub po svemu ostalome, u aforizmu kao kratkoj, jezgrovitoj i misaono dubokoj formi, pronašao je neiscrpnih rudnik za oblikovanje i prezentiranje vlastitih pogleda na svijet koji ga okružuje. A taj svijet u 90 godina Ivanovog života, prošao je i prolazi kroz burne faze progresa, regresa i relativne stagnacije, kakve nisu zabilježene od njegovog postanka do današnjih dana. U njima su vođeni užasni ratovi, mijenjana društvena uređenja, začinjane i prevladavane ekonomske krize, realizirana dotad nezamisliva tehnička i tehnološka otkrića, produžavan životni vijek čovjekov i više nego udvostručen broj ljudi na planetu Zemlja. I ono što označava razliku između dobra i zla: u tom vremenu je, na zloj strani - upotrijebljeno atomsko oružje, a na dobroj – čovjek se spustio na Mjesec i tu ostavio tragove svoga postojanja.

Za to vrijeme Ivan Jurić je učio, radio i gradio miroljubivi i samozatajni svijet u kome su istina, pravda i jednakost temeljni

ljudski postulati. U tom svijetu nema mjesta za elemente neljudskog, protuprirodnog i nasilnog, premda su oni sveprisutni u svakom vremenu i skoro na svakom mjestu naše lijepe Zemlje. E, protiv tih elemenata Jurić se do penzije borio pravnim sredstvima, a kasnije aforizmima i epigramima. Dio te svoje boričake književne vještine pretočio je u zbirku ubojitih kratkih misli pod naslovom ***Našli smo se u cirkusu.***

Radi bolje preglednosti i lakše razumljivosti, zbirku je podijelio u dva tematska ciklusa označena riječju *osmišljenice*: *Osmišljenice o politici koja to nije* i *Osmišljenice o općeljudskim stvarima*. Prvi ciklus sastavljen je iz tri dijela s podnaslovima: *Apolitične umotvorbe*; *Mi i oni*; *Više volim slovo na papiru nego jezik za zubima*. Drugi ciklus donosi podnaslove: *I razlog ima svoj razlog*; *te, Ljubav je sama sebi račun*.

Apolitične umotvorbe bave se nama i našim manama, koje isplivavaju na površinu u vremenima zla, koga sami proizvodimo po recepturama najlošijih primjeraka među nama. Tako ljudima Ivanove provenijencije nudimo materijal za stvaranje aforizama kao što su ovi koje prepisujem s prvih stranica zbirke: *Loša su vremena dobra za loše ljude*; *Ni dobrota nije dobra ako je razbacujete*; *Nitko nije iskočio iz debele kože*; *Jest da se s vrha daleko vidi, ali s vrha se lako i previdi*; *Tragao je i tragao za istinom. I izgubio mu se trag*; *Svi kojima fali daska, trče za balvanima*; *Tko nije svoj, taj je svojina*. Nečija ili svačija – svejedno.

Mi i oni čine misaonu cjelinu koja na ironičan, alegoričan i satiričan način analizira i razotkriva odnose Malih ljudi i tzv. veličina koje su oni proizveli svojom kratkovidošću i slatkorječivošću te koje su neoprezno stavili ispred, ili iznad sebe. Iz takvog rasporeda snaga i

odnosa Ivan Jurić crpio je inspiraciju da bi napisao ove aforizme, misli i izreke: *Kod nas je mozak popularan jedino u kulinarsstvu; Što je više utovljenih, to su rezultati mršaviji; To što su oni na visini, stvar je naše kratkovidosti; Najprije su stali na čelo. Zatim su nam se popeli na glavu; Čim su stali na noge, bacili su nas na koljena; Da bi jedan zasjeo, tisuće njih mora nasjesti; Rat je bezglava igra glavama; Dobili smo nove svetinje pa moramo graditi i novi oltar; Kako nećemo biti gladni kad ima toliko nezasiatih.* Tih i takvih siti smo do grla, i tu nam stoje kao knedle koje nikako ne možemo progutati.

Više volim slovo na papiru nego jezik za zubima, kaže aforistički Jurić svima koji su ostali bez zubi i koji papir koriste samo u velikoj nuždi. Pa nastavlja: *Ako se povijest ponavlja, i mi se možemo nadati nečemu boljem; Za mali zalogaj, dali smo veliki zalog; Sebi grade vile, nama kule u oblaku; Nisu se profilirali, ali su veoma dobro profitirali; Danas je unosnije lagati nego se zalagati; Ni država nam ne drži vodu; Najbolje slušaju oni koji nemaju nizašto sluha; Barbari su uzimali desetinu. Civilizirani desetinu ostavljaju.* Za turskog vremena kod nas se prijeteći pjevalo: 'Puče puška s pećine, nema begu trećine'. Danas se mudro šuti jer nam uzimaju samo polovicu. Ne dao Bog da nam uzmu više. Tada bi, vjerujem, još više šutjeli. Mi dosljedno poštujemo nepisano pravilo: Mudar šuti – mutljež muti.

Ništa se ne događa bez razloga. Zato svaki razlog ima svoj razlog. Shodno tome, neki razlozi moraju imati i zalog. I to ne običan, nego obično - novčani. Na to nas upućuju *Osmišljenice o općeljudskim stvarima.* U njima Ivan Jurić bilježi i ove misli: *S krajnostima nikad ne možete izaći na kraj; I otkrivanjem se čovjek može pokriti; Samo vjetrenjače žive od vjetra; I magarac zna biti na konju; Kad se ne možete nositi, barem se zanosite; Govoriti o stvarima ne znači i stvarati; Ni slučajnost nije slučajna; Tamo gdje je srce, nema mjesta*

glavi. Ne baš svakoj, rekao bi ironični aforističar. I pokrio se kapom bez vidne oznake.

Ljubav iz računa se ne računa. *Ljubav je sama sebi račun*, kaže Ivan Jurić. I dodaje: *Ljubav je ljepota najvišeg stupnja; Prava ljubav je rjeđa od djeteline sa četiri lista; Ljubav nikad nije osamljena; Što je ljubav čudnija, to je snažnija; Ljubav se ne osvećuje; Da nije ljubavi, ne bi bilo mržnje*. Na ovom mjestu napravio bih malu inverziju i dopisao stih bez rime koji glasi: Gdje ima ljubavi, tamo nema mržnje. A gdje to nema mržnje, pitat će nevjerne Tome? Nema je u srcima koja kucaju za druge, i koja ne šire osjećaje tuge. Odgovaram tako svima koji se bave aforistikom i stihovima.

Sve to nam u redovima i između redova poručuje i Ivan Jurić, koji se skupa s nama našao u cirkusu života krojenom po mjeri suludih političkih krojača. Čast dobrima među njima, ali njihova moć je ponekad manja od moći onih koji su ih izabrali. Na stranu to što i dobri ponekad slijede loše, pa nam zbog svoje i naše gluposti dobar dio života potroše.

MISAO PO MISAO = POMISAO

Zdravko Kurnik: NA OŠTRICI RIJEČI, Genesis, Zagreb, 2005.

Sa sjetom i tugom pišem o aforistima i humoristima koji više nisu među nama. Jedan od njih je i Zdravko Kurnik, koji nas je napustio u ljeto 2010. godine.

Zdravko Kurnik rođen je 1937. godine u Travniku. Školovao se u Bosanskom Brodu i Zagrebu, gdje je završio studij matematike na PMF-u. Do umirovljenja 2002. godine radio je kao profesor na tom fakultetu. Pisao je stručne radove i udžbenike iz matematike. Bavio se književnim radom, nastupajući kao haiku pjesnik, aforist, humorist, satiričar i enigmat. U Japanu je osvojio osam nagrada za haiku poeziju, a za aforizme je nagrađen Zlatnom puntinom u Blatu na Korčuli. Objavio je pet knjiga aforizama i više stotina radova u listovima, časopisima i radio-televizijskim emisijama. Jednom riječju, bio je matematički erudit i spisatelj koji se okušao u raznim područjima literarnog stvaralaštva i svuda je bio uspješan.

Prisjećajući se Zdravka Kurnika kao zemljaka i kolege po peru, ponovo sam pročitao neke njegove knjige aforizama i o jednoj pod naslovom ***Na oštrici riječi***, zapisao poneku misao. Usput sam zabilježio i neke aforizme koji nam daju neposredan uvid u ono čime se bavio u dokolici i što nam je ostavio kao trajnu vrijednost svoga iznadprosječnog intelekta. Čitači koji se nisu susreli sa Zdravkovim djelima, moći će na osnovu tih citiranih aforizama prosuditi o kakvom je misliocu i piscu riječ, i koliko smo izgubili njegovim ranim odlaskom sa ovoga svijeta.

Zbirka aforizama, gnoma, sentencija, mudrih izreka i drugih zdrav(k)o-razumskih promišljanja o ljudima i svemu što ih okružuje i

što je u njima, uokvirena naslovom *Na oštrici riječi*, donosi nam matematički i jezični pogled na našu, u mnogo čemu sirovu i surovu, a na momente čak i lijepu stvarnost. U njoj ćemo se pronaći onakvima kakvi jesmo, a ne kakvi bismo željeli biti, i steći realnu sliku o vremenu koje je ostalo za nama a koje će se ponavljati, kako u sadašnjosti, tako i budućnosti. Život ne ide ravnom linijom, već cik-cak zavojima ispunjenim lijepim osjećajima i, vrlo često, tužnim događajima i doživljajima. Baš zato, kako veli aforist: *Ne treba vjerovati ljudima koji, umjesto bolje sadašnjosti, nude bolju budućnost*. Životna praksa pokazala je da: *Većini ljudi svjetlija budućnost dalja je od najsvjetlije zvijezde*. Nada je lijepa samo dok se čeka njeno ostvarenje, ali mnogi ne dočekaju ono čemu se nadaju. *Sve nade ostvare se samo onome tko se ničemu ne nada*, zapisao je Zdravko i optimistično dodao: *Mnogi na kraju života uspiju spojiti kraj s krajem*. Tako je to na ovome svijetu, a na nekom drugom ...o tome nekom drugom prilikom i na drugom mjestu.

Matematičari su ljudi koji se razumiju u brojeve. Pisci su osobe koje znaju vrijednosti slova i napisanih riječi. Kad se te vrline spoje u jednu ili povežu jedna s drugom, dobije se kompletan čovjek širokoga znanja i bogatih vrlina. Zdravko Kurnik je bio jedan od rijetkih među nama kome je to uspjelo, i zato je njegov put korisno slijediti i postupati po pisanim aforističkim uputama koje nam je ostavio. Istina, pri tome treba imati u vidu njegovu upozorenje koje nas opominje da su ... *Na putu u bolju budućnost neodgovorni postavili naplatne kućice*. U tim naplatnim kućicama naplaćuju nam sve skuplje troškove života; vodu i zrak koje nam priroda nudi besplatno; staze kojima smo se nekada slobodno kretali; ljubav prema rodnoj zemlji koje je sve manje. Sve je manje ljubavi, ali i zemlje u kojoj smo rođeni. Ubili su je ratovima, podjelama i drugim nepodopštinama koje otežavaju život običnim malim ljudima.

Na oštrici Zdravkove riječi našle su se i ratne misli koje nosimo i proživljavamo svi mi koji smo doživjeli i preživjeli ratne južnoslavenske strahote. *Rat uvijek priželjkuju oni koji znaju da će drugi za njih ratovati*, kaže Kurnik aludirajući na političke vođe koji su, zbog ostvarenja svojih ideala i ciljeva, od naroda napravili horde budala što su ratovale za interese odabranih, zanesenih i njima po karakteru sličnih i sebičnih. Rezultati toga su poznati. Uski krug spretnih i sretnih je dobio, a narod je, ili njegov veći dio, izgubio. I svoje bližnje i ono što su prije rata imali i uživali. Zato uvijek treba imati u vidu njegovu gnomsku ironičnu opasku koja kaže: *Danas se samo ratni strojevi redovito podmazuju*. Da je to tako, lako se možemo uvjeriti slušajući i gledajući televizijske vijesti i dnevnike. U njima se više govori o vojnim vježbama, oružjima, ratovima, vojsci i ratnicima nego li o svemu drugome što propagira mir i za njega se bori mirnodopskim sredstvima. Vrhovni zapovjednici, ministri obrane, generali i druga vojna i borbena struktura, danas je poslušnim i povodljivim medijima važnija od privrednih, znanstvenih i kulturnih postignuća i njihovih nositelja. Kuda to vodi, teško je unaprijed reći. No, posve je sigurno da ne vodi ljudskoj slobodi o kojoj ti isti i njihovi epigoni na sva usta pričaju, mažući nam oči besramnim lažima. Ravnoteža straha odgovara samo onima koji siju strah, ali ne i onima koji taj strah žanju! Da je puste sreće, kao što je nema, sve te stvari bi trebalo postaviti po principu zapisanom u Zdravkovom aforizmu: *Tko je mine sijao, trebao bi ih i žeti*. To bi bilo pravedno i po ljudskoj mjeri. Sve drugo je obmana koja dolazi od onih sa malo ljudskih vrlina, a sa puno mana.

Aforist je nemoćnik moćne pameti koji sve vidi, sve čuje, sve osjeća, svemu se čudi, ali ništa bitnije ne može promijeniti. Ni u vrhu, ni u puku koji daleko više skita, nego li što čita. I koji se, onako pučki i pjesnički kazano, nizašto ne pita. *Golub mira nema gotovo nikakvih*

šansi pokraj toliko jastrebova rata, reći će aforist i potvrditi složenom rečenicom: Narod se dijeli na one koji s lakoćom stvaraju probleme i na one koji ih mukotrpno nastoje riješiti. A dobro se zna koji su to oni prvi, a koji su oni drugi. Većinski, a u svemu i po svemu nemoćniji, kao i aforist s početka ovoga pasusa.

Ekološki gledano, poput švedske djevojčice Grete, Zdravko je puno ranije zaključio da za: *Globalno zatopljenje zahvaljujemo usijanim glavama.* One su pregrijale zemlju dimnjacima, premrežile nebo vojnim i inim avionima, zagadili vode otpadcima i otrovima, pomutile mozak opijatima. *Od ovog svijeta čovjek je napravio kaos. Bilo bi zanimljivo doznati kako se ponaša na drugom svijetu?* Pita to aforist sebe i sve nas i, umjesto odgovora, zaključuje: *Zdrav razum teško može prihvatiti pomisao da u svemiru postoji još jedan ovakav svijet.* Ako i postoji, teško da bi mogao imati i podnositi štetočine kakve na ovom svijetu podnosi ljudska vrsta. Ovu primisao aforist dopunjava drugom u kojoj kaže: *Majmuni više ne postaju ljudi, ali zato neki ljudi postaju majmuni.* Mislite li drugačije, e, to nije piščev, nego vaš problem.

Ako niste znali ... *Samo su u matematici računi uvijek čisti.* To je zato što ... *Matematika nikad ne vara.* A statistika ... *Statistika uzima onima koji imaju i daje onima koji nemaju.* Moguće je to u praksi, kao što je moguće i da ... *Potrošača danas svi troše.* Slijedom toga moglo bi se reći da kupca svi kupuju. Od političara do trgovaca. I od prekupaca do nakupaca. Kupac je roba koju svi traže i kojoj se svi klanjaju dok joj nešto skupo ne prodaju. Ili, dok je ne prodaju po cijeni koju sami određuju. *Pametan je onaj čovjek kojega se može prevariti samo jedanput.* Uspijete li to više puta, onda ste zasigurno pametniji od njega. *Duboke misli nisu za plitke umove,* poručuje

aforist pa nas podsjeća kako ... *Kratku pamet najčešće nadomješta dug jezik.*

I tako, slažući misao po misao, nastaje pomisao koja se s malo riječi može pretočiti u aforizam i druge mudre dosjetke i izreke. Svako tko misli da može od svojih misli sročiti aforističku, neka se lati pera i kompjutera i neka zapisuje ono što mu padne napamet. Možda će od toga jednoga dana sastaviti knjigu i odaslati je u svijet čitalaca. A tko ne misli, neka i dalje šuti. Jer, po mišljenju profesora doktora Zdravka Kurnika: *Teže je naučiti šutjeti nego govoriti.* Zbog toga se valjda, s koljena na koljeno prenosi stara narodna mudrost koja proročanski svima poručuje: „šutnja je zlato“. Na kraju dopisujem samo još tri riječi: Pozlatila vam se!

AFORIZMI O RATU I MIRU

Nikola Trgovčić: IZABRANI AFORIZMI, Genesis, Zagreb, 2008.

Teško je pisati o stvaraocima koji više nisu među nama. Ali, u isto vrijeme, zahvalno je pisati o njihovim djelima koja su nam darovana za sva vremena. Jer, djela žive i kad pisci odu. Opredmećena djela imaju bezvremensku moć i mogu trajati koliko i ljudska civilizacija sa svim svojim mijenama, potonućima i uskrnućima. Djela su vječnost kad su dana vremenu kao trajna vrijednost i kad su pohranjena u memoriju i na vidna mjesta.

Ovim mislima i riječima započinjem pisanje osvrta na knjigu ***Izabrani aforizmi***, koju je priredio i među čitatelje odaslao dokazani ljubitelj kratke misli, profesor Miroslav Vukmanić. Autor tih aforizama Nikola Trgovčić napustio je ovaj svijet 1985, s nepunih 40 godina života. Reklo bi se, u punoj stvaralačkoj snazi i u dobi kad je mogao napisati svoja najbolja djela. U to je vrijeme radio kao novinar, fotograf i urednik u pulskom *Glasi Istre*. Humor i aforistika bili su mu radna zadaća, jer je godinama uređivao tjedni humoristički podlistak *Batić*.

No, život često ima nepredvidive tokove koji nas iznenadno odvedu u luku smiraja iz koje nema povratka. Tako je i Nikola doplovio u svoju vječnu luku i tu se zauvijek skrasio, ostavivši nam u amanet hrpe novinskih i književnih rukopisa koje je za života osmislio i zapisao. Dio tih rukopisa, onaj aforistički, na inicijativu poznatih aforista Marinka Mijovića i Daniela Kokića, urednik Vukmanić pretočio je u dojmljivu knjigu izabranih aforizama.

Nikola Trgovčić je bio aforist i humorist visokih estetski dometa. Pisao je aforizme, humoreske i kozerije i objavljivao ih pod svojim imenom i pseudonimom *Trn* u raznim listovima te radijskim i

televizijskim emisijama. Radio je punom parom, svjestan da život ima granice i da su one vremenski nepredvidive. Bilježio je perom i fotoaparatom sve što mu se činilo važnim i što je moglo zanimati njegove sugrađane i pasionirane čitače knjiga i novina. Tako je svoj angažman stavljao u službu društva koje mu, vrijeme će to kasnije pokazati, još uvijek nije uzvratilo istom mjerom, ili barem adekvatnom zahvalnošću. Da nije bilo bliskih prijatelja, njegovo bogato aforističko stvaralaštvo kao i drugi književni rukopisi, ostali bi i nadalje izvan domašaja kulturne javnosti. Tako bi se u cijelosti ostvario njegov auto - scenarij zapisan u aforizmu koji glasi: *Cijelog života radio sam za druge. Sad će grobari raditi za mene.* A grobari, nažalost, nisu samo oni što sahranjuju ugašeno ljudsko tijelo, već i drugi koji sahranjuju ljudski duh i djelo. A takvih je svuda ponajviše.

Iako je živio u vrijeme mira na našem dijelu Balkana, Trgovčić se promišljeno bavio tematikom rata. Tako je zapisao nekoliko misli koje anticipiraju ratno zlo koje nam se dogodilo nekoliko godina nakon njegove smrti. *Za rat nije potrebno imati razlog. Dovoljno je imati ljude koji će ratovati.* Mi smo takve ljude imali, a pronašli smo i navodno opravdane razloge za početak rata. Pronašle su ih naše ostrašćene zalučene vođe, a mnogi od nas su ih na tome putu smjerno slijedili. Na sreću, ne svi, pa se može reći da ... *Iz rata izlazi kao pobjednik jedino onaj tko nije ni ušao u rat.* Takvi mirotvorci su na vrijeme otišli u druge zemlje i tamo pronašli svoj željeni mir. I sačuvali obitelji od svekolike pogibelji. Zanimljiva je i proročna njegova misao o poratnom vremenu kome i danas svjedočimo. *Ratovi su, u neku ruku, pripremni radovi za obnovu i izgradnju.* Ta obnova kod nas još uvijek traje, iako je od rata prošlo četvrt stoljeća. Pripremni ratni radovi su obavljani tako temeljito da će se obnova, sudeći po svemu, protegnuti i u narednim desetljećima.

Sada već dalekih sedamdesetih godina prošloga stoljeća Nikola Trgovčić je napisao aforizam: *U posljednje vrijeme sve više odluka pada – s kruške*. Odluke su narednih godina sve više padale s kruške, tako da su proizvele ratne sukobe, potom varljivi mir i traženje izlaza po sistemu 'srljanja gusaka u maglu'. Svakome tko zrelo misli i kome su strane predrasude, lako će razumjeti što je pisac, zapravo, htio reći. I poručiti onima drugima aforizmom: *Pas koji laje ne grize. Bar ne dok laje...* a takvih pasa kod nas svuda ima.

Pisac realist u spisateljskom poslu ne štedi ni sebe ni druge. On ne propušta niti popušta pred ljudskim manama i vrlinama. Shodno tome: *Čovjek može biti glup kao magarac, ili može raditi kao magarac – što je u krajnjoj liniji isto*. Za sebe autor bez uvijanja kaže: *Moja sudbina je u mojim rukama jedino onda kada držim konopac*. Pa dodaje: *Ne samo prošlost, nego i budućnost mi je promašena*. Zato: *Ne prihvaćajte savjete. Idiotske odluke možete donijeti i sami*. A toliko smo tih odluka u životu donijeli da im se ni broja ne zna. I gotovo uvijek smo bili uvjereni da su to pametne odluke. *U današnje vrijeme pametniji popušta samo ako je lud*. Ovaj aforizam je donekle primjenjiv i na zbnunjene, jer i njih pamet ponekad zanese. A nekad ih i izda, kao i one druge koji puno pametuju.

Pesimizam je stanje duha koje prati mnoge umne i manje umne ljude. Nekima je on pokretač, a nekima kočnica koja život čini zamornim i teškim. Spisatelj Nikola Trgovčić nije dugo živio. Preko pleća je preturio jedva polovicu prosječnog ljudskog vijeka. Zato su njegove misaone gnomske opaske o životu opore i gorke. I zato svakome od nas poručuje: *Ušao si u život, ali ti jamčim da iz njega nećeš živ izaći*. Za utjehu... *Jedina lijepa stvar u životu jest njegova prolaznost*. Baš zbog toga: *Ne stavljajte život na kocku. Ne igramo na male uloge*. Na koncu: *Život nije roman. Roman ponekad ima i*

hepiend. Tumačenje života otvorena je tema svakome tko je u njega ušao. Za mnoge zahvalna; za neke bolna i odbojna. No, posve je jasno, ma šta tko o tome mislio: Život je najljepša stvar koja se mogla dogoditi svakome tko se rodio, izlegao ili okotio.

Pored navedenih, Nikola Trgovčić je kroz prizmu aforizma promatrao, propitivao i registrirao i razne druge životne teme i probleme. Od radnih, socijalnih, političkih, ekonomskih, ovisničkih, ljubavnih... Po njegovima zapažanjima: *Najgore je kada nezaposlenost zavlada na radnim mjestima*. I kad se oživotvori aforizam: *On se štedi na poslu, pa nije ni čudo što ima veliku ušteđevinu*. Zbog tih i njima sličnih obično ... *Cijene idu gore, a plaće su sve gore i gore*. U takvim okolnostima afortističar se s razlogom pita: *Koliko ćemo tek plaćati struju kada dođe svijetla budućnost?* U vrijeme sveprisutne korupcije koja danas vlada u društvu: *Normalno je da se protiv mita bore oni koji ga daju*. Jednako tako, normalno je da su za mito samo oni koji ga uzimaju. Svjedoci tu nisu važni, jer mitomanija ionako vješto zaobilazi pravosudne institucije. Naravno, u prvom redu, one u koje se i sama nije ugnijezdila.

Od ljubavi se ne da živjeti. Izuzev od ljubavi prema novcu. Zapisuje tu sentencu aforist kao pravilo i odmah navodi svoj primjer kao izuzetak: *Nesretno sam zaljubljen. U novac ...* Eto što ti je sreća u nesreći, kad je novac u pitanju. I kad je novac Bog, a aforist tek jedan obični mali ateist.

SLAVA DOĐE KADA ŽIVOT PROĐE

Srećko Lazzari: NEKI VOLE DIOGENA, A NEKI BAČVU, Genesis, Zagreb, 2008.

Ime Srećka Lazzarija nezaobilazno je u bosanskohercegovačkoj i hrvatskoj aforistici. Ovaj plodni autor za života je napisao i objavio deset knjiga aforizama za koje je dobivao nagrade i priznanja na prostorima bivše SFRJ i republika nastalih njezinim raspadom.

Srećko Lazzari rođen je 1925. godine u Ključu u Bosni i Hercegovini. Školovao se u Mostaru, Cavtatu i Dubrovniku, a studij engleskog i njemačkog jezika završio je na Filozofskom fakultetu u Sarajevu. Po završetku fakulteta zaposlio se kao srednjoškolski profesor i tu je proveo cijeli radni vijek do umirovljenja. Aforizme je počeo pisati u ranim pedesetim godinama prošloga stoljeća i stvarao ih je do kraja života. Umro je 2006. godine u Sarajevu, gradu koga je neizmjerljivo volio i čije je ljude, zbog otvorenosti i iznimne duhovitosti, cijenio i poštovao.

Svoje prve aforizme, epigrame, humoreske i satirične tekstove objavio je u sarajevskim listovima *Svijet, Oslobođenje i Večernje novine*, beogradskom *Ježu i Humoru*, novosadskom *Dnevniku* te u zagrebačkom *Vjesniku*. Kasnije je surađivao u humorističkim emisijama na sarajevskom, beogradskom i zagrebačkom radiju u kojima su redovno objavljivani njegovi humorističko-satirični prilozima. Po vokaciji je pripadao krugu angažiranih pisaca koji su pratili društvena događanja i o njima iznosili svoje misaone i literarne prosudbe. Zbog toga je ponekad nailazio na nerazumijevanje od strane pojedinih političara koji nisu imali smisla za humor i satiru, i kojima je smetala svaka produhovljena društvena kritika. Slična sudbina prati i današnje humoriste i satiričare, koji su kao i Lazzari

prinuđeni objavljivati knjige u vlastitoj režiji i osobnim sredstvima. I podnositi mrke poglede iza leđa onih kojima je ta kritika upućena.

Djelujući po općepoznatim principima slobodnog satiričnog strijelca, Srećko je za života objavio deset zbirki aforizama s naslovima: *Aforizmi (1965); Razmišljaj dugo, ali ne sporo (1982); Kad djela govore, svi treba da šute (1991); Pogodilo me je sve što sam promašio (1991); Vedri ljudi žive u oblacima (1991); Vrijeme ide, posao stoji, a mi ležimo (1991); Kad je netko pas, ljudi mu laju iza leđa (2000); Mitova je sve manje, a mita sve više (2000); Ne treba nam himna! Mi smo svoje već otpjevali (2000) i Aforizmi (2002).* Posthumno je u zagrebačkom Genesisu objavljena njegova posljednja knjiga pod naslovom ***Neki vole Diogena, a neki bačvu.*** Kako govore sami naslovi, u većinu njih je zbog prepoznatljivosti autora, ugrađen po jedan njegov izabrani aforizam.

Područje humorno-satiričkog djelovanja Srećka Lazzarija široko je koliko i njegov interes za društveno-ekonomski, politički, kulturni i opći razvitak. Unutar toga prostora ugrađen je čovjek kao pokretač, stvaralac i razgrađivač svega postojećeg. Prva dva tipa ljudskoga zaslužni su za sva društvena i individualna postignuća, dok je treći odgovoran za sve što nam se loše događalo devedesetih godina prošloga stoljeća. Pohlepa za tuđim i pomama za svojim, rastočila je zemlju na sedam nejednakih cjelina koje danas grcaju u dugovima i vuku za rukave europske moćnike da ih prime pod svoje skute i udijele im pomoć za obnovu onoga što su sami rušili, palili i razgrađivali e, da bi ostvarili povijesne težnje da budu svoji na svome i ničiji na njihovome. Povijest je puna takvih primjera i naši slučajevi nisu usamljeni, niti su po bilo čemu originalni, ni po dobru prepoznatljivi.

Znao je to, i na vlastitoj koži osjetio je i Srećko Lazzari, kao i mnogi drugi skromni i slobodoumni ljudi. Baš kao takav, običan mali čovjek, nije mogao ništa učiniti da spriječi zlo i zaštiti dobro od silnika na vlasti i upravljača ljudskim sudbinama. Tu svoju nemoć osjetio je 1946. kad je zbog izgovorene riječi osuđen na dvije godine zatvora i jednu godinu oduzimanja građanskih prava. Premda je sve to prebolio, ostali su ožiljci koji su početkom devedesetih otvoreni u nove rane, zbog čega je morao izbjeći iz Sarajeva pod opsadom, i nakratko se skrasiti u blizini mora s kojim se družio za dječaćkih dana i godina između dva svjetska rata. Balkanski usud - da svako tko doživi pola stoljeća, doživi i dva rata, i njega je zahvatio u punom kapacitetu, i oduzeo mu gotovo deset godina života. Stvaralačkog u punom smislu te riječi. Ali život ne bi bio zanimljiv i pamtljiv da nije ispunjen crno-bijelim bojama, omeđenim zelenilom i sivilom što nas okružuje.

Aforistička i humoristička ostavština Srećka Lazzarija, sačuvana u njegovim objavljenim knjigama i neobjavljenim rukopisima, većim dijelom se nalazi kod zaljubljenika u aforizam Miroslava Vukmanića, koji će u vremenu pred nama pronaći načine da je učini dostupnijom čitateljstvu i svima koji vole kratku, jasnu, duboku i bitku misao. Srećko je tu misao brusio, učeći usput mlade sarajevske generacije njemačkom i engleskom jeziku, što im je itekako, u devedesetim godinama pomoglo da se kao izbjeglice i prognanici snađu u zapadnom svijetu i uklope u sredine gdje su se, silom neprilika, zatekli. Zlu ne trebalo, što bi narod rekao. I na kraju sve to ratom porekao.

Za razliku od većine aforista s našega zemljopisnog prostora, koji su svoje misaone uratke ukrašavali blažim stilskim figurama, Srećko Lazzari se od starta opredijelio za satiričnu aforističku formu, koja

djeluje na principu: 'ni po babu ni po stričevima'. Na to je vjerojatno utjecala presuda iz mladosti, koja je ostavila duboki trag na njegovu psihu, i učinila ga nepomirljivim prema društvu na unutarnjem i osobnom planu. Ljudi obilježeni sudskom presudom nose taj biljeg do kraja života i ne mire se s tom činjenicom, pogotovo ako je ona rezultat verbalnog neslaganja s društvom i njegovim rigidnim zakonima. Satira je prirodni odgovor onih koje je država satirala „u ime naroda“, a za račun političkih elita ili njihovih pojedinačnih silnika. Odvajkada je to bilo i zauvijek će biti, dok je ljudi i njihovih, na sve drugo i drugačije, osjetljivih čudi.

Na sve ovo upućuje kratka šetnja stranicama posljednje objavljene knjige Srećka Lazzarija ***Neki vole Diogena, a neki bačvu***. Njezin prvi aforizam: *Pametni su toliko popustili, da su svijet prepustili budalama*, daje dijagnozu svega što nam se događalo, što nam se danas događa i što će nam se ubuduće događati. Ako mislite da će stvari ići na bolje, grdno se varate. Tehnička svijest ljudi ide miljama i milenijima ispred dobročiniteljske i druga prvu nikada neće dostići. Daleko u budućnost gledano: živi bili pa vidjeli. Naravno, uključivo i sve one koji će doći poslije nas ovakvih kakvi jesmo, to jest – svakakvih. I mudrih i ludih. I oštih i tupih! *Bezdušni imaju najviše ljudi na duši*, kaže aforist Lazzari. Ne u duši, kako bi trebalo biti po ljudskoj i božjoj pravdi. Ako Boga uopće ima među ljudima. *Nekad su ljudi umirali za slobodu, a sada sloboda umire zbog nekih ljudi*, zapisuje aforist istinu u koju se nebrojeno puta za života uvjerio. A za tu istinu iznosi tvrdnju koja glasi: *Tko je pošao od istine, nije daleko stigao*. Istina i pravda postulati su u koje se kune globalistička civilizacija. I usput djeluje po aforističkom načelu: *Ako nećeš da ti bude loše, moraš biti loš*. A dva loša, onako po srpski, ubiše Miloša. Kod nas, i ne samo kod nas ... *Riba smrdi od glave. Političar - od glave do pete*. Zato su ... *Plodovi politike jabuke razdora*. A ... *Kad se*

narod dijeli, vođe se množe. Tako je bilo kod nas devedesetih godina, a tako je i danas. Imamo stranaka i stranačkih vođa više od Amerike, Kine i Rusije. Gluho bilo pa se razmnožilo, unatoč natalitetu koji stalno pada.

Žene i muško-ženski odnosi vječna su tema koju je aforistički često razmatrao i opisivao Srećko Lazzari. O tome govore ovi aforizmi: *Kad je žena vrag, muž živi u paklu; I lake žene s vremenom dobiju na težini; Žena dobrog izgleda ima odlične izgled; Bogataš ženu kupuje, a siromah je mora isprositi; Čudne su žene: čim im se približiš, kažu da si otišao predaleko; Lakše je umrijeti za voljenu ženu, negoli živjeti s njom.* Sve naprijed prepisano, vodi nas ka Srećkovoj definiciji braka: *Brak je svet zato što se u njemu nalazi mnogo mučenika.* Crkva bi o tome trebala voditi računa kada vjenčava 'ludo zaljubljene' i kada oni postanu svjesni te svoje ludosti.

Puno je toga osmislio i zapisao književnik Srećko Lazzari za svoga života. I objelodanio u svojim librima, listovima, časopisima, zbornicima, antologijama i u radijskim emisijama. Njegova literarna humorističko-satirična zadužbina ostat će trajnom sastavnicom kulture naših prostora koja promiče vedrinu duha i oštrinu misli, naspram svega tmurnog i tužnog što nas je pratilo u prošlom i ovom stoljeću i što će pratiti generacije koje će tek doći. Na svemu tome hvala mu i slava, koja mnoge stiže tek onda kad ih više nema među živima.

LECOVIM PUTEM DO ZVIJEZDA

Aleksandar Čotrić: GOLA ISTINA, Aurora, O.D. Vranje, 2008.

I ovaj književni prikaz, kao i neki raniji, napisan je s velikim zakašnjenjem. Zbirku aforizama **Gola istina** primio sam od Aleksandra Čotrića prije više godina na festivalu aforizma u Pljevljima. Ali, kako u to vrijeme, a i godinama kasnije nisam pisao prikaze knjiga aforizama, ona je strpljivo čekala u mojoj kućnoj biblioteci sve do početka zime 2019. godine, kada sam istu s velikim oduševljenjem po treći put pročitao. I kako po onoj narodnoj „i Bog treći put pomaže“, s jednakim sam oduševljenjem pristupio pisanju zakašnjelog prikaza odnosno osvrta. Pritom sam se rukovodio poznatim načelom da dobroj knjizi s godinama raste umjetnička i upotrebna vrijednost kao i svakom značajnom umjetničkom djelu. Nadam se da mi uvaženi kolega neće zamjeriti zbog 'kasnog paljenja uma', jer sam prije njega, mimo abecednog i vrijednosnog reda, pisao o knjigama više drugih aforista i aforistica s našeg zemljopisnog i literarnog područja.

Aleksandar Saša Čotrić jedan je od najvjernijih sljedbenika velikog poljskog aforističara i pjesnika Stanislawu Jerzyja Leca. Možda i najvjerniji, jer je svoga učitelja kratke humorističko-satirične misli u mnogo čemu nadmašio. Do toga zaključka lako sam došao čitajući njegove aforizme objavljene u zbirkama pod naslovima: **Peta kolona; Nedožvoljene misli; Kratki rezovi; Aforizmi** i **Gola istina**. Druge mu knjige nisam imao priliku pročitati, ali i ovih nekoliko koje su osvojile sve moguće književne nagrade za aforistiku na Balkanu, sasvim je dovoljno za naprijed iznesenu (pr)ocjenu.

Zbirka **Gola istina**, preciznije rečeno mala antologija Čotrićeve aforističke misli, vrh je stvaralaštva u toj vrsti književnosti kakav

dostižu samo izuzetno talentirani i enormno vrijedni autori, koji se spisateljskom specijalizacijom izdižu do vrhova o kakvima mnogi mogu samo sanjati. I naravno, koji od njega i drugih velikana aforističke misli imaju što učiti i naučiti. To je živa istina u koju, uvjeren sam, ne sumnjaju čak ni oni pisci koji su smrtno zaljubljeni u svoj narcisoidni aforistički lik i uskotračno, ali do neba napuhano literarno djelo.

Čotrićeva aforistika bavi se gotovo svim temama iz našeg svakodnevnog života. Njega, u aforističkom i satiričnom smislu, podjednako zanimaju visokopozicionirani političari i obični mali zaposleni i nezaposleni ljudi, demo(n)kratija i birokratija, vlast i bezvlašće, Srbija s Kosovom i Kosovo bez Srbije, dobivene bitke i izgubljeni ratovi, loša politika i još gora ekonomija, propali socijalizam i narasla socijala, iseljavanja naših i doseljavanje njihovih, izmišljeni komunizam i umišljeni kapitalizam, etc. i itd. A i zašto i kako ga ne bi sve to zanimalo kad ... *Sve je otišlo do đavola jer je đavo došao po svoje.* No, ako se malo pogleda i sa druge strane ... *Nije baš sve otišlo do đavola. Mnogo toga nam je stiglo i iz tog pravca.* Zato su valjda ... *U društvu najglasniji oni koji su prolupali.* A među njima je dosta onih koji su se i na tuđoj zemlji borili za svoju zemlju. Njihove ogromne zasluge za ratna postignuća aforist opisuje ovako: *Lažnim patriotima usta su puna zemlje. Tako su je pretvorili u blato.*

Srbija je česta tema i još češća dilema Čotrićeve satirične aforistike. Ona je ogledalo pogođene kritike i očito promašene politike. Opravdana žal za prošlim mirnodopskim socijalističkim de facto, i sadašnjim prozapadnim, de jure granicama. Zato on s razlogom naglašava: *Svi koji vole Srbiju nesrećno su zaljubljeni.* I iznosi *golui istinu* koja na srpskom jeziku glasi: *Teritorija Srbije sve je manja.*

Neće nas karta. Kockari to dobro znaju, a narod to još bolje osjeća na svojim plećima. Jer, kako ističe aforist... Nacionalni patos doveo nas je do dna. A ne tako davno ... Nebeski narod je pucao na visoko i tako počinio kolektivno samoubistvo. Pa sada kad... Mesija je stigao, naroda više nema. Otišao je ili odlazi na zapad, među protestante, da se spasi od svih lažnih obećanja, zlogukih proroka, viteških junaka i mokrih opanaka raskvašenih na zaraslim poljima, propalim voćnjacima i poticajima koji više spotiču nego što potiču da vrijedni ljudi ostanu na plodnoj i u rodnoj zemlji. Davno je umro rodoljubni pjesnik Aleksa Šantić koji je ispjevao pjesmu „Ostajte ovdje“. Danas se pjevaju neke druge pjesme u stilu pokojnog Tome Zdravkovića: „Odlazim, odlazim moja draga voljena...”

O Kosovu, odakle je sve krenulo i gdje se još uvijek nije baš sve završilo, Aleksandar Čotrić, kao i svi razumni ljudi ima svoje, ne baš izdvojeno mišljenje, koga javno objelodanjuje u brojnim ironičnim, alegoričnim, hiperboličnim i, nadasve, satiričnim aforizmima. Onako kako bi to, da je kojim slučajem živ, Branislav Nušić izrazio u svojim sjajnim dramskim tekstovima. U uvodnom aforizmu o kosovskom pitanju aforist rezolutno izjavljuje: *Kosovo je sveta srpska zemlja. A mi po svetinjama ne gazimo. Što jest – jest! A što nije - to neće ni bit. Vezano uz Kosovo Čotrić priznaje: Morao sam i ja da se oglasim povodom situacije na Kosovu. Dao sam oglas da prodajem kuću i imanje. Tako su se oglasili i mnogi drugi Srbi sa Kosova koji danas ponosno gaze tvrđi beogradski asfalt ili kupuju napuštena imanja diljem preostalog dijela Srbije. Boj za Kosovo je izgubljen, ali borba, k'o borba, još uvijek traje. Ističe to i aforist te nabroja brojne papirnate frontove te borbe: Imamo plan za Kosovo, rezoluciju za Kosovo, platformu za Kosovo, pregovarački tim za Kosovo... Jedino nemamo Kosovo. Njegov nepatvoreni satirični optimizam ide tako daleko da u jednom momentu rezignirano poručuje: Ako nam uzmu*

Kosovo, uzvratićemo istom merom. Daćemo im ga! I neki drugi bi rekli „evo vam ga“! Ali, razum ima granice za razliku od njegove negacije – nerazuma, pa se kao logičan odgovor svima i svemu nameće kroz logičnu, a sve izvjesniju pomirljivu velikosilnu trilemu; Status Kosova biće rešen u krugu porodice. Između Majke Rusije i Ujka Sema. Pošteno brate, da poštenije ne može biti. Tako je odvajkada sve zapetljivano i razrješavano na trusnim balkanskim, a ako ćemo gledati šire i dalje, i na bjelosvjetskim prostorima.

*Život ima svoje zakonitosti, a to je u pravilu, zakon jačega. Tko to nije shvatio do sada neće ni od sada, jer taj niti šta razumije niti šta umije. Aforistima je, nažalost, ili na sreću, poznato da ... *Ljudi iz vlasti ne stoje iza organizovanih kriminalnih grupa. Nego ispred njih.* Isto tako znano je da... *Posle prvih višestranačkih izbora robijaši su postajali ministri. Sada se odvija obrnut proces.* Za neke od njih može se čak reći ... *On je zločinac i heroj. Nagomilao je funkcije.* A za druge ... *Odmah je uzeo sve za sebe kako ne bi pao u iskušenje da poželi nešto tuđe.* I za jedne i za druge na kraju se može ustvrditi: *Oni su za sebe stvorili prvobitnu akumulaciju kapitala, a nas su odveli u prvobitnu zajednicu.* To je bilo moguće ponajprije zato jer ... *Kod nas se primenjuje običajno pravo. A naš običaj je da se zakoni ne poštuju.**

*Gledano u cjelini, mi smo po mnogo čemu, a ne baš po svemu, jako stidljiv narod. Aforist bi za nas rekao: *Stidimo se gole istine.* A satirik bi tome pridodao: kako i ne bi kad su mnogi od nas goli i bos. *Naš narod navikao je teško da živi. A njegove navike teško je promeniti.* I baš zato ... *Kod nas se ljudi ne ubijaju od posla., već kada bez posla ostanu.* Zbog toga ... *Nekoliko ljudi u Srbiji umrlo je od gladi. Ali šta je to za zemlju sa ovolikim potencijalom?!* Naša je zemlja bogata raznovrsnim sirovinama. Istinabog, *Mi nemamo sekundarne**

sirovine. Naše sirovine su primarne. Uz sirovine, slobodno se može reći: Čovek je naše najveće bogatstvo. Zato i trgujemo ljudima. Kod nas nema korupcije, jer... mi smo vrijedan narod. Na radnom mjestu kod nas vrijedi sveto pravilo: Službenik će prekinuti pauzu za doručak ako ga pozovete na ručak. Uz sve to: Kod nas je visok prag tolerancije. Zato se stalno o njega spotičemo. A i kako ne bi kad... Ovo je vreme tranzicije. Danas jesi, sutra nisi.

Aforističar se ne bi zvao tim imenom da poneku humornu, ironičnu i sarkastičnu misao ne zapiše i na svoj račun. U poplavi kupljenih fakultetskih i dokupljenih doktorskih diploma, autor skrušeno priznaje: *Nisam završio osnovnu školu. Ne možemo svi da budemo doktori nauka.* Svoju ideološko političku orijentaciju opisuje ovako: *Nisam stranački opredeljen. Ja sam član partije.* A na partijskom sastanku... *Kad sam izneo svoje mišljenje, rekli su da se i ja nosim.* Po političkim stavovima ... *Mnogo sam poznat. Zato želim da ostanem anonimn.* Zbog svoje prenatlašene skromnosti ... *Postavljen sam za ambasadora. Period od četiri godine sasvim je dovoljan da naučim jedan strani jezik.* Što se tiče bračnih odnosa i tu je aforist otvoren pa otkriva neke tajne muško-ženskih odnosa. Tako priznaje da ... *Između nas dvoje postojala je hemija. Sada postoji samo fizika.* Pa mužjački i otadžbinski dodaje: *Moja žena ima šljivu ispod oka. Da se zna da je iz Srbije.* O svojim seksualnim sklonostima bez uvijanja kaže: *Upraznjavam oralni seks. Stalno govorim o seksu.* U tom kontekstu obećava: *Pričaću vam o svojim ljubavnim podvizima. Onako kako ih ja zamišljam.* Priča je vjerovatno rezultat stanovitih lakih teškoća u stilu: *Teško mi pada što mi lako pada.* Iz toga je možda proistekla inspiracija za aforizam: *Žena mi je pobegla s prijateljem. Otad mi je on najbolji prijatelj.* Generalno gledano za muško-ženske odnose može se reći da su dobri sve dok se njih dvoje

podnose. I dok muškarac uspijeva uvjeriti ženu u to... *da je sreća u malim stvarima*. I da veza nije čvrsta samo onda... *ako je on čvrst*.

Život svakoga afirističara, humoriste i satiričara ima dvije strane medalje. Prva strana je njegova, a druga društvena. Aleksandar Čotrić uspio je pomiriti i integrirati jednu s drugom, pa je u isto vrijeme izvanredan aforist i uspješni društveno angažirani političar državnog nivoa koji vidi, osjeća i u mudre satirične misli pretače sve uočene ljudske mane i društvene slabosti i devijacije, s ciljem da se iste žigošu i uklone sa individualne i društvene scene. To je duhovno postignuće koje se mjeri sadašnjim, a mjerit će se i budućim vremenom u jednakoj mjeri kako se u poljskoj i svjetskoj aforistici mjere aforistička postignuća Stanislaw Jerzy Leca, jednog od najvećih svjetskih aforističara, čiji put slijedi i produžava Aleksandar Saša Čotrić

KNJIGA ZA PROMIŠLJENO ČITANJE

Jovo Nikolić: PROTESTI MOŽDANE MASE, Antologija aforizma BiH, Alma, Beograd, 2008.

Poznati bosanskohercegovački aforist Jovo Nikolić (1958, Tutnjevac, Ugljevik), nakon četiri objavljene samostalne knjige aforizama te niza osvojenih nagrada za humor i satiru, odvažio se prirediti prvu antologiju aforizma u Bosni i Hercegovini. Visinske selektorske pripreme za taj zamašan i odgovoran posao obavio je u prelijepom mjestu Koraj, a nizinske kompjutorske u Ugljeviku kod Bijeljine. Tako je nastalo vrijedno antologijsko štivo pod naslovom ***Protesti moždane mase.***

Građa za antologija je iskopavana i obrađivana iz brojnih autorskih knjiga b-h aforističara, kao i iz nekad živahnih humorističkih listova, radijskih emisija i humorističkih stranica i rubrika u dnevnim novinama. Bilo je toga daleko više u „jednournom“ samoupravnom socijalizmu nego što ga ima danas u tzv. „demokratskom“ kapitalizmu. Ali tu temu ostavljam svakome na razmatranje prema osobnom razumijevanju i tumačenju prošlog i sadašnjeg vremena i osobnom ljudskom karakteru.

Izbornik i selektor Jovo Nikolić potrudio se da u antologiju uvrsti sve relevantne autore aforističkog stvaralaštva od Une do Drine i od Save do neumskog mora. Neki od njih ostali su izvan domašaja njegove optike, ali to nimalo ne umanjuje snagu ove unikatne knjige bosanskohercegovačke mudre misli nastale i zapisane u dvadesetom i početkom dvadesetprvoga stoljeća. Imena izostavljenih aforističara ne spominjem jer bih neke i sam mogao izgubiti iz vida i sjećanja, a o djelima šezdesetak zastupljenih autora reći ću ponešto u tekstu koji slijedi. Ograničenost prostora u ovakvim osvrtima ne daje mi

mogućnost da o svakome od njih kažem ono što zaslužuje, ali i ovo što ću zapisati nudi okvirnu sliku b-h aforistike koja se budi iz ratne kataklizme i poratnog rasapa društva iz čijeg su miljea potekla dvojica nobelovaca sa naših trusnih geopolitičkih prostora (I. Andrić i V. Prelog).

Sam naslov antologije najvjernije oslikava njezine ciljeve i nakane kao i bogati sadržaj štiva koje je Nikolić odabrao za prezentaciju bosanskohercegovačke aforistike. U njegovoj (re)prezentaciji nalaze se autori koji su rođeni u rasponu od 1925. (Srećko Lazzari), pa do 1974. godine (Jasminka Grujić). Posljednja autorica Grujić jedina je predstavica ženske populacije, iako u BiH ima još nekoliko spisateljica koje su pisale ili pišu aforizme, uz druge vrste književnog stvaralaštva. Ali taj, kao i drugi nenamjerni propusti sigurno će biti otklonjeni u drugom dopunjenom izdanju antologije na kome, skromno vjerujem, Jovo Nikolić već uvelike radi. On je svakako nužan i zbog dopune podataka o objavljenim djelima zastupljenih i drugih autora koji će dati cjelovit uvid u publiciranu aforistiku Bosne i Hercegovine.

Protesti moždane mase javno su objelodanjeni u beogradskoj izdavačkoj kući „Alma“ koja se specijalizirala za tu vrstu književnosti jer u BiH, kao i u nekim drugim malim državama, ne postoji interes nadležnih državnih institucija kulture i nakladnika za stvaralaštvom koje se na humoran i satiričan način bavi opservacijom i kritikom društvenih odnosa i onih koji te odnose kvare i unazađuju. Trajat će to stanje „mrtvog mora“ sve dok se ne promijeni svijest širokih narodnih masa i zaleđena klima koju, zarad vlastitih i partikularističkih nacionalnih interesa, održavaju političke strukture kratkih pogleda i uske pameti. Tako je to u sredinama i društvima u

kojima vlada psihologija odnosa ludog i zbunjenog koja je vladala u prošlim, manje ili više poznatim vremenima.

O svemu tome i još mnogo čemu drugome pišu aforisti u svojim kondenziranim i produhovljenim misaonim uradcima. Neki bez dlake na jeziku, a neki uvijeno u papir kroz koga se jasno vide njihove nedvosmislene poruke. Tako nas aforistički bard Srećko Lazzari podsjeća da: *Trojanski konj ne može orati njivu, ali može preorati državu.* To se potvrdilo u ili devedesetim godinama prošloga stoljeća, a potvrđuje se i danas na primjerima nekih b-h političara koji oru sve pred sobom, ali umjesto prijeko potrebnog žita, konstantno siju kukolj jada i međunacionalne mržnje. Oni se lako mogu prepoznati u proročkom aforizmu u kome Srećko kaže: *Da bi vojskovođa postao besmrtan, mnogi moraju umrijeti.* Bilo je takvih kod nas i u svijetu; ima ih danas, a bit će ih i sutra kada mi izumremo. *Iz prevelike ljubavi prema domovini, neki su prešli sve granice.* Dopisuje to i svojeručno potpisuje poznati slikar i pisac Vlado Puljić iz svoga, nekada prelijepog Mostara, koji je danas naci-politički podijeljen na neobjašnjivi lijevi i još teže shvatljivi desni dio grada. I koji se ne može izboriti za legalne i legitimne lokalne izbore. Gluho bilo i ćoravo u doba ne dobra, što bi narod rekao.

Poznati banjalučki doktor medicine Slobodan Janković desetljećima je liječio ljude i uveseljavao ih svojim aforizmima, epigramima, humoreskama, kozerijama i drugim leksičkim medikamentima. Iz njegove ordinacije prepisujem aforizam: *Priroda nam je podarila velika bogatstva. Siromaštva smo sami stvorili.* Kome to nije po volji, taj je ili lud, ili nas pokušava zbuniti. Pravnik po struci, a advokat po zanimanju Petko Čančar, podsjeća nas da: *Vlast nema rok trajanja. Odmah je kvarljiva.* Bio je Petko i sam u toj i takvoj vlasti i dobro je vidio i osvjedočio se kakva je ona iznutra. Po bosanski bi se to

kazalo: spolja kalajli, a iznutra – belajli. Momčilo Momo Dragićević, urednik nekada poznatih humorističkih emisija na Radio Sarajevu, koje se danas samo spominju, aktuelnu političku situaciju opisuje riječima: *Nema više malih bogova. Porasli su.* I ne samo da su porasli, već su neki nadrasli i samoga Boga kome se mole da ostanu što duže u slasti na vlasti. Zeničanin Muharem Omerović, s razlogom se žali na grozno stanje u zapošljavanju: *Godinama čekam posao. Da mi je tata poznatiji, posao bi čekao mene.*

I dok jedni uzaludno čekaju posao, drugi pakuju kofere za put preko granice. Kako je to nekada davno učinio veliki pronalazač – naše gore list, Nikola Tesla, koji se otisnuo na put preko 'bare'. Mi koji ostajemo s ovu stranu granice osuđeni smo na aforizam Ranka Lalovića koji kaže: *Tesla je izmislio struju, a mi način kako ćemo je krasti.* S njim se slaže i Salih Cakan Mulalić, koji tu tezu potvrđuje aforizmom: *Lopovi su među nama. A mi, među njima.* Tu misao potkrepljuje argumentom: *Što ga više podmazuju, čovjek postaje sve veća rđa.* Miroslav Klinovski Klinjo nadopunjava to zapažanjem koje, prevedeno na jezik politike, glasi: *Naši su političari čitanjem pokvarili oči, a razmišljanjem – mozak.* Sličnog je stava i Ismet Salihbegović koji vezu političara i naroda opisuje aforističnom rečenicom: *Kad se političar poziva na volju naroda, to znači da su i političar i narod u nevolji.* Praksa je to potvrdila, a narod to osjeća na vlastitoj koži. Alija Kapidžić Alkap, ovu misao svodi na mjeru vjere i nevjere konstatacijom: *Vjera u Boga – ateizam. Vjera u čovjeka – skepticizam.* Zato se Mile Basalo, po pitanju kosovskog mita, s razlogom pita: *Već šest vijekova slavimo izgubljenu Kosovsku bitku. Koliko ćemo slaviti oteto Kosovo?* E, to vam ni naprijed spomenuti Bog ne može znati. Nema šanse!

Silvestar Ištuk, koga od bivšeg fudbalera Silvestara Takača razlikuje samo prezime, samokritično uzvikuje: *Dole tlačitelji naroda! Zauzeli ste mi mjesto.* Njegov vršnjak iz 1945. Milovan Jevtović zabrinut je zbog opterećenosti poslom mile nam milicije, pa plavcima posvećuje aforizam: *Milicija ne zna od posla kud udara.* Ako već milicija ne zna, znaju to dobro oni koji s njom imaju posla. I koji su udareni! Nebojša Ivaštanin, u ime a možda i protiv svih nas, kune se: *Bog mi je svjedok, da nikome ne treba vjerovati.* Kad je riječ o ljudskoj vjeri i časti Stevan Stojičić iznosi sljedeću tvrdnju: *U ratu je hrabrost pitanje časti. U miru je čast pitanje hrabrosti.* Pa vi birajte do čega vam je više stalo. Do lude hrabrosti ili do hude časti. Vrsni epigramist i aforist Živko Vujić iznosi zanimljiv prijedlog policijskim i drugim isljednicima: *Da biste ušli u trag lopovima, morate poći njihovim stopama.* Za Borislava Mitrovića: *Napredne ideje u rukama policije su dokazni materijal.* A po mišljenju Frane Vukoja: *Pamet ide na dribling. A glupost na prvu loptu.* Zato je valjda kod nas većina ljudi ludo zaljubljena u nogomet.

Moj zemljak i pobratim Grujo Lero u b-h stilu ispjevao je zanimljivu matematičku ukrštenu pjesmicu koja ide ovako: *Nas tri brata – oba ratujemo.* I to na bosanskohercegovački način: svako protiv svakoga, a jedan čak i protiv samoga sebe! A zna se i koji. Moguće je to, ako se pomiješaju kruške i jabuke. Ili pak bosanske šljive od kojih se proizvodi rakija što diže iz mrtvih i afričke šljive za navodno podizanje nekih drugih organa. Recimo to na glas: muških. Naravno, ako želimo slijepo vjerovati lažnim reklamama. Drugi moj jaran, Ismet Smajlović primjećuje jednu nevjerovatnu pojavu na osnovu koje zaključuje: *I nedjelja kao da je postala radni dan. Pune kafane ljudi.* Izgleda da više u narodu ne važi ona pjesma Harisa Džinovića: 'I tebe sam sit kafano'. Bojan Bogdanović iz Zenice poručuje: *Ako vas žena vara, varajte i vi nju. Pravite se da ne znate!* Za razliku od

njega Božo Marić iznosi jedan vrlo zanimljiv prijedlog za rješavanje b-h gordijskog čvora. On, naime, predlaže: *Mirovni sporazum za Bosnu: Hrvate u Hrvatsku, Srbe u Srbiju, Muslimane u Tursku. I mirna Bosna.* I Marinko Čavar ima zanimljiv odgovor na pitanje kukavičluka: *Lako je prepoznati kukavicu. Ne smije kukati.* Nebojša Borovina veli: *Sve češće umišljam da sam Karađorđe – ne znam gdje mi je glava.* A Goran Kljajić tvrdi: *Da je branio nas kako brani sebe, možda bi bilo nešto i od nas i od njega.* Bilo kako bilo, Abdurahman Halilović Ahil izjavljuje: *Ciljano je maknut s položaja. Dobio je metak u čelo.*

Antologičar Jovo Nikolić slavodobitno nam potvrđuje: *Postignuto je jedinstvo misli i akcije. Nit šta mislimo, nit šta radimo.* Tako ćemo, valjda, najdublje dogurati. Na sličnom stajalištu je i bivši socijalistički omladinski rukovodilac Đorđe Latinović, koji kaže: *Ni lopovi ne mogu da žive od svog rada. Počeli su da se bave politikom.* Njegov komšija Miladin Berić iz svoga banjalučkog ugla gledanja primjećuje: *Krajnje je vrijeme da uđem u politiku. Više ni sam ne vjerujem u ono što pričam.* Po mišljenju Ekrema Macića: *Ovdje se kratko živi, ali dugo umire.* A jedina žena zastupljena u antologiji, Jasminka Grujić, iznosi opravdanu bojazan aforizmom: *U ime Boga, ubićete vjeru u nama.* Ako nam ne ubiju vjeru, garant će nam uzeti mjeru. Jer, mjera bez vjere isto je što i vjera bez mjere. A i jednog i drugog danas imamo za izvoz.

Antologija *Protesti moždane mase*, svojevrsni je protest protiv svega lošega što nam se dešava i ružnoga što nam se ranije desilo. Njezin zadatak je da pedantno registrira negativne pojave u društvu, označi njihove nositelje i ukaže na potrebu mijenjanja svijesti koja je kod mnogih pomućena kao potok poslije kiše, a kod nekih i zamračena pohlepom za tuđim, žudnjom za nedostižnim i mržnjom prema

svemu što nije njihovo. Razumije se, i da potvrdi kako je b-h aforistika na putu oporavka od ratnih šokova iz devedesetih i poratnih tranzicijskih presipanja iz šupljega u prazno.

I zaključno; da ukaže kako i bosanskohercegovački aforisti, humoristi i satiričari imaju što reći o svijetu u kojem žive i vremenu što im je dodijeljeno vlastitim sudbinama i voljom prirode i nekih, čovječanstvu nepoznatih sila. Vjernici bi rekli; voljom Svevišnjega Boga, a ateisti se, razumljivo s tim ne bi do kraja složili. U svakom slučaju, knjiga je vrijedna promišljenog čitanja i prijeko potrebnog dubokog razmišljanja, što je zasluga antologičara Jove Nikolića i svih autora koju su u njoj zastupljeni.

SLIKOM BEZ RIJEČI PROTIV LAŽNIH RIJEČI

Borivoj Dovniković Bordo: ISTOČNO OD RAJA, Razlog d.o.o, Zagreb, 2009.

Nikada ranije nisam pisao prikaz ili osvrt na knjigu karikatura. I ovaj pišem s velikim zakašnjenjem, jer mi je naš poznati meštar karikature i animiranog filma Borivoje Dovniković Bordo svoju knjigu pod naslovom ***Istočno od raja*** poklonio s posvetom tek 23.10.2019. godine. Kako su takve knjige velika prirodna i društvena rijetkost na našim prostorima, i kako Bordina knjiga oslikava burno razdoblje do 1991. te ratno i poratno od 91. naovamo, nakon pomnog pregledavanja njezinog sadržaja, lako sam donio odluku da napišem ovaj nepretenciozni osvrt.

Borivoj Bordo Dovniković rođen je 1930. u Osijeku. Poslije završene gimnazije u svom rodnom gradu, 1949. odlazi u Zagreb, gdje upisuje studij na Akademiji likovnih umjetnosti. Uz studij počinje objavljivati karikature u satiričnom tjedniku Kerempuh, te se pridružuje kolegama koji pokreću crtani film u Hrvatskoj i bivšoj Jugoslaviji. Usporedo s filmom radi na stripu, ilustraciji i grafičkom dizajnu, a karikature mu postaju jedan od oblika svakodnevnog umjetničkog izražavanja. Osim u Kerempuhu, objavljuje ih u beogradskom Ježu i drugim dnevnim i nedjeljnim listovima. U vremenu od 1994. karikaturama komentira događaje u osamostaljenim državama bivše SFRJ i izlaže ih na samostalnim i skupnim izložbama diljem Hrvatske te u Francuskoj, Italiji, Kini i drugim državama.

Karikature uvrštene u knjigu *Istočno od raja* oslikavaju burne događaje iz devedesetih godina i kasnije na humoran, ironičan i

alegoričan način. Umjetnik tu ne sudi ružnim događajima i njihovim protagonistima, već ukazuje da je sve ono što je krenulo krivim putem, moglo ići i miroljubivim stazama koegzistencije i na dobrobit, a ne na štetu narodima koji su bespotrebno ratovali jedni protiv drugih. Politika aktivne miroljubive koegzistencije i postoji zato da se svi problemi i međusobni sporovi rješavaju pregovorima i u dobroj vjeri njihovih sudionika. Kod nas se, nažalost, zbog žurbe protagonista i nepovjerenja jednih u druge, sve pretvorilo u krvavi rat s pogubnim posljedicama koje se i danas osjećaju, a osjećat će se i u vremenima koja su pred nama.

Unatoč ostvarenim samostalnostima novoproglašene države, obećani napredak malim balkanskim narodima nije se ni približno ostvario u željenim granicama, već ih konstantno i uporno tjera na zapad, gdje traže mir i sreću za sebe i svoje obitelji. Kreatori nasilnih promjena, odavno su već pod zemljom, a njihov duh i lažna prosperitetna obećanja lebde negdje u nebesima, daleko od zbilje u kojoj živi velika većina ljudi na našim prostorima. Rat je suludim umovima bilo lako započeti, a graditi mir puno je teži i odgovorniji posao onima koji su ga preživjeli i njihovim potomcima. Vidi se to najbolje u novostvorenim državama koje puževim korakom grabe u neizvjesnu budućnost.

Sve te stvari, teme i dileme nalazimo u lucidnim Bordinim karikaturama koje su u minulim desetljećima objavljivane na stranicama *Vjesnika*, *Hrvatske ljevice*, *Prosvjete*, *Identiteta* i *Novosti*. Drugi dnevni i nedjeljni listovi i časopisi za njih su bili nedostupni, jer je politika krojila gdje je kome mjesto i dokle čiji glas i riječ dosežu. Bordu se za to nije pitalo, premda ga se to itekako ticalo pošto je rođen u Hrvatskoj, drugi svjetski rat proveo kao dijete s roditeljima

u izbjeglištvu u Srbiji, a onda se vratio u domovinu i tu ostao do današnjeg dana, boreći se crtežom i slikom za njen boljitak.

Dobronamjerni umjetnici svih usmjerenja i naraštaja, u svakom zlom vremenu ili nevremenu kad sude zli ljudi, bore se za mir i dobro svima u jednakoj mjeri i na svim mjestima. Njima je pravda i pravednost i cilj i sredstvo i oni ne umiju podilaziti niti padati na koljena pred silnicima i njihovim ostrašćenim sljedbenicima, kakvih je devedesetih godina prošloga stoljeća na trusnim balkanskim prostorima bilo svuda gdje su sila i nasilje vladali umjesto razuma i uma. Glasnogovornika toga zlog vremena ima i danas i oni haraju nekim, a posebno internetskim mrežama i medijima, kao vaške na nečistom rublju. Oni gaze sve vrijedno u međuljudskim odnosima i ugrožavaju opstojnost nade da će biti bolje i da će pomirenja ući na velika vrata naših ugroženih života.

Borivoj Bordo Dovniković ne umišlja već stvarno i ozbiljno misli da riječ dobrih pisaca, karikatura bez riječi dobrih karikaturista, kao i glas čestitih glasnogovornika državnih politika mogu doprinijeti pomirenju ljudi i njihovom egzistencijalnom boljitku. I ne samo da misli, već i vjeruje da će u vremenu koje je pred nama, ako to već nije ovo današnje, doći pametni, vrijedni i ozbiljni ljudi koji će od kvazi-demokratskog napraviti demokratsko društvo, a nacije, vjere i sve što nas dijeli ili nas je dijelilo staviti na mjesto koje mu pripada. U ropotarnicu prošlosti i ljudska sjećanja. A kada će doći to vrijeme, to nam ni vrlo proroci ne mogu proreći.

Istočno od raja nalazi se zapad. Bremenit političkim, ekonomski i socijalnim problemima, bexitima, uličnim demonstracijama i terorističkim ispadima ekstremističkih grupa i pojedinaca. No, i pored svega toga, ljudi s istoka hrle na zapad tražeći utočište od

svega što im u njihovim zemljama smeta i što ih proganja. U Bordinim karikaturama ta je apsurdnost jasna i naglašena, ne kao slika trenutnog stanja, već kao upozorenje na nepredvidivosti koje će nas snaći. Jer, odlaskom naših ljudi na zapad, na njihovo će mjesto doći neki drugi ljudi sa istoka, donoseći svoje kulture, navike i običaje koje ne poznajemo i koje ćemo morati prihvatiti, htjeli to ili ne. Tako će postupno nestajati i nas kao i svega onoga u što smo se zaklinjali ili se još uvijek zaklinjemo kao u trajne i ničim ne zamjenjive vrijednosti. Umjesto što se busamo u junačke grudi i slavimo pobjede nad svojim ljudima, bolje bi bilo da se okrenemo stvaranju povoljnih uvjeta za opstanak onih koji su još tu i za povratak onih koji su otišli, kako od tih naših pobjeda, tako i od svega što nas je dovelo do toga što danas jesmo. A jesmo mali i bit ćemo sve manji ne pređemo li s ružnih riječi na dobra ljudska djela.

Karikaturom se na to samo ukazuje i upozorava, a do nas je hoćemo li loše slike o sebi preobraziti u sebe na dobroj slici. Vrijeme je pred nama, a pogotovo pred onima koji dolaze ili će tek doći. Naše starije generacije svoje su kredite već odavno dobrano uzalud potrošile, a važno je da se dalje ne zadužuju na račun onih koji će ih naslijediti.

RADEKOVE STRELICE I METE

Ladislav Radek: IZABRANI RADEKIZMI, Studio Moderna, Zagreb i Matica hrvatska – Ogranak Čakovec, 2013.

Međumurski književnik Ladislav Radek po godinama života svrstava se u red veterana, a po obimu i kvaliteti spisateljskog djela, u velikane hrvatskog humora i aforistike. To potvrđuju njegove brojne objavljene knjige, dobivene nagrade i zastupljenost u relevantnim antologijama, zbornicima te Hrvatskoj književnoj enciklopediji.

U minulim desetljećima Radek je marno punio rubrike humora i satire u listovima, časopisima i na radijskim programima diljem Hrvatske i bivše zajedničke države. Njegov vedri stvaralački duh kružio je zemljom južnih Slavena i uveseljavao radnike i seljake od rodnog mu Mihovljana pa, uzduž i poprijeko, sve do Jadranskoga mora. Poznajem i čitam njegove spisateljske radove desetljećima, iako se nikada nismo sreli niti zvanično upoznali. No, to nimalo ne umanjuje moje visoko mišljenje o njegovom humorističkom djelovanju i neupitno vrijednom književnom djelu.

Ladislav Radek gotovo je cijeli radni vijek, do umirovljenja, proveo u poznatoj tvornici 'Čateks' iz Čakovca. Ističem to kao vrijedan primjer predanosti radu u privredi i stvaralaštvu kao poslanju amaterskog kulturnog djelatnika. Malo je takvih primjera osoba koje su spojile i uskladile dinamični radni i duhovni angažman u dojmljivu cjelinu, ostvarivši zavidne rezultate na oba ta područja gospodarskog i društvenog djelovanja. Utoliko prije i više zaslužuje sve pohvale za ta iznadprosječna postignuća.

Kulturni humorni i satirični radekizmi, sakupljeni i brušeni dugi niz godina, ukoričeni su i stavljeni na jednom mjestu na uvid javnosti u

knjizi ***Izabrani radekizmi***. Riječ je o naslovu koji okuplja više stotina stihovlja, epigrama i aforizama sistematiziranih u cikluse pod naslovima: *Poetski satirikon*; *Circulus vitiosus*; *Iverje svakodnevice – aforizmi i maksime*; *Amorizmi*; *Radekizmi kajkavizmi i Satirični horoskop*. Svaki od tih ciklusa sadržava izbor iz obimne objavljene građe od preko pet tisuća satiričnih radekizama.

U prvom ciklusu nalaze se kratke duhovite pjesme koje se bave temama iz svakodnevnog života ljudi našega kraja. Njihovo etničko i zemljopisno porijeklo tu nije bitno, koliko je bitno postupanje u različitim situacijama kroz koje prolaze da bi osigurali egzistenciju vlastitih obitelji i opstojnost u sredini u kojoj su se zatekli. Radek taj svoj poetski diskurs završava pjesmom *Lavež* u kojoj, bez lažne skromnosti kaže: *Znam da kao pas u prazno na mjesec lajem. Pa ipak se kajem, gajeći bar nadu da lopovi uz lavež ipak nešto manje kradu!*

Drugi i po obimu najveći ciklus sadrži izabrane epigrame koji su nosivi stupovi njegovog humorističko-satiričnog stvaralaštva. Tu je on svoj na svome, suveren kao novostvorena hrvatska država, prije njezinog ulaska u Europsku uniju. Pa i kad se ona odrekla dijela svoje suverenosti, Ladislav Radek je ostao vjeran svojoj izvornoj i nedjeljivoj ljudskoj suverenosti koja štuje druge i tuđe, ali svoje čuva kao zjenicu oka u vlastitoj glavi. Pisca ne muče dileme kao državo-tvoritelje opisane u epigramu pod naslovom *Tranzicija* u kome kaže: *Previše traljavo mi biramo stranu; s nogom u Europi, a s glavom – na Balkanu*. Možda baš zbog toga imamo situaciju kakva je opisana u epigramu *Naš jad i bijeda*, koji ironično i satirično vidi i promišlja ulogu hrvatskih prodanih duša i nacionalnih bogatstava. *Stranci naše blago pecaju na mitske udice. A prodane naše duše nosom im brišu guzice*. U takvom ozračju i rasipništvu, uz epigram

naslovljen kao *Podmazivanje*, bjelodano je jasno da ... *Bogati moćni podmazivati znaju, pa do cilja lakše stižu. Siromašni pak bez maziva kroz život jedva gmižu.* Na kraju svega slijede epigramske *Nagrade i kazne*, u kojima Radek i jednima i drugima poručuje: *Premalene su nagrade za dobra ljudska djela. A još su manje kazne za ljudska nedjela.* Prvi su, nažalost, kod nas za vrijedan doprinos malo nagrađeni, a drugi su za zločine protiv vlastitog i drugih naroda, još manje kažnjeni. Tako je to kad je jednima vlast obična ljudska čast, a drugima gramziva i pohlepna slast.

U trećem ciklusu izložen je izbor aforizama i maksima koje se bave nama i našim manama. Vrline ne spominjem, jer one služe apologetima za veličanje lika i djela hrvatskih velikana i inih tlačitelja naroda iz prošlih i novih vremena. Uz njih i onih koji su skidali vrhnje iz svačije zdjele da bi stekli sve ono što požele. Te i takve teško je dovesti u ljudski sklad i red, jer oni ne vide i ne osjećaju nikog izvan sebe. Njima aforist posvećuje aforizam koji kaže: *Lakše je zaluditi milijune ljudi, nego urazumiti jednog idiota.* U nas takvih ima na raznim položajima i na različitim dužnostima. Mogu se bez ikakve dvojbe, po aforističkim kriterijima, svrstati u dvije grupe i ustvrditi da ... *Jedni miluju krunicu, a drugi pak vape za krunom.* I jedne i druge Radek podsjeća kako smo ... *Vjekovne sne dosanjali. Vrijeme je za buđenje.* I opominje aforizmom koji kaže: *Kada vlast oboli, tada ne koristi ni narodni lijek.* Izbori nisu efikasan lijek za teško oboljelu vlast, jer ... *I trezven narod može izabrati pijane dužnosnike.* Zato se aforist s pravom pita: *Ne znam zašto smo mi izabrali njih, a oni su samo za sebe?!* I na vlastitu odgovornost zaključuje kako ... *Neki progledaju tek nakon čorava posla.*

Amorizmi se, kako sama riječ kaže, bave ljubavnom tematikom na epigramski i aforistični način. U njima se razmatraju pitanja

nevinosti, nevjere, idolatrije i raznih tipova amorovih strijela. Da bi se izbjegle nevjere i mnogostruka ljubavna razočarenja, aforist daje jedinstvenu preporuku koja glasi: *Onaj koji se u ljubavi boji nevjere, neka za vjernost psa izabere*. Pravi vjernici znaju da ... *Samo Bog ljubi bez preljuba*. A ljudskoj vrsti jasno je da ... *Mladost drži naoštrenu Amorovu strijelu, a starost pak čuva samo prazan luk*. Ili, kako bi se u narodu reklo: Puna puca, a prazna ne puca. Držim da iz toga nije potrebno izvoditi odgovarajuće rime ni nova neprilična stihovlja.

Radekizmi i kajkavizmi tvoreni su kajkavskim narječjem koga vrijeme sve više briše iz našeg govora. A sa europeizacijom i anglizacijom, za očekivati je, da će ga biti još manje. Zato se Ladislav Radek kroz epigramizaciju zalaže za očuvanje makar na daleko poznatog *međimurskog jala* za koga kaže: *Tusti i debel je međimurski jal*. *Međimurec pak veli da bo ga ipak na nigdarevo prodal!*

Satirični horoskop donosi epigramski osvrt na horoskopske znakove. Za ilustraciju a ne za lustraciju, navodim samo strofu a ne katastrofu, koja se odnosi na *Strijelca*, a koja glasi: *Uzalud na sve strane strelice tvoje lete, ti plašiš dobre ljude, a ne pogađaš prave mete*.

A krive mete, ko-mete, vazda se izmiču kad strijele na njih lete. I tako završe bez ikakve štete!.

MISLI ZA SVA VREMENA

Rade Đergović: SRPSKA POVRATNA INFORMACIJA, Agencija „Vitez“, Beograd, 2014.

Aforist Rade Đergović moj je vršnjak iz 1948. Rođeni smo u vrijeme objave Rezolucije Informbiroa, kad se Jugoslavija izvukla iz kandži staljinističke državne politike i pošla svojim putem samoupravnog socijalizma. Mnogi mladi danas ne znaju što to zapravo znači, a oni desno usmjereni ni ne drže do toga. Ali, za Rada Đergovića i moju malenkost, kao i za sve druge naše istomišljene vršnjake, ta je godina bila i ostala odrednicom naših života i staza kojima smo hodili ili još uvijek hodimo. Ona je svojevrsni pečat naših radnih i stvaralačkih postignuća ispisanih u osobnim dokumentima i dosad napisanim i objavljenim knjigama.

Rade Đergović rođen je u Loznici, a živi, stvara i vikenduje u čivijaškom Šapcu. Tko ne zna šta je čivija, i tko nije čuo za šabačku čivijadu, taj se slabo razumije u humor ili je rođen iza devedesetih godina prošloga stoljeća. A takvih je u današnje vrijeme puno i ne zna im se broja. Baš kao ni onima koji ne drže do zemlje u kojoj su rođeni, a koja je nekada bila znana i cijenjena u svijetu. Ali, vrijeme čini svoje, a loši ljudi kvare sve što se pokvariti može. Posebno odnose kakve smo u mladosti gradili, da bi ih zločesti u našim redovima kasnije razgrađivali. I pokvarili do neprepoznatljivosti.

Za ljude kakav je Rade Đergović, sve što je nekada bilo dobro i danas je dobro. A što je bilo loše ni danas ne valja. Prepoznaje se to iz njegovih riječi i djela koja su, odavno već, nadišla prostore na kojima živimo. Dobri pisci pišu dobra djela, a oni drugi niti to čitaju niti drže do dobrih pisaca. A Rade Đergović dobar je, i predobar, u svemu što je do sada napisao, a potom uvrstio i objavio u 15 humorističko-

satiričnih knjiga. Predanost u spisateljskom poslu i visok kvalitet stvaralaštva, donijeli su mu brojna priznanja i prestižne književne nagrade na polju humora i satire.

Manji dio svog bogatog aforističkog opusa Đergović je uvrstio u knjigu pod naslovom ***Srpska povratna informacija***. Čitaoce koji do sada nisu imali priliku upoznati njegove duhovite misaone umotvorine, podsjećam kako je riječ o autoru koji se pisanjem bavi duže od pola stoljeća i čiji su radovi uvršteni u brojne izbore i antologije objavljene u balkanskim i europskim državama. To ga svrstava u krug najpoznatijih savremenih europskih i svjetskih aforističara koji su riječju i djelom dogradili i oplemenili tu vrstu književnosti.

Kao i u ranije objavljenim djelima, Đergović se i u ovoj knjizi bavi nama i našim manama, uzimajući za metu sve ono što ljudima smeta i što kvari dobar prosjek dobrano iskvarenog društva. Dijagnoza toga društva objelodanjena je jasno i nedvosmisleno u aforizmu: *Sve više ličimo na monarhiju. Zemlja je puna dvorskih budala*. U takvom društvu i u takvoj zemlji... *Gej parada je prilika da se vidi u kojoj stranci su najveći pederi*. Sve je to normalno i polit-ekonomski održivo jer... *Danas se više isplati imati partijsku nego štednu knjižicu!* Tko to ne vjeruje, neka se obrati gospodinu predsjedniku stranke. Za njega se s pravom može reći kako je: *Za partiju odvajao od usta svojih birača*. Dok se predsjednik bavi prevođenjem preko vode svojih vjernih, a žednih birača... *Vlada je u stalnom zasjedanju, tako da nema vremena da se bavi problemima svojih građana*. Tko se tu pravi ludim, a tko je zapravo zbunjen, birači će odlučiti na prvim redovnim ili prijevremenim izborima. A do tada, dragi naši pametni i mudri političari: *Ne budite narod. Tražiće odmah da jede!*

Srbija je omiljena zemlja i ubojita top - tema kod većine srpskih aforističara. Ona je njihova najdraža i najbolja meta za gađanje satiričnim zračnim puškama i sigurno je pogađaju sa svih odstojanja. Razlog tome je promašena srpska politika iz devedesetih godina prošloga stoljeća koja je dovela do ratova nesagledivih posljedica po srpski i druge narode na području bivše SFRJ. Da je ta politika bila umjerenija i miroljubivija, aforističari i satiričari imali bi daleko uže manevarske prostore za duhovito djelovanje, a država bi imala znatno šire granice. Ovako sve je ispalo po onoj narodnoj: dok se jednom ne smrkne, drugom ne osvane. U zlo doba i u pogan vakat.

Svoju (h)umorističku sagu o Srbiji Rade Đergović započinje aforizmom: *Kurta i Murta su naši prvi jahači Apokalipse*. Pa nastavlja skrušenim priznanjem, odnosno objavom: *Slavili bismo i mi pobjede. Samo da ih imamo*. Na to se nadovezuje logična opaska: *Video sam srećne ljude. Napuštali su Srbiju*. I iskreno autobiografsko priznanje: *Moj deda je bio u partizanima, sve dok država nije priznala četnike kao oslobodilačku vojsku*. Tako je to danas u cijeloj BiH, jer su nju početkom devedesetih godina u isto vrijeme svi razarali i svi oslobađali. Bog da im dušu prosti, što bi rekao moj pokojni dida.

Da je bilo pameti kao što nije i da su nas (pred)vodili mudri, a ne hudi i ludi, danas bismo bili poštovani narod i visoko civilizirani ljudi. Ovako, Rade Đergović s nostalgijom primjećuje: *Više nam se ne događa narod. Nema ga!* I kao ekološki osviješćeni pisac zaključuje: *Srbija je ekološka država. Privatizacijom društvene imovine sve je u njoj počišćeno!* Pa gotovo rezignirano poručuje: *Rešili ste da ostanete u Srbiji?! Primite moje saučešće!* Svoj osvjedočeni patriotizam vjerni Rade iskazuje aforizmom: *Srbija mi je u krvi. Zato sam anemičan*. I k tome pridodaje još jednu dijagnozu: *Živim u depresiji! To jest, u Srbiji!* U takvome stanju... *Ja sam tipičan*

predstavnik svoga naroda. Go sam i bos. Pa gotovo prijeteći upozorava: Ne dirajte mi izgubljeno Kosovo! Jer, u proteklom vremenu pokazalo se i ne jednom dokazalo šta je to bumerang... Bumerang je srpska povratna informacija. I na kraju potvrdilo kako se ...Srbini na Srbina oslanja, samo kada su obojica pijani.

Eto, to je aforistična, odnosno humorističko-satirična priča Rada Đergovića duhovito ispričana u *Srpskoj povratnoj informaciji*. Knjigu toga simptomatičnog i simpatičnog naslova recenzijama su obogatili Nedeljko Popadić i Aleksandar Čotrić, a karikaturama dogradili i ljepšali vrsni karikaturisti: Nikola Dragaš, Aleksandar Blatnik, Saša Dimitrijević, Goran Ćeličanin, Sava Babić i Milenko Kosanović. Tako je povratna informacija prerasla u pitku i čitku knjigu pisanu o našem nevremenu za sva buduća i, ponadajmo se, bolja vremena.

POZIV NA ČITANJE I PISANJE

Vladica Milenković: ZA SVAKI SLUČAJ, „Artija“, Paraćin, 2014.

Mrak ne može progutati onoga u kome ima imalo svetlosti, zapisao je kao moto na prvim stranicama svoje zbirke aforizama **Za svaki slučaj**, paraćinski književnik Vladica Milenković. U mirna i dobra vremena, ta mudra misao je neporeciva i u skladu je s normalnim životom. Ali, u neka druga, zloćudna vremena, kad mrak pomuti mnoge ljudske umove, svjetlost se povuče sa scene i njeni gutači odrade svoj crni posao na način koji samo njima odgovara. Znam kakva su ta vremena jer sam ih u prvoj polovini devedesetih godina proživio u sarajevskoj opsadi s mnogim stradalnicima rata i zato mogu reći: daleko kuća bila svima koji ih i danas hvale i prizivaju.

Zbirka *Za svaki slučaj*, i jest napisana za svaki slučaj da se takva vremena i takvi ljudi više ne ponove i ne dogode na našim prostorima i nigdje u svijetu. A događaju se, nažalost, i ponavljat će se, jer prokleti zli duhovi u ljudskim glavama nikad ne miruju. Svako malo izađu van i zagade svijet svojim prljavim kancerogenim klicama. Jučer su to činili u Iraku, Libiji i Afganistanu, danas to čine u Siriji, a sutra - sutra će se, moguće je, vratiti na stara ili otvoriti nova ratišta. Zlo nikad ne spava, jer ono pripada vrsti zlogukih ptica koje vole mrak.

Da bi, za svaki slučaj, bio što koncizniji i uvjerljiviji, Vladica Milenković je svoju pisanu aforističku besjedu podijelio u osam cjelina. Prva cjelina *Mi u vremenu, a vremena je sve manje*, započinje otadžbinskim državotvornim aforizmom *Oj, Srbijo među šaljivima, svima je obezbeđen korov nad glavom*. Tek jedno dodano malo slovo 'o' šaljivoj pjesmici dalo je satiričan programski okvir u kome je korov opet postao krov kako je to bilo u neka stara, odavno

već, zaboravljena vremena. Sjećam se dobro godina kada je korov odnosno paprat krasio krovove štala i salaša umjesto crijepova i limenih pokrova. Lijepo ih je danas vidjeti na slikama i u aforizmima satiričnih pisaca. Pogotovo kada se te slike i neprilike začine ironičnom sentencom kakvih smo se nagledali u ratna vremena u stilu Milenkovićeve: *Napokon nas je ogrejalo sunce. Ostali smo bez krova nad glavom.* Slične sudbine u poratnom vremenu proživjeli su i mnogi nesretno kreditno zaduženi ljudi u tranzicijskim zemljama.

E, sad ... *Zamislite da smo normalna država. I ostanite tako zamišljeni ...* kaže nam pisac. Možete misliti kako bi nam bilo lijepo kad bismo umišljali da živimo u normalnoj pravnoj i demokratskoj državi. Svima bi nam bilo kao u Marks-Engelsovoj teorijskoj idealnoj komunističkoj državi koje, niti je kad bilo, niti će je u neka skorija vremena biti. U takvoj državi i na takvoj zemlji žive samo bogataši: kraljevi, velmože, industrijalci, veletrgovci, vrhunski sportaši i filmaši, te drugi milijunaši to jest oni koji nisu naši, već njihovi. A mi, obični mali ljudi, mi pripadamo gomili koja se može prepoznati u aforizmu: *Bog nas još nije pogledao. Mi smo neviđeni vernici.* Nas se može pronaći i među onima koji se spominju u aforizmu: *Zloupotrebili smo slobodu kretanja. Otišli smo do đavola!* Zapravo, mi ... *Iz dana u dan vodimo noćni život. Nikako da nam svane.* Ali ... *Od prekosutra počinjemo novi život. Tako je to kad živimo od danas do sutra.*

U drugom slučaju odnosno drugoj cjelini, razmatraju se: *Glad, rad i kriza bednih godina.* Ta trpna stanja ljudskog života Milenković razotkriva aforizmom: *Tamo gde svetski eksperti zakuvaju, najviše se oseća glad.* A glad nije za svakoga niti svakome trebaju takve i slične kuhinje. Recimo, tako ... *Narodu koji svaki dan guta 'knedle' ne trebaju narodne kuhinje.* On je sit svega jer su knedle

visokokalorična roba odaslana od najvećih svjetskih i lokalnih idiota koji proizvode ratove i sukobe sa nesagledivim posljedicama. U tim stvarnim ratovima i potencijalnim sukobima čak i naivni ... *Bombaši samoubice najviše ginu od posla.* Na njih, kao i na političare iskrivljene svijesti te druge spodobe sličnih karaktera, može se primijeniti aforistička maksima: *Ne štete se, dok nas troše.* Dok ljudi vladaju, pametni stradaju. Tako nije samo u izmišljenoj zemlji Stradiji ili Nedođiji, već svuda po svijetu gdje se izjednače pojmovi rat i rad. I gdje se rat nagrađuje kao rad, a rad obespravljuje i obezvređuje kao mrtva roba. *A, rad je stvorio čoveka,* ponavlja po tko zna koji put aforist i dodaje surovu lokalnu ovovremensku činjenicu: *Zato je u Srbiji sve manje ljudi.* Slična se konstatacija može izreći i za druge balkanske zemlje koje su ratom stekle samostalnost i vremenski ograničenu suverenost, pa sada ponizno mole velike sile i razvijene zemlje da uđu u zagrljaj njihovih vojnih, ekonomskih i političkih asocijacija. Valjda su izvukle pouke iz bliske prošlosti i shvatile da mali, jadni i nejaki ne mogu opstati u nabildanom globaliziranom svijetu.

Treći slučaj za ispitivanje započinje sa logičnom izrekom: *Što veće šake, to puniji džepovi.* Razmnoženi lopovluk u ratu nastavio se razvijati i u miru. Za nagli razvoj pomogla mu je pljačkaška privatizacija koja je stvorila šaku bogatih i pune kontejnere siromašnih. Tako je nastupilo vrijeme u kome se može reći: *Nije nam suđeno da živimo bolje. Sudbina je presudila u korist onih koji umeju da krađu.* Naši plaćeni zaštitnici i izabrani predstavnici okrenuli su nam leđa, pa je blizu istini aforistička izjava: *Veća korist je od ležećeg policajca, nego od dobrostojećeg političara.* Što se tiče zakona koji uređuje prava radnih ljudi i građana i u njihovoj primjeni javljaju se nejednakosti. Aforist ih vidi i opisuje ovako: *I zakon jačega je pun rupa. Od metaka.* Zbog toga izgleda da ni ... *Pošteni nalazač nije*

stigao da vrati vlasniku zalutali metak. Prije toga ... Dobio je vetar u leđa. Metak je tu zalutao. Zato skoro svakoga dana ... Crne hronike boje dnevne događaje.

U četvrtom slučaju ... *Narod vodi politiku, vlast je podvodi.* A u sklopu podvođenja (čitaj: provođenja) državne politike ... *U toku je decentralizacija Srbije. Iz pravca Beograda stiže nevreme i u ostale krajeve.* U skladu s tim ... *Na srpskoj političkoj sceni vlada kolektivna odgovornost. Svako svakome odgovara.* Tu pitanja, kao ni odgovori, više nisu bitna. Jer, na svako pitanje stiže novo obećanje: *Biće bolje. Danas? Sutra? Ili ... malo sutra! Obećana brda i doline čine raj ni na nebu ni na zemlji.* A o onome koji daje ta obećanja ?... *O njemu imamo visoko mišljenje. Zato što želimo da padne sa što veće visine.* On je naš vođa, naš veliki vođa! Sa strahopoštovanjem možemo reći: *Njegove su namere bile časne!?* Čas da, čas- ne. Što se tiče našeg predsjednika, njemu svaka čast. *Našem predsedniku nije potreban prevodilac, kako bi nas preveo žedne preko vode.* Ovo aforističko pravilo vrijedi gotovo podjednako za sve predsjednike kod nas i u svijetu. To pravilo treba primiti k znanju i ... što prije zaboraviti.

Peti slučaj nas podsjeća kako je ... *Izvlačenje pouke dobro za glavu.* Zbog toga ... *Njeguajte vaše misli. Dopustite da vam isperu mozak.* Pranje mozga kod nas se smatra higijenskim poslom koga prakticira vlast da bi narod imao što čistije namjere, naročito kada izlazi na izbore. U nas jedino ... *Oštroumni rizikuju povredu glave. Zato ... Ne gubite glavu. To vas može dovesti do gubljenja pamćenja.* I ... *Ne dozvolite da vas lažu. Prihvatite sve kao istinu.* Završni dio petog slučaja bavi se piscima i njihovim malo cijenjenim humanitarnim poslom – pisanjem. Autor o svojim starijim kolegama s nostalgijom progovara kroz aforizam: *I pre se piscima loše pisalo, ali zato nisu*

dobijali nagrade. U današnje vrijeme ... Pravih pisaca je sve manje. Mnogi su se dohvatili kompjutera. I baš takvi kompjutorski ... pisci koji pišu za svoju dušu, kao da slute sebi ono najgore. Za njih čitaoci obično kažu ... Zapamtićemo mi njega! Samo da ga pročitamo.

Šesti slučaj pod naslovom *Dečija posla*, sedmi *Sportska dijagnoza*, i osmi *U sebi i van sebe*, bave se dječjim i sportskim aforističkim temama te osobnim životnim i spisateljskim dilemama. Za svoju ljubav – pisanje, Vladica Milenković kaže: *Bio je to zločin iz strasti. Ubila mi je inspiraciju.* Možda je baš zbog toga na kraju doživio prosvjetljenje kroz priznanje: *Moja knjiga je planula na Sajmu. Polio sam je benzinom i zapalio.* Prije završne riječi za svaki slučaj ostavio je poruku: *Napisao sam REMEK DELO. Toliko od mene.*

Toj gotovo oporučnoj poruci nema se što dodati niti oduzeti. Osim ... čitajte djelo od prve do zadnje stranice. I duboko dišite, pa ... ako je ikako moguće, i sami nešto napišite.

SVAKA ČAST VELEMAJSTORE

Bojan Ljubenović: TRN U OKU, Evropski pokret prijateljstva, Beograd, 2015.

Sada već dalekih šezdesetih godina prošloga stoljeća, počeo sam pratiti i čitati rubriku TRN (Tako reći nezvanično) u beogradskom listu Večernje novosti, koju je pripremao i uređivao vrlo novinar i humorist Jovan Hadži Kostić. Kad god sam bio u prilici doći do te tiražne novine, Trn mi je zapinjao za oko i pažljivo bih proučavao njegov duhoviti i satirični sadržaj. Trajalo je to do početka devedesetih godina kada se na naše prostore sručio užasni rat, koji je podijelio ljude raznih vjera i nacija i raskomadao nekad lijepu i zanimljivu zemlju SFRJ.

Sa dolaskom rata iščezla je svaka mogućnost praćenja štampe iz drugih republika, pa je i moja veza s Trnom prinudno prekinuta. Baš tih godina Večernje novosti je napustio i legendarni Jovan Hadži Kostić. Otišao je u neki drugi svijet da se skloni od zla koje je zavladao zemljom koju je beskrajno volio. Na njegovo mjesto došli su drugi urednici. Najprije Mikan Milovanović, potom Rastko Zakić i, kao posljednji u tom nizu, od 2009. Bojan Ljubenović.

Za svog tridesetogodišnjeg urednikovanja u Večernjim novostima Jovan Hadži Kostić je objavio više knjiga pod zajedničkim naslovom TRN u koje je uvrstio veći broj svojih aforizama, duhovitih komentara na dnevne događaje i vedrih pošalica za uveseljavanje naroda i političkih elita. Bile su to knjige koje su prodavane u zavidnim tiražama za današnje vrijeme i novonastala mala nacionalna tetrapak tržišta.

Dolaskom na kormilo Trna, novi urednik Bojan Ljubenić našao se pred ozbiljnim iskušenjem; kako nastaviti posao svojih prethodnika i sačuvati ugled rubrike koga je, predanim radom, izgradio nenadmašni Jovan Hadži Kostić. Sa iskustvom pisca nekoliko napisanih i objavljenih knjiga aforizama i kratkih priča latio se pera i kompjutera i nastavio tamo gdje su stali njegove mnogo poznatije kolege Kostić, Milovanović i Zakić. I trud se brzo isplatio. Od čitača poznate rubrike počele su pristizati pohvale, uz poneku kritiku ili osobnu pokudu. Tako je to u novokomponiranoj demokraciji u kojoj su svi jednako pametni i u svemu ravnopravni, osim u znanju, imanju, poštenju i poštovanju starijih i boljih od sebe.

Bojana Ljubenića sve te popratne pojave nisu puno zanimale. On je marno obavljao svoje stvaralačke i uredničke zadatke. Pratio je i bilježio dnevne događaje i oblikovao ih u aforizme, duhovite opaske, mudre sentence, ironične dosjetke i alegorične osvrte na političke i ekonomske promašaje. Na meti njegovih satiričnih komentara našle su se i razne druge nakaradnosti koje su kočile opći napredak i nanosile štetu društvenom razvitku. Tako je u prvih šest godina urednikovanja u Trnu objavio više od 5000 afortističko-satiričnih bilješki i komentara koji su nasmijavali čitače i vraćali zrake vedrine na njihova, mahom namrštena lica.

Bila je to respektabilna građa iz koje je Ljubenić, slijedeći Hadži Kostićev primjer, odabrao najbolje aforističke i satirične bodlje i od njih priredio knjigu pod naslovom **Trn u oku**. Na dvjestotinjak stranica knjige smjestio je i ukoričio 800 duhovitih misaonih uradaka, označavajući ih naslovom radi lakšeg pamćenja budućim knjiškim čitačima. Time je pružio priliku svima koji vole dobar i zdrav humor te britku i pravdoljubivu satiru, da do mile volje uživaju u njegovim laserskim seciranjima društvenih nepravdi i političkih

skretanja s puta za bolju i sigurniju sutrašnjicu. U tom mudroslovnom leksičkom zahvatu na kanceroznom državnom tkivu, Bojan Ljubenić je dokazao svoje visoko kirurško umijeće i dijagnostičku sposobnost da uoči bolest i propiše terapiju za njeno liječenje. A da bi se bolest mogla uspješno liječiti, najbolja terapija su narodni lijekovi. Narod je i etnos i farmos koji uzrokuje, širi, ali i liječi sve društvene i državne i društvene bolesti. Pokazala je to naša bliža i dalja prošlost, kao i primjeri drugih zemalja koje slijede naš vrludavi i krvlju natopljeni put lijevo-desnog (s)kretanja.

Po svemu što u sebi krije i otkriva, što velikodušno nudi, razvedrava i uveseljava, ovo je jedna od najboljih aforističko-satiričnih knjiga objavljenih ikada na našim prostorima. U to će se lako uvjeriti svi koji je budu čitali i koji se budu vraćali njezinom štivu kad god im zafali osmjech na licu i radost u duši. Upravo to sam osjetio i proživio dok sam pažljivo prolazio od njezine prve do posljednje stranice.

Dubokoumni kritik svih naših mana i slabosti i iskreni glasnogovornik sumorne stvarnosti, svoj samokritički pledoaje započinje dijamantnim aforizmom: *Ćutanje je najteži verbalni delikt*. I nastavlja preuzimanjem svoga dijela odgovornosti za sve što je prošlo, što jest i što dalje slijedi. *Rodio sam se u Srbiji. I upao u loše društvo!* Pritom ne amnestira ni svoje pretke: *Baba i deda su mi Srbi, majka i otac su mi Srbi, a i ja sam Srbin. Velika je to porodična tragedija!* A što reći za državu i društvo, osim onoga što jest: *Diktatura je srušena. Nova vlast izgradit će lepšu i bolju!* U to nema sumnje pošto se zna da... *Ispred Narodne skupštine stoje konji, jer mi poštujemo staro pravilo: „Što u izlogu, to u radnji“!* Na ovome mjestu treba reći da se nigdje na našim prostorima, pa i šire, ne pišu ovako sjajni, snažni, oštri i moćni satirički aforizmi kao u Srbiji. Je li u pitanju državna cenzura, autocenzura, individualni autorski egzistencijalni strah, podrepaštvo

ili nešto peto, o tome neka drugi sude. Tek, skromno mislim da u hibridnoj balkanskoj demokraciji ima svega pomalo od naprijed spomenutoga.

Cijela knjiga *Trn u oku*, ispunjena je bodljama aforizama i misli političkog mirisa i okusa. S toga je njezin sadržaj, kao i ranije novinske i internetske objave, bio pod budnom paskom lokalnih i državnih političara raznih stranačkih orijentacija i sklonosti. Može se samo zamisliti kako su okorjele polit-birokrate i njihovi apologeti sa gnušanjem i mržnjom primale te bocke i ubode na svoju krokodilsku i slonovsku kožu. Ali, ništa nisu mogle učiniti da zatvore usta koja govore istinu, otvoreno i bez uvijanja u neprozirne tabake kartona. Bojan je pisao ono što vidi i čuje, radeći častan posao dežurnog kritičara društvenih anomalija i državnih promašaja na štetu naroda, koji sve to gleda kroz zatamnjene naočale i s vatom u ušima. Zato je logičan njegov aforistički dijaloški komentar na temu: MI i ONI.

MI: Već 25 godina glasamo za iste budale!

ONI: Već 25 godina iste budale glasaju za nas!

Tako je to u svim novostvorenim balkanskim i inim kvazi-demokratskim državama. Bez izuzetka i bez pardona, što bi se kazalo aforističkim žargonom. Istinabog, ima i onih koji drugačije misle. No, to je već njihov problem i otadžbinsko-domoljubni pretplaćeni interes, što je ustavima zajamčeno i zakonima potkovano pravo.

Maestro Ljubenić u svom satiričnom oratoriju nikoga ne izostavlja niti štedi. Kod njega sve ide po volji božjoj i mjeri narodnoj. Tako na jednom mjestu primjećuje kako je: *Korupcija zakucala i na vrata Crkve. A zna se da su crkvena vrata svima otvorena...* Pravi razlog toj pojavi krije se u aforizmu: *Nekada se od komunista nije smelo ući u*

crkvu, a danas se od njih ne može ući u crkvu. Što jest – jest. A što nije, to ne mora ni bit.

Srbija je omiljena Bojanova tema i dilema, koju čuva i pazi kao dva oka u glavi. Ali ne kao u aforizmu...*Srbija i Crna Gora su dva oka u praznoj glavi!* Već, kao dva oka u punoj glavi svega i svačega što se može vidjeti, osjetiti i opisati, recimo kao srpski stav prema Kosovu. A taj stav izgleda otprilike ovako: *Ne damo Kosovo. Ne damo polovinu Kosova. Ne damo četvrtinu Kosova. Mi kad nešto ne damo, ne damo do kraja.* Tako će na kraju i biti kad se sve političke kockice slože i kad se Amerika i EU prestanu da glože oko kosovskog problema. Sada je važno da je srpski stav čist kao suza za Kosovo: *Naš stav je odlučan i jasan: Kosovo ćemo izgubiti isključivo diplomatskim sredstvima!* A do tada...*Sloboda kretanja Srbima na Kosovu je zagantovana. Mogu da se kreću od nemila do nedraga!*

Svoj položaj u srpskom društvu Ljubenović najbolje oslikava aforizmom: *Mi Srbi se nikad nismo saginjali. Ispravite me ako grešim.* Naravno da griješite dragi moj kolega, kao što i mi griješimo kad mislimo da je kod nas drugačije. Na greškama se uči, pa će tako jednoga dana, a možda i prije, naš položaj biti uspravan. I to onda kad nas polože u kovčeg u kome su svi jednako ispruženi. Osim ako nas opepeljene i opelješene ne stave u urnu. Kao što sve češće čine u posljednje vrijeme, jer je to jeftinije i isplativije za nezaposlenu djecu i druge naše potomke.

U svom humornom poslu Bojan Ljubenović se bavi i raznim socijalnim temama. Tako njegovoj optici ne promiču ni sve prisutniji problemi naših radnika, koji svakodnevno ostaju bez posla zbog uspješnih privatizacija u korist lumpen-kapitalista. *Prodali smo dušu đavolu. To je jedina privatizacija koja nam je uspela.* I baš zbog

toga... *Hvali se jedan radnik: - Ja sam štrajkovao glađu još dok je imalo šta da se jede. S tim u vezi aforist iznosi i jedan sumoran podatak u kome kaže: Prošle godine bez posla je ostalo 250 hiljada radnika i nijedan ministar. To je dokaz da ministri mnogo bolje rade od radnika! Kad se sve uzme i zbroji... Za našu državu nezaposleni su najrentabilniji. Niti danas traže plate, niti će sutra tražiti penzije.*

Trn u oku ne bi bio to što jest da se ne bavi i pitanjima međunarodnih odnosa. U tom kontekstu svakako su najvažniji odnosi između Hrvatske i Srbije. *Sa Hrvatskom smo normalizovali odnose. Opet se mrzimo kao nekad. Za to velike zasluge pripadaju prijateljima sa strane. Jer... Uvek kad Hrvati i Srbi zaborave da se mrže, neko ih iz sveta podseti gde su stali... A što se tiče Bosne i Hercegovine... Mi ne želimo podelu Bosne. Treba li to da vam nacrtamo? Naravno da ne treba jer su to akademski kartografi i neki drugi susjedi već nacrtali. Neko na mapama, a netko i na salvetama. Da se treći, koji nisu vlasni, ne dosjete. Za srpski narod svakako je bila najvažnija vijest o početku pregovora za ulazak u EU. Taj sretni trenutak aforist ovako opisuje; *Kad smo čuli da je Srbija dobila status kandidata za članstvo u Evropskoj uniji toliko smo se obradovali da smo iste večeri popili čašicu rakije na prazan stomak...Ja radosti, ja veselja rekli bi Englezi, koji su nešto ranije donijeli referendumsku odluku o izlasku iz EU. Sto ljudi, a mali milion čudi. Ali, neka. Nama je, ipak, najvažnije da se... Naša zastava viori na prosjačkom štapu.**

Na kraju svega vrijedi se zamisliti i nad sudbinom aforiste na našim trusnim i ratu podložnim prostorima. Bojan Ljubenić to ovako definira: *Jedan čovjek je glasno rekao ono što svi mislimo. Obesite izdajnika!* A onda i precizira: *Aforističar dobija otkaz samo iz dva*

razloga. Piše ili suviše loše ili suviše dobro! Da bi u smiraj svega zaključio: Ko se aforizma lati, od aforizma i gine.

I, na kraju krajeva, šta drugo reći osim... SVAKA ČAST
VELEMAJSTORE!!!

POMJERENI ČOVJEK

Kosta Pavlović: ČOVEČE NA SVOM MESTU, POMERI SE, „Artija”, Paraćin, 2015.

Srboljub Srba Pavlović Seladon, alias Kosta Pavlović objavio je gotovo tridesetak knjiga u koje je uvrstio više od 8000 aforizama. To je brojka od koje 'boli glava'. Ali za vrsnog aforistu to je tek kap u moru života, koja je istekla iz misli na 'artiju' i tu ostala za sva vremena. Uz nju ide i zabilješka da su mnogi Pavlovićevi aforizmi uvršteni u evropsku i svjetsku antologiju mudrosti te u brojne antologije, almanaha i zbornike u balkanskim i drugim zemljama. Jednom riječju ili rečenicom, svejedno, Kosta Pavlović je aforist s velikim početnim slovom 'A' koji je obogatio domicilnu i svjetsku aforistiku brojnim mudrim mislima i satiričnim iglicama što ukrašavaju vedro stablo novogodišnjeg bora s korijenom utkanim duboko u zemlju i prostor koji nas okružuje, vedri i veseli.

Posljednju Pavlovićevu knjigu pod naslovom **Čoveče na svom mestu, pomeri se**, pročitao sam s guštom i pribilježio neke detalja koje prenosim u ovaj kraći osvrt. Čovjek na svom mjestu, po mom razumijevanju stvari, nije onaj što zauzima mjesto drugima. Nije ni statist svojih niti uzurpator tuđih prava. On je jednostavno čovjek koji drži do drugih koliko i do sebe i koji zamišljeno gleda svijet oko sebe, očekujući rasplet životnih događaja na koje može, ali i ne mora uticati. U naravi, on je običan mali čovjek koga se nizašto ne pita i koji ni o čemu izvan osobnog habitusa ne odlučuje, osim kada bira ako već izlazi na izbore. A to biranje je tajno i on svoj glas ne mora nikome prenositi niti javno objavljivati. Eto, tako ja vidim glavnog junaka iz naslova istoimene knjige Koste Pavlovića.

Cijela zbirka je, radi preglednosti, podijeljena u četiri cjeline uokvirene podnaslovnim aforizmima. Prvi podnaslovni aforizam započinje riječima: *Samo ćutim i posmatram*, a završava konstatacijom: *Razumem se valjda i ja u nešto*. Unutar toga okvira na 11 stranica raspoređeno je 55 aforizama. Po pet na svakoj da se čitači ne zamore i da ozbiljno shvate šta je pisac želio reći i poručiti svakome od njih. A te poruke, po mome izboru izgledale bi ovako: *Šta ima narod da živi, kad je toliko onih koji žive za narod; Uzalud tolika kuća pravde, kad pravda nikako da useli; Kažu pada natalitet uprkos nastojanjima predsednika vlade da nam ga digne; Uslovi života u ovoj zemlji dosta su teški, ali ko navikne, laka mu zemlja; Izabrali smo vođu po zakonu. Sad nam je vođa zakon.*

Kome ovo nije dovoljno, neka nastavi čitati drugu cjelinu koja započinje aforizmom: *Pričama za laku noć navlače narodu mrak na oči*. Poslije uvodnog slijede misaone dosjetke u stilu: *Činimo krupne greške kako bi ih lakše uočavali; Predsednik vlade umišlja da je Anderson. Priča narodu bajke; Ne vrtimo se više u krug. Odavno su nas prišarafili; Nije samo da ne čitam. Počeo sam i da pišem.*

Iza ovog posljednjeg logičnim se čini aforizam: *Čemu narodu ruke kad mu je sudbina u tuđim rukama*. Kao šire obrazloženje toj tvrdnji dolaze aforistički leksički bljesci: *Duh mojega naroda niko nije slomio... i ponosni smo NATO; Spustili bi se oni među narod, ali nisu vični speleologiji; Domovino moja, živote moj. Nisam se ja radi sebe rodio; Radim za dvojicu. Za sebe i još jednog direktora; Radnicima proglašenim viškom, sva vrata su otvorena; Praktično bismo mogli mnogo, ali nema teorije. I kao što to biva u praksi, ali kod nas baš i ne ... Standard nam svakog dana sve više pada. Bar da hoće noću da nam se digne.*

Četvrta i posljednja cjelina u podnaslovu otkriva istinu koja glasi: *Nebeski narod je pri pameti, ali na putu da siđe.* Na tom putu događaju se čudne stvari koje aforist opisuje ovako: *Štednja na hrani je genijalan potez. Obara s nogu; Do nedodirljivih ne doseže ruka pravde; Kad god pođemo od sebe, ne znamo da se zaustavimo; Sve češće slušamo da će biti bolje. To ne sluti na dobro; Dao sam za njega glas. Vikao sam uaa!; Bilo nam je ravno sve do Kosova, ali i sa Kosovom se već polako poravnavamo; Zbijamo redove da nas neprijatelj ne bi pročitao između redova; Ne razmišljam o gospodu Bogu. Strah me da pomislim i na ovozemaljske; Vođa je naša velika briga. Udrimo brigu!*

A briga se, po onoj narodnoj, udara na veselje. Dobro je to poznato vrhunskom aforistu Kostu Pavloviću, pa ovim aforizmom satirične provenijencije završava svoje pomjeranje s mjesta na kome se našao pišući onako kako najbolje zna i umije. A to pisanje u njegovoj obradi, zapravo i jest umjetnost duha i riječi pretočenih u aforizam kao formu koja ima jasan početak i još jasniji cilj. O kraju na ovom mjestu ne želim razmišljati i njega ostavljam za neke druge Kostine knjige, koje će tek biti napisane i objavljene.

A do tada, čitajte njegove *postskriptne dosetke* posvećene čovjeku na svom mjestu koji se već pomjerio u nekom drugom smjeru. Neka mu je sretan put do cilja koji vodi u .... Ljubazno vas molim da svako dovrši započetu misao onako kako mu to najbolje odgovara.

GOVOR ŽEDNIH USTA

Zdenka Heršak: ŽEDNA USTA, Studio Moderna, Zagreb, 2016.

Da je pisanje umjetnost bez granica uvjerila se pod stare dane i umirovljena glumica Zdenka Hršak (1928.). Na kraju uspješne glumačke karijere uzela je olovku i papir u ruke i počela zapisivati sve što joj se činilo vrijednim i smislenim. Najprije ono što se odnosi na njezin kazališni život i karijeru dugu gotovo pola stoljeća. Potom i suvisle misli o ljudima, pojavama i stvarima koje je okružuju i uljepšavaju, ili pak zagorčavaju lijepe godine življenja. Tako je nastalo desetak poetskih, dramskih i proznih knjiga, uz stotine stranica zapisa, koje su obogatile hrvatsku literaturu autobiografskim ispovijedima i intimnim sjećanjima i razmišljanjima o svemu što prati ljudsko biće od prve do 91. godine života.

Kako je teklo vrijeme, tako je i Zdenka svoj spisateljski bitak sve više usmjeravala na kratke misli i bilješke o svemu što joj je padalo na pamet u dugim danima i noćima koje provodi u umirovljeničkom domu, skupa sa osobama približne životne dobi. Iz obilja deskriptivne misaone građe, urednik Miroslav Vukmanić odabrao je i pripremio zbirku pod naslovom **Žedna usta**. Srodne misli, radi bolje preglednosti, svrstao je u podnaslovne cjeline koje u jednoj ili dvije rečenice opisuju određene pojmove, konkretne društvene pojave i ljude čija su imena i djela obilježila minula vremena. Tu su sažete misli o evoluciji, slavi, malograđanima, ljubavi, knjigama, nakladnicima, religiji, umjetnosti, kazalištu, istini, oprost, državicima, paradoksima, ženama, Platonovoj akademiji, Picassu i mnogo čemu drugome što zaokuplja ljudske misli i okupira ih brojnim zanimljivostima.

Svoju misaonu i aforističku ispovijed Zdenka Heršak započinje poetiziranom sentencom: *Pisanje rukom je šetnja u tišini: pisanje strojem je udaranje po riječima*. Za uvod je važna i njezina definicija umjetnosti koja kaže: *Umjetnost nastaje kad se bitak spoji s kreacijom*. A biti kreativan, znači i stvarati. Bilo šta i bilo kada. Sve što se stvara ima dušu i oblik i ostaje u vremenu na dobro ljudima. *Čovjek je kao svilac: živi u vlastitoj čahuri koju sam stvara ...* otkriva nam Zdenka i dodaje ... *Genij obradi samo jedno polje savršeno. Druga polja su mu neobrađena šikara*. Tako je i sa aforističarima i aforizmima: *Svatko izmišlja aforizme. Netko ih zapisuje, a netko zaboravlja*. Zapravo, mali ih broj ljudi zapisuje, a ogromna većina izbriše ili zaturi negdje između moždanih vijuga, gdje ih više nikada ne pronađe. *Od stotinu aforizama jedan će zablistati mudročću*, kaže Zdenka i zaključuje ovu temu riječima: *Aforizme mogu pisati glupi i pametni. Obojica će imati čitatelje*. Apsolutno se slažem sa obadvije ove konstatacije i potvrđujem da sam prezadovoljan kad od stotinu napisanih otkrijem jedan mudar aforizam. Posebno me veseli kad svih stotinu i jedan pronađu svoje čitatelje.

Mnogo nas je koji često izgovaramo sintagmu 'novi život', u stilu: 'započeo sam novi život' ili 'otkad se udala otkrila je novi život'. Po mišljenju Zdenke Heršak: *Novi život ne postoji; nastavlja se gdje smo stali*. Ustvari, nastavlja se nova etapa života koja može biti drugačija, ali ne predstavlja novi život sve dok traje stari. S tim u vezi je i proglašavanje stvari velikima zbog veličine onih koji su ih stvorili. Recimo tako ... *Dogodi se da se obična slika proglasi slikom stoljeća, i tako mrtva živi stoljećima*. Ili ... *Dogodi se da lošu hrvatsku glumicu proglaše velikom, a ostale velike šute*. I što je još gore i pogubnije ... *Dogodi se da se nagradi arhitekt nebodera opasnog po život stanara*. Na kraju krajeva ... *Dogodi se da nas glupi podučavaju, a pametni slušaju*. E, baš takvih događaja i dogodovština ima kao u

priči i ponavljaju se na svakom koraku. Naročito u politici, ekonomiji, kulturi i na svim drugim poljima rada i stvaralaštva. I nikom ništa! Na kraju ispadne po onoj narodnoj 'ujeo vuk magarca'. A magarac, kao magarac. Zapeo pa ... šuti. Ili muči, svejedno. Na kraju, ionako sve to dođe na isto.

U igri riječima aforistica traži i nalazi smisao ljudskog govora. Riječi su za nju sredstvo i način komunikacije. Put do razumijevanja i muzika duha. Sjeme proljeća i plodovi ljeta i jeseni u našim životima, koji traju od godine rađanja do godine smrti. Igra riječima često se pretvara u igru sudbinom koja završava tjeskobno ili kobno. *Svaka izgovorena riječ je glazba. Svaka napisana ima svoju sliku ...* podsjeća nas ona, i upozorava na jednu veoma opasnu osobinu riječi ... *Riječi se vole igrati, toliko da izgube smisao.* Toliko puta smo se u to uvjerali, ali i zaboravili na tu neopreznost izgovorenih riječi, koja nas često dovodi u neprilike i ugrožava dobre odnose s drugim ljudima.

Brojna su pitanja koja mislima otvara, a napisanim riječima zatvara spisateljica Zdenka Heršak. Među njima, ljubav je svima bliska tema i od mnogih podjednako daleka. *Ljubav je sjeme koje želi stalno rasti ...* ističe ona, i naglašava ... *Iza ljubavnih snova slijedi buđenje.* Tko to nije osjetio, neka se malo strpi. Osjetit će kad za to dođe vrijeme i kad se probudi iz opojnog ljubavnog sna, pa zagazi u sumornu javu. Dok ljubav pokriva razlike u karakterima život teče bajno. Kad ljubav utihne i razlike izađu na površinu, tada nastaju problemi. Aforistica to opisuje ovako: *Suprotnosti se privlače samo dok se ne otkriju. Kasnije su kamen spoticanja. Zato za brak kaže: Brak je vježbanje izdržljivosti.* A za ljubav: *Ljubav je vježbanje odricanja.* Po sličnoj matrici ... *Prijateljstvo je vježbanje iskrenosti.* Na kraju se iz svega može izvući jedinstven zaključak: *Ono što vježbamo, to*

osposobljavamo. Zato dragi i dobri ljudi; vježbajte što više da biste se osposobili za ljubav, brak, prijateljstvo i sve druge lijepe stvari u životu. Bez vježbanja šanse za uspjeh su manje, a sreća upitnija i neusporedivo slabija. Znao je to i čuveni Pablo Picasso pa ... Nije slikao Boga; ne stoga što nije vjerovao, nego nije imao hrabrosti. Uz to ... Picasso nije slikao anđele jer su čista energija. Kako naslikati energiju? Pa ipak Picasso je dostigao svjetsku slavu jer je vježbao slikanje važnijih stvari iz svakodnevnog života. I iz ljubavi, razumije se. Tako su nastale čuvene slike koje se danas prodaju za desetke miliona dolara.

U svom misaonom proživljavanju svijeta i svega u njemu, Zdenka Heršak izlaže i neke osobne definicije prirodnih pojava i općepoznatih pojmova. Tako, primjerice, za vjetar kaže: *Narav vjetra nepredvidiva je kao i čovjekova ... A za vrijeme ... Vrijeme je u materiji. Zato materija propada.* Ta misao je toliko duboka da se njezina vrijednost može spoznati tek uz pomoć inverzije. Na sličan način, promišljanjem se može odgonetnuti značenje sentence: *Zvuk je stvorio ljepotu, matematika inteligenciju.* Nešto je lakše dešifrirati poruke iz aforizama: *Tko puno pita, znači slabo čuje.* I ... *Ako pronađu eliksir mladosti, od čega će se umirati?* Mogući odgovor je da će se umirati od života jer, život uzrokuje smrt.

Za kraj ovog osvrtu na knjigu Zdenke Heršak, ne zbog loših namjera, već zbog različitosti u pristupima tumačenja muško ženskih odnosa, citiram dvije njezine zapisane i potpisane aforistične izjave. Prva: *Žene predsjednice? Pušten je duh iz boce.* Dobar ili loš duh, o tom potom. I drugi: *Žene su potjerale muške k muškima.* Iz Zdenkinog pera i misli u političke i narodne uši. Ne u Božje, jer Bog se za to ne pita! On, sudeći po svemu, ima puno važnijeg posla. I na Zemlji, i iznad nje.

NAŠA STVARNOST NEPRESUŠNA

Marinko Mijović: *DEVIZNA SKAMARICA*, Studio Moderna, Zagreb, 2016.

Poznati hrvatski aforist Marinko Mijović, čije humorističko-satirično stvaralaštvo po kvaliteti seže izvan balkanskih granica, objavio je svoju sedmu knjigu pod simpatičnim i simptomatičnim naslovom: **Devizna slamarica**. Nakon zbirki aforizama *Ako niste znali* (2008.), *Iz malog džepa* (2008.), *Bio je obilježen, zato mu na grobu nema obilježja* (2009.), *Pune torbe pretvorbe* (2012.), *Brod bez kormilara* (2012.), i *Ne izluđujte narod* (2014.), ovaj pulski duhotvorac porijeklom iz crnogorskog Plava, otvorio je svoju misaonu deviznu slamaricu i iz nje istresao crno na bijelo više od 700 aforizama ubojitog humornog i satiričnog sadržaja. Istinabog, ta ubojitost je, s obzirom na društvene (ne)prilike, manevarskog karaktera jer joj je osnovni smisao i zadaća da ukaže na negativne pojave i njihove (pro)nositelje koji se uspješno štite i skrivaju iza debelih i neprobojnih fotelja i kabineta.

No, aforisti i nisu tu da bi ratovali protiv jačih od sebe, već je smisao njihove borbe sadržan u možebitnoj prevenciji prema generacijama koje će tek doći na političku i društveno-ekonomsku scenu. Prošle i sadašnje generacije su izgubljeni slučajevi i za njih ne važi nikakva prevencija već samo haška i tuzemna sudska represija. To je nažalost tako, premda bi za narod bilo bolje da je situacija obrnuta. Ali, kako ni narod ili dobar njegov dio nije vjerničko stado bez grijeha, to ga je i dopalo ono što je zaslužio i po 'babu i po stričevima'.

Za svojih osamdeset i kusur godina, Marinko Mijović se nagledao i naslušao svega i svačega. Kao dijete, maglovito se prisjeća

kraljevskih vremena; kao momče pamti desetljeća kad smo svi bili braća i drugovi, a u poznim godinama zapalo ga je da se i sam svrsta u gospodu. Istina s malom penzijom ali, 'nije u šoldima sve', pa mu je šala na vlastiti i državni račun ostala jedinim načinom da koliko-toliko sačuva moždane vijuge i stanice od neumitnog propadanja. A dokle će, e, na to pitanje ni pokojna Đekna ne bi imala pravi odgovor.

Mijovićevi aforizmi, kao i sam autor, bave se našim aktuelnim temama i problemima. Gotovo bi se moglo reći svim - 'od igle do lokomotive' - s tim što ta igla bode, a lokomotiva, kao i sve hrvatske i balkanske lokomotive od devedesetih godina naovamo, sporo i slabo vuče. Pa i kad vuče, odvlači nam ljude, a pogotovo mlade, preko granice u potrazi za poslom i perspektivom bez rata i ispraznih priča o bivšim ratovima koji kod nas još nisu završeni niti se zna hoće li se ikada završiti. Tako je to valjda u zemljama gdje se mudrost pomiješala s glupošću. pa ne zna bi li lijevo ili desno, ili bi napustila brod koji pluta na pučini bjelosvjetske neizvjesnosti. Aforist to stanje iz svoje pulske osmatračnice ovako objašnjava: *Prevodeći žedne preko vode, konačno se nasukao*. Kao što se nasukao lokalni „Uljanik“, koji je u ex-yu državi bio brodogradilište za primjer, koga su u prošlim vremenima i Kinezi slijedili. Danas, eh danas, to su posve neka druga vremena u kojima se sluša glas Brisela, a ne ljudi koji žele i znadu raditi. Sutra će mnogi od njih graditi brodove u nekim drugim zemljama i ploviti drugim morima. A da je bilo pameti sve je moglo biti drugačije. Po mišljenju aforiste: *Najbolje je kad se manjak pameti može nadoknaditi iz proračuna*. Tada su svi vuci siti, a ovce... na ražnju.

Politika je sudbina mnogih koji se igraju sa sudbinama malih ljudi. Tako je to bilo odvajkada, a tako je i danas. Ne poznajem nikoga tko

bi potvrdio da toga neće biti i sutra. Obični ljudi su se uvijek borili za nečije ideale. A za tuđe, kao i za svoje ideale, kako kaže jedna pjesma, ali i sveukupna ljudska zbilja, obično ginu budale. Mijović taj fenomen pojašnjava aforizmom: *Netko je dio sebe ugradio u domovinu, a netko je dio domovine ogradio za sebe.* Ako mislite drugačije, provjerite tu svoju zabludu na primjerima iz vlastite zemlje. Ima ih kao blata poslije kiše koga su mnogi donijeli na đonovima u gradove, nakon bijega iz rodnoga sela.

Jal u društvu i jalovost države najbolji su dokazi svih naših neuspjelih tranzicija, privatizacija i drugih mikro i makro zezancija na račun naroda. Zato nije ni čudno što jedni od drugih okrećemo glave, dok nam treći bježe u svijet glavom bez obzira. Zemlje u kojima vrijedi aforističko pravilo: *Jučer ga je podupirao, danas upire prstom u njega,* zadugo neće stati na čvrsto tlo međusobnog povjerenja, bez koga nema napretka niti sveopćeg pomirenja. *Neki plameni govori upalili su mnogo svijeća,* koje i danas osvjetljavaju put u mračnu prošlost, a ne u svijetlu budućnost. To što... *Oporba obećava ispuniti sva prazna obećanja onih koji su na vlasti,* nije nikakva garancija da će nam sutra biti bolje nego što je danas.

A demokracija koja se ostvaruje samo na verbalnom planu nije nikome donijela sreću niti je popravila lošu sliku društva. *Što ti vrijedi sloboda govora – kad te nitko ne sluša?* - pita se i između redaka odgovara aforist. Koga to farbaju nesposobni političari floskulama o nekoj novoj demokraciji? O pravima koja se iskazuju samo na ulici i koja se na zapadu mjere brojem polupanih izloga, razbijenih i zapaljenih automobila, ispaljenih gumenih metaka i prolivenim kubcima vode iz topovskih šmrkova. Ili bačenim suzavcem na nogometnim terenima. Sve je to svjetlosnim godinama udaljeno od izvorne demokracije kao vladavine naroda. Gdje to

narod danas vlada i čime vlada? Zar je vladanje izlazak na izbore jednom u četiri godine? Zar je demokracija glasati za stranačke oligarhije koje odlučuju kako šef misli i kaže? Hajte molim vas, pa nismo valjda djeca iz predvrtićke dobi. Ne kaže bez veze aforist: *Jedni poludjeli pa ušli u stranku, drugi ušli pa poludjeli*. Prvima čast nije ni trebala, druge je čast dovela do ludila. Pogledajte stvarnost, lako će te se u to i sami uvjeriti. Pa zar na televiziji i na internetu ne vidite kako izgledaju i kako se javno ponašaju neki veliki stranački lideri i državnici? Ima li toga na Marsu, ili je to samo prisutno na ovoj našoj prelijepoj Zemlji na kojoj smo rođeni i u koju ćemo svi jednoga dana biti pokopani. Ne treba biti defetist da bi se povjerovalo u još gore sutra. Optimizam je dobar i poželjan, ali njega danas šire ponajviše vjerske zajednice, uvjeravanjem ljudi da će im na nekom drugom, ničim dokazanom svijetu, biti puno bolje. Hvala lijepo, ali nama aforistima i drugim ljudima slobodne misli, ovaj svijet se puno više sviđa i ne bismo ga ni za šta drugo mijenjali. Naravno, ako je to moguće, i što je duže moguće.

Marinko Mijović nam iz svoje ***Devizne slamarice***, nudi duhovite, alegorične, ironične, sarkastične i satirične slamke nade i možebitnog spasa koje mogu napuniti dušu onima praznih džepova, ali ni na koji način neće ugroziti one koji su svoje devize smjestili u inozemne banke, daleko od granica mile im i nikad dovoljno opljačkane domovine. Ili otadžbine, svejedno, ma kojim se pismom ili jezikom spominjala i dizala u prazna nebesa.

PISANJE JE SIZIFOV POSAO

Živko Vujić: TAKO JE GURAO SIZIF, Grafid, Banjaluka i SKD Aleja breza, Gnionica, 2016.

Epigrami se kod nas znatno rjeđe pišu od aforizama. Zato su knjige epigrama rijetke i predstavljaju pravi literarni raritet. To se može reći i za knjigu pod naslovom ***Tako je gurao Sizif***, koju je napisao i čitaocima ponudio poznati banjalučki književnik i humorist Živko Vujić.

Za pisanje epigrama, uz humoristički, potreban je i izgrađeni pjesnički talent te bogato iskustvo, kao i smisao za uočavanje društvenih pojava i problema koji se mogu preoblikovati u duhovite epigramske forme. Vujić ima sve te spisateljske osobine i vrline i njegovi epigrami kao i aforizmi spadaju u sami vrh humorističkog stvaralaštva na našim prostorima.

Ipak, kad je odlučio napisati cijelu knjigu epigrama, znao je da će to biti sizifovski posao. Težak, zahtjevan i odgovoran, u kome ima uspona i padova, i koji od autora traži upornost u traganju za raznovrsnim temama koje se mogu pretočiti u epigrame. Pritom je morao voditi računa da izbjegne ponavljanja i stereotipnosti, koje su česte kod pisanja kratkih književnih vrsta. No, Vujić je sve obavio na znalački način, tako da se cijela knjiga čita kao duhovita koherentna zbirka produhovljenih humorno - satiričnih stihova, koji imaju zanimljive sadržaje i poučne poruke.

U skladanju epigramskih misli autor se opredijelio za katren kao četvorostihni oblik kazivanja. Svi njegovi epigrami uobličeni su u strofu od četiri stiha uokvirenu rimom, tako da djeluju kao pjesmotvorni herbarij duhovitih misli o pojavama i problemima sa

kojima se svakodnevno susrećemo. Te su misli često obojene ironijom, alegorijom, sarkazmom, satiričnim iskrama, hiperbolama, parabolama i drugim stilskim figurama koje im daju literarni smisao i leksičku snagu. Baš to se traži i očekuje od epigrama kao kratke, jednostavne i pamtljive pjesme koja zbijeno i jasno otkriva i kazuje neku istinu sa humorističkim i satiričnim ciljem i porukom. Epigrami su obično ispunjeni duhovitim aluzijama i asocijacijama na određene devijantne društvene pojave i njihove nositelje, koji kočuju progres i otežavaju živote običnim ljudima.

Tako u epigramu posvećenom balkanskim vođama, Živko Vujić otvoreno upozorava plemenske, odnosno nacionalne vođe:

*Vrijeme je da se zaustavite / jer uopšte niste u pravu,
vi biste žrtvovali narod / za svoju banana državu.*

Na našem dijelu Balkana, u bliskoj prošlosti, od jedne prosječne europske države, krvavim ratovima napravljeno je sedam malih državica koje ne mogu opstati kao neovisne zemlje, pa hrle u okrilje EU i NATO, očekujući od njih ekonomske potpore, političku stabilnost i vojnu sigurnost. A da je bilo mudrosti i strpljenja, kao što nije, rat se mogao izbjeći kao sredstvo privremenog osamostaljivanja i sve se moglo obaviti mirnim i civiliziranim putem i sredstvima. No, vođe su željele zavladata svojim etničkim prostorima, pa su vlastite narode gurnuli u rat. I danas kad tih vođa više nema među živima ili na političkoj sceni, neki njihovi klonirani nasljednici, nepromišljenim potezima podgrijavaju međunarodna trvenja i koriste ratno-huškačku retoriku da bi se što duže zadržali na vlasti. Epigramist i njih prokazuje stihovima pod naslovom *Bez izvora do novih izbora*.

Obećaje žito i nezasijane njive / i vodu bez izvora.

Da li će im obećanja da prežive / do novih izbora.

Primjer pred i post dejtonske Bosne i Hercegovine najbolje svjedoči kako su sulude politike balkanskih vođa iz devedesetih godina prošloga stoljeća jednu primjerenu višenacionalnu republiku pretvorili u stratište, koje će se od ratnih posljedica i pogoršanih međunacionalnih odnosa oporavljati desetljećima uz traljavu i nekonzistentnu protektortsku politiku EU i međunarodne zajednice. Mentorstvo i tutorstvo drugih na našim prostorima nikada i nikome nije donijelo sreću i dobro, pa neće ni sada. Dok se usijane glave ne ohlade i dok um ne profunkcionira onako kako bi trebalo, Balkan će biti uzavreli kotao u kome će se krčkati mudrost i ludost, zlo i dobro, sreća i nesreća, što ljude tjera dalje od zemlje u kojoj su rođeni. A bh lonac će izgledati kao u epigramu:

Kašika se iskrenula / svako praznu drži /

Bosanski lonac je nula / dok ga Visoki ne zaprži.

Za zapršku toga lonca Visoki predstavnik svakoga mjeseca prima desetke hiljada eura, a milijuni se troše na neučinkovitu europsku administraciju koja ga vjerno opslužuje. Kao što se ogromni novci troše na sterilnu državnu, te uškopljene entitetske, kantonalne i ine lokalne vlasti. U Bosni se to jednom riječju kaže: budibogsnama!

Sve naprijed spomenute i mnoge druge njima slične daće i nedaće, Živko Vujić opisuje jednom ubojitom epigramskom pjesničkom strofom u kojoj kaže:

Znam da podne može biti crno

Da ponoć može biti bijela,

Da riječ može biti ubojito zrno

Ali ne može rasječena jabuka biti cijela.

Tako stvari stoje sa državom Bosnom i Hercegovinom, koja je sastavljena od dva povijesna zemljopisna pojma, što su kasnijim ratnim seciranjima političkih i vojnih glavosječa, rasječena na dva podjednaka topografska entiteta u kojima se nalazi mnogo neplodnih sjemenki i dosta trulog sadržaja. Hoće li i kad će štogod iz tih sjemenki nići i hoće li tko gladan i pametan zagristi trule dijelove te jabuke, vrijeme će pokazati. Pisac na to može ukazati, ali o tome ne može suditi, niti može tome presuditi.

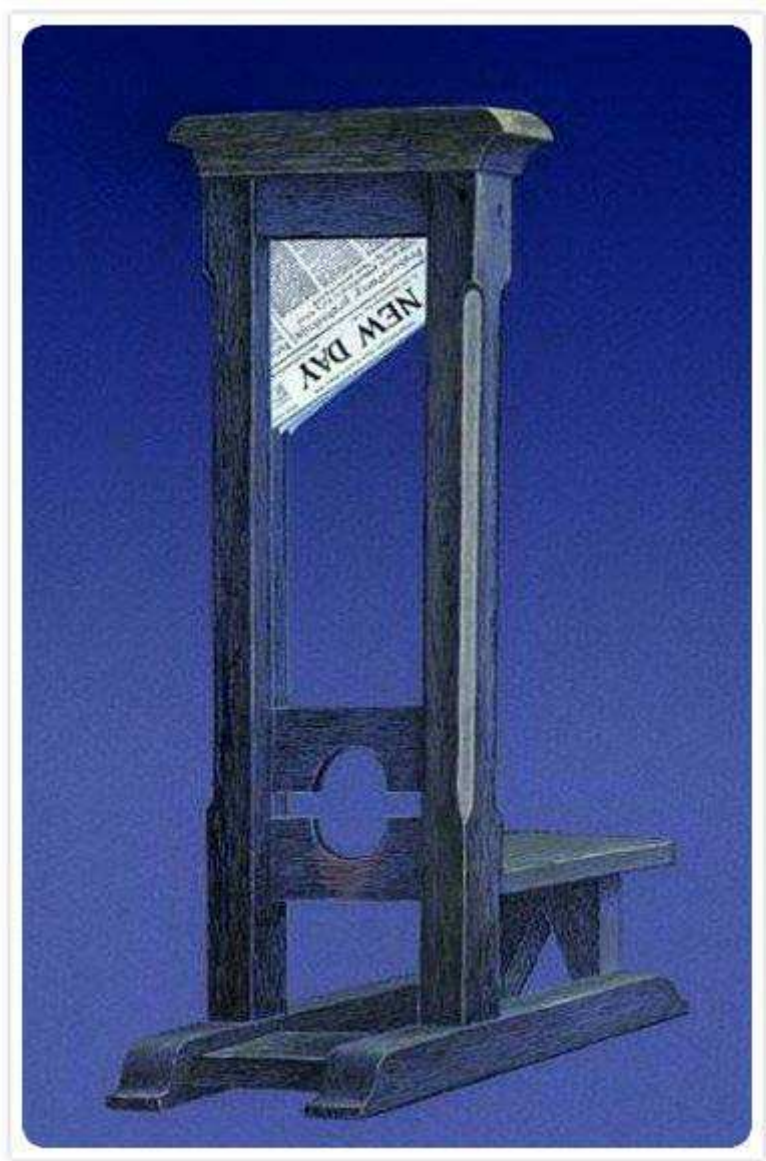
Duga je lista tema i dilema kojima se Živko Vujić bavi i s kojima se hvata u koštac i bori svojim epigramima. U toj borbi ni on sam ne zna...

Šta nazvati normalom / uspjehom ili hvalom /

Neko ide za idealom, / a neko za budalom.

Za Sizifa sve to, na kraju krajeva i nije važno jer on svoj kamen spoticanja gura uzbrdo, da bi ga, nakon posrnuća i kotrljanja unazad opet vraćao istim putem do vrha, svjestan da do toga vrha nikada neće doći. Kao što do vrha dolaze neki nacionalni lideri i njihovi sljedbenici koji ne guraju nikakvo kamenje, već se kamenjem bacaju na narod. I vlastiti i „tuđi“, zaboravljajući pritom šta je sve taj narod propatio u minulom krvavom ratu i teškom poraću.

OD RIJEČI DO KNJIGE

AMENOVANJE UZ HRVATSKA ZANOVIJETANJA

Tomislav Supek/Mladen Vuković: HRVATSKA ZANOVIJETANJA/AMENOVANJE, Studio Moderna d.o.o., Zagreb, 2017.

Kada objavljuju knjige naši pisci obično izbjegavaju koautorstva. Osim, naravno, ako im se ukaže čast uvrštavanja u antologije i zbornike, koji takvu vrstu kolektivnog predstavljanja književnog djela podrazumijevaju.

Ipak, u posljednje vrijeme pojavilo se nekoliko naslova čiji su koautori hrvatski aforisti Andrić, Ilić, Supek i Vuković. Riječ je o knjigama: *Prosijane misli/Hrvatska zanovijetanja* (Andrić/Supek) *Aforizmi i druge bodlje* (Ilić/Andrić) i ***Hrvatska zanovijetanja 6/Amenovanje*** (Supek/Vuković).

Suautori posljednjeg dvoknjižja u tom aforističkom nizu; Tomislav Supek i Mladen Vuković ponudili su čitateljstvu svoje najnovije aforizme obogaćene karikaturama Ice Voljevice i Žarka Luetića. Knjiga je tako dobila i likovnu prepoznatljivost humorističkih umjetnika koji desetljećima uljepšavaju stranice listova i uveseljavaju čitače diljem Hrvatske i drugih zemalja. Supek i Vuković, uz Luetića i Voljevicu u samom su vrhu duhovitih promotora naše smiješne zbilje i njihova humoristička djela postala su trajnom sastavnicom hrvatske kulture i umjetničkog stvaralaštva.

Aforist Tomislav Supek u posljednjih je desetak godina objavio šest knjiga pod zajedničkim naslovom: *Hrvatska zanovijetanja*. Na njihove stranice uvrstio je više tisuća aforizama koji su plod njegovog polustoljetnog stvaralaštva i seciranja naše i bjelosvjetske društveno-ekonomske i političke zbilje. Kada jedan autor Supekovog

bogatog znanja i životnog iskustva, zasije literarno polje sjemenom osobnog duha i društvene raznolikosti, dobije se leksički urod koji će hraniti i uveseljavati generacije sadašnjih i budućih ljubitelja humorne pisane riječi i misaone prepoznatljivosti. Gotovo svaki Supekov aforizam predstavlja minijaturni roman ili priču o našoj lijepoj zemlji i sumornoj stvarnosti koja je prati, kako bi se kolokvijalno reklo, od stoljeća sedmog. A što znači to stoljeće sedmo znaju, možda, samo oni koji tu sintagmu koriste da bi naglasili vlastitu veličinu koju malo tko, osim njih, vidi i prepoznaje. Naši životi započinju od godine rođenja, a završavaju se godinom smrti. Sve drugo je pohranjeno u sferi povijesti i atmosferi spekulacija koje neupućeni slave kao osobne životne poluistine i nerealizirane sanje svojih prethodnika i krvnih srodnika.

Tomislav Supek je preozbiljan čovjek i odveć realan pisac da bi preuveličavao ono što je malo, ili prenapuhao ono što je tanko, jer mu je odavno znano da sve što se napuše vrlo lako puca i ispuše. Zato je svaki njegov aforizam primjeren prostoru i vremenu u kojem živimo. I svaki ima glavu, trup, ruke i noge kojima se kreće iz površne zbilje u dubinu misli i odatle nazad u široki svijet do daleke budućnosti, koju nitko od nas neće dočekati. Njegovi aforizmi zapravo su uzeti iz sadašnjosti, oplemenjeni stilskim figurama i sadržajnom leksikom i ponuđeni kao duhovni lijek za smijeh onima koji do toga drže i koji to cijene. Svima drugima preostaje teška i grčevita borba do duha i kruha, ako već nemaju pametnijeg posla i ne cijene rad.

Nije kod nas sve tako crno da bi nam bijeli miševi igrali pred očima, niti je sve bez veze kao što tvrde neki bezveznjakovići. „Ako tvrdite da je kod nas sve bez veze, pokušajte se zaposliti“ reći će Supek tim nevjernim Tomama. To što naši mladi ljudi emigriraju na zapad za

političare i nije neki problem, jer nam stižu nove snage s istoka. Problem je jedino u tome što te novo pristigle „migrante koji traže azil u Hrvatskoj, prvo šalju na psiho-testove“. Ne činimo mi to slučajno već planski, što bi se reklo; po starom neprevaziđenom socijalističkom sistemu 'ništa nas ne smije iznenaditi'. Dok nam se mlada populacija sve više osipa, aforist primjećuje da... „Ženska udruga „Roda“ poklanja mladencima bocu rakije od afričke šljive“. Tako ćemo, po pisanom aforističkom receptu, pojačati našu muškost i više ne ćemo imati noćne more „Dablin ili Minhen“.

Humoristi nisu zlopamtila, pa jako dobro i dugo pamte stara dobra vremena kad se gradilo i radilo ono što se od ranih devedesetih rasprodalo ili se rasprodaje po bagatelnim cijenama. S tim u korelaciji je aforizam „Sve nam je teže u kapitalizmu: rasprodali smo svu imovinu iz socijalizma“. A zna se i kome. Uglavnom nesposobnim tajkunima koji su postali alfe i omega u našem društvu. Oni i danas vedre i oblače, bez obzira što firme propadaju, a mnogi novopečeni moćnici 'ubijaju' vrijeme u centralnom i lokalnim zatvorima. „I svezani tajkun drži sve konce u svojim rukama“, zaključit će aforist, nakon sagledavanja stvari u njihovom prav(n)om obliku. A zašto i ne bi kad su kod nas „Suci Ustavnog suda veliki vjernici. Oni oslobađaju krivce vjerujući da će im kazna stići s Neba“. Sudska pravovjernost se u nekim slučajevima pokazala opravdanom i smislenom, i bila bi prava šteta ako bi nas i Bog u tome iznevjerio. A to nije moguće jer, Bog je Svevišnja sila i njemu se takvi propusti ne mogu dogoditi.

No, nije aforist zakleti pesimist pa da bijelu zastavu stavlja na pola koplja, kako to neki čine. On i u neradne dane očekuje nove radne pobjede. I u vrijeme ekstremnih suša i još ekstremnijih poplava vidi izlaz iz tunela, najavljujući vedrije vrijeme i svjetlije noći. Zato

optimistično, s figom na papiru, poručuje: „Očekuju nas veselije godine. Grožđe je odlično rodilo“. A gdje ima roda, bit će i poroda. Ako nas ne iznevjeri naša dobročiniteljica – roda.

Aforist svjetskih pogleda ne zapaža i ne secira samo lokalne ili domaće probleme i njihove uspješne proizvođače. Njegov bistar i britak pogled prelazi državne granice, uočavajući brojne inovacije koje primjenjuju napredne strane vlade u neograničenoj borbi za slobodu i demokraciju svoga roda i naroda. Njihova plemenita nastojanja iščitavamo u aforizmu „Neke države čuvaju svoju demokraciju. Ograde je žicom“. Za našu državu takva željezna pravila ne važe jer, mi demokraciju ionako izvozimo. Skupa s mladim ljudima koje školujemo i osposobljavamo za strana tržišta. A i zašto ne bi, kad je kod nas „Pojeftinilo studiranje. Diplomu fakulteta možeš kupiti već za tri tisuće eura“.

Parlamentarnim zaključcima dokazano je da naše gospodarstvo nije u krizi. To nikako ne znači da kriza nije u našem gospodarstvu. S tom konstatacijom slaže se i Tomo Supek, ocjenjujući kako „Imamo gospodarstvo s posebnim potrebama“. A posebne potrebe kod nas se, u pravilu, rješavaju uvozom. Na taj način prevladavamo sve proizvodne probleme i hrabro ulazimo u nove dugove. Bez pokrića, zna se.

Zato je naš narod nepovjerljiv prema svakoj vlasti koju izabere demokratskim putem, vrludajući kad-tad... lijevo-desno. A nekad bogme i gore-dolje. Po sistemu: tko bi gori, sad je doli. I obrnuto. Stoga je narod vazda u dilemi ili trilemi. Ako bi se to prevelo na aforistički jezik: „Narod misli da bi 'rezovi' trebali početi od glave“. No, na sreću, ima i onih koji uopće ne misle, pa se tako problem rješava šutnjom, iliti apstinencijom druge polovice stanovništva.

Glede i unatoč svega toga, što bi rekli eks feralovci, aforist Supek svoj mladalački optimizam s godinama je uobličio u starački pesimizam, navodeći svoj ateizam kao razlog nevjerovanju u vladino obećanje kako nam dolazi bolje sutra. A i kako ne bi kad je nama, koji smo zašli u duboke godine, bolja budućnost ostala u prošlosti. Ne kaže Zmaj badava „Od kolijevke pa do groba, najljepše je đačko doba“.

Za razliku od aforističkog veterana Tomislava Supeka, njegov srednjovječni duhoviti pajdaš, Mladen Vuković u drugom dijelu knjige bavi se pitanjima i problemima sekularnog i aktualnog društveno-političkog „Amenovanja“. U svom pristupnom aforizmu, koji otkriva i zorno svjedoči 'di smo i kako smo', on konstatira kako „Umjesto New Deala dobismo nove dilere“. I to je zapravo prava istina o našoj tranziciji i prevođenju toploga na hladno. Naši dobri i predobri transformatori su to učinili „U ime naroda! A za svoje prezime!“ Tako ti je to rode tj. rođo moj. Pa kom' opanci, a kome obojci. A 'zna se' dobro tko je danas 'boss' i čije su gaće, nakon sve te ujdurme, ostale na štapu. Narodne, brale, a čije bi druge?

Mladen Vuković poznati je splitski radijski urednik i aforistički antologičar, čija je antologija hrvatskog aforizma objavljena u Rumunjskoj, jer nije pronašla domaćeg banana nakladnika. Kako i priliči hrvatskoj (h)umorističkoj sceni. Hrvati su inače poznati po tome što izvoze kvalitetni domaći humor u susjedne i druge strane zemlje, a uvoze polovne bosanske viceve o Sulji, Muju, Hasi, Husi i njihovoj jaranici Fati. Ako ne vjerujte, bacite pogled na stranice smiješnih dnevnih novina „24 sata“ i njima sličnih, pa će te se i sami uvjeriti u tu tužnu i nakaradnu istinu. Domaća štampa uglavnom je protjerala humor i humoriste sa svojih stranica, osim karikature kao iznimke, i zato su hrvatski građani među najtužnijima u Europi i

svijetu. Pogledajte samo njihova lica u tramvajima, busevima i na ulici i sve će vam biti jasno. U nas se za kavanskim stolom rijetko pričaju vicevi, ali se zato masovno prepričavaju nebulozne saborske raspre i replike te brojne druge trivijalne izjave političara i lokalnih zgubidana.

Ono malo zdravog humora koji bi trebao uveseliti narod i skinuti mu izgled zabrinutosti s lica, domaći aforisti, satiričari, kozeri i drugi humoristi objavljuju u stranim listovima i elektronskim medijima ili u nisko tiražnim domaćim, uglavnom, lokalnim glasilima. Bilo bi mi drago da nisam u pravu, ali koliko me pamćenje služi, ne sjećam se da je bilo koje ministarstvo ili ured za kulturu, u novije vrijeme, izdvojio ma i jednu kunu za potporu objavljivanja neke humorističke knjige ili lista. Ako u tome griješim, unaprijed se ispričavam onima na čiju je štetu taj grijeh adresiran. A u svoju obranu prepisujem Vukovićev aforizam „Griješio je samo zato da bi drugi učili na njegovim greškama“. Valjda će moj grijeh i Mladenov aforizam pomoći nadležnima u kurikularnoj reformi hrvatskog obrazovnog sustava. Da se slične greške više ne ponavljaju. I da nam djecu, kako bi aforist rekao, „Ne odgaja i slijepa ulica“.

U vrijeme kad su neki u nas i danas „za dom spremni“, a vlast danonoćno razmišlja kako da primiri narod pomirbom ustaša i partizana, aforist Vuković ima kolosalan kolokvijalni prijedlog koji glasi „Za vic spremni“. Jedino tako se može izbjeći posljedica opisana u aforizmu „Tko god sadi tikve s vragom, dobit će GMO sjeme“. Ako vlast i državu takvo sjeme zanima, tada se tabla s natpisom „za dom spremni“ može premjestiti koji kilometar dalje i naknadno zakloniti onom s natpisom „za vic spremni“. Tako će pomirba između ustaša i aforista biti izvršena na jednostrano zadovoljstvo. Jedna strana će time biti zadovoljna, a druga će ostati nezadovoljena. Baš kao u

dvoriječnom aforizmu dalekosežnoga dometa koji glasi: „Zadovoljen – zadovoljan“. A tko ili što, to je već drugo pitanje.

Osim gore spomenutih tema i dilema, Mladen Vuković u svome misaonom *Amenovanju* bilježi i brojne druge aforističke aktualnosti koje umrežavaju našu društvenu i političku zbilju, dajući joj sliku koju svijet prati sa zanimanjem te manjim ili većim zgražavanjem. Tako konstatira kako je „Pranje novca naša najuspješnija sapunica“, kako su „ Svi čuli da je prešutio istinu“, kako je „Poznat po tome što ima hladnu glavu. Svako malo oblije ga hladan znoj“, kako „Političar u narodu vidi tijelo bez duše“ te, na koncu slavodobitno zaključuje: „Ostvarili su mi se svi snovi. I najcrnji!“.

Mladen Vuković je umjereni optimist u vremenu koje je obojeno pesimizmom, a zvuči optimistično iz glasa domaćih političara. On aforizmom ne sije paniku među pričuvnim neprijateljima, niti pruža lažnu nadu standardnim prijateljima. Njegova je riječ odmjerena, a ton umjeren i dovoljno kritičan da i neupućene uputi na razmišljanje, a upućene na promišljanje svega što je rečeno i zapisano. Mudra misao je prijeki lijek uspavanom mozgu. Knjige koje život znače kod nas se sve manje čitaju. Umjesto njih, na društveno-političku scenu su u prvi plan izbile knjižice. Pitate se, koje? Partijske, zna se. A kako i ne bi kad „Knjižice više pridonose karijeri nego knjige.“

Na kraju svoje aforistične besjede Vuković se, uz svjetonazorske teme, bavi i religijskim dilemama, napominjući kako „Izgleda da nam na kraju tunela svijetli samo međugorski kip“. A to nam dođe nekako i normalno. Jer, „I onaj kome ništa nije sveto, vidjet će na kraju svoga Boga“.

Kako bilo da bilo, dvojica pisaca s kormilarom – aforizmom, uspješno brode našim mutnim društveno-političkim morem, pokušavajući narodu vratiti ugašeni osmijeh na lice, a vlastima ukazati da od njihovog grijeha itekako znadu, duhovitim mislima i riječima, sagraditi ratom i tranzicijom ugašenu hrvatsku tvornicu smijeha. Neka im je bistar um na pomoći, a onima koji baštine neku drugu vjeru, ionako će na drugom svijetu prvu pomoć pružiti dobri Svevišnji Gospodin Bog. Amen!

RECEPT RIJEČI KOJA LIJEČI

Zlatko Garvanović: *KRADOM DO USPJEHA*, Studio Moderna, Zagreb, 2017.

Na zanimljiv i krajnje reduciran način, aforist Zlatko Garvanović oblikuje i zapisuje svoje humorne misli. Što bi se reklo, onako u trku, da mu tečna misao ne ispari pod sunčevim bljeskom. U tom hitrom poslu riječi mu dođu kao pomoćna sredstva kojima spašava umne bisere što se otkidaju s dozrelog grozda uvijek budnog mu racia.

Nije Garvanović aforist sa dugim stažom. Tim dopunskim umnohumornim poslom bavi se ozbiljnije tek desetak godina. Za to vrijeme u njegovoj stvaralačko - spisateljskoj radionici iskovano je pet zbirki zanimljivih naslova: *Osmijeh na licu mjesta* (2008.); *Zebrin bar kod* (2008.); *Vlast bira narod* (2012.); *Točka na i*; i ***Kradom do uspjeha*** (2017.). Ova posljednja, uz ostale životne teme, bavi se i fenomenom prikradanja uspjehu, koji je u današnjem vremenu zahvatio široke narodne mase željne rada i prijeko potrebne zarada za golo preživljavanje.

Pisac Zlatko Garvanović, davnih je dana shvatio da se bez produktivnog aktiviteta ne može opstati na ovome svijetu, pa je na vrijeme pokrenuo privatni obrt i osigurao solidnu egzistenciju svojoj obitelji i onima koji s njim dijele isti radni prostor. Uz to je priskrbio i potrebna sredstva za javnu objavu svojih književnih uradaka, čime je izbjegao ponižavajuću ulogu molitelja hrvatskih nakladnika koji sanjaju i maštaju o tome kako će jednog lijepoga dana, (a možda i prije), tiskati beststeler kakvog stranog autora. Po mogućnosti nobelovca ili onoga koga ta nagrada za života neće mimoići. Ali pusti snovi nakladnički nisu ništa drugo osim praznih tlapnji koje vrijeme briše, a časni ljudi preziru.

Neobičan je i neopisivo racionalan način pretvaranja Zlatkovih misli u suvisle aforizme. Jedna naoko jednostavna tema ili sama pomisao na dijalog sa samim sobom, pretaču se u par riječi koje tvore smislenu cjelinu. Nekad smiješnu do suza radosnica, a nekad tužnu do gorkoga plača. Ne u bukvalnom, već u punom smislu koji život znači. Tako je, primjerice, izjava „Najpoznatiji sam po svojoj anonimnosti“ u prvi mah tužna i žalobna, ali kad se odgonetne njezino značenje, istoga trena postaje predmetom za smijeh. To postvarenje lucidne misli moguće je samo onda kada ona postavlja pitanje i istovremeno nudi suvisli odgovor.

Za razliku od većine aforističara, Zlatko Garvanović, a ne Gavranović kako bi na brzinu izgovorili površni čitači, piše jedno-rečenične aforizme. On naprosto nema vremena razvlačiti misli u više rečenične konstrukcije, koje često razblaže ili izblijede prvotne zamisli. Zato je njegov aforizam kratak, jasan i poučan, kao i poruka koju odašilje svakome čitaču. I onom s puno škole i onom bez škole, koji je slova učio u kućnoj radinosti. Svatko će od njih, na prvu, razumjeti poruku: „Ja sam za - ne“. Ili: „Da je pametan, pravio bi se lud“. Ili: „Pokazala mi je zube – u čaši!“ Ili: „Kako rastem, cijena mi pada“. Itd... itsl.

Rijetki su ljudi koji s malo riječi tako puno kažu. U verbalnoj komunikaciji većina se rasipa riječima kao da su iz zemlje iznikle, a ne da su iz misli procvale. Zato su nam školske knjige iz kojih učimo djecu i mlade, krajnje preopširne i dosadne. Zato nam suvremeni pjesnici prostim riječima nadugo i naširoko, od Kulina bana, prepričavaju ono što su namjeravali reći. Bez emocija, razumije se, i s patetikom od koje bole uši i duša se suši. O političarima koji valjaju nebuloze, objašnjavajući narodu kako će jednog lijepog dana, kad

mnogi od njih umru, biti mnogo bolje. Valjda na onome svijetu, s kojega se nitko nije vratio, niti pak usmeno ili pismeno javio.

Život je tako lijep i jednostavan, pa zašto ga kvariti i mrsiti šupljim frazama i poštapalicama 'ovaj' ili 'onaj', kad se sve može opisati u tri slatke riječi. „Uozbiljio se kad je vrag odnio šalu“, reći će skromni jezikoslovac Zlatko G. A onda dometnuti: „Sve je izdala, pa i račun“. I da se čistunci ne naljute, ali...“ Stražnjica je uvijek brisani prostor“. Što jest – jest, makar ispalo po onoj aktualnoj: „Što je veća suša, cijene bolje rastu“.

Ima u Garvanovićevoj umotvornoj knjizi mnogo dvosmislenih ili trosmislenih aforizama nad kojima se treba ozbiljno zamisliti da bi se razaznalo šta je pisac, zapravo, htio reći i poručiti svome čitatelju i ostalome puku. Kao što je, recimo, onaj koji nam saopćava kako: „Sudski **spor** - dugo traje“. Ili pak: „Bračne vode nisu za piće“. Pa...“Na sprovodu groblje oživi“. Ili...“Kupci su karike trgovačkog lanca“. A šta reći za umjesnu objedu: „Narkomani su puni fiks ideja“. Zatim za pisanu izjavu ...“Dobro nam je kad nismo u redu“. Ili za naoko grubu konstataciju: „Svi pokazatelji su zakazali“.

Daleko bismo dogurali kad bi prepisivali svaku lucidnu i lascivnu misao Zlatka Garvanovića. Zato potencijalnim čitateljima, koji se danima muče i gube vrijeme čitajući petparačke krimice ili ljubavne romane što degradiraju i arondiraju ljudski um i dušu, toplo preporučujem dnevnu dozu medi leksike iz Zlatkove aforističke apoteke. Kada ponestane tog prijekog duhovnog lijeka, koji nam otkriva kako kradom doći do uspjeha, mogu se, bez nuspojava, koristiti i misaone tablete i drugi humoristički pripravci hrvatskih i inih aforista i humorista. Tom terapijom moguće je, bez dugih čekanja na usluge domaćega zdravstva, izliječiti mnoge bolesti

hrvatskoga puka koje su posljedica društvenih promjena što ih na svoj način provode bogomdane, a tajnim glasom izabrane sve(ne)narodne vlasti.

Tako će se možda već na narednim demokratskim izborima osigurati nedosljedna primjena aforizma da...“Između loših, biraju najbolje“, pa da i ... „Onima s istoka, svane na zapadu“. Kao što se kod nas redovito dogodi, kad nas nova vlada... mjerama pogodi. Pa mladi iz zemlje odu u... vanzemlje.

Na kraju bih još samo dodao - nazdravlje!

REPRINT VEDRIH MISLI

Feliks Barušić: AFORIZMI, Ogranak Matice hrvatske u Kloštar Ivaniću, 2017.

Od najstarijih vremena ljudi su izgovarali, pamtili i zapisivali mudre misli i izreke. Pisani tragovi svjedoče da su u toj aktivnosti najpoznatiji i najpriznatiji bili grčki filozofi i mudraci raznih profila i usmjerenja koji su živjeli, radili i stvarali nekoliko stoljeća prije Krista.

Svakako, najznačajnije ime iz toga dalekog vremena bio je grčki antički liječnik, umotvor i spisatelj Hipokrat s otoka Kosa. U pisanim djelima, on nam je ostavio brojne mudre misli i izreke, koje su i danas jednako aktualne i primjenjive, kako su bile i prije 2.400 godina.

Hipokrat je, prema pisanim tragovima, bio prvi mislilac koji je baštiniio izraz „aphorismos“ u svojoj zbirci kratkih medicinskih savjeta pod naslovom „Aphorismoi“. Poslije njega, mudre kratke aforističke misli izgovarali su i bilježili brojni grčki filozofi od Platona, Sokrata, Aristotela i drugih. Njih su slijedili rimski i ini svjetski mislioci do današnjeg vremena, a njihovim tragom kretat će se i umni ljudi, koji će ovim svijetom hoditi nakon našega odlaska.

Aforizam, kao kratka jezgrovita tvrdnja ili sažeta mudra i duhovita misao, doživio je stvaralački procvat tek u dvadesetom stoljeću, da bi danas dosegnuo povijesni vrhunac, kako po broju onih koji ga stvaraju, tako i po snazi i kvaliteti izrečenih i zapisanih misli. Na europskom prostoru u prošlom stoljeću svjetsku slavu doživio je poljski aforist i pisac Stanislav Jirži Lec (Stanislaw Jerzy Lec 1909-1966.) objavom dvije omanje knjižice pod naslovima „Nepočesljane

misli“ (1959) i „Nove nepočešljane misli“ (1964). Njegove mudroslovne duhovite misaone i biserne leksičke bravure danas predstavljaju svojevrsnu abecedu svjetske aforistike, na kojoj se odgajaju generacije aforista druge polovice dvadesetoga i početka dvadesetprvoga stoljeća.

Ako je suditi po broju sljedbenika Lecovog humornog mudroslovnog stvaralaštva, na našim prostorima u novije vrijeme izrastao je impresivan broj vrijednih aforista, čija su jezgrovita duhovita misaona djela preplavila stranice listova, časopisa, elektronskih medija, zbornika i antologija balkanskog i europskog aforizma. O nekim njihovim knjigama pisao sam i objavio prikaze u hrvatskim i b-h književnim časopisima, a činit ću to i u vremenu koje slijedi.

Na ovom mjestu, s posebnim zadovoljstvom, bavit ću se prikazom prve knjige aforizama koja je u Hrvatskoj objavljena 1911. godine. Riječ je o jedinstvenom djelu književnika Feliksa Barušića, koje je ukoričeno pod naslovom **Aforizmi** prije punih 107 godina. U to je vrijeme malo tko, osim A. G. Matoša, zapisivao i stavljao na uvid čitalačkoj javnosti svoje kratke jezgrovite misli. Kasnije će to činiti A. B. Šimić, M. Krleža, G. Krklec, I. Andrić i plejada poznatih i manje priznatih pisaca, sve do pojave izvornih aforista kakvi su bili P. Kanižaj, Z. Drvar, J. Balaško, T. Supek i drugi.

Aforizam je danas stekao legitimno pravo građanstva, a u vrijeme življenja i djelovanja Feliksa Barušića bio je tek u povojima i bez identiteta, kakvog je imao u antičkoj Grčkoj, ili u staroj rimskoj imperiji. Utoliko je knjiga *Aforizmi* značajnija i vrijednija, jer je prokrčila literarne puteve i otvorila vrata toj vrsti spisateljskog stvaralaštva u novijoj hrvatskoj književnosti.

Filozof i profesor Feliks Barušić rođen je 14.1.1864. u Kloštar Ivaniću, gdje je proveo djetinjstvo i godine rane mladosti. Sveučilišni studij pohađao je u Budimpešti, Beču i Zagrebu. Po svršetku studija cijeli je životni i radni vijek proveo obrazujući mlade generacije u Zlataru, Sisku, Zagrebu i Osijeku. Umro je u Slavonskom Brodu 28.8.1917. a posljednji ispraćaj ovog vrijednog prosvjetara i pisca obavljen je na groblju u Osijeku gdje je, do prerane smrti, bio ravnatelj učiteljske škole.

Aforističko stvaralaštvo Feliksa Barušića, po svemu se može svrstati u klasiku aforističke misli toga vremena. Svoje mudroslovne opaske i duhovite zapise autor je crpio iz svakodnevnog života, oblikujući ih u kratke, jezgrovite, čitke i lako razumljive rečenice. Na njihovom sadržaju, duhovitosti i lakoći pisanja mogao bi mu pozavidjeti i sam Lec, koji je u godini objave Feliksovih aforizama tek prohodao. Sreća je da se umotvornost i dubina misli ne mjere vremenom u kome su nastale, već snagom duha i učenošću osobe koja ih je stvorila. Na drugoj strani, šteta je što su aforizmi, kao i sve druge kratke spisateljske vrste jako podcijenjene kod čitatelja, pa ostaju na margini praćenja i razumijevanja onih za koje su stvorene, zapisane i javno publicirane. Njihovu je sudbinu Feliks Barušić preokupao u aforizmu posvećenom neizabranom kandidatu: „Neizabrani je kandidat nalik nahvaljenoj, a – neprodanoj robi“. Ili, da se aforistički izrazim: Nepročitani aforizam, isto je što i nenapisani. U gruboj obradi – isto što i nepismeni čitač.

Barušićev aforizam, utemeljen na snažnoj duhotvornoj potki, izatkan je od raznobojnih niti prošaranih ironijom, sarkazmom, aluzijom, alegorijom, hiperbolom i drugim stilskim i jezičnim figurama koje mu pojačavaju humornu leksičku snagu i čine ga zaokruženom

smislenom cjelinom, kojoj se nema što dodati, niti se od nje ima što oduzeti. To ponajbolje potvrđuju sljedeći aforizmi:

„Mnogi ljudi imadu svoju Ahilovu petu u glavi.“

„Često puta pjesmu pokvare – riječi.“

„Najskuplje je ono što se uopće ne prodaje.“

„Smrt ne stoluje među mrtvima, nego među živima.“

„Netko zna držati cijeli govor, a ne zna držati – riječ.“

„Prije se može izliječiti neizlječiva bolest, negoli neizlječiv čovjek.“

„Pogriješiti može samo onaj, koji zna.“

„Nejednakim se oružjem bore samo nejednaki protivnici.“

„Satirik bez duha – pjevač bez sluha.“

Ovih nekoliko nasumce izabranih aforizama otkrivaju filozofijsku, retoričku i jezičku nadmoć Feliksa Barušića nad frazeološkim govorima inih ovo vremenskih političara i medijskih huškača, čija plitka i pogana riječ truje duh i odnose među ljudima i izaziva gađenje kod svih dobronamjernika kojima je stalo do uzajamne ljubavi i razumijevanja na prostorima uz koje smo sudbinski vezani. U njima nema zametka vrijeđanja tuđih osjećaja niti poziva na mržnju i linč, kakvu danas čujemo iz pojedinih medija ili čitamo sa zidova netom oličenih fasada gradskih pročelja.

Aforist Barušić živio je, radio i stvarao u vremenu prije prvoga svjetskog rata i kratko za njegovog trajanja. Aforizme je pisao i objavljivao kad još nije bilo proklamirano i ostvareno državotvorno

bratstvo i jedinstvo južnoslavenskih naroda. Nije, dakle bio, opterećen kasnijim događajima niti naknadnom suludom pameću nekih pripadnika novih generacija koji pljuju na sve što je do jučer bilo zajedničko i njihovo, ili njihovih očeva i majki. A kako se bjelodano vidi iz godine njegova rođenja, na ovaj svijet je došao u stoljeću burnih društvenih mijena i socijalnih revolucija. No, život i humani nauk formirali su ga kao osobu koja razumije i cijeni sve oko sebe i sebe samoga i kojoj je stalo da svima bude lijepo dok im život traje. Od takvih se ljudi imalo što čuti, naučiti i takve ljude treba slijediti i bezgranično cijiniti.

Osim zdravo-humorne blagotvorne kritike svega što ne valja u društvu i međuljudskim odnosima, Feliks Barušić je njegovao i osebujne autoironije i aluzije, koje je pretočio u mnoštvo aforizama. Za potvrdu rečenom izdvajam tek nekoliko univerzalnih, koji podjednako oslikavaju ne samo njegov, već i karakter ljudi sličnih osobina:

„Ako nečije književno djelo nitko ne čita, onda se pisac, ako hoće, može tješiti tim, da djelo ima literarnu vrijednost.“

„Ironija je, kad ljudi nekome na grob navale silan kamen, pa na nj uklešu želju: „Laka mu zemlja!“

„Kada prestanu iluzije, nastanu aluzije.“

„Za vođu ovčama, dobar je i magarac.“

„Više vjeruj smijehu, nego li smiješku.“

„Kad se pisac boji kritike, neka piše za – publiku!“

„Mi smo samo sadašnjost vječnosti.“

„Razočarati se može samo onaj, koji se dao očarati.“

Lakoća pisanja u bliskoj je vezi s lakoćom razmišljanja. Ali, mnoge Barušićeve misli, premda su brzo i lako zapisane, nastale su kao plod dubokog promišljanja društvenih pojava i devijantnih ljudskih ponašanja. Otuda su njegovi aforizmi i sentencije sastavljeni od nekoliko skladno komponiranih riječi, koje im daju filozofsku nadmoć nad svakodnevnim ljudskim govorom. Pisac nema pravo biti površan, nedorečen i nejasan ni samome sebi, niti svome čitaču. Njegova riječ mora imati odmjerenu težinu i dostatnu lakoću razumijevanja i ne smije ostavljati košmar i nečist prostor u glavi slušača.

Lijepo pisanje odgovoran je i zahtjevan posao koji nije za svakoga i zato se dobri pisci kakav je, van svake sumnje bio i Feliks Barušić, trebaju cijeliti i čitati u svakom vremenu i na svakom mjestu. I njihovim djelima treba pružiti priliku da dođu do čitatelja, kako je to ovim reprintom, stoljeće poslije piščeve smrti učinila Matica Hrvatska putem svoga ogranka u Kloštar Ivaniću.

Vrijedni kloštarski matičari Božidar Balenović, Josip Rajhard i Ivica Novosel kao pisac predgovora, postarali su se da ovo unikatno djelo oživi nakon stoljetne šutnje, te da nas vrati na nepresušne izvore hrvatske aforističke misli na kojima se danas napajaju stotine ovo-vremenskih aforista iz svih dijelova lijepe naše, kao i oni koji su rasuti diljem planete Zemlje. Zato im svi mi, koji baštinimo i volimo duhovitu aforističku misao, dugujemo neizmjernu zahvalnost.

HUMOR ZA TREĆU DOB

Savo Ilić: TREĆA DOB, Humor i satira, Vlastita naklada, Pula 2017.

Kada uđu u godine visoke starosti koje narod od milja zove „treća dob“, mnogi se ljudi načisto pogube i odaju ribolovu, šahu, gledanju televizijskih sapunica, zanovijetanju na svoj i tuđi račun, ogovaranju vlasti zbog niskih mirovina ili kakvim drugim lezi hljebovičkim aktivnostima koje neodoljivo podsjećaju na puko životarenje, odnosno golo preživljavanje.

Moj stari drug i doživotni neprijeporni prijatelj iz tuzlanskog vakta i pulskog vremena, Savo Ilić, izabrao je skroz-naskroz drugu strategiju življenja. Umjesto lagodnog duškanja uz radio i televizijske emisije i izležavanja na kauču, on je šetnju u prirodi usvojio kao način života i to mu se višestruko isplatilo. Najprije, produžilo mu je vijek trajanja i ojačalo zdravlje do granica koje treću dob čine lijepom i prihvatljivom. Zatim, proširilo mu je krug znanaca i prijatelja u vrijeme kad se ljudi sve više udaljavaju jedni od drugih i od samih sebe. I na kraju, što je jednako važno i vrijedno, unijelo mu je takvu svježinu i vjeru u život, da se i pod stare dane znade radovati i nasmijati vedroj šali, masnom vicu i veleumnom aforizmu.

Baš tih nekoliko sjajnih stvari, sačuvalo ga je od svakodnevnog stresa i društvenih turbulencija koje osobe trećega doba vode, recimo to otvoreno, kraćim putem do... groba. Savo Ilić je izabrao duži i duhovitiji put i pod stare dane odao se čitanju i pisanju svega što čovjeka može razvedriti, razveseliti i nasmijati. Tako je još jednom potvrdio i opravdao mudru znanstvenu izreku; da je smijeh prijeki lijek koji osigurava dobro zdravlje i u godinama kad se ono runi kao fasada starih zgrada, i kad mu ni lijekovi više ne mogu pomoći.

Svakodnevno čitanje i zapisivanje vlastitih i tuđih misli i ideja, porodilo je zanimljivu i svake pohvale vrijednu knjigu duha i vedrine pod naslovom **Treća dob**, koja će dobro doći svakome koga muče brige i nesаницe zbog rasta cijena i nezaposlenosti, gašenja firmi i radnih mjesta, pada neučinkovitih vlada, južnih i istočnih ratova, gladi, besparice i drugih pošasti kojima nas časte pohlepni bogataši i nesposobni domaći i strani političari. Ti odrođeni pripadnici ljudske vrste svakodnevno i bez milosti, plodove našega rada brste i u sve su stvari umiješali svoje duge gramzive prste.

Smijeh nije grijeh, rezolutno i optimistično poručuje autor duhovitih misli i sentenci kojima puni prvi dio knjige. Uz njih pridodaje i pregršt odabranih mudroslovnih aforizama dvadesetak pisaca koji su rođeni na našim trusnim balkanskim prostorima, a koje su rat i težnja za boljim životom razaslali na sve strane svijeta. Uvrštavanjem njihovih radova u libar bezgrješnog smijeha, Savo Ilić potvrđuje da um naših ljudi ne kopni ni kada morem, kopnom i zrakom napuste zavičaj te odu 'trbuhom za kruhom' i nekim novim duhom u druge krajeve lijepe planete Zemlje. Gdje god da dođu, oni nastavljaju širiti zdrave misli i ideje, doprinoseći tako općeljudskom dobru i svekolikom prosperitetu.

Drugi dio knjige produljuje životni vijek više desetaka viceva i pošalica o legendarnim likovima naše povijesne vicoteke. Većina je posuđena iz knjige velikog hrvatskog vic-majstora Voje Šiljka i tako će biti dodatno zaštićeni od ovo-vremenskog globalnog zaborava. Preostali vicevi preuzeti su iz bogate riznice duha bosanskih šereta Sulje, Muje, Hase, Huse i njihove nezaobilazne jaranice Fate. Tako su se na jednom mjestu našli velikani humora i satire s naših prostora, što je dobar znak i put za zajednički duhovni i duhoviti život u jedinjoj nam i gotovo, pa nezaobilaznoj Europskoj uniji. Okupljanjem viceva

o glavnim junacima smijeha bez granica pod krovom knjige smijeh nije grijeh za treću dob, lijepa je i pohvalna gesta priređivača Save Ilića, koji se tim činom odužuje za sva dobra djela onih što drže do zdravog i vedrog duha našeg, a šta drugo reći osim... napaćenog puka i naroda.

TONKINE MISAONE PODUKE I PORUKE

Tonka Lovrić: IZLIVENA TINTA, Studio Moderna, Zagreb, 2017.

U hrvatskoj aforistici kao i u politici žene su kao stvaraoci i neposredni učesnici prisutne tek sa dvadesetak posto. Ako se ima u vidu da one čine većinu stanovništva, ta brojka je zabrinjavajuća za stanje duha u Hrvata. A ono je, istini za volju, na smiješno niskim granama. Loše je u tolikoj mjeri da bi trebalo zabrinuti ne samo ljude koji drže do vedrine duha, već i državno Ministarstvo kulture koje vrlo malo ili gotovo ništa ne čini da novcem iz proračuna, podupre i ovu granu književnog stvaralaštva. Štoviše, spomenuto ministarstvo i gradski uredi za kulturu diljem Hrvatske sa takvom lakoćom odbijaju ili zaobilaze književne projekte oplemenjene humorom i satirrom da im na tome mogu pozavidjeti čak i mnogo konzervativnija i duhovno zaostaliya društva.

Kao mudriji dio društva, žene-spisateljice to nazadno ozbiljno stanje duha nacije uzimaju kao olakotnu okolnost, pa se umjesto humorom bave isključivo pisanjem poezije, priča i romana koji su primjereniji liniji nezamjeranja sa novo ustoličenim demokratskim vlastima na svim razinama društvenog organiziranja i političkog djelovanja. Suprotno njima, splitska književnica Tonka Lovrić posvetila se pisanju aforizama i humorističko-satiričnih misli te je, uz poeziju, do sada objavila i nekoliko aforističkih knjiga. Tako je nastavila slijediti put svojih poznatijih prethodnica Marije Jurić Zagorke, Vesne Parun, Vesne Krmpotić i drugih koje su, uz ostala književna djela, pisale i vrlo uspjele aforizme.

Tonka Lovrić, pravnica po struci, u svojoj novoj knjizi objavljenoj pod naslovom ***Prolivena tinta***, jasno određuje svoju poziciju i razloge pisanja, dubokoumnim aforizmom: *Kad mudrost potone, glupost*

ispliva. Time nam otkriva životnu istinu da... *Mudrost mora imati veće uši od usta*. Oni, kojima su usta jedino unosno i valjano sredstvo rada s tim se sigurno neće složiti. Ili će to prihvatiti sa zadržkom, podrazumijevajući da uši trebaju biti osnovno čulo poslušnog naroda. Jer, narod je tu da bi za njih glasao, a oni su bogomdani da bi u njegovo ime i za svoj interes vladali. Nakon završenih izbora, svaki novoizabrani dužnosnik rado će prihvatiti i podržati Tonkin aforizam: *Utišajte glas naroda*. Uz narodnu šutnju mandat prođe brže i bezbrižnije, a korupcija cvjeta šire i bujnije.

Novo vrijeme uz nove teme donosi i nove dileme i probleme. Vjera je danas u modi kako je u samoupravnom socijalizmu i teorijskom marksističkom sanjalačkom komunizmu, bio u modi ideološki ateizam. Ali, i jedno i drugo u praksi se često svode na isto ili slično. *I vjernik pronevjeri*, svjedoči aforizmom Tonka Lovrić. *I vjernik bi rado zaobišao nebeska vrata*, kaže ona u daljem izlaganju te teme. Zato je i normalno da... *Slijepi putnik progleda na kraju putovanja*. I da ... *Nedjeljom smiju raditi samo svećenici*. Jer, nedjelja je, i po božjoj i po narodnoj volji, određena kao dan odmora. A kad se tijelo odmara dopušteno je samo vjerovati duhu svetome. Zemaljska vrata širom su nam otvorena, a... *Rajska vrata može nam otvoriti samo Bog*, potvrđuje aforističarka i dodaje ... *Mnogi bi kraljevstvo nebesko mijenjali za raj na zemlji*. Vjera je po jednima opijum za narod, a po drugima nektar života. Tako je bilo odvajkada, a tako će biti i do sudnjega dana. *Čovjek traži, a Bog udjeljuje!* Tim riječima Tonka Lovrić zaključuje svoju aforističku vjersku propovijed.

Preostali dio knjige bavi se svjetovnim pitanjima i stvarima koje se tiču svakodnevnog života ljudi. *Knjiga je moj prijatelj od riječi* – rezolutno poručuje svima koji nerado čitaju i naglašava: *Aforist od svake knjige načini još jednu*. Za razliku od siromaha čiji ... *jelovnik*

visi u pučkoj kuhinji ... najdraža knjiga svakog vlasnika je zemljišna knjiga. Socijalna pitanja su ona pitanja na koja je najteže pronaći pravi odgovor. Pokušajte, recimo, odgovoriti na nemoguće pitanje zašto ... Plastične boce jedni prazne, a drugi skupljaju? I dobit će te mogući odgovor da ... u nestašici posla svi rade svašta. U Bosni bi tome odgovoru pridodali još i nezaobilazno... jašta. Ili, odgonetnite zagonetku: Sjedi pod lipom bez lipe u džepu. Ako je odgovor u stilu aforizma: I mućak je bio jaje, onda je posve na mjestu Tonkin aforizam: Više me brinu glupi odgovori, nego glupa pitanja.

Oduvijek je bilo jasno da: *Odiijelo čini razliku.* Jasno je i da: *Nijedan rat nije dobar, kao što nijedan mir nije loš.* U praksi je nebrojeno puta potvrđena aforistička izreka: *I zlatni sat vas može otkucati!* - kako je, uostalom, otkucao i mnoge visokopozicionirane političare. Nije nepoznato ni da je ... *ponavljanje majka mucanja,* kao i da ... *kolo sreće može zahrđati.* Ali važno je znati da: *Prije upotrebe ljubav treba promućkati.* Da ... *Nije dobro kad čovjek gubi dane.* Da ... *Nije svaka frula čarobna.* Da ... *Ruža svoju ljepotu štiti trnjem.* Da ... *I siromah može biti bogat duhom.* Te da ... *Nije dovoljno imati knjige. Treba ih i čitati.* Sve su to misli koje Tonka Lovrić oblikuje i nudi kao recepte za bolji, sigurniji, ugodniji i poželjniji život od onoga koga mnogi od nas troše, gušeći se u vlastitom jalu, tuzi i nezadovoljstvu svime što nas okružuje pa i samima sobom.

Čitajmo zato knjige i primjenjujmo savjete, poduke, preporuke i poruke koje nam one nude da bi uljepšali vlastite živote i učinili sretnima ljude oko sebe. Tko nije u stanju dobrotu da slijedi, taj vam uistinu vrlo malo vrijedi.

MISAO OBLIKOVANA U SMISLENE RIJEČI

Zlatko Tomić: *ODLOMLJENE RIJEČI*, Vlastita naklada, Zagreb, 2017.

Kratke misli i poruke oduvijek su bile moćno sredstvo izražavanja dubokoumnih ljudi. A takvih je u današnje vrijeme brzohodog življenja i svekolikog konzumerizma znatno manje nego li u staroj Grčkoj. Razumljivo, ako se promatra statistički, tj. po glavi stanovnika.

Političko višestranačje i verbalna, a ne suštinska demokracija, u tolikoj su mjeri razvodnili logičko razmišljanje i racionalno govorenje i zapisivanje, da skoro svaki savremeni pisac smišlja svoj roman, a svaki čitač sanja dugu i lascivnu priču. Zbog toga su tv-sapunice, trileri i ljubici danas postali brzogutajuća instant štiva koja se rado motre i čitaju, nadugo prepričavaju i još dulje pamte.

Splitski pisac Zlatko Tomić nije se sto posto odao tom poruku deskriptivne naracije, već je uz romansirane književne sadržaje bilježio i slobodoumne kratke misli, koje je oblikovao u jezgrovite sentencije, gnome, aforizme, epigrame i druge duhovite tvorevine filozofijske snage i trajne poruke. Tako je nastao rukopis knjige ***Odlomljene riječi***, koju ste pročitali ili je namjeravate čitati. I za jedno i za drugo jamčim da ne će te uzalud trošiti dragocjeno vrijeme, jer štivo koje je pred vama slavi i pronosi vedrinu duha, dubinu misli, radost života i vjeru u dobro.

Za razliku od klasičnih aforista koji svoje kratke misaone uratke temelje na ironiji, alegoriji, metafori, aluziji, hiperboli, personifikaciji, sarkazmu, antitezi, paradoksu i drugim stilskim figurama, Zlatko Tomić svoje misaone varijacije i produkte crpi iz svakodnevnog života u kome je glavni lik - običan čovjek, a politika i

političari, ekonomija i ekonomisti, strategije i stratezi potisnuti su u drugi plan gdje ime je, gledano iz ugla normalnog života, pravo mjesto. Njegove gnome i sentencije bave se filozofijom bitisanja, borbom za preživljavanje u vremenu beskrupuloznog globalnog kapitalizma, traganjem za ljepšim sutra i običnim malim stvarima koje znače život u miru i sreći. Za njega je obilje pošast iznad dobra, a nasilje zlo što promiče smrt. On se ne razmeće velikim riječima, niti su mu rečenice zapletene u čvor. U Zlatkovoju misli nema proročanstva, premda su proroci svuda oko nas. Ima ih u svakoj branši. Krevelje se iza političkih govornica. Truju nas s portala, iz masovnih medija, iz katedri, pa čak i bogomolja kojima je vjera sredstvo, a ne cilj. Misli se promišlja sve što ima smisla, a zlo mislioci promiču nesreću, koja je rasuta na sve strane svijeta. Pogledajte dnevne vijesti, i sve će vam biti jasno.

U moru misaonih kristala Zlatka Tomića zrcali se i veliki broj aforizama i epigrama koje će lako prepoznati svaki zaljubljenik u tu vrstu duhovitog štiva. Za razliku od gnoma i sentencija koje sadrže kratke leksičke opise ljudi, stvari, misli i pojava, njegov je aforizam kratak, jasan, britak i jezgrovit kao sladokusni sadržaj lješnjakove i orahove ljuške. Iz njega isijava odbljesak duha, jasan odgovor na nejasno pitanje, lako razumljivi opis teško objašnjive pojave, iskra koja pali nadu, vedrina što topi tminu, osmijeh koji razbija tugu. Sve je to risano riječju u sliku nesklonu zaboravu. Tomićev aforizam ima glavu, trup, noge i ruke i on se kreće u vremenu i prostoru kao živo leksičko biće, koje je produkt uma nasuprot svemu što je truli plod nerazuma.

Za ilustraciju navodim nekoliko aforizama koji govore u prilog izrečenoj ocjeni duha i leksičkog bitka Zlatkovog aforizma:

Mi smo u biti veseo narod, ali su nam geni ponešto mrzovoljni.

Padnimo u zaborav... dok nas još ima.

Srce mu nije izdalo – zakucalo je.

Nada umire posljednja, jer se tako i rađa.

Brže-bolje su nam javili da je bolje... brže.

Dignite glas! Nije težak.

okusima prvog poljupca se... ne raspravlja.

Ne smijemo se hvaliti na sva usta. Na neka moramo i jesti.

U budućnosti će za sve biti posla. Ali za sve neće biti... budućnosti.

Svi griješimo. Ali, neki to rade bez greške!

I crna rupa ima sivu ekonomiju.

Bio je poznati... anonimus.

Ne postoje olakšavajuće okolnosti. Postoje samo naklonjeni suci.

I pticama... vrijeme ... leti.

Na koncu su ga...objesili.

Toplo preporučujem knjigu za čitanje, a neke misli i aforizme za dugo pamćenje.

PISANJE JE RAD ZA OPĆE DOBRO

Ivan Katić: ZIDOVI DUŠE, Studio Moderna, Zagreb 2017.

Pročitao sam rukopis dopunjenog prvog izdanja knjige pod naslovom „Zidovi nam duše“, a vi sada čitate, ili će te čitati njegovu konačnu verziju uobličenu u knjigu pod naslovom „Zidovi duše“. Razlika između te dvije knjige nije samo u jednoj riječi iz naslova, već i u brojnim dopunama i popravkama koje su razlogom za ovo drugo izdanje.

Ivan Katić nije pisac s dugim književnim stažom. Napisao je i objavio dvije knjige. Jednu poetsku a drugu, po naslovu, aforističku. Ima u rukopisu još dva naslova i, veliku želju da ih što prije ukoriči i ponudi svijetu na uvid i čitanje.

Lijepo je kad pisac nađe vremena i sredstava da ono što ga zanima prenese drugima kao trajnu vrijednost. U ovom slučaju literarnu, jer knjiga nema neku drugu namjenu. Katić to čini u svojim kasnim srednjovječnim godinama, kad je već prikupio dovoljno životnog iskustva da može mlađima od sebe posvjedočiti kako vrijedi otkriti i objelodaniti neke tajne, viđenja i poruke koje su važne i primjenjive za sva ljudska bića.

O tome, na svoj način, govori i piše na Zidovima duše koji su, u drugom izdanju, oličeni svježijim bojama i prošireni novom duhovnom nadgradnjom. Knjiga je tako, po drugi put, otvorena svima koji štiju lijepu pisanu riječ i koji svoje slobodno vrijeme troše na čitanje.

Zidovi Ivanove duše od prve do posljednje stranice ispisani su mislima iz svakodnevnog života. Te su misli uobličene u **sentencije**

(*kratke i jasne izreke, poruke, pravilo ili načelo koje sadrži neku opću misao i moralnu istinu primjenjivu na različite slučajeve u životu*), **gnome** (*misao, sud, iznesen koncizno u proznoj ili metričkoj formi*), konstatacije stanja zbilje koja nas okružuje, definicije pojmova, pojava i ponašanja ili obične zabilješke viđenog ili doživljenoga. Nekad su to mudre filozofijske leksičke konstrukcije, a nekad zapisane misli u njihovom izvornom, odnosno sirovom obliku, bez jezičke dorade i stilskog uljepšavanja. Katić je završio studij njemačkog i ruskog jezika i njegova leksička konverzacija i komunikacija profesionalno je opora i često lišena dubinskih promišljanja i semantičkih akrobacija kakve koriste njegove kolege koje su izučavale svoje nacionalne jezike. No, to ne umanjuje njihovu razumljivost niti ih čini nedostupnima prosječnom čitaču.

Uz te vrste književnog izražavanja, koje su oblikovane u jednoj ili dvije rečenice, u knjizi susrećemo i više desetaka aforizama koji su plod autorova dubljeg duhovitog razmišljanja o određenim društvenim pojavama, problemima ili ljudima iz njegovog bližeg ili daljeg okruženja. Za primjer aforističkog osmišljavanja stvarnosti izdvajam tek nekoliko aforističkih bisera koji su čitatelji zapazili, ili će ih zapaziti u novom čitanju. Navest ću ih redosljedom kako su u knjizi upisani, bez naknadnih komentara jer, dobar aforizam ne treba nikakvu dalju analizu. On se jednostavno pamti, citira u izvornoj formi ili prepričava po sjećanju. Kao, recimo, ovi koji slijede, a koji su lako pamtljivi i brzo prenosivi:

Budućnost je kao dno. Što dublje zaranjamo – manje vidimo.

Što duže živimo, cijena našeg opstanka je veća.

Život je dvoličan, a smrt je ... lična.

Netko misli, a netko samo umišlja.

Posijali riječi – nikao im korov.

Prvo me oborila s nogu. A onda mi dala... nogu.

Nitko nije nitkov. Nitkov je uvijek - Netko.

Ne stižu daleko oni koji nađu, već oni koji traže.

Nemoć se iskazuje, a moć – dokazuje.

Nagrade za zasluge, ne daju se za sluge.

U miru se prepucava. U ratu se ... puca.

Vrijediš koliko drugi misle da si im vrijedio.

Neka nas daljina zbliži.

Ispravljali su krivu Drinu, rušeći mostove na Savi.

Snaga povijesti je u njenoj prolaznosti.

Svaka izrečena i zapisana misao nije aforizam, niti je svaki pronositelj i zapisivač misli – aforist. *Aforizam je kratka, jasna, efektna, mudra i obavezno, duhovita poruka.* On nas mora razvedriti, natjerati na dublje razmišljanje i izmamiti nam osmijeh na lice. Ako toga nema, tada je riječ o sentenciji, gnomi ili posve običnoj misli kakve susrećemo u svakodnevnoj ljudskoj komunikaciji. U ovoj knjizi najlakše će te, prema gornjim definicijama, razlučiti koje su autorove misli aforizmi, a koje sve drugo što je navedeno a nije šire opisano.

U svakom slučaju, knjigu vrijedi pročitati i staviti u odnos s vlastitim mislima. Ako zaključite da mislite isto, ili, daj bože, dublje i duhovitije, zapisujte vaše misli i kad ih prikupite dovoljno za knjigu, okušajte se u ulozi pisca. Usput prištedite nešto novca od plaće, mirovine ili rada na crno, da platite tiskaru njegov trud i muku. Vašu muku i trud, teško da će te ikada naplatiti u iznosu koga ste, na spisateljski posao, stvarno potrošili. Znade to Ivan Katić, a znade i potpisnik ovih redaka. Sa srećom vam bilo i čitanje i pisanje.

KNJIGA JE DOM ZAPISANIH MISLI

Josip Grgić: OD POČETKA DO POČINKA, Dom kulture „Zvonimir“ Solin i Udruga Don Frane Bulić, Vranjic, Solin, 2017.

Nakon objavljene osme knjige aforizama i epigrama pod naslovom **Zadnji zalogaji** (2011.), solinski aforist i književnik Josip Grgić (1939.) najavio je svoj oproštaj od pisanja. No, pet godina kasnije, na nagovor prijatelja, predomislio se i pripremio novu knjigu zaokruženog naslova **Od početka do počinka**. Kako je i taj naslov otvorenog tipa, jer do vječnog počinka preostalo je neodređeno vrijeme, za očekivati je da će iz Josipove literarne radionice poteći novi književni naslovi aforističko-epigramskog i prozno-humornog sadržaja. Stari majstori ne bacaju tako lako kopačke i koplje u trnje pa se od njih uvijek mogu očekivati nova stvaralačka iznenađenja.

Humoristička zbirka *Od početka do počinka*, na stotinjak stranica donosi nove aforizme, gnome, sentencije, epigrame i druge ironične, alegorične i satirične misli o životu i svemu ostalome što nas okružuje, raduje ili iritira svojom ljepotom i ružnoćom koje nekoga nasmiju a nekoga, bez nužne potrebe, rastuže do bola i suza. Radosnih ili žalosnih, to neka svako sudi po vlastitom raspoloženju i duhovnoj potrebi.

Prvi dio knjige do 88 stranice ispunjen je tematski odabranim aforizmima i drugim mislima koje razmatraju aktualna pitanja, teme i znane nam probleme. Tu su abecednim redom uvrštena autorska promišljanja o aforizmima, antifašizmu, birokraciji, biznisu, braku, budućnosti, crkvi, čitanju, čovjeku, demagogiji, demokraciji, domovini, Europi, grijehu, humanizmu, izborima, kulturi, laži, ljepoti, mašti, mladosti, moralu, narodu, novcu, oružju, političarima, povijesti, pravdi, radu, ratu, slavi, sreći, šteti, taštini, vlasti, zakonu,

zlu, ženi i životu. Zaokružena je to cjelina od A do Ž, u kojoj svako može pronaći ponešto svoje i blisko jer svi mi, manja ili više, razmišljamo o istim temama i sve nas muče iste dileme ili slični problemi.

Po Grgićevom mišljenju, *Čitajući aforizme čovjek najprije upozna svoje mane*. A na osnovu vlastitog mišljenja: *Ateist ne vjeruje u Boga jer Ga nije vidio, ali u Himalaju da, makar se nije popeo*. Naš narod bi rekao – koliko ljudi, toliko ćudi. U skladu s time: *Žena je dirigent orkestra u kome je muž prva violina*. Zato, u pravilu ... *Mudar čovjek puno sluša, kako bi mogao govoriti kad za to dođe vrijeme*. Od puno priče obično ima malo koristi. Dokazano je da mnogi ... *Političari najljepše govore o onome što nikada ne misle napraviti*. Isto tako, praksa je pokazala da ... *S ispraznim govorima napune se prazne glave*. Zato aforist primjećuje da ... *Na izbore više izlaze vjernici; oni vjeruju u obećanja*. I dodaje ... *Izbori se uvijek održavaju nedjeljom; kandidati se uzdaju u Božju pomoć*. Da bi se osigurao izbor najboljih kandidata, pisac predlaže sljedeće: *Pri izboru političara najkorisniji bi bio detektor laži*. Tako bi se osiguralo sastavljanje izbornih lista od ljudi kojima lažna obećanja nisu jedini argument u borbi za političke funkcije.

Značajno mjesto Josip Grgić poklanja ženama. Imajući u vidu godine koje je proživio u ženskom okruženju, može se sa sigurnošću reći da je tu stekao bogato iskustvo u procjenjivanju ženske ćudi i karaktera. Zbog toga se možemo lako složiti s njegovim stavom da ... *Žene koje znaju što hoće, znaju i kako će*. Praksa je to do sada potvrdila u više milijardi slučajeva, pa je svaka sumnja u tu istinu unaprijed osuđena na propast. Jednako tako može se sa sigurnošću reći kako ... *Žene učine sretnima samo one koji znaju slušati*. To je

dobro znati jer ... *Kad vam se žena obrati sa vi, znajte da je s drugima na ti.* Ako u to ne vjerujete, raspitajte se u susjedstvu.

U preostalom dijelu knjige nalaze se epigrami koji se bave raznim stvarima iz ljudskog života. Na primjer: neumjerenom trošenju i prekomjernom zaduživanju o čemu govori epigram pod naslovom *Bankomat: Tipkanje po bankomatu stvara gomilu love, a kad naplata dođe, odnese lijepo snove.* Slično se događa i u slučajevima kad se nasljednici ne slažu oko podjele ostavštine: *Kad se u obitelji dijele naslijeđena bogatstva, nema više sloge, ljubavi ni bratstva.* A takvih primjera danas je sve više jer je kapitalizam oživio pohlepu i gramzivost kao nove metode bogaćenja na tuđi račun, pa se i braća često glože oko imovine koju su njihovi roditelji stvorili mukotrpnim radom i odricanjem, dok su oni učili škole ili lumpovali po kafićima. Zanimljiv je i aforizam koji razmatra odnose humorista i političara te ulogu političara u uveseljavanju naroda. U njemu autor kaže: *Humorista je malo, ali humora ima, jer su političari smiješni nama svima.*

Knjiga *Od početka do počinka* bogata je mislima koje u raznim varijantama susrećemo u svakodnevnom govoru. Ali, kako naši ljudi nemaju naviku zapisivanja vlastitih misli, Josip Grgić se potrudio da ih poduči kako se na jednostavan način, bilježenjem promišljenog koje nije izrečeno i onoga što je izgovoreno a vrijedno je pamćenja i prenošenja drugima, može bez većih poteškoća stvoriti literarno djelo trajne vrijednosti. Davno je naš jedini književni nobelovac zapisao misao koja otprilike glasi ovako: *Ono što nije zapisano, kao da se nije ni dogodilo.* Vrijeme usmenih predaja u doba kompjutera i interneta ostalo je daleko za nama, pa se sve više ljudi laća laptopa, mobitela, tableta i drugih pomagala i bilježi vlastite misli, stavove i poruke, stavljajući ih na uvid užoj ili široj javnosti.

Grgićeva knjiga vrijedan je doprinos toj i takvoj strategiji javne prezentacije vlastitih umotvornih misli, dnevnih dosjetki i humorističko-satiričnih leksičkih tvorbi kakvi su aforizmi i epigrami. Na tome mu treba čestitati i zahvaliti u ime svih nas koji volimo čitati i koji štujemo pisce i njihova djela.

OŠTRIM PEROM NA POLIT-BALONE

Miroslav Sredanović: RENESANSA BEZ HUMANIZMA, „Everest media“, Novi Beograd, 2017.

Miroslav Sredanović (1936.) pripada veteranskom klubu srpskih, balkanskih i evropskih aforista. Do sada je napisao i objavio osam knjiga aforizama i sve su ostavile duboke tragove u suvremenoj aforistici naših i širih zemljopisnih i književnih prostora.

Zahvaljujući bogatom životnom i radnom iskustvu, u njegovoj stvaralačkoj optici našle su se gotovo sve teme pogodne za misaono uobličavanje u kratku humorističko - satiričnu formu. Njegovi aforizmi su filozofsko, sociološki, pravno-ekonomski i politološki kondenzati koji seciraju našu sumornu stvarnost i prokazuju njene aktere u pozama bez maski koje su nosili za obavljanja svojih državičkih i vlastodržačkih uloga odnosno privatizacijsko - tranzicijskih, lopovlukom potkovanih misija prevođenja samoupravnog socijalističkog u prvobitno akumulacijsko kapitalističko društvo. Sredanović je, kako sam ističe u svojoj koncizno napisanoj biografiji bio diplomat u dvjema Jugoslavijama i obadvije su propale uz svesrdnu pomoć domaćih političkih dundera i majstora sa strane, koji su im pružali dobro plaćene konzultantske i suflerske usluge.

Kad je vrag došao po svoje na naš dio Balkana, odnio je mnoge živote, izgrađene domove i tvornice, mostove i željeznice, ali nije uspio oteti humor, satiru i druge duhovne vrijednosti koje su sačuvali brojni umni ljudi i zapisivači mudrih misli i bolnih sjećanja. Njima se od 2000. godine priključio i Miroslav Sredanović objavom prve knjige pod naslovom ***Sto i nijedan aforizam***. U tu knjigu ugradio je vlastite misaone poglede na vrijeme kroz koje je prošao i

prostor na kome je to vrijeme trošio. Nakon te knjige slijedili su naslovi *Nije smešno* (2001.), *Zapisi na koži* (2004.), *Upadice* (2007.), *Smešna zbilja* (2010.), *Nagazne misli* (2015.), *Renesansa bez humanizma* (2017.) i, siguran sam ne i posljednja, *Krstareće misli* (2019.). Za neke od tih knjiga primao je nagrade i priznanja, a za svaku ponaosob pohvale struke i čitalaca.

Pretposljednju zbirku u tom nizu pročitao sam s velikim zanimanjem i prenosim budućim čitačima i svima koji vole dobre knjige, neka svoja zapažanja i preporuke. Zbirka aforizama i drugih mudroslovnih misli *Renesansa bez humanizma* podijeljena je u 18 tematskih cjelina. Svakako, najveći dio prostora autor je posvetio Srbiji, srpskim vlastima, promašenoj politici, unazađenoj ekonomiji, osiromašenim ljudima, mršavoj socijali, Kosovu, kriminalu, korupciji i na kraju, da struka ne zamjeri, piscima i sportistima.

Srbija i srpska politika u posljednja tri desetljeća kratkoročne su i vječne teme srpskih aforista. Može se slobodno reći da su na krilima nušićevsko-domanovićeve satire i humora i pod dojmom loše srpske politike, izrasle gotovo pa dvije generacije sjajnih srpskih aforista i satiričara svjetskog kalibra, čiji se vrhunski predstavnici broje, ne desecima, već stotinama. U toj plejadi umotvoraca i duhotvoraca Miroslav Sredanović zauzima mjesto u samome vrhu. Oslobođen stega tekuće politike, osobito nakon penzionisanja, njegova misao, pero i kompjutor uhvatili su se u koštac sa brojnim društvenim slabostima i vlastodržavnim promašajima iz čega su nastali stilski sjajni i satirično ubojiti aforizmi te leksički snažne gnome, sentencije i druge mudre i poučne misli. Sve to je bilo moguće jer, kako aforist ističe... *Srbija je kolevka demokratije. Demokratija joj je stalno u povelju.* I dodaje da ... *Bogate zemlje zaostaju za Srbijom. One tek*

sada počinju da siromaše. U skladu s tim... Položaj Srba se u svetu menja. Premeštaju ih iz zatvora u zatvor.

Za sve naprijed navedeno, najveće zasluge pripadaju srpskim političarima i vlastima koje od sredine osamdesetih godina prošloga stoljeća vode politiku po starom dobro poznatom sistemu 'zavadi pa vladaj' i po paroli 'uzmi ago koliko ti drago', a jadnom i gladnom narodu koliko ostane. Po mišljenju aforiste... *Vlast je transparentna. Sve više gluposti izlazi u javnost.* Takva vlast u velikoj je mjeri uticala i na sam narod. O tome zorno svjedoči aforizam u kome autor kaže... *Vlast nas je iskvarila. Naučila nas je da dajemo mito.* A koliki su stvarni dometi vlasti to najbolje otkriva aforizam... *Nova vlast će raskrstiti sa prošlošću. Promeniće čak i Stari zavet.*

U državi koja je sama sebi cilj i svrha ... *Nezaposleni su privilegovani. Ne moraju da sagorevaju na poslu.* Normalno je da u takvoj državi ... *I siromašni i bogati kriju plate. Zbog stida.* Isto tako, razumljivo je i da u takvim državama... *Nije svaka krađa krivično delo. Krađa glasova je izborni rezultat.* Namješteni ili nenamješteni, e to je već briga biračkih odbora i izbornih promatrača. Ali u državi ima i dobrih stvari koje izazivaju sarkastična raspoloženja i satirične misli. Tako aforist bilježi da... *Kod nas nema organizovanih bandi. Kod nas su bande raspuštene.* Pohvalno je i što ... *U Srbiji nema smrtno kazne. Svi smo osuđeni na goli život.*

Kosovo i srpsko-albanski odnosi stalne su teme i dileme na kojima se oštre aforistička i humoristička pera i bistri dnevna i noćna politika. U vezi s tim pitanjem, Sredanović ističe da ... *Srbi i Albanci vode pregovore o Kosovu. Na jeziku velikih sila.* I s razlogom primjećuje da ... *Na Kosovu ima još Srba. Treba samo dublje zakopati.* Satira se ne bi zvala satikom kad bi imala unaprijed određene granice. Kakve,

na primjer, imaju države prije secesije i etničkih raskola i cijepanja. A kad se to desi, tada ni oružje, a ni sami Bog ne pomažu. Razumije se, Bog vjernicima i vjerama koje ponekad dolivaju ulje na vatru da se požar bolje rasplamsa i vidi dalje od lokalnih granica.

Nisu aforisti, humoristi i satiričari kritični samo prema vlastitom okruženju. Njihov misaoni i stvaralački glas čuje se i u vlastitim redovima. Onaj tko se ne zna šaliti na svoj račun, ne treba se šaliti ni na tuđi. Osvrćući se na kolege pisce, Sredanović za one slične sebi kaže... *Skratio je jezik. Piše aforizme.* Za drugog opet primjećuje... *Mislio je da je napisao neponovljivi aforizam. Plagijator ga je demantovao.* Ima među piscima i onih koji se, ako već ne mogu tuđim perjem, vole kititi svojim slikama. Za jednog od njih kaže kako... *Uz humor objavljuje i svoju fotografiju. Da bi narod imao čemu da se smeje.* Drugome opet s razlogom poručuje ... *Nepotrebno se krije iza pseudonima. On je, ionako, nepoznat pisac.*

I na kraju kao tačka na 'i' dolaze sportski aforizmi. Mi Balkanci, da ne kažem Južni Slaveni, u svijetu smo poznati po sportu i velikim sportskim rezultatima. Ali poznati smo i po navijačima koji su se „proslavili“ potezima zbog kojih je napisan aforizam... *Sport zbljšava ljude. Gledaoce na tribinama samo kavezi dele.* No, bez obzira na sve to, ipak... *Uspešni smo u kolektivnim sportovima. Zahvaljujući pojedincima.*

U zaključku treba reći da smo uspješni i u aforistici. Opet zahvaljujući pojedincima koji hrabro pišu, izlažući se gnjevu političara i drugih društvenih degeneratora, koji su glavni likovi njihovih duhovitih, a po potrebi i ironično - satiričnih literarnih uradaka.

BRAK JE MASOVNA DRUŠTVENA POJAVA

Tomislav Supek: AFORIZMI O ŽENAMA I BRAKU, Studio Moderna d.o.o, Zagreb, 2018.

Nakon objave 12 knjiga aforizama, humora i satire, poznati hrvatski aforist Tomislav Supek priredio je tematski izbor aforizama o ženama i braku. Riječ je o duhovitim misaonim uradcima koji definiraju poziciju i ulogu žena i braka u ljudskom životu.

Od kad svijet postoji žene su bile i ostale glavna preokupacija muške populacije. Kako u ovom, tako i u onom smislu. Tjelesnom i duhovnom, razumije se. A brak kao institucija dvojstva, bez žena je nezamisliv, premda u novije vrijeme ima i drugačijih mišljenja. Ima i sve prisutnije gej pragmatike, koja zadobiva sve širu primjenu na društvenoj sceni.

Ali, to pitanje širenja pojma braka i (van)bračnih zajednica i njihova humorizacija, za aforiste i humoriste još uvijek je tabu tema. Gotovo pa jednako koliko su to nekada bili država i političari kojima smo se mogli diviti, ali ne i smijati. Novo vrijeme sigurno će i u tu sferu donijeti demokratske promjene te tako obogatiti humor i aforistiku novim sadržajima.

O ženama je napisano toliko toga da ne može stati ni u jednu mudru glavu. Niti u bilo koju knjižnicu na svijetu. Pjesnici su na milijunima stranica opjevali njihovu ljepotu. Prozaisti na desetke puta više stranica opisali njihove karaktere. Dramatičari u hiljadama drama otkrili njihove vrline i mane te prezentirali intrige kojima su sklone. Sve u svemu, žene su bile i ostale pitanja s milijun odgovora i odgovori na sva životna pitanja muškaraca. Ako neko misli drugačije, široko mu polje. I duboko more.

U aforističkom sagledavanju i razmatranju pozicije žene u braku i braka samoga po sebi, Tomislav Supek se prvenstveno bavi svakodnevnim pojavnostima koje relaksiraju ili opterećuju muško-ženske odnose. Kako onima koji odišu svekolikom harmonijom, tako i onima koji se uzajamno ne podnose. Njegova optika je jasna, razvidna i dovoljno oštra da uočava ono što bi bilo zanimljivo svakom čitaču koji voli žene i ženama koje 'čitaju' muškarce.

Uvodni tekst pod naslovom *Brak je neizvjesno putovanje* Supek oplemenjuje sa tri aforističke misli. U prvoj citira filozofa Šopenhauera koji kaže: „Brak je zavjera dvoje da naprave trećeg“. Tu se nema što dodati niti oduzeti, kad bi ta lijepa misao uvijek pala na plodno tlo. Ali, ako tlo nije plodno, tada i ta misao ostaje jalovom, kao i sama bračna zavjera.

Drugu mudroslovnju misao o braku zapisao je poznati komediograf Branislav Nušić. On priznaje da je ... „brak jedinstvena povijesna pojava, gdje se osvajač podčinjava i sluša naredbe pobijeđenog“. Ova je misao mnogo bliža zbilji jer ne ulazi u to, tko je osvajač, a tko pobijeđeni. Može to biti jedna, a može biti i druga strana bračne zajednice. Pa čak i jedna i druga istovremeno. Sve u zavisnosti od toga u čijim je rukama mač, a u čijim topuz.

Treću misao prije pola stoljeća zapisao je sam autor, a ona glasi: „Ljude jako pogodi kad promaše brak“. A takvih je, nažalost, danas sve više, i to najteže pogađa onoga Šopenhauerovog trećega, koji često završava u domovima za nezbrinute. Bolje je reći, domovima za zabrinute. Autor nije među takvima, jer nije promašio brak, i nedavno je sa suprugom proslavio „zlatni pir“ uz aktivno sudjelovanje dvojice 'trećih' i brojnog potomstva. Tako je to s piscima. Kad nemaju svoje, onda pišu o tuđim brigama.

A te brige drugih Tomislav Supek aforistički opisuje konkretnim primjerima:

Adam i Eva su živjeli u pravom raju. On bez punice – ona bez svekrve.

Izgubila mi se žena. Molim poštenog nalaznika da mi vrati nakit.

Kada se vratila iz kazališta žena mi je bila lakša za 3,5 kilograma. Ukrali su joj bundu.

Laž je da sam spavao s tom ženom. Nije mi dala mira cijelu noć.

Ženi sam kupio najskuplju haljinu. Ostavila me. Sada se kajem na rate.

O braku aforist ima dobro mišljenje. No to, ne znači da isto mišljenje dijele svi drugi muškarci. Puno je onih kojima je brak, nakon početne sreće, unio u život nered i nesreću. I koji su spas potražili na nekoj drugoj strani. Jednako tako može se reći i za žene.

Aforist takvim vezama ne sudi niti presuđuje. On samo bilježi neka zapažanja i činjenice koje oblikuje u misli s poukom i porukom. Da se zna i ravna onaj i ona koji do tih misli drži. Radi tih i takvih prepisujem neke Supekove aforizme o braku i bračnoj sreći i zavrzlamama.

Ulaskom u brak ostajete većinski dioničar svoga života. No, stalno morate voditi računa oko upravljačkih prava.

Ženska udruga „Roda“ mladencima poklanja bocu rakije od afričke šljive.

Natalitetna barijera – suprugina karijera.

Na trenutak je izgledalo da će prevladati razum. A onda se ipak - oženio.

Kad suprug tuče suprugu to je nasilje. Kad žena tuče muža, to je emancipacija.

Suprugina čizma će me napraviti papučarem.

Nisu samo žene i brak jedine teme i dileme kojima se Tomislav Supek bavi u ovoj praktičnoj knjizi. Ima tu i drugih stvari, ljudi i pojava koje ne izmiču oštrom oku i preciznoj aforističkoj misli. I njih je on oblikovao i ponudio, kao domaći misaoni proizvod, koji duhovitošću i smijehom liječi duše onih koji misle svojom glavom i rade vrijednim rukama i brzim nogama. Izdvajam samo neke bisere koji slikaju stanje društva i njegovih jedinki i grupa, od dvoje pa naviše.

Većina muškaraca u Hrvatskoj misli samo na „one“ stvari. Ožujsko i nogomet.

Demografija nam je veći problem od demokracije.

Podržavam akciju feministica. Mislim da je dobro da žene uzmu stvar u svoje ruke.

Velemajstor izgubio damu, zbog konja iz susjedstva.

Migranti iz Afrike su dio vladine pronatalitetne politike.

San manekenki i pjevaljki je naći princa iz – banke.

Viagra mu je udvostručila seks. Sada to radi dvaput godišnje.

Nikada nije prevario suprugu. Bio je neženja.

I tako redom... i tako dalje. Svima koji vole čitati knjige dubokoumnih i duhovitih misli, a nemaju vremena na pretek, toplo preporučujem ovo Tomino ljekovito štivo. Garantiram da se neće pokajati, jer svaka vedra misao može uljepšati život i učiniti ga podnošljivijim u vremenima kad malo imamo, a puno toga trebamo. Taj nesklad između velikih htijenja i puno manjih mogućnosti mogu poravnati i popeglati samo lijepe duhovite riječi, kakvih u ovoj nevelikoj knjizi ima na pretek.

SRETAN PUT KNJIZI DO ČITAČA

Josip Balaško: ZALIJEVANJE OSMIJEHA, V.N., Brezovica, 2018.

Poznati hrvatski pisac za djecu i aforist Josip Balaško, uz nekoliko desetaka ranije objavljenih naslova, pod kraj prošle godine ponudio je svojim čitateljima neobičnu knjigu aforizama za najmlađe **Zalijevanje osmijeha**. Riječ je o djelu kakvo do sada nije zabilježeno u hrvatskoj literaturi, a koje je namijenjeno djeci školskoga uzrasta.

Ova aforistička knjiga nastala je kao plod dužeg zapisivanja misli, primisli te mudrih i duhovitih bilješki od strane autora i njegovog dvanaestogodišnjeg suradnika, inače učenika petog razreda osnovne škole. Premda u predgovoru ne navodi ime toga dječaka, jer su se tako dogovorili kako ne bi otkrili spisateljsku tajnu njegovoj simpatiji Jasni, mogao bi to biti jedan od dvojice njegovih unuka ili bilo koji osnovac iz Brezovice pokraj Zagreba, gdje Balaško živi. No, to je za knjigu i mladoga aforističara najmanje važno. Mnogo je važnije da glavna junakinja njegovih misli, stanovita učenica Jasna, barem do pojave knjige u školskoj biblioteci, ne sazna da su dječaćki aforizmi baš njoj posvećeni.

Književnik Josip Balaško, vrstan je znalac dječje psihe i tematike iz života najmlađih čitača. Zato je pri smišljanju i zapisivanju aforističkih i drugih duhovitih misli, vodio računa o tome da svaka napisana riječ bude primjerena uzrastu učenika od prvog do osmog razreda osnovne škole. I, svakako, da odgovara strogo zadanim jezičnim i pedagoškim standardima. U tim misaonim umotvorinama nema dnevne politike niti spominjanja promašenih ekonomskih odluka. Nema rasprava o ustašama i partizanima, navijačkim neredima i saborskim lakrdijama. Sve je tu omeđeno školskim

knjigama, dječjim brigama, potajnim ljubavima i vedrim osmijesima zalijevanim toplim, vickastim i lako pamtljivim riječima.

Kako i priliči zadanoj tematici i njezinim glavnim akterima, u središtu knjiške radnje nalaze se djeca i njihovi roditelji, zatim: škola, učitelji i nastavnici te društvo kao okvir u kojem se cijeli taj aforistički scenarij odvija. Roditelji, tj. mama i tata, barem kad su djeca u pitanju, nositelji su glavnih rola bez kojih bi film bio nezanimljiv i posve ne gledljiv. Zato im Balaško daruje nekoliko uvodnih aforističkih misli, tek da se znade tko je gazda u kući, a tko njezin najvažniji stanar. Tako...

Mama kaže da sam ja pročitana knjiga, pa se bojim da me ne zatvori... I baš zato se pitam: Ako sam ja mamin dragulj, zašto me više neće nositi? A što se mame i tate tiče...Ja sam mamina i tatina avantura, a mama je samo tatina! – I još da dodam i ovo...Ja ću biti tatino bogatstvo, kad tata svoje potroši na mene.

Puno je tih i takvih misaonih i jezičnih bisera koji širom otvaraju obiteljska vrata da bi nam otkrili odnose mladih i starijih i da bi nam ukazali na aforističnu ozbiljnost relacija roditelj – dijete – roditelj. Ili bliže: mama – dijete – tata. Unutar toga odnosa događaju se razni konflikti i dogodovštine. Dijete u tim odnosima mora biti nasmijano – *ali se ne smije drugima smijati*. Pogotovo, ne starijima od sebe. Ne smije biti ni pekmezasto jer: - *Pekmezasto dijete nije nimalo slatko*. Jednom riječju: dijete treba i mora biti važan igrač u obiteljskoj ekipi i ne smije ni u čemu pretjerivati niti se upuštati u ono čemu nije vično i što narušava roditeljski ugled i odgovornu društvenu poziciju skrbnika i odgajatelja.

Generacijski jaz koji je u suvremenim uvjetima života evidentan zbog ubrzanog razvoja tehnike i tehnologije, čemu se djeca znatno brže

prilagođavaju od starijih, uvjetuje i drukčija ponašanja u kući i školi. Aforist tu situaciju zastoja i napretka plastično opisuje mudrom izrekom djeteta koje kaže: *Zastoj u napretku čovječanstva je kad mama i tata traže da budem kao oni.* A to je u 21. stoljeću gotovo nemoguće ili je teško ostvarivo. U prvom redu zato što danas... *Dijete često zaboravlja naredbe, jer misli svojom glavom!*

Nezaobilazna dječja tema svakako je i prehrana, kao temeljna komponenta rasta i razvoja. Od hrane se raste, u hrani se uživa, ali od nje se i deblja. Pretilost kod djece nikada nije bila toliko izražena, kako kod nas, tako i u svijetu. Zasluge za to pripadaju mesu i brznoj hrani, ali i nedovoljnim fizičkim aktivnostima i slabijem kretanju mladih u prirodi. Taj problem Balaško razmatra u dva aforizma koji se na jednoj strani nadopunjuju, a na drugoj skoro potpuno isključuju. U prvom otkriva kako postati vegetarijancem bez izbacivanja mesa iz jelovnika. - *Mi smo vegetarijanci. Kad pečemo meso, obavezno dodajemo Vegetu.* Drugi je konkretniji i učinkovitiji jer u njemu kaže: - *Od brze hrane najduže sam sit.* Pa vi sad birajte hoćete li skidati meso s menija ili mu dodavati teta Vegetu. Ili će te, zbog dužine sitosti i gladi, jesti brzu ili sporu hranu. Odnosno – kuhanu ili nekuhanu.

Osim kuće, škola je glavna preokupacija svakoga djeteta. Do sedme godine - dom, vrtić i roditelji. Od sedme godine pa do punoljetstva – škola, nastavnici i učitelji. Prisjećajući se školskih početaka, skoro svaki osnovac će se s nostalgijom reći: - *Najviše petica imao sam u prvom razredu kad smo učili pisati broj pet!* A onda s tugom u glasu dodati: - *Povijesni dan? To će biti dan kad ispravim slabu ocjenu iz povijesti!*

Škola je nekoj djeci radost, a nekoj gotovo neizdrživ teret. Odlikašima radost, jediničarima i dvojkašima teret, koga bi najradije skinuli sa leđa. Ali to ne ide tek tako, pa neke i ljeti hvataju prehlade. Glavni razlog tim uobičajenim dječjim bolestima je to što im... - *ocjene ne daju disati*. Djeci je u školi, razumije se...*najteži uteg podići - dva prsta*. Za kraj o školi i roditeljima navodim još jedan integrativni aforizam koji glasi: - *Nisam došao u školu jer sam pomagao bolesnoj mami. Oboljela je od potrošačke groznice*.

Znam da ste se zabrinuli zašto ne prepisujem ni jedan aforizam Balaškovog naprijed spomenutog suradnika u pisanju knjige. Nisam ja mladog pisca zaboravio i ostavio sam njegove duhovite uratke, posvećene Jasni, za sami kraj prikaza. Ne kaže se bez veze da šećer dolazi na kraju. A, iskren da budem, procijenio sam da bi, možda, ugrozio tajnost njihove veze da sam ranije prepisao bilo koji aforizam samozatajno napisan njegovoj simpatiji. U knjizi su duhovite misli mladog literate označene **masnim slovima** pa ih je lako prepoznati. A i u školi koju ona pohađa svi će brzo saznati o kojoj Jasni je riječ, ako to već nisu. Tako će aforizam mladog spisatelja: - ***Da je ljubav slijepa znam po Jasni, jer me još nije primijetila...*** od ovog trenutka, ako već nije, pasti u zaborav. Jednostavno, više neće biti zagonetan, tajnovit, niti toliko duhovit koliko je bio kad je zapisan. Kao ni onaj u kome mladi pisac kaže: - ***Izdala me Jasna da sam prepisivao. Napokon sam zaslužio malo njezine pažnje***.

Da i među djecom ima ljubomore kao i među odraslima, najbolje potvrđuje ovo autorovo priznanje: - ***Kajem se što sam Tomici izmaknuo stolac, jer je zbog toga pao u naručje Jasni***. Možda se na taj korak odlučio zbog općepoznate činjenice izrečene u aforizmu: - ***Ostao sam u Jasninoj sjeni, iako mi je ona sunce***. I, na

kraju, da ovu ljubavnu storiju o Jasni zaključim još jednim intimnim aforizmom u kome mladi pisac skrušeno priznaje ... - ***Kad su Jasni rekli da je lijepa kao njena baka, ja sam pohvalio ljepotu svoga djeda.*** Pa vi sad recite da iver i u humoru ne pada daleko od klade.

Ovim mislima dodajem još nekoliko riječnih kapi za *Zalijevanje osmijeha* Josipa Balaška i njegovog tajnog suradnika u pisanju iznimno lijepe i nadasve simpatične knjige aforizama za djecu. Neka im je sretan i kratak put do mladih čitatelja.

SKEPSOM DO SMIJEHA

Jandre Drmić: SKEPTIČKA JAMA, Vlastita naklada, Zagreb, 2018.

Književnik i aforist Jandre Drmić, zapisuje svoje misli od srednjoškolskih dana. Onako, reklo bi se, usput i u dokolici kad mu padnu na pamet i kad ima olovku pri ruci. A olovka mu je često u ruci jer je po struci profesor hrvatskog jezika i radna mu je zadaća učiti srednjoškolce lijepoj pismenosti i kod njih buditi želju i razvijati potrebu za čitanjem. Da bi tu misiju mogao uspješno vršiti, dužnost mu je, uz čitanje baviti se i pisanjem. To je poslanje Jandre shvatio vrlo ozbiljno i prije desetak godina počeo je ukoričavati svoje mudroslovne misli.

Tako je 2008. u jeku krizne turističke sezone, u svijet čitateljstva otisnuo svoju prvu humoristično-satiričnu knjigu *Plodovi mora*. O kakvim je plodovima riječ znadu oni koji su ih kušali i koji su se njima počastili. Dvije godine kasnije, iz Drmićeva pera i kompjutera iscurila je druga aforistična zbirka s naslovom *Aureole na sniženju*. Bilo je to vrijeme kad nas je kriza tresla iz temelja, a mi slavili vedro i veselo više dana državnosti i dana pobjede nad agresorom i tzv. domaćim izdajnicima. Barem tako tvrde neki školovani i priučeni povjesničari kojima je to struka ili pak časnička generalska obaveza. No, neka nama slavija i aureola, pa makar bila i na sniženju u vrijeme recesije, kad se sve prodaje, a samo se hrana kupuje.

Sljedeća Drmićeva knjiga *Maslinarstvo u Eskima* stiže nam 2013. kad se već otapaju ledeni tragovi recesije i kad nova koalicijska vlada zakreće kormilo ulijevo, e da bi dva prethodna mandatna minusa množenjem pretvorila u jedan privredni plus. Moglo bi se reći i pljus ali to, s ove distance, običnom narodu i nije toliko važno. On će svoje kormilo usmjeriti prema sjeverozapadu i po Jandrinim

aforističkim uputama skupa s Eskimima saditi masline i drugo egzotično, konobarsko i informatičko bilje. I ubirati plodove vlastitoga rada koje u svojoj pobjedničkoj zemlji nisu pronašli. Ili ga za mnoge nije bilo u dostatnoj mjeri.

Ali Jandre ne bi bio Drmić da tri godine poslije ne obrađuje svoje čitatelje novim duhovitim uratkom povijesno poželjnoga naslova *Optimist iz Sodome*. Njegovi i moji Bosanci i Hercegovci rekli bi na zajedničkom jeziku „đe me ba nađe“. Ali satirični duh pronađe svojom žaokom temu i dilemu i pokrsti je optimizmom i za one gradove kojih više nema. A bili su mnogo prije naših stradalih gradova u ratu, koji nije nikome trebao i koga nitko pametan nije želio. Takav slučaj je i sa nesretnom Sodomom.

I sad, nakon duhovitog optimizma s povijesne distance, napokon dolazimo do posljednje knjige ovovremenog pesimističnog naslova ***Skeptička jama***, kojoj posvećujem ovaj prikaz. Nadam se da se autor i čitači neće srditi što sam uvod započeo presjekom ukupnog Drmićevog aforističko-humoristično-satiričkog stvaralaštva. Ono to zaslužuje i književni grijeh bi bio ne posvetiti mu neku riječ više.

Skeptička jama puna je duhovnih i duhovitih proizvoda koji nemaju ama baš nikakve veza s jamama sličnoga slovnog, ali ne i smisaonog naziva. Pisac je tu leksičku podudarnost sjajno iskoristio da se ozbiljno našali s nekim našim društvenim anomalijama i personalnim pojavama i problemima koji mnoge naše, mahom mlade ljude, tjeraju preko državne u unijske granice. U prvom redu, radi posla koga ovdje nemaju, ali i zbog sveopće klime koja se retorikom ne razlikuje puno od one iz devedesetih godina prošloga stoljeća. I, svakako, zbog materijalne i ine sigurnosti sebe i svoje

djece, kojoj je pun kufer svakodnevnih ratnih priča i poratnih kontejnerskih sudbina mnogih naših siromašnih sugrađana.

Aforist ne bi bio to što jest kad bi od svega toga okretao leđa i pokrivaio lice, oči i uši rukama da ne vidi i ne čuje ono što se priča i radi. A priča se jedno, a radi nešto sasvim drugo ili treće. I to uglavnom u prvom licu jednine. Ja pa ja; kao u japinoj pačjoj školi. Dovoljno je čuti saborske rasprave i vidjeti kako se krčmi i rasprodaje preostala državna (čitaj radnička i narodna bivša pretvorena društvena imovina) pa da se čovjeku zavrti u glavi i da prokuha kao kazan pučke kuhinje koji svaki dan proizvodi obroke gladnom i polu-gladnom narodu. Zapravo, negdanjim vrijednim radnicima koji su, nakon propasti tvornica, ostali bez posla ili su otjerani u bijedne prijevremene starosne mirovine. Čudno je s kakvom lakoćom neki političari od devedesetih godina naovamo prelaze preko te činjenice, hvaleći se postignućima koje malo tko, osim njih, vidi i osjeti. O tempora, o mores! O Sodomo, o Gomoro! I ti dobri i plemeniti čovječe Lote! Neka se svatko traži i nalazi tamo gdje mu je mjesto u vremenu i prostoru svekolikomu. Tako misle naši vlastodršci, a slijedi ih narod.

Prešućujući na ovom mjestu naslov, moram priznati kako nas je Jandre Drmić počastio sjajnom aforističkom knjigom, kakva se i u većim kulturama čeka godinama. Kod nas će ona možda, kao i mnoge druge sličnog sadržaja i vrijednosti, proći nezapaženo jer, mi se ne umijemo našaliti i slatko nasmijati svojim nepodopštinama i manama, već ih držimo za vrline koje nitko drugi ne vidi u takvom sjaju i formi kakve ih mi vidimo. Ali, na sreću ima i onih koji to vide i osjete malo drugačije. Kao aforisti, primjerice. *Kod nas se neke stvari tako skrivaju da budu oči*, reći će Jandre na početku *Skeptičke jame*. A onda u svom stilu konstatirati: *Da u Hrvatskoj nađemo uran i on bi*

začas osiromašio. Ne tako davno, u našem su susjedstvu, prijatelji po oružju, testirali učinke osiromašenog urana na osiromašenom narodu. Nije to bilo ni blizu kao daleke 1945. u Japanu već onako, reda radi, da se vidi tko je gazda na Zemlji. A tko treba da sluša i služi po preporuci iz aforizma: Šaljite djecu u vojsku. Tako ćete im osigurati i stan i hranu i... grob.

Za razliku od većine političara i njima sličnih koji se za državu i narod bore samohvalnim riječima i slabašnim djelima, aforisti pomno prate, analiziraju i seciraju društvenu zbilju, ne štedeći one njezine aktere koji s riječi prelaze na jela i nedjela razne vrste i u užasno finim pakiranjima. Kao što to čine ili su činile banke i bankari kreditima u 'švicarcima' ili hipotekarnim pozajmicama pod zelenaškim uvjetima. Tu okorjelu pljačkašku praksu Drmić opisuje sa dvije proste rečenice u kojima gotovo nostalgично zaključuje: *Nema više pljačkaša banaka. Opstali su samo pljačkaši iz banaka.* I onako, tek usputno, kao prosvjetni radnik dodaje: *Kriminalci se obrazuju uz rad.* Njima druga škola ni ne treba jer, tko bi na nju trošio vrijeme, novce i sve skuplje živce.

Ne bavi se aforist Jandre Drmić samo ekonomskim, političkim, bankarskim i državnim temama i nepodopštinama. Njega puno više zanima i okupira socijalna problematika u kojoj grca većina stanovništva ove lijepe zemlje i ostatka svijeta. Tako primjećuje da je ... *U školskim klupama sve više socijalnih slučajeva, a za katedrom samo jedan.* I toga jednog u bližoj perspektivi vidi u aforizmu: *Profesor je za radnog vijeka kopao po knjigama, a u mirovini se prebacio na kontejnere.* Na profesorovu, a osobito na učeničku sreću ili nesreću ... *U Hrvatskoj je devedesetih izgorjelo tri milijuna knjiga. Tada još nismo imali kanadere.* A i da jesmo, tko zna da li bi prije gasili zapuštena zemljišta koja ne obrađujemo, ili knjige koje

ionako ne čitamo. Ili čitamo tek jednu knjigu po glavi stanovnika godišnje.

Za razliku od političkih i drugih likova koji ne vole šalu na svoj račun, aforisti obično najviše humornih kritika upute na vlastiti adresu. Tako i Jandre Drmić u jednom od samokritičnih aforizama priznaje: *Ponekad poželim zagrliti cijeli svijet. Doista, ne valja pretjerivati u alkoholu.* U drugom se hvali vlastitim modnim ukusom i postignućima pa kaže: *Imam košulju tako staru da je već treći put ušla u posljednju modu.* A u trećem uzvikuje: *Živim tako neuredno da slobodno mogu reći: „Država, to sam ja“.* Na kraju odaje tajnu zašto ne piše ljubavne aforizme, pa kaže: *Za ljubav aforizmu, ne pišem aforizme o ljubavi.* Kratko, jasno i časno.

Drmićeva *Skeptička jama* puna je kratkih, a dubokih umnih uradaka koji vraćaju vedrinu i osmijeh na lice. Kako zbog duhovitih produkata, tako i zbog jasnoće poruka koje iz nje dolaze. Svima, a posebno onima čija se zanimanja, funkcije, podvale, nestašluci, marifetluci, lopovluci i druge verbalne i neverbalne izlučevine spominju. U njoj dominiraju kratke i jasne misli i poruke kojima se nema šta oduzeti, a moglo bi se mnogo toga dodati. Za završnu gimnastiku duha prepisujem samo neke od njih... *U prometu pametniji propušta; Potonuo je pod težinom ordena; Ha-šiš čevap; Oštar, a tup; Ako mene pitate... neupućeni ste; Nisam u pravu, u prosvjeti sam; Mobitelad; Kama jučer, kama sutra: Odluka je pala i... razbila se: Oni se rotiraju, a nama se vrti: I psi rata zakopavaju kosti u zemlju; Prije spavanja dobro je malo prileći; Vidim izlaz, a žena mi ne da van; Izdahnuo je. Odahnuli smo; Bacati hranu, to je neukusno; Luđaci žive u svom svijetu, a manijaci u našem; Šibicari pale narod; Ništarija hoće sve; Prorok po mjeri Hrvata? Nastradamus; Omiljena*

disciplina Rusa. Skok s votkom! Ratno vrijeme je 0-24. I tako dalje. I tako bliže, a što niže i što kraće.

Mnoge je slične aforističke misli i primisli pohranio Jandre Drmić u svoju *Skeptičku jamu*. Da se čitaju i pamte, jer se u druge svrhe ne mogu koristiti. Na kraju da dodam: za sve dobronamjerne posjetitelje radno vrijeme za čitanje je od 0-24. Za ostale može i prekovremeno.

MALE MISLI ZA VELIKA DJELA

ZLATNI REZ, Zbornik aforizama Udruge hrvatskih aforista i humorista, UHAH, Zagreb, 2018.

Nakon šutnje, koja je trajala duže od dva desetljeća, u Hrvatskoj je pod kraj 2017. godine osnovana i registrirana prva Udruga hrvatskih aforista i humorista – UHAH. Udrugu je utemeljilo dvadesetak istaknutih aforista koji su desetljećima djelovali samozatajno i u nekoj vrsti polu-ilegale, objavljujući svoje radove na stranicama lokalnih listova i rijetkih časopisa što su ustupali djelić prostora na svojim stranicama za ovu vrstu stvaralaštva. Ti vrijedni stvaraoci i baštinici humora i satire povremeno su vlastitim sredstvima tiskali i poneku knjigu ili knjižicu, e - da bi preozbiljnom, ispolitiziranom i ekonomski devastiranom društvu, stavili do znanja da i oni postoje kao kulturno-umjetnička činjenica u zrcalu nacionalnog duha.

Za svo to vrijeme, desetak afirmiranih hrvatskih aforista, u nedostatku kreativnog prostora u svojoj zemlji i na domaćem terenu, plasirali su svoje radove na stranicama humorističkih listova i časopisa u susjednim državama, regiji pa i šire. Usput su, za svoj predani rad, stjecali priznanja i ubirali značajne međunarodne nagrade.

Osnivanjem Udruge hrvatskih aforista i humorista stvoren je organizacijski okvir za dalju afirmaciju ove vrste književnog stvaralaštva i na domaćim prostorima. Programom UHAH predviđene su brojne aktivnosti koje bi, u narednom periodu, trebale vratiti dignitet humoru i aforističkom stvaralaštvu koje je od rata naovamo potisnuto na margine kulturnih i duhovnih događanja. U isto vrijeme, ojađenom narodu, zbog svega što mu se događalo od

početka devedesetih godina prošloga stoljeća do danas, trebalo bi postupno vraćati osmijeh na lice i vedrinu u zabrinute oči i poglede.

Prvi korak na tom uskom i dugom putu vraćanja humora i satire među Hrvate, učinjen je pod kraj 2018. godine objavom Zbornika aforizama pod naslovom *ZLATNI REZ*. Zasluge za to pripadaju uredništvu u sastavu: Josip Balaško, Dragutin Lončar, Tomislav Supek, Miroslav Vukmanić i Mladen Vuković. Svaki od njih je na svoj način doprinio da **Zlatni rez** bude dovoljno oštar i bridak u srazu sa društvenim devijacijama i svakovrsnim nepravilnostima koje muče napaćeni hrvatski puk. Presudna je, svakako, bila kreativna i poduzetna uloga agilnog Tomislava Supeka, koji se pobrinuo da preko sponzora osigura potrebna sredstva za objavljivanje Zbornika UHAH-a.

Na stranicama Zbornika uvršteno je više od 700 aforizama napisanih iz uma i pera 24 zastupljena autora. Radi se uglavnom o aforizmima nastalim u posljednjih nekoliko godina koji se bave aktualnim temama deformirane društvene stvarnosti i inim nositeljima negativnih i devijantnih pojava. U svojim duhovitim promišljanjima autori koriste gotovo sva raspoloživa leksička sredstva i umotvorine, počev od ironije kao najblažeg oblika misaonog i humornog izražavanja, preko alegorije, metafora, hiperbola, pa do paradoksa, sarkazma i satire kao krajnjih sredstava prenošenja dubokoumnih jezičnih konstrukcija i akrobacija.

Tako će prikazivač ovog zbornika I. M. Andrić, koji je na prve stranice postavljen abecednim redom, u svom aforističkom nastupu reći i zapisati kako...'*Samo budni sanjaju ružne snove.*' Te kratko dodati: '*Kako se pucanj u prazno, najdalje čuje.*' Na kraju svoga predstavljanja, bez uvijanja će poručiti, kako je: '*Bolje izgubiti rat,*

nego mir!' Aforist Josip Balaško u ocjenjivanju rada vlade ironično će primijetiti kako je... *'Najlošija ona vlada koja priprema najviše besplatnih obroka'*. Potom će dodati kako svatko... *'Tko krade Bogu dane, primoran je – krasti.'* I tu se ne završava ova priča, jer...*'Tko u vinu traži istinu, doznat će je kad se otrijezni.'* Po mišljenju Svetislava Biljanovića, zasnovanom na dosadašnjim iskustvima *'Novi zagrebački metro mnogi od nas će dočekati pod zemljom'*. I to ponajviše zbog toga što kod nas...*'Najdulje traju privremena rješenja.'* U svojoj završnoj riječi upućenoj političarima Biljanović poručuje: *'Budite rječiti djelom'*. Jozo Čizmić u sagledavanju čovjekovog života iz splitske perspektive zaključuje: *'Život je drama u kojoj nema generalne probe'*. Dajući kratak aforistički osvrt na našu nedavnu prošlost i svjetsku sadašnjost i budućnost, svoj pacifistički stav izražava jednom rečenicom: *'U ratu je prst sudbine onaj na obaraču.'* Spisateljica i prevoditeljica Silvija Čolić sa svoje zagrebačke adrese poručuje: *'Pad kao i uspon započinje prvim korakom...ali u krivom smjeru'*. I opominje sve one koji su neoprezni na svome radnom mjestu, riječima: *'Uzme li te šef na nišan, razvoj situacije ovisit će o tome kakav je strijelac'*.

Za razliku od naprijed spomenutih i citiranih, Jandre Drmić, kome je Bog, *'za kaznu dao talent da piše aforizme'*, ponajviše se bavi religijskim pitanjima, ocjenjujući da je *'Hrvatska toliko katolička, da joj je i gospodarstvo na koljenima'*. Kao alternativni spas ili smjer za izlaz iz posvemašnje krize, Drmić nudi jednostavni farmako-aforistički posvećeni recept koji, preveden na hrvatski jezik, glasi: *'Čitajte svete knjige. Nećete se pokajati'*. Slično razmišlja i Dragutin Dubravčić za koga je.. *'znanje moć svuda, osim u politici'*. Promatrano s toga stajališta *'Idealna država bila bi – bez političara'*. Ivan Dujmović obrazlaže naprijed navedenu tezu činjenicom da je tomu tako jer: *'Na mala vrata ulaze mnogi – što velika zatvaraju'*. I

dodaje da kod nas sve ide ...'*Po zakonu – ako se nismo drukčije dogovorili*'.

Splitski humorist Nađan Dumanić ozbiljno se bavi pitanjima ljudskih prava i medijskih sloboda. Tako za njega '*Zavezane ruke obično razvežu jezik*', a na sva usta razvikana ...'*Sloboda tiska mjeri se brojem pritvorenih novinara*'. Po 'zdravoj' političkoj logici, veća je sloboda tiska tamo gdje je veći broj zatvorenih novinara! Na sličnom fonu razmišlja i poznati jedno-rečenični aforist Zlatko Garvanović. Premda visoko cijeni širokogrudnost, on istovremeno upozorava kako je to u današnje vrijeme opasna pojava jer: '*Širokogrudnog čovjeka svatko pogodi*'. Ali, za to su tu država i crkva koje brzo i efikasno poravnaju sve račune... '*Kad država oprostí dug, Crkva naplati oprost*'.

Poznata umirovljena glumica i aktivna aforistkinja Zdenka Heršak u svojim devedesetim godinama prešla je sa čitanja romana na pisanje aforizama, ponajviše zbog toga što se...'*U romanima jedan aforizam razvlači na stotine stranica*'. Tek pod stare dane u svome Domu umirovljenika Zdenka je pronašla odgovor na davno postavljeno pitanje: '*Ne znam tko sam?* Odgovor na to pitanje glasi: '*Ali znam tko nisam*'! Mlađahni Dražen Jergović, koji je sa svojih nepunih 40 ljeta među hrvatskim aforističkim juniorima /čitajte: junošama/, za sebe priznaje '*Naivac sam, ali nisam slikar*'. To i ne bi bilo tako loše da se na njega ne nastavlja aforizam: '*U glavi imam ponešto, ali tanjur je i dalje prazan*'. Sreća je pa Dražen, kao i ostali pisci, ne žive od aforističkih misli već od konkretnoga posla na radnome mjestu.

Hrvatsko-bosanskohercegovački aforist Ivan Katić na vrijeme je shvatio da se od pisanja može preživati, ali se ne može preživjeti pa je, kao i stotine hiljada drugih mudrih ljudi, otišao na vrijeme u

Njemački i tamo, dok se kaže keks, shvatio da... *'Sporo čitanje ubrzava misli'*. Na kraju je na jednostavan način izvukao zaključak da bismo i mi *'Mogli biti uspješniji kad bismo uvijek htjeli ono što možemo'*. Naoko jednostavno, ali za mnoge teško ostvarivo. Za Zoricu Krznar-Blagec to i nije neki poseban problem, jer ona drži da se ... *'I najveće istine mogu iskazati šutnjom'*. Što bi naš narod kazao: *'šutnja je zlato'*. Zorica će još tome pridodati kako je svatko *'dobar učitelj, ako drugi uče na njegovim pogreškama'*. Mudro, ali istinito!

Da i hrvatske žene znadu duboko misliti a kratko pričati, potvrđuje i Splitska Tonka Lovrić. Po njezinim zapažanjima: *'Najviše pričaju oni koji uopće ne slušaju'*. A i kako bi kad ne mogu čuti dalje od svoje riječi. Za one koji ne znaju što će od dosade Tonka ima jedno kratko pitanje i još kraći odgovor: *'Ubija vas dosada? Ubijte je radom! Bez uvrede, molim! Jer, slično misli i Danica Majnarić koja zapaža, da se danas 'Više križamo u trgovinama nego u crkvama'*. Gospođa Majnarić na kraju nas podsjeća, kako živimo u modernom vremenu te kako...*'Imamo sve na daljinsko upravljanje, pa i zemlju'*. Aferim, što bi rekli vedri i vrijedni Bosanci.

Na daleko poznati pisac i aforist Boris Nazansky, bavi se ponajviše socijalnim temama i kapitalnim dilemama koje život znače. U svojim aforističkim promišljanjima on opravdano postavlja južna hamletovska pitanja u stilu: *'Kako stegnuti remen držeći gaće na štapu?'* Na to i slične upite Nazansky daje logične odgovore u stilu: *'Maske su pale, nigdje čistih obraza.'* Ili... *'Ljudi žuljevitih ruku nisu za razgovor u rukavicama.'* Na koncu: *'Plaće su za plakanje, ali čime kupiti toliko maramica?'* . Spisatelja Ivana Pavkovića ponajviše okupiraju ratne teme i trileme, pa će tako reći i zapisati kako: *'Razum kapitulira prije početka rata.'* A onda ustvrditi da se... *'Nakon rata broj frontova uvećava.'* I poentirati jednostavnom, a

dalekometno ispaljenom izjavom: '*Politika je... velika nužda*'. A zna se; i zbog čega, kao i za koga!

Bliža pojašnjenja osobnih stavova spram društvenih devijacija u svojim aforizmima iznosi i Živko Prodanović. Bez dlake na književnom jeziku on priznaje, kako je...'*Korupcija najviši izraz demokracije – nju ne zanima ni vjera, ni političko uvjerenje, boja kože, spol...*' To argumentira riječima kako...'*Općinskim birokratima stalno prijete izljev kave u mozak*'. I zaključuje: '*Šutnja je zlato. A može se šutjeti i u eurima*'. Tko misli drugačije neka provjeri kod onih koji traže građevinsku dozvolu. Ili... posao, primjerice. Slavonski mudroslovac, devedesetogodišnji Vladimir Rešković Panonski, ne razbacuje se puno riječima, ali sjajno pogađa odabrane mete. Tako, uz ostalo, otkriva da nam...'*Sve ide dok uzimamo*'... da je...'*Plićak uvijek do grla*'... da...'*Dok je stida, bit će i poštenja*' ...i da su...'*Naši političari pravi marksisti. Svaki ima svoj kapital*' Tko u to ne vjeruje, neka na internetu pogleda imovinske kartice domaćih dužnosnika.

Tomislav Supek duže od pola stoljeća i jednog desetljeća ispisuje aforizme kao sukus osobnih razmišljanja o svemu što ga okružuje, i što iz pouzdanih izvora čuje. Tako je nastao njegov književni serijal pod naslovom Hrvatska zanovijetanja, iz koga izdvajamo tek nekoliko misaonih destilata kao ilustraciju njegovih aforističkih postignuća, koja su pečaćena i međunarodnim priznanjima. Po Supekovoj destiliranoj definiciji '*Aforizam je prečac do istine*'. I tu se nema što dodati niti oduzeti. Ali se zato ima što zapitati i zamisliti nad aforizmom... '*Dilema modernih majki: dijeta ili dijete?*' Ako nađete pravi odgovor, javite se. Slijedi nagrada. Ali ne brzajte. Jer, ako ste prebrzi, '*bolje sutra može ostati iza vas*'. Za razliku od mnogih drugih, aforist mora biti vječiti optimist, i... ako je već ateist, mora vjerovati u bolje sutra. Makar to bilo i po Supekovom receptu:

'Vjerujem u bolje sutra. Redovno pijem lijekove'. Da nije toga od čega bi farmacija bogato živjela, a liječnici išli na savjetovanja i simpozije o njezinom trošku?! Aforista Zlatka Tomića to ne brine jer priznaje... 'Otkad je sišao s uma, pametnije se penje'. Uz to, on i drugima otvoreno i jasno poručuje: 'Ne treba vam skela da biste radili na sebi'. I u stilu ministra poljoprivrede domeće... 'Vrijeme je sazrelo, saberimo se'.

Supekovim i Tomićevim slijedom nadovezuje se i Miroslav Vukmanić, koji svoj aforistički ekspozit započinje definicijom: 'Aforizam je smiješak uma'. I nastavlja kratkim mudrim sentencama u poetičnom stilu: 'Zlatne ruke ne hrđaju'. Zatim... 'Prodane duše zasitile su tržište'... 'Bogataši se razmeću i na groblju'. I poentira aforizmom: 'Zasukani rukavi davno su izašli iz mode'. Mladen Vuković zaključuje aforistički niz odsječen *Zlatnim rezom*, izborom svojih novijih kratkih, a duboko poučnih duhovitih uradaka. Osvrćući se na dana predizborna obećanja političara, on jednostavno rezimira: 'Kad su nam obećavali brda i doline, mislili su na Golgotu i Dolinu suza'. U kontekstu ostvarenih gospodarskih rezultata novogstarog društva, zaključuje kako... 'Ni divlji kapitalizam nije imun na bjesnoću'. Svoja ekološka razmišljanja oblikuje u kratak i poučan aforizam izrečen kratko i jasno: 'Ako sačuvamo vodu, teći će nam med i mlijeko'. Na kraju kao šlag na aforističnu tortu, umjesto svječica, stavlja misao: 'Svi su čuli da je prešutio istinu'.

Bolji misaoni skalpel za *Zlatni rez* teško je pronaći u domaćoj i stranoj mudroslovnoj literaturi. I ne treba ga ni tražiti, jer on je završna preporuka za čitanje ove vrijedne i dugovječne knjige.

ANTOLOGIJA MUDROSTI NAŠEGA VREMENA

Veljko Rajković: DAH DUHA, Antologija aforizma, Podgorica, 2018.

Poznati crnogorski aforist i antologičar humora i satire Veljko Rajković pripremio je i objavio jedinstvenu Antologiju aforizma pod naslovom ***Dah duha***, u koju je uvrstio najuspjelije radove 201 aforističara iz država nastalih na tlu bivše Jugoslavije. Ovo je do sada najobuhvatnija antologija aforizma na području Balkana, i jedna od najboljih koje su objavljene u Europi u 21. stoljeću.

Antologičar Veljko Rajković pobrinuo se da na jednom mjestu okupi velikane aforističke misli i riječi i da svakome od njih osigura jednak prostor od dvije stranice na kojima se nalazi po deset njihovih odabranih aforizama. Tako se u knjizi našlo ukupno 2010 aforizama vrhunske vrijednosti, što joj pojačava snagu i čini je djelom neprolazne vrijednosti za vremena koja su pred nama. Kad se u budućnosti budu sagledavali dosezi aforističke misli i njezini tvorci i pronositelji, Rajkovićeva antologija će biti adresa na koju će se moći obratiti svi zainteresirani, a osobito ljubitelji aforizma s naših prostora.

Pri odabiru autora i njihovih aforističkih misli, Veljko Rajković se rukovodio kriterijima njihove prisutnosti u elektronskim i pisanim medijima, objavljenim samostalnim i zajedničkim knjigama humora i satire, ostvarenim nagradama i priznanjima za aforističko stvaralaštvo te estetskim literarnim i misaonim dosezima svakog pojedinog pisca i njegovog djela. Istovremeno je vodio računa o ravnopravnoj ili približnoj zastupljenosti starijih i mlađih, muškaraca i žena kao i pripadnika pojedinih etničkih skupina na južnoslavenskim prostorima. U tome dijelu teško je bilo osigurati podjednaku zastupljenost po svim navedenim kriterijima, jer

aforizam nije jednako prisutan u stvaralaštvu pisaca iz svih država i kod svih naroda. Neki ga njeguju kao važnu, gotovo dominantnu spisateljsku formu, a kod nekih je on tek u začecima, odnosno u povojima kao literarno novorođenče.

Nije zato čudno što je među zastupljenima najveći broj srpskih i crnogorskih aforista. U Srbiji je aforizama u posljednjim desetljećima prerastao u nacionalnu književnu vrstu i njime se ozbiljno bavi više od 100 istaknutih aforista i aforistica. Uz to, u Srbiji je objavljen najveći broj knjiga aforizama, zbornika i antologija, a pokrenut je i veliki broj humorističko-satiričnih listova i časopisa. Među njima je čak i nekoliko elektronskih i tiskanih listova koji se bave isključivo aforizmom kao najkraćom književnom vrstom.

Podgoričanin Veljko Rajković se potrudio da javnosti predoči osnovne podatke o svakom autoru i autorici, uključivo njihove godine rođenja i smrti te mjesta življenja. Iz tih podataka vidljivo je da gotovo četvrtina zastupljenih nije više među živima, i da je većina njih preminula u ovome stoljeću. Uvid u godine rođenja i smrti potvrđuje poraznu činjenicu da aforisti nisu dugovječni ljudi, unatoč duhovitosti koja ih krasí i koja bi im, po prirodi stvari, trebala produžiti život i učiniti ga zanimljivijim i zabavnijim. U njihovom slučaju, čini se da humoran duh i tijelo nisu baš najsnažnija brana za bolesti ovoga vremena, tako da su mnogi aforisti napustili ovaj svijet u najboljim stvaralačkim godinama.

Široka su i duboka tematska područja u koja su zašli ili zalaze južnoslavenski aforisti. Zapravo, gotovo da ne postoje životne teme koje nisu zahvaćene aforističkim opservacijama suvremene stvarnosti. Od politike koja nam manje-više svima radi o glavi ili je velikom broju ljudi kost u grlu, preko ekonomije koja nas drži u šahu

i šaci, pa do ljudskih prava, sociologije sa socijalnim predznakom, filozofije kao mudroslovlja i mudrijaštva, povijesti kao loše vijesti o prošlosti, zemljopisa kao puta kojim se odlazi u druge zemlje i svega što život čini sretnim i lijepim, ali i tužnim i ružnim. Čitanjem ove duhovne i duhovite antologije sve će te to pronaći uobičajeno u kratke, jezgrovite i do smijeha maštovite misli, zamisli i njihove posestrime primisli. Ništa, gotovo baš ništa, što vam je padalo na pamet i o čemu ste mozgali kad ste u radosti ili žalosti, nije promaklo umotvornim aforistima i aforisticama iz, nekada jedne zemlje s brdovitog Balkana, a danas sedam država koje se i nogama i rukama, a posebno granicama i svim raspoloživim ljudskim i prirodnim resursima bore i otimaju za ulazak u NATO i Europsku uniju. Kao da ih tamo čekaju med i mlijeko, bolje reći fondovska vimena iz kojih će sisati kapi eurskog nektara za oporavak svega onoga što su devedesetih godina prošloga stoljeća suludo rušili, palili i razarali, ubivši pritom oko 130.000 ljudi.

U sumrak jezivih ratova i blijedih poratnih svitanja, aforisti su neumorno ispisivali poruke mira, oplemenjujući ih ironijom, alegorijom, humorom i satirom uperenom prema tvorcima oružanih sukoba i njihovim sljedbenicima kojih je bilo gotovo na svakom mjestu i u svakom narodu kao blata poslije kiše. Svi su oni, igrali surovu ratnu igru na kartu ugroženosti svoga etnosa, zanemarujući prava i slobode drugih i zatirući vrijednosti koje su stvarane desetljećima iza krvavog II. Svjetskog rata. To prijeratno, ratno i poratno stanje beogradski aforist Brana Crnčević slikovito opisuje u jednoj, ne baš složenoj rečenici ovim riječima:

Pre rata nismo imali ništa, a onda su došli Nemci i uništili sve.

Nakon tih teških vremena uništenja i nemanja koja su došla s vana i iznutra, sustiglo nas je doba kad smo se sami uvalili u velike nevolje i stradanja. I kad je svako imao svoj san i jednako tako teško ostvarivu javu. Baš onakvu kakvu zapisuje Zoran Doderović u aforizmu:

Ni u snu nećemo dati Kosovo. Branićemo ga dok se ne probudimo!

A san kao i svaki san, brzo dođe i još brže prođe. Takav će, vjerovatno, na kraju biti i onaj kosovski. Rat bude pa prođe, a mir traje dok ne dotraje. I u miru i u ratu svašta se događa. Pa i ovakve pogreške kakve aforistično opisuju Aleksandar Baljak i Momčilo Mihajlović a koje, valjda, samo Bog može oprostiti:

Naše kulture su se naslanjale jedna na drugu, sve dok se njihova bogomolja nije obrušila na naš tenk... kaže doajen balkanske aforistike Baljak, a Mihajlović ga dopunjava:

Srušili smo pravoslavnu crkvu, ali Bog će nam oprostiti. Mislili smo da je katolička!

To što je crkva srušena, po aforizmu Slobodana Simića i nije neki veliki problem, jer je brzo pronađeno trijumfalno solomonsko rješenje koje glasi:

U čast naše pobjede izgradili smo trijumfalnu kapelu.

Generalnu ocjenu stanja države i nacije kratko i jasno opisuje Željko Marković ironičnom usporedbom: *Dužni smo kao Grčka, a nedužni kao Amerika.*

A Vesna Denčić ide korak dalje u demistifikaciji unutarnjih društvenih prilika i neprilika pa slavodobitno zaključuje: *Lanac kriminala je presečen. Jedna polovina je u zatvoru, druga na vlasti.*

Aforist sa svjetskom licencom duhovitosti Aleksandar Čotrić, blizak je prvom stupu vlasti pa puno bolje vidi kakvi su oni iz drugog stupa. Zato s razlogom iznosi sljedeću tvrdnju:

Nije tačno da se svi u vladi prave ljudi. Neki su time prirodno obdareni.

Nataša Andrić taj fenomen općeg ludila prebacuje na lični teren iznoseći glavni razlog njegovog ne prepoznavanja:

Teško mi je da prepoznam budalu. Posebno kad mi je ogledalo zamagljeno.

Za razliku od nje, Deana Sailović, više se bavi vjerskim pitanjima i ljubavnim temama koje se vrlo često međusobno dodiruju, pa čak i prepliću. Baš kao u aforizmu religijske prirode koji se bavi ljudskim grijesima i govori o raznim mogućnostima oprosta:

Grešne će pomilovati Bog. Nevine, uglavnom, miluju popovi.

Što jest – jest. A što nije, to neće nikad ni biti. Iako se povijest ponavlja, crnogorski aforist Nikola Šaranović priznaje da...*Nikada u svojoj bogatoj istoriji nismo bili ovako siromašni.* Po izdvojenom mišljenju Radomira Rackovića... *Naučnici su humaniji od političara. Oni eksperimentišu na životinjama.*

Velizar Radonjić se bavi kulinarskom aforistikom na domoljubne teme, što se najbolje vidi iz sljedeće definicije patriotizma: *Patriotizam je kao aperitiv. Konzumira se na prazan stomak.* Valjda su zato najveće patriote uvijek gladne i žedne ...vlasti i slasti. Antologičar Veljko Rajković otvoreno, bez dva svjedoka, priznaje:

Optimista sam od rođenja, a pesimista od kada znam za sebe.

Još za života koji se rano ugasio, pljevljak Senad Strujić je izjavljivao: *Nedodirljiv sam. Ja sam Strujić!* Na kraju je izrekao jednu sjajnu misao o humoru koju vrijedi zapamtiti, a koja u cvjetnom aranžmanu glasi: *Što je humus za cvijeće, to je humor za čovjeka!*

Baš je to tako i ne bi trebalo biti drugačije! Kao što ne bi trebalo ništa dodati niti oduzeti istinitoj sentenci Višnje Kosović, koja daje pravovaljanu sliku ljudske prošlosti i sadašnjosti u nekoliko istinitih riječi: *Čovjek je rep žrtvovao evoluciji, a glavu civilizaciji.*

Ljubomir Bulatović piše o pojavi koja je posljednjih dana i godina veoma aktualna na našim prostorima. Radi se o lažnim diplomama koje su preplavile radna mjesta u mnogim državnim ustanovama i institucijama. Po njegovom zapažanju: *Prije je bilo važno da imaš diplomu, a sada je važno – da ne otkriju da je lažna.* Bojan Rajević ide korak naprijed pa razotkriva u kom grmu leži zec. Po njemu: *Danas se djeca rađaju sa fakultetom. Čim mama zatrudni, tata kupi diplomu.*

Aforistika bez politike bila bi isto što i noga bez obuće. Gola i tanka, poput štapa bez gaća. Ali kad se to dvoje spoje, dobije se ... harmoničnih – dvoje. Potvrđuje to i Sarajlija, Ismet Salihbegović aforizmom prepisanim iz b-h prakse u kome kaže: *Uspostavili smo harmoniju s vlašću. Dok oni drmaju, mi se tresemo.* Razlog takvom stanju duha naroda Banjalučanin, Milutin Pejić objašnjava aforizmom koji potvrđuje da... *Kod nas više nema pete kolone. Svi iz pete, sada su u prvoj.* Franjo Vukoja bi tome još pridodao kako... *Pamet ide na dribling. A glupost na prvu loptu.*

I dok se većina aforista bavi domaćim temama i dilemama, Grujo Lero je opterećen međunarodnim kriminalom koji je zahvatio cijelu planetu. Osim, naravno Rusa, jer... *Ruse ne mogu optužiti za pranje*

*novca. Oni peru rublje. S njim se slaže i Zeničanin, Bojan Bogdanović koji se vraća domaćoj socijalnoj zbilji priznanjem: Aforizme ne pišem svaki dan. Pišem ih samo poslije jela. Božo Marić to stanje ovjerava zabrinutom izjavom: Demokratiju nam daju na kašičicu, da ne bismo povratili prethodni sadržaj. A Seid Imamović eksplicitnom tvrdnjom: Korupcija je zahvatila sve **pare** našeg društva. Takvo ozračje ili društvena klima, prema stajalištu Jove Nikolića, moguća je samo tamo gdje: Ima političara koji rade kako govore. To su oni sa govornim manama. No, nije problem samo u političarima. Problem je i u narodu. Barem ga takvim vidi sin Senada Honića koji ocu kaže: Tata, narod nije dobar. Ništa ne jede!*

Banjalučki aforist Miladin Berić živi blizu granice gdje je uočio neke sličnosti između nas i Amerikanaca. Po njegovom viđenju: *Amerikanci su izmislili nevidljivi avion, a naša carina nevidljivi šleper. Da bi se sačuvao duh prošlog vremena pobrinuo se mlađahni Stanislav Tomić aforizmom: Moj djed je bio partizan! I glavom i bradom!* A za aforističku čast, zasluge pripadaju Ekremu Maciću, koji skrušeno priznaje: *Nakon seksa, žena mi uvijek kaže: vidi se da si aforističar!*

Hrvatska aforistika u ovoj antologiji zastupljena je sa 21 autorom. Najstariji od njih je Ivan Raos (1921-1987), a najmlađi Zlatko Garvanović (1961). Po Raosovom mišljenju: *Nema vjernijeg pratioca od naše ružne prošlosti.* A po Garvanovićevom...*Goli trebaju najviše zasukati rukave.* Pjesnik, političar i aforist Vlado Gotovac za života je mislio da... *Svijet mogu mijenjati samo oni koji mogu mijenjati i sebe.* Za razliku od njega, posljednja poruka Zvonimira Drvara bila je...*Volio bih da me se sjetite minutom smijanja!*

Makaranin Luka Tomić cijelu aforistiku definira u tri male riječi: *Aforizmi gađaju promašaje*. A Zdravko Kurnik ovako opisuje kockarsku strast: *Kockanje je trijumf bolesne nade nad zdravim razumom*. Legendarni Pajo Kanižaj karijerizam slika aforizmom: *Čovjek se probija dok je mlad. Kasnije pazi da se mladi ne probiju*. Pajin vršnjak iz 1939 - Tomislav Supek, upozorava nas da je glavna...*Dilema modernih majki – dijeta ili dijete?!* Splićanin Tomislav Božinović misli kako...*Loš brak spašava samo dobar razvod*. Za Zdravka Horvata: *Životna škola je laka. Svi je završe!* Drago Bosnić pak misli da kod nas...*Najprije odu oni čije vrijeme tek dolazi*. Primorka Tonka Lovrić podsjeća nas da ...*Ne ispunjava želje zlatna ribica, nego velika riba*. Njezin sumještanin iz našeg Velog mista, Zlatko Tomić hvali se i žali aforizmom: *Sve mi ide u prilog, ništa u glavno jelo*. Zagrebački Duvnjak Jandre Drmić za satiru kaže: *Satira je nemoćna nadmoć*. A Mladen Vuković na to dodaje: *Lako je izabrati ženu godine, teško – ženu života*. Na kutiji života Robert Marić zapisuje reklamnu poruku: *Život produžuje pušenje!* Đurđa Vukelić Rožić tvrdi da: *Bič nije batina. Ima samo jedan kraj*. Makedonski aforist Živko Pavlov zalaže se da... *I državnog neprijatelja broj jedan, treba birati između više kandidata*. Za razliku od njega Ivan Rusjakov misli kako...*Onaj koji bira između sebe i drugih kandidata, nema veliki izbor*. Analizom socijalnog stanja u svojoj zemlji Ivan Karadak je pod kraj svoga života zaključio: *Za sada je život u Makedoniji podnošljiv. Jedni žive, a drugi podnose!*

Jedan od najpoznatijih makedonskih aforista Vasil Tolevski otkriva nam kako je napokon... *Dijalog gluvih i nijemih dao rezultate. Gluvonijemi su ostali na vlasti!* To je, po Mili Đorđijoskom, moguće u zemlji u kojoj se za narod kaže: *Nevin je kao janje. Biće dobra ovca od njega*. Vitomir Dolinski građane ohrabruje aforizmom: *Ne brinite, sve je uredi s vašim očima. Vlada, jednostavno, postiže neviđene*

rezultate. Jednako optimistična je i Ljupka Cvetanova koja moderan brak opisuje ovako: Vjenčali su se. Ona je raskrstila sa prošlošću, a on sa budućnošću. Marjan Angelovski u svojim tridesetim godinama bilježi suicidalnu aforističku misao koja glasi: *Kupio sam najskuplje uže da se objesim. Jednom se živi!*

Slovenske aforiste u antologiji predvodi legendarni Žarko Petan (1929-2014), koji je na kraju karijere oporučno priznao: *Napisao sam tri satire bez riječi: pokazao sam šipak, isplazio jezik i, najzad – pljunuo!* Njemu se pridružuje i Jože Volarić koji, na temelju vlastitog iskustva, tvrdi: *Ne donosi mi nesreću crna mačka... već bijeli ljudi.* Evgen Jurič socijalno stanje dijela građana opisuje ovako: *Za doručak nismo imali ništa. Večerali smo ostatke.* Mariborčanin Bojan Šventner primjećuje kako...*Neke knjige dignu prašinu, tek kad ih uzmemo sa police.* Prateći današnji stvarnost Franci Čeč je uočio da...*Ljudi rado idu na sahrane. Još jedino tamo mogu da čuju poneku lijepu riječ.* Staru narodnu mudrost: *Pametniji popušta – Milan Fridauer Fredi dopunio je prostom rečenicom: Dok se ne opameti.* I tako je istu, s nekoliko kratkih riječi, prilagodio današnjem vremenu. Za kraj slovenske aforistične priče Maja David ima jedan praktični savjet koji glasi: *Na mladima svijet ostaje, zato im ustupite mjesto u autobusu.* Kratko, jasno i po bontonu... teško primjenjivo.

Na kraju ovog ne baš kratkog osvrtu na dugu antologiju, treba spomenuti i troje aforista koji svakako zaslužuju posebnu pažnju. Riječ je o najstarijem aforistu Eftimu Gaševu iz Skoplja (1925), najstarijoj aforistici, inače bivšoj glumici Zdenku Heršak iz Zagreba (1928), i Igoru Damjanoviću Dibu iz Beograda koji je rođen 1989. godine. Po mišljenju aforističkog veterana Gaševa... *I zapad ima superlativ. Divlji zapad!* Gledajući sebe u zrcalu s devedeset

godina, gospođa Zdenka zaključuje: *Samac ima samo jedan problem. Sebe!*

Usput uspostavlja auto-dijagnozu koja glasi: *Najviše me boli vrijeme u kostima.* A za to, nažalost, još nije pronađen pravi lijek!

Najmlađi antologijski sudionik Igor Damnjanović bavi se raznim temama i dilemama, ali mu je politika nekako najbliža. Možda i zbog aforizma koji realno opisuje ponašanje današnjih političara, a u kome staje u njihovu obranu riječima: *Političari se ponašaju prirodno. Kao da su tek sišli s drveta.* Na kraju još dodaje kako... *Imamo dobar apetit. Što god nam obećaju, mi progutamo.*

A dole potpisani autor osvrta zaključuje: *Smrt je izgubljeno finale života.*

Tako je to bilo od postanka svijeta. I tako će biti do njegovog kraja. Pitate me do kada? E, to vam ni Bog ne zna! I to je jedina dobra vijest za kraj. I za sve nas!

LJEKOVITA STRANA SMIJEHA

Deana Sailović: ŽENSKO PISMO, Antologija ženskog aforizma, CNP&P, Beograd, 2018.

Nakon objave zbornika pod naslovom **Žena i aforizam**, poznata aforistica Deana Sailović odlučila se i za pripremu obimne antologije aforizama žena s područja bivše Jugoslavije. Na taj zahtjevan projekat potaknula su je vlastita višegodišnja istraživanja i nasušna potreba da se sve aforistice s naših prostora i njihova djela nađu na jednom mjestu i kroz jednu knjigu približe čitačima i ljubiteljima kratke duhovite i satirične misli južnoslavenskih naroda. Tako je nastala antologija **Žensko pismo**, koja obuhvata razdoblje stvaralaštva duže od 120 godina. Preciznije rečeno, od pojave prve zbirke aforizama kraljice Natalije Obrenović iz 1897. godine pa do današnjih dana.

Spisateljica i antologičarka Deana Sailović, uz svesrdnu pomoć kolega Đorđa Otaševića, Miroslava Vukmanića i Milijana Despotovića, uspjela je okupiti impozantan broj od 180 imena ženske aforistike i iz njihovih knjiga i rukopisa izdvojiti više od 1800 aforizama, te tako prirediti pravu riznicu duhovite i satirične misli našega dijela Balkana. Taj obiman posao obavila je na najbolji mogući način, ukazavši ženama visoku čast, a muškarcima zadovoljstvo da mogu satima čitati ovo sjajno štivo ljepše strane svoga života. I da se mogu uvjeriti kako žene pišu jednako tako dobre aforizme kao i muškarci, u što su mnogi, do pojave ove antologije, bez razloga sumnjali.

Žensko pismo nosi žensko obilježje samo po tome što je pisano ženskom rukom, ali je njegov sadržaj univerzalan, a poruke duboke i jasne svakome tko ga bude čitao u sadašnjem i budućem vremenu.

Aforizam je jedna od najstarijih književnih vrsta (možda i najstarija zbog svoje misaone kratkoće), koja je preživjela sve bune, ratove i revolucije i ostala vjerna tradiciji dugoj više hiljada godina. Od starih Grka do ovih vremena kratka i jezgrovita aforistička misao njegovala se, kako u književnosti, tako i u svakodnevnom životu. Ljudi koji su je baštinili, uzdizani su do ranga filozofa te im je ukazivana čast kakva se odaje samo velikanima duha. Danas, nažalost, u poplavi trivijalnih vrijednosti i tržišne ekonomije, aforizam i njegovi tvorci potisnuti su na marginu društvenih i kulturnih događanja i ignorirani su, ne samo od nositelja državnih i društvenih politika, već i od samih čitalaca petparačke literature. Baš zato, iskreni borci za aforistička prava, kakva je i Deana Sailović, čine sve u granicama svojih intelektualnih i skromnih materijalnih mogućnosti da ovoj vrsti stvaralaštva sačuvaju dignitet i vrate je na kulturnu scenu, gdje joj je pravo i neupitno mjesto.

Ukoričeno *Žensko pismo* u tiražu od 1000 primjeraka sigurno će, putem biblioteka i prijateljskih posudbi, doći u dvostruko ili desetostruko više ruku i omogućit će iskrenim poklonicima aforizma i kratke misli da uživaju u njegovoj ljepoti, duhovnosti i duhovitosti kakva se u knjigama rijetko može pronaći. I otvorit će neslućene mogućnosti za vraćanje osmijeha na lica i zadovoljstva u duše svima kojima je humor ljepša strana života i čitalačke znatiželje.

Na važnost i vrijednost ove knjige ukazali su i autori predgovora i recenzija, naši ugledni aforisti i znalci humora i satire: Vladislav Vlahović, Aleksandar Čotrić, Miladin Berić, Mile Đorđijoski i Oliver Janković. Njihova stručna i zalačka riječ najbolja je preporuka čitačima, ali i književnim kritičarima da se ozbiljnije pozabave ovom vrstom stvaralaštva i uvrste je kao prioritete u duhovnom i humorno-satiričnom prosvjećivanju građana i širokih, a površno

politički upućenih, narodnih masa. I, svakako, neporeciva preporuka Deani Sailović i drugim piscima i antologičarima da nastave istraživati ovo područje i bogatiti ga novim imenima koja se javljaju, ili će se javiti na našem aforističkom nebu i neobrađenom stvaralačkom polju.

Simptomatično je i simpatično što je priređivačica temu ženskog aforizma otvorila i započela sa primadonama duboke i lijepe misli u južnih Slavena, kakve su kraljica Natalija Obrenović, nenadmašna književnica Marija Jurić Zagorka i poznata pjesnikinja Vesna Parun. Taj trolist duhovnosti, ostavio je dubokog traga na literarno stvaralaštvo ne samo na Balkanu već i znatno šire. To, utoliko prije, što se do pojave aforističkih zbornika i antologija gotovo i nije znalo da su te tri velikanke kulture, uz poeziju, prozu i druge književne vrste, zapisivale i izuzetno kvalitetne i misaono duboke i raskošne aforizme i epigrame. Prije 122 godine (1897.) kulturna ikona svoga vremena, kraljica Natalija Obrenović objavila je prvu knjigu aforizama. Bila je to, ujedno, i prva knjiga ženskog aforizma na našim prostorima. Riječ je, zapravo, o mudrim mislima u kojima je pouka i poruka ispred humora i satire, jer se od prve dame dvora nije ni moglo očekivati da ubada i ismijava vlast kojoj je i sama pripadala. Zato će se u njezinoj knjizi naći misli poput ovih: *Za bogataše je jedino izvinjenje ako čine dobro. I ... Devojka je anđeo. Postarajte se da kao žena ne postane đavo.*

Nenadmašna romansijerka Marija Jurić Zagorka, uz novinarske, dramske i ine radove pisala je i poučne duhovite aforizme kakvi su: *Tko ne zna biti svoj gospodar, bit će tuđi sluga. Ili... Lijepo žene nikad nemaju neprijatelja, već samo odbijene obožavatelje. Za razliku od Zagorke, pjesnikinja Vesna Parun zapisuje blistavu definiciju: Aforizam je afrodizijak duha. I bez imalo zazora od politike*

naglašava: *Političari laju, narod prolazi*. Gina Mičić Bukvić podsjeća da... *Isterivanje pravde dovodi do nepravde*. I mudro zaključuje: *Sve krajnosti drži u svom središtu*. Poznata aforistica Danica Mašić drži se aktuelnog trenutka pa konstatuje: *Izgradili su odnose. Sad odnose izgrađeno*, dok Rozika Močnik priznaje da...*Bogata ponuda budi osjećaj siromaštva*. Slično razmišlja i Vaska Jukić Marjanović koja potvrđuje da: *Ljudi najčešće postaju zli zbog dobara*. Za razliku od njih, Stanka Jovanović Brajović ironično primjećuje: *Kome je ostao obraz, može da se slika*. Suprotno vjerskoj teoriji i modnoj osviještenosti, Olga Novak iznosi dijalektičku i neporecivu tvrdnju: *Ne odijelo. Mama i tata čine čovjeka!* Što jest, jest! Uz ovu istinu, sve druge teorije o postanku čovjeka padaju u vodu. No, ne pada u vodu i teza Višnje Kosović kako se: *Mali ljudi traže tamo, gdje su veliki izgubljeni*.

Državne tranzicije i društvene demo(n)kracije, uz divljačke ratove, donijele su velike promjene na prostorima gdje jedni žive i uživaju, a drugi tek životare ili se iseljavaju u bolji i stabilniji svijet. Tako su se i aforistice prihvatile aktuelnih tema iz svakodnevlja, prerađujući ih u lucidne aforizme i humorno-satirične misli. U skladu s tim, Milosava Mijović se referiše na naše prostore lijepo-tužnim riječima: *Ni boljeg podneblja, ni goreg podzemlja*. A Sedina Brkić u sportskom duhu dodaje: *Slavili smo pobjedu, sve dok nisu stigli rezultati*. Tako je bilo i u kockarnici, i u gledalištu, i na ratištu. Dok zalučeni slave, dotle mudri šute i vrijedno rade.

I plaćaju danak ludosti kroz koju su prošli; i internacionalno osviješteni i nacionalno zaslijepljeni, s tim što ovi drugi i danas slijepo slijede vlastite tragove, nastojeći pronaći izgubljene pobjede i dobivene poraze. To, na sreću ne zanima Lenče Stoimenovu koja potvrđuje kako: *Ni jedna politička struja nema jeftinu tarifu*. Sve su

skupe i sve deru potrošače, to jest glasače. S tim se slaže i Joka Prorok koja potvrđuje da... *Živimo u vremenu kojeg više nema.*

Ali, ima nešto što nas sve zajedno povezuje i za šta Maja David kaže: *U mnogo čemu smo slični. Privlače nas razlike.* Aforisticu Biljanu Kitić Čakar to baš puno ne zanima, jer ona priznaje: *Slaba sam na namještaj. Posebno na švedski stol.* Ako baš hoćete i svi mi smo podjednako opterećeni takvim slabostima i nedostacima. No, valja nam dalje do Ljupke Cvetanove koja nam nudi aforizam: *Poslušite se državom. Demokratija časti.* U blagoj inverziji, moglo bi se reći i... *poslužite se demo(n)kratijom, država časti.* Jer, ima svakakvih država. I onih koje časte demo(n)kratijom, i onih koje se časte novcem svojih građana. Za sve njih mogu se pisati i pohvalni i pokudni aforizmi. Kao što za svoju državu Selma Musaefendić kaže: *Bosna je tunel na kraju svjetla.* I ne griješi, pošto se u njoj već desetljećima kuha na daleko poznati bosanski lonac koga dobrobrano zapaprenog, jedu nedužni građani te zemlje, dok oni koji su ih zadužili žderu meso i piju šampanjac, skupa sa stranim tutorima. Baš onako, kako su za turskog vakta i zemana vino pile age Sarajlije. Ako je u to doba tamo bilo vina, mimo rakije šljivovice. Dragana Pašić bi tome pridodala i onu mudru, gotovo pa modificiranu narodnu izreku: *I zidovi imaju uši. Ali, o tome ćute kao zaliveni.* Ma nije baš sve tako tajno i crno kao što izgleda. Eto, jedan razočarani muž, kako nam javlja Nataša Ćurčinska: *Prodao je ormar. Komšiju je da gratis.* Bog da mu dušu prosti. Zar baš nije mogao pronaći neko bolje i praktičnije rješenje za svoju nevjernu dragu, već ljubav joj iz komšiluka skupa s ormarom dati onako, ašićare-gratis. Gluho bilo i ćoravo, što bi naš dobrohotni narod rekao. A Jasmina Bukva zaključila ovu aforističku besjedu riječima: *Pobježe mi misao. Spasila se sirota.*

I da ne dužim... Sve naprijed kazano i zapisano u, i, o antologiji *Žensko pismo*, u funkciji je njenog čitanja i razumijevanja na najbolji mogući način. Uz desetak i više citiranih aforistica, tu je i plejada mladih i starijih dama koje pišu tako sadržajne, umne i duhovite aforizme, da će biti prava šteta ako ih i vi ne pročitate.

Zato, na kraju svega, potražite ovu duboko umnu knjigu u bibliotekama, knjižarama ili kod izdavača, pročitajte je od prve do zadnja 400-stote stranice i javite priređivačici Deani Sailović da nastavi sjajno odrađeni posao i pripremi drugo, treće i en-to dopunjeno izdanje. Ovakva djela ne stvaraju se svaki dan, ali bi ih svakoga dana trebalo čitati i slaviti kao rođendan lijepoj i duhovitoj književnosti.

A takva se danas traži kao lijek za naše napaćene duše i, ratom i čekanjem posla izmorena tijela. Hvala ti Deana, zajedno sa svim koautorima za taj lijek, i reci nam gdje za njega možemo dobiti recept. Pa neka košta što košta jer, ionako za narušeno zdravlje plaćamo mnoge beskorisne i štetne lijekove, i to, po najvišoj farmaceutske cijeni.

PUTOVANJE SLIJEPIM KOLOSIJEKOM

Zoran Doderović: SLEPI KOLOSEK, Ždral, Novi Sad, 2018.

Da ništa nije tako slijepo kao što je slijepi kolosijek kojim se kreću neke države i društva, aforistički dokazuje i satirično potvrđuje poznati novosadski pisac Zoran Doderović. U svojoj novoj knjizi aforizama objavljenoj pod tim proročanskim naslovom, on majstorski demontira zahrđale društvene tračnice i šine, preskačući pritom trule državne pragove kao atletske prepone koje će pothlađeni narod, moguće je, racionalno iskoristiti za ogrjevno drvo u sve hladnijim zimama. Staklenički plinovi i globalno zagrijavanje tu mu neće puno pomoći, jer oni puno više griju industrijski razvijenije zemlje i bogatije narode od naših balkanskih.

Zoran Doderović vrstan je majstor književnog zanata i sve što je do sada napisao i objavio ostavilo je vidljiv biljeg u srpskoj literaturi i vojvođanskim bibliotekama gdje su te knjige dostupne vrijednim čitačima. Uz kratke priče i haiku poeziju, aforistika je njegovo omiljeno područje stvaralaštva za koje je pobrao brojne nagrade i priznanja, uglavnom u nematerijalnom obliku. Tako je to na književnom polju na kome se plodovi rada mjere i nagrađuju zahvalnicama, plaketama, diplomama i poveljama, ali ne i u dinarima, eurima ili dolarima, kako se recimo mjere i nagrađuju plodovi rada slikara, filmaša i nekih drugih umjetnika. Književnost je trinaesto prase naših nacionalnih kultura kome se doziraju mrvice budžetskih sredstava. I te mrvice uglavnom se dodjeljuju onima koji su bliži državnim jaslama i koritima. Pjesnici i aforisti od njih su miljama daleko i ne preostaje im ništa drugo doli da svoje spisateljske uratke objavljuju vlastitim sredstvima i rijetkim donacijama nevladinih i drugih dobrotvornih organizacija i

pojedinaca. Tako je i duhovnu obnovu i knjišku objavu ***Slepeg koloseka*** finansijski podupro Književno-ekološki klub srpsko-japanskog prijateljstva „Ždral“ iz Novog Sada, uz drugarsku uredničko-recenzentsku pomoć kolege Igora Damljanovića DIB-a.

Aforizmi Zorana Doderovića bave se svim mogućim i nemogućim temama i dilemama običnih malih ljudi, neobično uspjelih političara, rastrojenog društva građenog na raspadnutim temeljima federalne države i propalog socijalističkog samoupravljanja. U tom konglomeratu svega i svačega najbolje se snalaze humoristi i satiričari koji vide ono što mnogi drugi ne vide i čuju ono što naši vladari ne žele slušati. Zato su njihova pisana zapažanja dobar putokaz koga bi umni i razumni mogli i trebali slijediti. Naravno, aforističke misli i satirične žaoke mogu ponekog izvan tog kruga i uvrijediti, ali to je već njihov problem i narodna nevolja od koje niko nema koristi osim onih koji su se već okoristili ili će se okoristiti. Tako je to u našim državama i para-državama u kojima ima svega više nego para i ljudskog poštenja. Ako neko misli drugačije, neka mu to služi na čast i za vječnu slavu. Jer, kako zapisa aforist: *Kod nas su ljudi osuđeni na život. Ne treba nam smrtna kazna.* Taj i takav život odnosno kazna, izdržava se na rate, uz kamate koje su najveće u Evropi, kojoj geografski i prapovijesno pripadamo.

Naši narodi i narodnosti, kako smo im nekada s ponosom tepali, bili su toliko mudri početkom devedesetih godina da se na njih može, bez grižnje savjesti, primijeniti Zoranov aforizam: *Ne damo mi svakome da nas vara. To mogu samo oni s poštenim namerama.* A kakve su bile te namjere, mogu najbolje posvjedočiti milioni prognanih i raseljenih osoba od kojih su mnogi ostali bez svojih najbližih i bez krova nad glavom. Od toga vremena do danas svijest ljudi nije se mnogo promijenila, osim što je međunarodnim

sporazumima nametnut varljivi mir u kome bogati i snalažljivi profitiraju a svi drugi, manje-više, stagniraju. Zato se za današnje vlasti može reći: *Vlada nam je stabilna. Našla je čvrst oslonac u siromaštvu.* A za neke vođe posvjedočiti aforizmom: *Vođa je s mafijom u bliskim odnosima. On joj je kum.* Današnje polit - ekonomsko stanje u društvu Zoran Doderović modernim rječnikom opisuje s dvije proste rečenice koje glase: *Političari su in, narod je aut. Inače, kao zemlja prilično smo kul.* Valjda je to zbog činjenice što ... *Imamo političare gladne vlasti i narod sit svega.*

Da nije sve tako crno kao što mnogim nevjernim Tomama (čitaj: nevjericima) izgleda pisac potvrđuje aforizmima: *Imamo plodnu zemlju. U njoj leže rodoljubi naših naroda.* Zatim: *Prosjak je poboljšao svoj socijalni položaj. Sad prosi u centru.* Potom ... *Kad su na odskočnoj dasci tajkuni, sirotinja leti u nebo.* Pa onda ... *Najsnažnija karika u lancu privatizacije je – katanac.* To praktično znači da ... *Ne postoji ni jedan razlog da strani investitori ne dođu kod nas, ali ima bezbroj razloga da odu.* U modernim demokratskim državama: *Potrošačko društvo vezano je prodajnim lancima.* U njima je i ... *Kupovina diplome patriotski čin. Povećava obrazovni nivo nacije.* No, ne leži vraže, u isto vrijeme ... *Danas je teško naći dobrog radnika. Niko neće da radi džabe.* Po svjetskim statistikama, očito je: *Napredovali smo u borbi protiv korupcije. Na svakom koraku se nudi mito.* I ne samo to. Mi takvim dalekosežnim potezima ... *Gradimo modernu državu. Biće to najveći gerontološki centar na Balkanu.* Pa neka neko kaže da nismo kul i da nismo skulirali sve oko sebe. Ne samo pisne, pa će biti po onoj modernoj Nušićevoj ideji koja u Doderovićevoj verziji glasi: *Sumnjivo lice je najlakše prepoznati u ogledalu.*

Kao i drugi srpski aforisti, i Zoran D. svojoj rodnoj zemlji Srbiji bez pokrajina posvećuje buket satiričnih aforizama kao nagradu za sva dobra koja je, uz pomoć legalnih vlasti, učinila svome narodu. Po njegovom sudu ... *Srbija je daleko od svog potencijala. Tamo daleko ...* Možda baš zato: *Srbi su najstariji narod. Ne vide, ne čuju i ne pamte ništa.* Srpski imidž u svijetu štite državne vlasti. Preciznije rečeno: *Za sliku Srbije brine vlada. Naše naivno slikarstvo čuveno je u svetu.* Gledano iz privredne perspektive: *Srbija ima dve vrste patriota. Dok jedni kupuju, drugi rasprodaju domaće.* Zbog toga se ... *Evropska perspektiva Srbije najjasnije vidi iz satelita.* Na kraju krajeva za vrsnog aforistu ... *Nema veze što je život kratak. Idemo dalje.* Do novih aforizama i do novih knjiga, u to duboko vjerujem. Jer, Zoran Doderović je književni majstor koji se neće odreći svoga zanata, pa makar svoj rad i 'pretrpljeni strah' od vladajućih struktura, plaćao vlastitim sredstvima. Kao što taj rad plaćaju i mnogi drugi balkanski aforisti, humoristi i satiričari kojima je država okrenula leđa, a političari pune stomake i još punije bankovne račune. Na tome im hvala i slava kao junacima iz aforizma: *Neznani junak dobio je bistu. Saborcima su pripale fotelje.* Nema veze jer ... *Borili smo se da nam bude bolje. I vidite dokle smo stigli.* Jedni do prosjačkog štapa, a drugi do vila. Neki čak i do onih u oblacima.

OD DANAS ZA SUTRA

AFORIZAM U SLICI I RIJEČI

Josip Balaško: HRVATSKA AFORISTIKA 1847 - 2018, Studio Moderna d.o.o. Zagreb, 2019.

Teškog i odgovornog antologičarskog posla prihvatio se književnik Josip Balaško, kada je odlučio pripremiti i prirediti antologijsku zbirku **Hrvatska aforistika 1847-2018**. Bilo je i ranije pokušaja da se uradi antologija aforizma u Hrvata, ali su oni završili na objavi izvan zemlje. Tako je Mladen Vuković svoj antologijski izbor objavio u Rumunjskoj na rumunjskom jeziku, jer za domaću objavu nije uspio osigurati dostatna sredstva. A domaći nakladnici, koji godišnje objavljuju na desetke i stotine knjiga stranih autora, mare za aforistikom koliko za lanjskim snijegom.

Tek nedavno, na poticaj Josipa Balaška, jedan od njih, Studio Moderna odlučio je u simboličnom tiražu objaviti njegovu antologijsku zbirku pod gornjim naslovom. Obimna je to, lijepa i nadasve korisna knjiga, koja će ljubiteljima aforistike, humora i satire pomoći da čitanjem i proučavanjem ostvare cjelovit uvid u aforističko stvaralaštvo hrvatskih pisaca od početka socijalističkih revolucija u Europi, pa do danas kada tih revolucija nema ni u tragovima. Današnje mobitelsko-internetsko vrijeme okrenuto je drugim vrijednostima i pošastima, tako da ono što je nekad bilo i što se događalo sakuplja prašinu u knjigama što živih, što mrtvih autora.

Pisac i antologičar Josip Balaško, na sreću je još uvijek među nama pa se u svojoj 77 godini, kada to već nisu htjeli niti umjeli mlađi od njega, prihvatio posla da otrgne od zaborava jednu vrijednu vrstu književnog i duhovnog stvaralaštva kakva je aforistika. Time se na najbolji način odužio svim autorima koji su od 1847. pisali aforizme, a bilo ih je 147 ili nešto više. Svakome od njih Balaško je ustupio 2-3

stranice svoje antologije, navodeći osnovne biografske podatke, kratak izbor aforizama, te autorovu fotografiju i presliku korica jedne knjige iz koje je vršen izbor radova. U tome poslu koristio je raspoloživu tematsku građu Nacionalne i sveučilišne knjižnice i Knjižnica Grada Zagreba te Zbornik aforizama **Zlatni rez** Udruge hrvatskih aforista i humorista. Veliku pomoć pružili su mu zaposleni u NSK i KGZ koji su stavili na uvid aforističku dokumentaciju s kojom su raspolagali. Tako je nastalo djelo kapitalne vrijednosti, koje će ljubiteljima aforistike i istraživačima omogućiti kvalitetan uvid u ovu vrstu stvaralaštva, kao i upoznavanje na jednom mjestu autora kratke, jezgrovite i duhovite misli u Hrvata.

Radi bolje preglednosti, priređivač je zastupljene aforiste poredao abecednim slijedom, tako da će čitatelji lako pronaći one pisce čije ih djelo posebno zanima. Na kraju knjige izložene su fotografije i karikature svih autora koje su bile dostupne u vrijeme njezine pripreme. Tako je zaokružen ciklus stavljanja pod jedan naslov oko 3000 odabranih radova koje su hrvatski aforisti stvorili u posljednja dva stoljeća. Impozantna brojka i posao vrijedan svake pohvale i poštovanja.

Čitanjem antologije lako se može uočiti da ona zapravo u vremenskom slijedu započinje od Rudolfa Cvetića koji je 1847. godine objavio knjigu *Različita dela*. U toj su knjizi sadržane i aforističke misli u obliku pitalica s odgovorima. Primjerice: *Koji lov veliča mladost? Cjelov; Koji govor je oštrij od mača? Ugovor; Kada su djevojke u pokoju? Kada se po koju dođe; Kojeg se lova zvijer osobito boji? Olova; Koje ovce djevojke najradije strižu? Trgovce*. Slične aforizme kasnije su pisali Gustav Krklec i Franjo Martinović Fram.

Nakon Cvetića, dolazi Ante Starčević koji je svoje prve aforističke i ostale misli prezentirao u Hrvatskom kalendaru za 1858. godinu. Starčević je bio napredan pisac za svoje vrijeme, koji je baštiniio različite vrste književnog stvaralaštva. Mudre misli i narodne izreke bile su mu najboljim načinom za brušenje vlastitih literarnih i političkih pogleda na svijet. To se ponajbolje vidi iz misli napisanih na stranicama kalendara, od kojih za ilustraciju izdvajam nekoliko: *Tko naglo sudi u kajanje hrlji; Tko istinu ne govori i ne čuje je; Učena glava dvostruke oči ima; Sve je tuđe što god dobiješ bez zasluga; Sladak govor ima svoj otrov; Ako ne razmišljaš, uzalud slušaš razumnika.*

Gledano vremenski, iza Starčevića dolazi Nikola Andrić koji je 1894. godine u Zemunu objavio knjigu *U vagonu* potpisanu pseudonimom Miloje Fruškogorac. Pseudonim je vjerojatno korišten zbog dijela knjige pod naslovom *Zimni aforizmi* u kojem se nalaze duhovite misli o ljudima iz piščeva okruženja. Navodim samo neke od tih misli, koje u autoru otkrivaju zrelog aforistu: *Žena je naša sreća, a žene nesreća; Prilika ne čini samo lupeža, nego i velike ljude; Lakše je biti čistih rukava, nego čistih ruku; Ima liječnika koji su gori od bolesti; Vjera je cvijet, iz kojeg pčela iznosi med, a osa jed.* Moglo bi se čak reći da je potpisani Fruškogorac bio naš prvi aforist u izvornom smislu te riječi.

Poslije njega slijede dvojica autora koji su objavili samostalne knjige aforizama. Radi se o Rudolfu Maldiniju i Feliksu Barušiću. Maldini je 1905. objavio u Osijeku zbirku *Iskrice i aforizmi* koja donosi pregršt lijepih i zanimljivih mudrih misli kao što su: *Praštaj ako ti tko skrivi, ali ne skrivi da ti se mora praštati; Ni jednim oružjem nećeš se tako posjeći kao jezikom; Živi da radiš, a radi da živiš; Razum ima granice, glupost nema nikakvih; Nikada ne strepi pred onima koji pred*

drugima strepe. Nekoliko godina kasnije (1911) u Osijeku je Feliks Barušić objavio knjigu Aforizmi. Riječ je o prvoj knjizi koja nosi takav naslov i koja se kvalitetom sadržaja može usporediti sa knjigama suvremenih autora. Da je tomu tako, lako je zaključiti iz aforizama koji slijede: Pogriješiti može samo onaj koji – zna; Tko dobro predase gleda, taj vidi na sve strane; Nejednakim se oružjem bore samo nejednaki protivnici; Najskuplje je ono što se uopće ne prodaje; Polagano umiru samo bolesni. Zdravi umiru brzo; Samo psa možeš pridobiti ako mu baciš oglodanu kost.

Da aforistika u Hrvatskoj napreduje iz godine u godinu i desetljeća u desetljeće, potvrđuje i primjer Ante Dukića koji je u 62. godini života 1928. godine objavio aforističku knjigu *Pogled na život i svijet*. Dukić je bio jedan od rijetkih pisaca toga vremena čiji su aforizmi prevedeni na druge jezike, što je značajka za svaku pohvalu. Da je to i zaslužio, potvrđuju i ovi aforizmi: *Riječi se ne broje ni ne mjere, nego važu; Daj ženi pravo prije nego si ga sama uzme; Mudraca muče sumnje, a budalu istina; Radi neumorno – to jest – nikada do umora; Poštuj žuljeve dlanova i žuljeve mozga; Kad opanak postane cipela, misli da je čizma.* U istim godinama života knjigama aforizama; *Po stazama života i Po samotnim putevima* objavljenim u Zagrebu 1934. i 1935. godine javio se Hugo Krishaber urednik osječkog enigmatsko-humorističkog mjesečnika *Razbibriga*, koji je imao rubrike aforizama i humoreski. Iz Hugine misaone radionice izdajamo nekoliko aforističkih bisera antologijske vrijednosti: *Čitav život se sastoji od dobrog pamćenja i vještog zaboravljanja; Na dnu se duše često nalazi talog – spasa; Dotjerivanje vlastitih radova, cjenkanje je sa samim sobom; Ne upuštaj se u raspravljanje s ljudima neograničene ograničenosti; Kome je do kavge, nije mu do pravde.*

Da aforistika nije samo muška stvaralačka disciplina i svojina potvrđuju i dvije dame koje su u Osijeku i Zagrebu objavile svoje prve knjige aforizama. Riječ je o Mari Rakić rođenoj 1867. i dvadesetak godina mlađoj Irmi Lederer. Mara Rakić otisnula je knjigu *Misli i aforizmi* iz koje navodim sljedeće uratke: *Čovjek kod tuđeg stola jede i ono što mu škodi; Kad se za nekim plače, oplakuje se sebe; Kad bi se ljubav mogla izreći bez riječi, bila bi najljepša; Samo rijetko kad netko govori o sebi, a da ne ogovara drugoga; Mudrac se divi i tuđem znanju.* Iste godine, u sumraka rata Irma Lederer objavila je knjigu *Pjesme u prozi i aforizmi*. Zanimljivo i poučno štivo za vrijeme opterećeno sumornim predračem, koje nudi vedrinu i varljivu nadu, što se vidi i iz ovih aforizama: *Istina, svijet je veleban, no tek čovječja djela čine ga rajem ili paklom; Niska duša često napada visoko djelo, jer ga smatra nemogućim; Sreća lebdi preko visina gora, nesreća se spotiče već o uvenulo lišće; Gdje zloba počinje, tu mudrost prestaje.*

Nakon Drugog svjetskog rata u našoj zemlji izniknula je i razvila se plejada vrsnih aforista koji su obogatili nacionalnu, balkansku i europsku aforistiku. Navodim samo neka imena koja su desetljećima „palila i žarila“ južnoslavenskim aforističkim prostorom i punila stranice listova i radijske emisije humorom visokog estetskog i satiričnog dometa. To su, prije svih: Pajo Kanižaj, Zvonimir Balog, Srećko Lazzari, Zvonko Petrović, Marko Grgičević, Ivan Jurić, Marinko Mijović, Tomislav Supek, Zdenko Oreč, Stipe Golac, Zdravko Kurnik, Josip Grgić, Ivan Boždar, Arsen Dedić, Svetislav Biljanović, Ladislav Radek, Luka Tomić i drugi, rođeni u dvadesetim i tridesetim godinama prošloga stoljeća.

Poslije ove generacije dolazi ratna i poratna, koja je danas pronositelj aforističke misli diljem Balkana i Europe. Njezini

najistaknutiji predstavnici su: Josip Balaško, Franjo Martinović Fram, Tomislav Božinović, Živko Prodanović, Tomislav Mihanović, Frano Vukoja, Mara Ožić Bebek, Boris Nazansky, Marinko Čavar, I. M. Andrić, Jandre Drmić, Nedo Zuban, Mladen Vuković, Tonka Lovrić, Jozo Čizmić, Danko Ivšinović, Iva Nuić, Dragutin Lončar, Abdurahman Halilović Ahil, Paško Romić, Zvonimir Penović, Zlatko Tomić, Nađan Dumanić, Zlatko Garvanović, Dražen Jergović i mnogi drugi. Oni su sadašnjost i budućnost hrvatske aforistike koja sigurno korača stazama očuvanja duha i duhovitosti u Hrvata diljem zemlje i bijeloga svijeta.

S OSMIJEHOM U BOLJE SUTRA

Zbornik BISERI UMA, Udruga hrvatskih aforista i humorista, Zagreb, 2019.

U dvije godine djelovanja, Udruga hrvatskih aforista i humorista (UHAH) objavila je dva zbornika radova svojih članova. Nakon **Zlatnog reza** iz 2018. pod kraj prošle godine objavljeni su **Biseri uma**, novi knjižni uradak u kome su zastupljena 62 autora i autorice. Broj zastupljenih svjedoči o gotovo trostrukom porastu članstva udruge u jednoj godini, što potvrđuje snagu aforističke i humorističke scene u Hrvatskoj koja je od devedesetih naovamo bila u rasulu. Osnivanjem UHAH-a stvoren je organizacijski okvir za zajedničko djelovanje na nacionalnoj razini i za kolektivnu prezentaciju aforističkog i humorističkog stvaralaštva na internom i eksternom planu.

Zbornik *Biseri uma* u punom literarnom svjetlu prezentira godišnju produkciju hrvatskih aforista i aforistica i otvara im komunikaciju s javnošću, koja je do sada bila zapostavljena i svedena na pojedinačnu prisutnost u lokalnim sredinama. Isto tako, otvorena je i mogućnost za vraćanje humora i aforistike na društvenu scenu, koja je u posljednjim desetljećima osiromašena gašenjem nekoliko humorističko-satiričnih glasila i rubrika u dnevnim i nedjeljnim listovima. Hrvatska je danas jedna od rijetkih država na balkanskim i širim prostorima, koja nema ni jedan tjedni ili mjesečni list za humor i satiru. Zagorski Časopis *Potepuh* koji opstaje zahvaljujući entuzijazmu osnivača i urednika Dragutina Lončara, izlazi dva puta godišnje, dok se ostala lokalna humoristička glasila pojavljuju tek jednom u godini prigodom fašnika i sličnih javnih zabavljčkih manifestacija.

Sadržaj zbornika *Biseri uma* odražava aktualno društveno – ekonomsko i političko stanje u državi i šire, jer aforisti bilježe ono što osjete, vide i čuju u sredinama gdje žive i rade. Njihova izoštrena čula registriraju i bilježe zbiljno stanje stvari na lucidan i produhovljeni način, nastojeći sa što manje kondenziranih riječi, registrirati one društvene pojave i probleme koji 'bodu oči' i štete ukupnom društvenom razvitku i napretku. Pri tome, oštrim skalpelom uklanjaju 'dlake s jezika' da bi izbjegli slatkorječiva dodvoravanja vlastima, te na promišljen i duhovit način približili se potencijalnim čitačima i slušačima. Koliko u tome uspijevaju i koliko će u budućnosti uspijevati, pokazat će vrijeme koje je pred nama. U svakom slučaju, pokušaj reanimacije duhovnog stanja hrvatske nacije donijet će bolje rezultate od onih koji su postignuti u proteklih tridesetak godina izgradnje sustava bez promišljenih kulturnih i duhovnih projekata, kako na unutarnjem, tako i na međunarodnom planu.

Sakupljanje rasutih *bisera uma* vrijedan je pokušaj vraćanja na stare staze hrvatske aforistike koja je dugo bila potisnuta sa društvene scene jer, kako kaže jedan aforizam ... *Između emocija i racia, kod nas se uvijek ispriječi nacija*. E, sad je valjda došlo vrijeme kad će racio i nacija djelovati usklađenije, i kad drugo neće potiskivati prvo, da bi preglasilo svoju važnost i veličinu nad svim ostalim društvenim vrijednostima. Mana je malih naroda to što se pokušavaju prikazati i dokazati većim nego što stvarno jesu i to slablašnom snagom oružja, a ne kroz povijest dokazanoga duha i stvaralačkog umijeća. Valjda će to izvikivači ratnih pokliča konačno shvatiti, i okrenuti se redu i radu kao dokazanim postulatima društvenog progressa.

Ne treba biti prorok niti genij da bi se razumio aforizam Josipa Balaška: *Najveća hrvatska kloпка bit će kad svi radnici dođu s Istoka, a proizvodi sa Zapada.* To nam se već događa, a pala-mudra politika nas i dalje na slijepo uči kako je to normalan i neizbježan proces, pa svoje ljude šalje na zapad, a odatle uvozi proizvode koji su prognani s naših njiva i pašnjaka. Gluho bilo i ćoravo, što bi rekli u Bosni, nekada ponosnoj a danas poharanoj vlastitim dijeljenjem i oduzimanjem. *Učio se na greškama; sada griješi bez greške* – zapisat će Svetislav Biljanović, jedan od zastupljenih autora porijeklom iz BiH. Mi smo se usavršili na greškama iz devedesetih i tako ih uspješno ponavljamo da nam ni najveći umovi ne bi u tome pronašli ozbiljnije zamjerke. Baš zato, kako veli Drago Bosnić kod nas: *Jedni se zanose, a drugi odnose.* Zato kod nas, po mišljenju Tomislava Božinovića: *Neki manjak u glavi pokriju viškom iz džepa.* Ivan Bradvica bi to dopunio logičnom sentencom: *Kad je ruka u džepu, džep više nije prazan.*

Mnogo je toga što bi trebalo mijenjati u društvu, a ne mijenja se. Tvornice su nam pogašene i u bescijenje rasprodane. Njive su zapuštene i većim dijelom nepoorane. „*Sjeme razdora*“ je hrvatski autohtoni proizvod, kaže u prilog svemu tome splitski sveučilišni profesor i aforist Jozo Čizmić. A njegov susjed, Hercegovac Marinko Ćavar iz svog ugla gledanja zaključuje: *Mi smo obdareni pokvarenošću.* Je li baš sve tako crno kao što izgleda, i ima li za nas nade, pita se i onako po međugorski odgovara mlađahni Slavonac Matej Delaš: *Ako si pravi vjernik, ukaži se Gospi.* Jandre Drmić na sve to daje svoju stručnu konstataciju: *Sve dolazi iz glave. Otuda ta praznina.* S njim se slaže i Dragutin Dubravčić koji čak ide korak dalje pa kaže: *Svaka budala nađe istomišljenika.* Zbog toga valjda, po mišljenju Nađana Dumanića sa ... *Porastom iznevjerenih raste i broj*

vjernika. Takvih je kod nas najviše, iako ... I ateisti mogu biti vjerodostojni, tvrdi aforist Zlatko Garvanović.

Na istom fonu razmišlja i Dalmatinac Josip Grgić. Njegov aforizam: *Koga pamet ne služi, taj druge služi*, zapravo je najkraća definicija našeg ukupnog stanja u društvu i šire. A to stanje i to društvo Abdurahman Halilović Ahil vidi kroz optiku misli koja glasi: *Ovi što zuje okolo nisu pčele, već trutovi*. Takvih je kod nas pun pčelinjak, ako je suditi po sadašnjem stanju. A zašto ih je toliko, Savo Ilić pojašnjava aforizmom: *Ne može se reći sve u lice onome tko nema obraza*. Oportunizam, uz poltronstvo i korupciju, kukolj su koji priječi hrabre i neodlučne da kažu 'popu da je pop, a bobu da je bob'. Ili u inverziji: *popu da je bob, a bobu da je pop*, kako to često u nezamjeračkoj praksi susrećemo. S tim se, razumije se ne bi složio Mate Ivandić koji otvoreno izjavljuje: *Političari su jedini bogovi u koje nitko ne vjeruje*. Slično, iz svoje perspektive misli i Danko Ivšininović koji priznaje: *Ja sam aforističar. Ja na svaki režim ... režim*. Možda baš zato Ljerka Jelača gnomski primjećuje: *Ljudi uglavnom ne propuštaju priliku da se uvale u nepriliku*. Zato je po Draženu Jergoviću kod nas... *Pomaganja sve manje, zapomaganja sve više*. U praksi se, naime pokazalo i dokazalo, a na to nas podsjeća i Ivan Jurić da ... *I rijetkima zna biti gusto*. Njegov imenjaka Ivan Katić to objašnjava izrekom: *Lako je biti hrabar onome tko ne zna*. A ... *Mudar zna slušati tišinu*, kaže Zorica Krznar Blagec. *Ne trebate se brinuti za moje živce, jer ih više nemam*, nadomeće Elizabeth Suzana Kozina, dok Dragutim Lončar osuvremenjuje Kristovu misao, pa u blago satiričnom tonu umoljava pučanstvo riječima: *Oprostimo našim političarima, jer ne znaju što čine*. Blago njima kad imaju tako aforističnog zaštitnika među još uvijek živima. Pa još k tomu, i humoristima.

Tonka Lovrić, umirovljena pravnica i neumorna aforistica bavi se ljubavnim temama, pa ljekarnički preporučuje: *Prije upotrebe, ljubav treba promućkati*. Zašto baš tako, Danica Majnarić otkriva aforizmom: *Prepotentni su obično impotentni*. A Drago Maršić na sve to veli: *Ništa mi ne pada na pamet. Možda je i nema!* Aldo Matelić bavi se državičkim mislima te zaključuje da ... *Orden zasluga obično je rezerviran za slugu*. Toj misli Velimir Matutinović dopisuje svoje obrazloženje: *Glupost caruje, a moć joj pomaže*. A Tomislav Mihanović iznosi svoju verziju događanja koja glasi: *Obećali su nam procvat, ali nisu znali opraišit*. U takvoj situaciji za jednog svog znanca Marinko Mijović kaže: *Izveo je sina na put, i kupio mu kartu za Irsku*. Sve se to, vjerovali ili ne, događa u državi koju Darko Mrkonjić definira sa dvije riječi: *Socijadna država!*

Naš poznati zagonetač i odgonetač, Boris Nazansky tu lijepu državu opisuje jednom prostom rečenicom: *Hrvatska – zemlja izlazeće pameti*. Ako mislite drugačije, e, to je već vaš problem. Promatrajući to iz kršne Hercegovine, Iva Nuić prepisuje poznatu nam stihotvornu sentenciju: *Dok jedni umuju, drugi im kumuju*. Čik pogodite o kome je riječ, i kome je ta živopisna misao posvećena? Tko pogodi neka se obrati Mari Ožić – Bebek koja se, po imotski, pita: *Zašto trodiobena vlast? Zar nije bolje pola-pola?!* Aforist Ivan Pavković za tu trojnu dilemu ima odgovor, koji potvrđuje da ... *Široke narodne mase imaju uske vidike*. S njim bi se složio i Živko Prodanović koji kratko poručuje: *Tko laže, taj i griješi*. A Ladislav Radek to pečati aforizmom: *Teške laži teško isplivaju na površinu*.

Bivši sindikalist i novopečeni aforist Milan Rupčić, nakon odlaska u mirovinu, žali se na svoj spisateljski i retorički status riječima: *Što glasnije govorim, slabije me čuju*. No, kolega mu, Vladimir Rešković Panonski tješi ga narodnom mudročću: *Samo šutnja čuva dobar*

glas. Josip Salajster stanje u zemlji opisuje kratkom kreditnom zabilješkom: *Iz rata u rate*, dok iz ptičje perspektive Zoran Salamunović slavodobitno poručuje: *Uhljebio sam se. Nisam imao za kruh.* Na to se nadovezuje Tomislav Supek istinom koja otkriva da kod nas: *Puzeći uhljebi najbolje stoje.* I na ovo Jelena Šipec ima odgovor koji glasi: *Kako god puzio, ipak napreduješ.* A za one koji se ne daju maknuti s mjesta Zlatko Tomić je pronašao rješenje u aforizmu: *Nije se dao maknuti, pa smo ga promaknuli.* Tu strategiju društvenog napretka Đurđa Vukelić Rožić osmišljava riječima iz 'vrzinog kola': *Hrabri ljudi unište pametne, a glupi hrabre.* Zato se po zapažanjima Miroslava Vukmanića: *Iz Hrvatske nije iselio ni jedan političar.* Mladen Vuković tvrdi da: *Čizma glavešinu čuva, a Nedo Zuban svjedoči da... I pijuni mogu živjeti od šahovnice.* Baš za njih Darko Žigrović kaže: *Zahvalan sam im do groba. Dublje ne mogu.* A Zdravko Žarković s razlogom se pita: *Ima li Boga?* I na to pitanje odgovara protupitanjem: *Pitaj Boga!?*

Knjige su život na papiru, zapisuje na kraju najstarija aforistica u Hrvata, eks glumica Zdenka Heršak. Tome se nema što dodati. A oduzimat bi se imalo itekako što od onih koji su nas pokrali u proteklim desetljećima i preminulim ratnim godinama užasa i tuge. Za sve to, smijeh je najbolji lijek, pa ... nasmijmo se ljudi svim našim glupostima, propustima i promašajima, kao i onima koji su ih, u ime svih nas, izdašno činili. Slava im i hvala za sva ta ljudska zla i neljudska dobročinstva!

LIBAR SATIRIČNIH MISLI

Nenad Ćorilić: MENE STE NAŠLI, Aforizmi, Biblioteka Vukovog zavičaja, Loznica, 2019.

Aforizme Nenada Ćorilića ne možete čitati bez vedrine na licu i osmijeha na usnama. To je prva odlika stvaralaštva ovog izvanrednog aforističara. Sve drugo o njemu može i mora započinjati superlativnim dodatkom - naj.

Ćorilić je pisac u zrelim srednjim godinama života sa relativno kratkim spisateljskim stažem od desetak godina, računajući od objave prve knjige priča i prve knjige aforizama. No, to je za pisca njegovog književno-estetskog dometa dovoljno dug period da se čitalačkoj i stručnoj javnosti nametne kao autor velikog potencijala i kristalnog talenta na polju humora, satire i aforistike kao njihove vrhona ravne sastavnice.

U tih desetak godine Nenad je objavio pet sjajnih knjiga aforizama. Prva u tom nizu bila je ona s naslovom *Preuzimanje neodgovornosti* (2008), druga *Rasprodaja magle* (2011), treća *Maraton na kratke staze* (2012), četvrta *Utaja poraza* (2015) i posljednja peta ***Mene ste našli*** (2019). Ako se uzme u obzir njihov sadržaj, sve je to aforistički dragulj do dragulja, tako da se već sada može reći da je ušao u krug ponajboljih balkanskih i europskih aforista. S tim će se, vjerujem, složiti svi oni koji su imali prilike pročitati njegove knjige i uživati u nepreglednoj galeriji duhovitih misli, riječi i poruka. Takvu visoku ocjenu dao mu je i jedan od najboljih europskih aforista i antologičara aforizma Aleksandar Čotrić, koji je autor predgovora većine njegovih knjiga.

Uz posao srednjoškolskog profesora engleskog jezika i druge radne i životne obaveze, Nenad Ćorilić strpljivo bilježi svaku vrijednu misao i dorađuje je u aforizam koji plijeni dubokoumnošću, tematskom aktualnošću, bogatom leksikom, ugađenom ironijom, prepoznatljivim sarkazmom, britkom satirom i humorom koji izaziva smijeh i radosna čuvstva kod svakog čitača, ma koje struke i godina bio. Takva literarna zadovoljstva mogu proizvesti samo oni stvaraoci koji su ušli u srž posla kojim se bave, i koji su dostigli savršenstvo u svom kreativnom umjetničkom djelovanju. A Nenad Ćorilić je baš takav pisac i stvaralac.

Mene ste našli, naslov je koji pita i odgovara. Koji zaključava i otključava vrata ljudske savjesti, svijesti i nesvijesti. U njemu se ogleda raskoš ideje iznenađenja i najava pouka i poruka s dalekosežnim učincima. On je podjednako okrenut onima iznad sebe i drugima do sebe. Prvi imaju moć u svojim rukama, a drugi podjednako osjećaju snagu i težinu te moći sa svim pozitivnim i pogubnim posljedicama. Pisac je tu u ulozi nezaštićenog svjedoka koji kod jednih izaziva srdžbu, a drugima vraća osmijeh na lice i radost u napaćene duše. Jedni će mu za veleumni stvaralački napor uputiti pogrde i kletve, a drugi pohvale i čestitke. A kad se zatvore korice knjige, i jedni i drugi okrenut će misli prema novom danu i novim radnim i paradnim obavezama i dužnostima.

Život je takav i on ima cijenu koja ide... malo gore, malo dolje, malo lijevo, malo desno dok se ne potroši kao i svaka roba na nestabilnom tržištu ponude i tražnje. Znade to Nenad Ćorilić, i zato nastoji ostaviti dubok trag u svemu što radi, trasirajući tako staze kojima će se kretati oni što ga slijede, ili će ga slijediti. A njih će zasigurno biti, jer svi koji žele postići nešto u životu, moraju ići ka vrhu, gdje je on već pronašao svoje stvaralačko mjesto.

Naše vrijeme, prostor i događaji koji su se odigrali ili se igraju, bogom su dani za aforističko, humorističko i satirično djelovanje u svim smjerovima. To je vrijeme kad su luđaci i idioti raznih boja, predznaka, vjera i nacija harali Balkanom. Kad su rušili i palili sve što su im djedovi, očevi, a i oni sami stvarali. Kad su otimali ono što je bilo tuđe i zajedničko. Kad su ubijali slabije i nedužne. Kad su zatirali poznanike, prijatelje, pa i najbližu rodbinu. Kad su sreću pretvarali u nesreći, a dobre i poštene ljude tjerali u očaj i iz njihovih kuća i domova. To je vrijeme koje se dugo pamti, a koje nitko pametan ne želi. U tome vremenu ima se što, i o čemu pisati. I o tom se vremenu, ne može ništa lijepo ni misliti, ni pričati, niti pisati. Osim, naravno onih koji su mentalno osakaćeni, koji slave nekakve svoje pobjede, likujući nad porazima dojučerašnjih susjeda, prijatelja i rođaka. O, Bože, da Te ima tako moćnog, i da si ono u što sužnji vjeruju, Ti bi se s takvima prvi obračunao.

Ali, pošto je sve tako kako je, umnim ljudima ne preostaje ništa drugo nego boriti se miroljubivim sredstvima koja su im preostala za odbranu vlastite časti i ljudskosti. Netko perom i kompjuterom, drugi mišlju i riječju, a treći djelom. Nenad Ćorilić spojio je sve to u jedno i pretočio u knjige koje su moćno oružje u borbi za bolje, sigurnije i naprednije sutra. A protiv onih koji te vrijednosti ruše i tu sutrašnjicu ugrožavaju. Bori se aforizmom jer, kako sam kaže: *Aforizam je sredstvo za dezinfekciju društva.* I dodaje: *Ko ne zna da čita, loše mu se piše.* U tome kontekstu: *Pristali bi mi na sve, ali nije nam to nikad ponuđeno.* Jer... *Srbi su megalomani. Oni bi da sačuvaju svoje granice.* A zaboravljaju da... *Kad u Srbiji prođe izborna noć, padne mrak.* No, nije sve baš tako crno kao što izgleda i nisu sve vlasti takve kakve jesu. Potvrdio bi to i pokojni Branislav Nušić. Složio bi se s tim i Radoje Domanović. A ni Ćorilić nije daleko od toga. On čak javno izjavljuje: *O vlastima mislim sve najbolje.*

Problem se javlja kad počnem da govorim. Što se tiče naroda i tu je aforist jasan kao dan. A i kako ne bi kad... U Srbiji vlada narod. A u narodu vlada nezadovoljstvo. Ljudi moji, je li to moguće? - rekao bi sportski rječnikom pokojni sportski reporter Mladen Delić. Da, moguće je! U srpskom fudbalu je sve moguće, pa i da Partizan skinе Zvezdu sa čela.

U zemlji bez reda i sa malo rada, događaju se razna čuda i rijetka čudesa. Tako je. recimo... *Vlada raspisala tender za kupovinu šminke. A kao glavni razlog za taj dalekosežni potez navedeno je: Uvode se kozmetičke promjene. Naravno i... Patrijarh se u svemu složio predsjednikom. Božija se ne poriče. A i zašto bi, kad je svima jasno: Ako nas on ne odbrani, spaseni smo!* Aforist na to ima samo jedno kratko pitanje: *I, šta kažete, nije sve izgubljeno?... Pa, ne čekajući odgovor, sam odgovara naslovom knjige: Mene ste našli!*

Između korica s gornjim naslovom nalazi se više stotina ovakvih i sličnih pitanja i odgovora, misli i primisli, teza i antiteza, poteza i proteza, pohvala i pokuda, podvala i odvala, nada i beznađa, ironija i parodija, parabola i hiperbola, alegorija i alergija na sve što nas muči, i... svega što vam je lijepo za svoj i smiješno na tuđi račun. Zato knjigu treba čitati kao molitvenik iz koga se uči, a ne moli, iz koga se liječi da ne boli i iz koga se ide u bolje sutra, a ne u gore jučer.

Na dobro vam bila svaka pročitana, upamćena i... primijenjena riječ. Živi i zdravi bili, pa... vidjeli.

AFORISTI U SLUŽBI NARODA

Jovan Kragujević: DUHOVNE FRAKTURE, „Ždral“, Novi Sad, 2019.

S pokerom smo završili. Preostaje nam ruski rulet!

Tako vrsni aforist Jovan Kragujević započinje svoju knjigu pod naslovom **Duhovne frakture**. Smisao uvodnog aforizma i sam naslov knjige otkrivaju jasne namjere autorove da nas podsjeti na vrijeme u kojem smo živjeli prije tridesetak godina i u kome danas živimo. Razlika između ta dva vremena trpnog stanja jest i nije velika. Kako se uzme i kako za koga. Za one koji su bili dolje, a sad su gore, i jest golema. Kao kuća, što bi se reklo, koju su stekli tuđom mukom i na tuđi račun. Za one koji su bili i ostali dole, jedina razlika je u tome što su se kockali s ludilom svojih zalutalih vođa, pa se i sami izgubili. Sada nama koji nismo 'ni luk jeli, nit luk mirisali', ali i njima, preostaje kao alternativa – ruski rulet. Pa tko pukne da pukne. A tko promaši da ostane sa sretnicima koji su minula zla uspješno preživjeli.

U toj suludoj igri mečki ispred naših vrata, pravnik Jovan Kragujević je u turbulentno doba ostao bez posla, jer je odabrao manevarsku umjesto bojeve municije. Izabrao je riječ umjesto metka, a jaka riječ je najmoćnije oružje u borbi protiv slabih umova kojih je na našim prostorima više nego gljiva poslije kiše. Što bi aforist rekao ... *Posledice plitkog mišljenja su uvek duboke*. Zbog tih posljedica danas nas je manje nego što nas je bilo jučer. A logika života poznaje samo stope rasta i vidljiv progres. Njoj su neprihvatljivi ljudski gubitci i vraćanje koraka unazad, umjesto kretanja naprijed. A nama se baš to dogodilo i stalno nam se događa, unatoč grandioznim obećanjima političara da će sutra biti bolje no što je ikad bilo. Kako kome i kako se tko snađe, rekla bi baba Vanga, ili naša Mara gatara.

Realni aforist, međutim, nije toliki optimist pa u svojim mudrim duhovnim zapisima bilježi i ove misli: *Dinar pada, strava raste*. I dopisuje svakodnevnu sliku naše stvarnosti koja u gruboj izvedbi glasi: *Ako živite na kredit, umirćete na rate*. Iza toga kao završni rezime dolazi tužna konstatacija naše sumorne sadašnjice koja se može sročiti u dvije upozoravajuće rečenice: *Teško nama! Babice nam rade povremeno, a narikače prekovremeno*. Dok traje ta očigledna agonija društva u rasulu, neki naši političari mirno krstare svijetom prikupljajući bogata iskustva za nova prazna obećanja o ljepšoj, sigurnijoj i izvjesnijoj budućnosti. Kao da se svega toga nismo nagledali i naslušali u prošlim desetljećima vođenja jalove i po narod štetne politike. Našem vođi i vođama to politikantsko presipanje iz šupljeg u prazno skoro da nimalo ne smeta jer, kako kaže aforist ... *Naš vođa je kreativan. Svaki dan narodu ispriča bar jednu novu bajku*.

A narod k'o narod. Uredno plaća porez i druge parafiskalne namete, marljivo izlazi na izbore i bira one koji će u njegovo ime, a za svoj račun, vladati. Tako opravdava Jovanovu inverzivnu gnomsku konstataciju, koja prevedena na naš jezik glasi: *Što je narod siromašniji, politička scena nam je bogatija*. Ta konstatacija u bliskoj je vezi sa otužnom ironičnom sentencijom auto-električnog naboja: *Da biste se uključili u izbore, prethodno treba da isključite mozak*. Ako se u tome ne prepoznajete, nastavite putem kojim ste krenuli. I glasajte za prave i sposobne ljude, a ne za stranke, bolje reći – strance. A stranaca će kod nas, ako ovako nastavimo, biti sve više i više. Kao saharskog pijeska ili monsunske kiše. Da me krivo ne razumijete, nije u tome toliki problem koliko je problematično to što je nas sve manje. Devedesetih godina su idioti na našim prostorima poubijali oko 130.000 ljudi, a rastjerali i raselili nekoliko miliona nedužnih. Neki od njih i danas slave i hvale ta svoja krvoločna i

neljudska postignuća i veličaju dobivene bitke nad vlastitim narodom i stanovništvom. Na našu veliku žalost, kako veli aforist, i danas... *Narodu svane kad vođa kukurikne*. Nekada je i kod nas nada umirala posljednja, a danas... *Vlada umire posljednja*. Ako se pitate zašto je to tako, potražite odgovor u aforizmu: *U vinu je istina, a u politici talog*.

Vremena se mijenjaju, a s njima i ljudi. Nekada davno, u nekima... omraženom samoupravnom socijalizmu ...*Radnici su stvarali višak vrednosti, dok nisu postali višak*. Sada kao višak odlaze u zapadne zemlje da tamošnjim kapitalistima stvaraju viškove vrijednosti i spašavaju ih od moguće ekonomske propasti pred najezdom loše politike. Za nas koji ostajemo na tvrdoj i neobrađenoj rodnoj grudi i dalje vrijedi staro aforističko pravilo: *Da juče nismo živeli onako, danas ne bi živeli ovako*. Istina, ni jučer ni danas nismo svi živjeli isto. Tvrdi to i na primjeru političara dokazuje i Jovan Kragujević. Po njegovom viđenju, s kojim se lako složiti ...*Za razliku od naroda, političari ne žive od mitova već od mita*. E, pa sad ti dobri naš narode živi na lovorikama slavne kosovske bitke ili bilo koje slične ratničke pobjede, a tvoji dobri političari i njihovi vjerni birokratski sljedbenici lijepo će uzimati mito za svoje usluge i graditi vile na zemlji, a ako zatreba i u oblacima.

Praksa je kod nas, a i drugdje u svijetu pokazala da se ... *Najlakše potkupljuju oni, koji su kupili diplome*. Njima je taj način života ušao u krv i inficirao ih tako i toliko da se nikakvim tabletama ne mogu izliječiti. Čak ni teška robija ne može dotući taj opaki virus korupcije koji je zahvatio sve pore društva i uvukao se mnogima pod kožu. Kod nekih čak i do koštane srži.

Premda su krivca zatvorili, većina pitanja ostala je otvorena, reći će aforist i rezignirano zaključiti: Gledaću svoja posla, kad nađem posao.

Treba li odustati pred društvenim nepravdama, ili se skriti u hladovini koju stvara vođina sjena, pitanje je sad? Jesmo li dovoljno pametni da popustimo pred svim pritiscima i ucjenama od strane moćnika? Ima li smisla ići u boj s vjetrenjačama koje su svuda oko nas?

Sve su to hamletovska pitanja i dileme s kojima se suočavaju humoristi i satiričari kada oštre pera ili uključuju kompjutore da zapišu britke misli na račun onih koji odlučuju o našim sudbinama. I o životima, kako su odlučivali u ratnim i trusnim poratnim godinama.

Moj, kao i odgovor skoro svakog aforističara je da **ne treba**. Ako bi odustali, tada bi ostalo široko polje slobode nakaradnog djelovanja za one koji ugrožavaju tuđe slobode. Tada bi se demokratija pretvorila u demon-kratiju, kakva je prisutna na mnogim mjestima i na raznim nivoima vlasti. Bio bi to kraj općeljudske nade, umjesto da bude kraj loše i neučinkovite vlade. Zato, dignimo glas protiv sile i nepravde. Skinimo maske onima koji nas ugnjetavaju i progone.

Onima koji nam zagorčavaju život i koji nam oduzimaju san i nadu. Neka bude po onoj Jovanovoj aforističkoj: *Maske su pale, glave su ostale*. A ne po drugoj: *Poplava aforizama nije potopila političare, već aforističare*.

Zamijenimo teze jer, pisanje aforizama nije bez veze. Nije to ćorav posao, kako neki misle. To je humana i humoristička književna misija koja treba razvedriti i nasmijati narod, a zabrinuti i oplemeniti

njegove političke vođe i sve druge faktore koji odlučuju o ljudskim pravima i sudbinama. Od malih i velikih kapitalista, sudaca, tužitelja, liječnika odgojitelja i svih koji mogu pomoći da izađemo iz tmine noći na svjetlost dana. I da prodišemo plućima koja su još zdrava.

Tako treba vidjeti i tumačiti ulogu aforističara i humorista u vremenu i društvu u kome živimo. Svako drugačije tumačenje bilo bi štetno i za cijelo društvo kontraproduktivno.

SAMO DA NE BUDE GORE

Đorđe Otašević: AFORIZMI I AFORISTIČARI 19, 'Alma', Beograd, 2019.

Velik i svake pažnje vrijedan posao radi književnik Đorđe Otašević. Svake godine za Izdavačku kuću 'Alma' priprema i priređuje opsežni zbornik pod zajedničkim naslovom **Aforizmi i aforističari**. Tako je pod kraj 2019. godine čitaoce počastio devetnaestim tomom tristo straničnog zbornika u koga je uvrstio radove 90 autora iz novostvorenih država na području bivše SFRJ. Riječ je uglavnom o etabliranim aforistima i manjem broju onih koji tek stupaju na bogatu aforističku scenu.

Zbornik je podijeljen u tri dijela. U prvom dijelu nalaze se odabrani radovi osamdesetak autora. Svaki od tih autora zastupljen je sa 30 do 80 aforizama i drugih humoro-tvornih misli. U drugi dio zbornika uvršten je izbor aforizama iz knjiga 20 autora objavljenih u posljednjih nekoliko godina. Autorske knjige predstavljene su izabranim aforizmima na 2-3 stranice. Treći dio zbornika obogaćen je biobibliografijama zastupljenih autora. U cjelini, zbornik se doima kao aktualna antologija južnoslavenskih autora, što mu daje posebnu vrijednost i čini ga izuzetno zanimljivim štivom svim ljubiteljima aforističkog stvaralaštva.

S obzirom da se na svakoj stranici zbornika nalazi dvadesetak aforizama, ukupan broj objavljenih aforizama prelazi cifru od 5000. Rijetke su knjige koje sadrže toliki broj aforističkih uradaka sa osnovnim podacima o njihovim autorima. Priređivač Đorđe Otašević i izdavač 'Alma' utoliko zaslužuju veće pohvale za uloženi napor u pripremi zbornika i njegovom objavljivanju.

Zbog obimnosti djela i velikog broja autora, u ovom prikazu teško je pobrojati sve one koji su u njemu zastupljeni. Još je teže napraviti uži reprezentativni izbor aforizama pojedinih autora, tako da ću metodom redukcije odabrati tek po jedan aforizam relevantnih antologijskih aforističara po vlastitoj prosudbi, kako bi čitaoci imali barem letimičan uvid u prezentiranu zborničku građu, pošto će samo rijetki ljubitelji aforistike doći u posjed zbornika zbog malog broja štampanih primjeraka. Nadam se da mi autori i čitaoci neće zamjeriti na mogućoj površnosti koja prati ovakve vrste užeg odabira.

Kratku prikazivačku inventuru svakako je najbolje započeti aforizmom Aleksandra Baljka, jednog od najboljih evropskih i svjetskih aforista našega vremena. Izdvojio sam jedan o slobodi govora koji glasi: *Javljaju mi iz režije da mogu slobodno da kažem šta mislim, jer više nisam u programu.* Na njega se srčano nastavlja Jovan Bajc koji kaže: *U životu su ga mnogi izdali, ali je sve preživio. Nije izdržao jedino kad ga je izdalo srce.* Milorad Bibin aforistički zaključuje: *Nekad su banke pljačkali. Danas banke pljačkaju...* dok Miloje Veljović tvrdi: *Ja nikad nisam sam. Prate me tantalove muke.* Aforist Dragan Vugdelić s razlogom se hvali svojim ljubavnim životom: *Žena mojih snova je moja rođena žena. Kako legnem kraj nje, ja zaspim.* Živko Vujić se aforistički obraća pokojnom Branislavu Nušiću: *E, moj Nušiću! Svaki naš čovjek koji se bavi politikom je sumnjivo lice.* Po satiričnom mišljenju Vesne Denčić: *Beskičmenjaci su stub našeg društva,* a po Jandri Drmiću: *Ateisti su sila koja Boga ne moli.* Mile Đorđijoski se s tim slaže, pa čak to potkrepljuje tvrdnjom: *Boginja pravde kod nas nema šanse. Naše sudije su ateisti.* Po Živku Đuzi: *Samo ćuteći možemo unaprijediti kulturu dijaloga;* a po Suzani Jovanović: *Svaki ključ je pravi, ali ne za svaku bravu.* Aforistički veteran Milivoje Jozić otvoreno priznaje: *Više ne*

jurim za ženama. Stigle me godine. A Živko Kulić naglašava da... Iza svakog uspešnog aforiste stoji uspešna žena. Neko mora da ga izdržava. Peko Laličić pak tvrdi ... Kako svaki normalan Srbin mora da zna: Srbina samo seks spasava. Bojan Ljubeniović nas podsjeća kako je ... Srpsko nacionalno piće: šećer i voda! A Dragutin Minić Karlo rezignirano poručuje: Učlaniću se u vladajuću stranku. Dosadilo mi da besposličarim. U stilu Radoja Domanovića, aforist Radomir Mičković misli da ... Srbija nije mrtvo more. Naprotiv, Srbija je živo blato! Referirajući se na aktuelno političko stanje, Dinko Omeragić uzvikuje: Ma, kakva prljava politika, ovo je čisti kriminal! Našu socijalnu sliku Srba Pavlović opisuje ovako: Gole i bose krpi ko stigne! Zoran T. Popović tvrdi da... Pse rata nikada ne možeš nahraniti; a Živko Prodanović priznaje da je... Njegovo traženje posla bez veze. Nema veze. Marina Raičević otkriva kako je ... Lako uočiti neviđeno glupo; dok Deana Sailović za sebe kaže: San snova sam. Još se nisam ostvarila. Po mišljenju Vasila Tolevskog... Pare su zamena za plućna krila! Ko ih ima, lakše diše. Abdurahman Halilović Ahil otkriva povjerljivu tajnu jednog svog poznanika: On i žena su kao pas i mačka – mora joj biti vjeran kao pas, jer je ona zgodna mačka. Na kraju prvog dijela zbornika prepisujem i jedan aforizam antologičara i aforiste svjetskog glasa Aleksandra Čotrića na temu Kosova: Kosovo je bilo naš Jerusolim. Sad je samo Zid plača.

U drugi dio zbornika uvršten je izbor aforizama iz knjiga dvadeset poznatih autora i autorica. Radi upoznavanja sa tekućom knjižnom produkcijom od svakog autora, čije ime nije naprijed spomenuto, citiram po jedan aforizam po slobodnom izboru. Tako iz knjige Marine Adamović *Aforizmi i druge kratke misli* prepisujem aforističku misao: *Život bez nade ima nade*. Iz neprincipijelnih razloga knjigu Ive M. Andrića pod naslovom *Misli promašenog pisca* prezentiram aforizmom: *Povjerali su mu vodeću ulogu. Ni za što*

drugo nije bio sposoban. Iz *Dnevnika ostarjele frajle* Nermine Begagić citiram mudru misao: *Istorija čovječanstva je puna velikih ideja i malih ljudi.* Zbirku s naslovom *Razmišljaonica* autora Zorana Đurovića predstavljam aforizmom: *Nemaju pojma! Ali ubijaju u pojam.* Dragana Koprivicu i njegovu *Aforizmaniju* predstavlja ruralna ljubavna misao: *Ostajem seljak u duši. Kod svoje cure volim najzabačenije krajeve.* Knjigu *Ukrštene misli* aforiste Mikija Miljuša najbolje oslikava ekonomska misao: *Brakove iz računa treba sklapati u bankama.* Iz *Male knjige smeha vredne*, autorice Tanje Prokopljević, bilježim dalekovidnu misao: *Slepi putnik dobro vidi:* a od *Pobednika*, Jovana Rukavine jedan zanimljiv sportsko-zabavni izvještaj koji glasi: *Stadioni su puni kada gostuju folk-pevači!* Slobodan Simić u svom *Rijaliti šou* pojašnjava razloge kašnjenja Marka Kraljevića na Kosovo: *Kasno Marko na Kosovo stiže. Zadržao se u Beogradu na mitingu podrške Kosovu.* Iz knjige Miroslava Sredanovića raketnog punjenja - *Krstareće misli*, izdavam kulturološki aforizam: *Kod nas nema polne diskriminacije. Podjednako se psuju i otac i majka.* Knjiga *Misli na petoparcu* mladog aforiste Vladimira Čalića ima jedan vrlo zanimljiv reklamno korupcijski aforizam koji glasi: *Kupujmo domaće! Sudije, policajce...* Poučno zar ne?! Na ovu očitu propagandu poruku Nenad Ćorilić upitno odgovara knjigom pod naslovom *Mene ste našli*, iz koje citiram jednu optimističnu aforističku misao: *Izvršitelji su mi popisali svu vrednu imovinu. Ako ne platim dugove, prodaće mi sve aforizme.* Ovaj kratki presjek drugog dijela zbornika zaključujem aforizmom Milenka Šarca iz zbirke *Rafalna paljba*, koji u slobodnom prevodu sa crnogorskog jezika glasi: *I ja sam postao pravi Crnogorac. Sve mi je crno, a može biti i gore.*

Prikaz je najbolje završiti ovom ubojitom samokritičkom aforističkom konstatacijom. Da ne bude još gore, nego što danas

stvarno jeste. Na ovim prostorima nikad se ne zna šta vas sutra čeka.

AHILOVA MISAONA PETA

Abdurahman Halilović Ahil: LIJEPA NAŠA, SVE JE NJIHOVO, Hrvatsko književno društvo, Rijeka, 2019.

Riječki književnik Abdurahman Halilović, mitološkog nadimka Ahil, rođen je u prelijepom bosanskohercegovačkom mjestu Koraj. Svim dobrim ljudima koji nisu bili u Koraju ili za njega nisu čuli, javno objelodanjujem da je to mjesto za Posavinu i Semberiju, u zemljopisnom smislu, isto što je Rijeka za Istru i Jadransko more. Savršeni vidikovac koji otvara nepregledne prostore na sve četiri strane svijeta i koji prirodne ljepote i krajolike pretvara u božanstveni raj na ovome svijetu. U takvim okružjima živio je i živi Abdurahman (prevedeno: dobar čovjek) Halilović, samoproglashenim nadimkom - Ahil.

Za razliku od grčkog mitskog junaka Ahileja, naš južnoslavenski Ahil umjesto koplja, mača i štita, zarana je uzeo u ruke olovku, papir, a u novije vrijeme i kompjutor te se dao na smišljanje i zapisivanje aforizama koji su kao književna vrsta začeti i rođeni u antičkoj Grčkoj. Bolju kombinaciju junačkog i povijesno-kulturnog u današnjem vremenu teško je zamisliti, a još teže ostvariti. Ali, našem nemitskom Ahilu to je pošlo za rukom pa je u minulom desetljeću, u nekoliko knjiga pretočio većinu svojih aforističkih misli i zapisa. Posljednja u tom kristalnom nizu je zbirka pod domoljubnim naslovom *Lijepa naša, sve je njihovo.*

Sam naslov te crven-bijelo-plave aforističko-tvorne knjige otkriva njezin sadržaj. Zapravo, on samo ovjerava na ironijsko-satiričan i humoran način ono što svakodnevno čitamo u medijima ili slušamo na ulici, radnim mjestima ili u živopisnim kafićima. Naša zbilja neiscrpan je rudnik prirodnih i neprirodnih bogatstava inspiracije za

sve umne ljude i umjetnike raznih vrsta stvaralaštva. Od tehničkih do leksičkih, i od slikarskih do karikaturalnih. I mnogih drugih koje otkrivaju, prokazuju i p(r)okazuju stvarnost u njezinom pravom, a ne iskrivljenom obliku i smislu.

Ahil je aforist sveopće prakse i specijalist za pitanja ljudskih pretvorbi i tranzicija iz dobrog u loše i iz općeg u svoje, tj. osobno. On ne izmišlja toplu leksičku vodu već bilježi ono što vidi i čuje na način koji je primjeren za govor, prikladan za sluh i bogomdan za smijeh. Jednom riječju; dobrodošao za dušu, kako napaćenih ljudi, tako i onih koji su uzročnici te patnje. Njihova imena, poslove i funkcije ne treba navoditi, jer će se i sami lako prepoznati.

Lijepa naša, kako joj neki površno, a drugi dodvornički tepaju, nije svima jednako lijepa niti je svima dobrohotna majka. Mnogi su za nju dali živote, postali invalidi, ostali bez posla i krova nad glavom, napustili rodna i radna mjesta u kojima su nekada mirno živjeli i radili pa otišli u svijet potražiti sreću i bolju budućnost. Ne mali je broj onih koji odlaze i danas a odlazit će, kako sada stvari stoje, i sutra. Odlazit će jer, Lijepa naša nije svima ni lijepa ni naša, već je dobrim dijelom – samo njima, pošto je u najvećoj mjeri, zapravo, njihova. To praktično znači; onih koji su nas pokrali, opljačkali, raskučili, bacili na ulice, u nesigurna skloništa i ostavili da se snalazimo kako sami znamo i umijemo. Tko to ne vidi, taj je ćorav kod očiju. Tko to ne razumije, taj se pravi ludim ili misli da smo mi ludi.

Aforisti, satiričari i humoristi sve to vide na svoj način, osjećaju svim čulima i opisuju onakvim kakvo stvarno jeste i kako zaslužuje. Njihovo ljudsko i stvaralačko poslanje nije da ružno hvale niti da lijepo kude. Oni ne glade ono što je grubo i grbavo, i ne veličaju

lažne velikaše. Oni ne dijele na tuđe i naše, niti pak miješaju pravo sa nepravdom. Zato ih nečasni, loši i pohlepni ne vole i ne cijene, a ini vlastodršci okreću im leđa. Zbog toga nadležno ministarstvo ne daje potporu za knjige aforizama, jer one žigošu silu i nepravdu i bune se protiv svega nečovječnog.

A te knjige nikoga ne prozivaju imenom i prezimenom. Ne navode iznose pokradenih društvenih i narodnih novaca. Nikome ne prijete niti ugrožavaju bilo čiju slobodu. Ne nanose štetu dokazanim štetočinama i osvjedočenim lažovima i prevarantima. One samo na ironičan, satiričan ili blago-humoran način ukazuju na ružne društvene pojave, namjerno izazvane probleme i njihove anonimne nositelje i promicatelje, koji drsko i bezobzirno varaju i potkradaju vlastiti narod i građane, uzimajući bez milosti za sebe i svoje, a na štetu drugih. Zato, kako kaže aforist: *Zbog ovih što se bogate preko noći – mi ne spavamo*. A i kako bi kad... *Sa pričom o stezanju kaiša – političari nas udaviše*. Kod nas, narodski rečeno: *Policija ima posla sa onima što nemaju posla*. Ali, i kad se ima posao mnogi se plaše za svoju egzistenciju, pa se često mogu čuti njihove poluglasne izjave kakva je ova aforistička: *Strah me svih letova, a naročito onog s posla*. To se naravno ne odnosi na junaka aforizma: *Nije imao strpljenja čekati da dobije posao, pa ga je kupio*. On je, makar privremeno, zaštićen korupcijom i mitom koga je uložio u vlastito zaposlenje.

Politika je vječna tema za humor i satiru još od vremena kad je uvedena kao disciplina vladanja nad ljudima. Čak i u antičkoj Grčkoj prvi aforisti su dokazivali vještinu humorne kritike nad nositeljima vlasti i društvene moći. Kako su zbog te svoje rabote prolazili, o tome malo znamo, ali je znano da su u narodu zbog takvog umijeća bili vrlo cijenjani. Naše današnje aforiste malo tko cijeni, a njihovi

duhoviti uradci rijetko se čitaju i još manje pamte i prepričavaju, za razliku od onih iz antičkih vremena. Zabavljeni borbom za golo preživljavanje naši građani... *Istini za volju, nemaju volju za istinom.* A i zašto bi imali kad se... *Ovdje živi od kredita, a na rate umire.* Zbog svega toga aforist razočarano priznaje: *Udaram po politici – mlatim praznu slamu.* I rezignirano baca koplje u trnje: *Kad treba o političarima pričati, sjetim se da je šutnja zlato.* Jer.. *Političare baš boli što su ljekari u štrajku, i što radnici poručuju... Nismo više u štrajku, sad smo u pritvoru.* Sve se to događa u jednoj zemlji seljaka koji, uz sve državne poticaje i EU potpore, zbog urušavanja domaće poljoprivrede pružaju državi otpore jer ih je ona bacila u kandže nemilosrdnog kapitalističkog tržišta u kome ne prepoznaje ni brat brata, a kamo li slabašnog poljoprivrednika i stočara - Hrvata. Zato oni kao i radnici, bez dlake na jeziku, gotovo ljutito poručuju političarima: *Vraćamo vam vaša obećanja, trebaće vam za sljedeće izbore.*

Abdurahman Halilović Ahil aforistički razmatra te promišlja i druge društvene i individualne teme i dileme. Njegovom budnom oku i bistrom umu ništa ne promiče. Tako on za potrebe inspekcija uočava da je... *Roba na cijeni, a nigdje cijene na robi.* Usput primjećuje da nam se... *Država ne vidi od dugova...* Razlog je, razumije se taj što je ... *zarasla u kredite.* Marksističku maksimu 'rad je stvorio čovjeka' on vješto promeće u realniju opciju: *Rad je smorio čovjeka,* dok vlastitu zabezекnutost cijenama zdravstvenih usluga opisuje ovako: *Zinuo sam kad mi je zubar rekao koliko bi me koštala njegova usluga.* Za alkoholičara opet veli: *Klonuo je duhom drži se boce,* a apetite pohotnih žena opisuje ovim riječima: *Ni s jednim nije uživala, kao sa dvojicom.*

Na kraju svega autor se malo bavi i samim sobom. Da ne ispadne da je s druge strane aut-linije on svijetu poručuje: *I ja sam u igri. Driblaju me.* Te pridodaje: *U kući sam na glasu. Svi viču na mene.* Da bi sve to izdržao javno priznaje: *Stisnuo sam zube. Socijalne.* I u znak pokajanja za sve svoje aforističke grijehе odaje jednu dugo skrivanu tajnu koja na politikantskom jeziku glasi: *Dosta dugo pišem aforizme. Pročitat ću vam i jedan svoj.* A on otkriva tužnu istinu o nama: *Nema više srama. Stup su srušili!*

Eto, dragi i cijenjeni čitači, tako se smišljaju i pišu dobri aforizmi. Ako imate mašte, volje i hrabrosti, prihvatite se posla. Slijedite Ahilov put od Koraja do Rijeke, ali prije toga dobro zaštitite petu. Da vas kojim slučajem ne pogode strijele zločestih ratnika.

SATIROM PROTIV ONIH KOJI SATIRU

Zbornik aforizama: "ŽIVOT PIŠE AFORIZME 5", priredio G. Lero, Bijeljina, 2020.

Vrijedan i dalekosežan posao za bosanskohercegovačku književnost, a posebno za humor i aforistiku odrađuje već sedamnaestu godinu svestrani pisac – pjesnik i aforist Grujo Lero. Velika je šteta što to odgovorni za kulturu ne vide, a neodgovorni makar ne čuju. Ali, šta je - tu je; iz svoje se kože ne može. Osim, naravno, onih koji se na razne lojalne, a nepoštene načine uspijevaju uvući moćnima pod kožu.

Grujo Lero nije od tih, niti od onih „lera“ koje ima „svaki grad uz naše more“. On je jedan jedini, koga od rata i poraća ima samo u Bijeljini. A do rata ga je bilo i u gradu Visokom, koji se danas, zahvaljujući Semiru Osmanagiću, može podičiti slavnim otkrivenim i otkopanim bosanskim piramidama.

Staro narodno pravilo „dok jednom ne omrkne, drugom ne osvane“ u ovom i ovakvom slučaju ne vrijedi, niti je ikada vrijedilo. Dobri, duhoviti i vrijedni ljudi uspijevaju svuda gdje se nađu, zahvaljujući isključivo vlastitom znanju, umijeću i radišnošću. Tako je i naš Grujo otkrio Bijeljину kao dobru lokaciju za humor i aforistiku, a Semir Visoko kao lokalitet gdje su nekada davno, u narodu bi se reklo „birvaktile“, izgrađene na daleko poznate bosanske piramide. Mnogo prije od egipatskih jer, nisu ni Bosanci, a ni Hercegovci ljudi od jučer - kako mnogi Evropljani i Amerikanci misle.

Ali, šalu na stranu, a zbilju, aforizme i humor na sunce.

Elem, kad je prije 17 godina odlučio pokrenuti južnoslavenska festivalska druženja aforista u Bijeljini, Grujo nije mogao znati da će ona izrasti u respektabilnu kulturnu manifestaciju koja će početkom aprila okupljati tridesetak eminentnih aforističara sa prostora bivše SFRJ. Nadao se jeste, jer nada posljednja umire. Tako je i Lerina nada prerasla u zbilju koja je humor vratila na plodna semberska polja i u rodno Podrinje.

Svake godine, povodom 1. aprila – Svjetskog dana šale, u Bijeljini se okupe aforisti, humoristi i satiričari iz ovog dijela Balkana da razmijene svoje dubokoumne misli i djela, na radost onih koji vole i štiju humor, i žalost drugih kojima se taj humor bavi. I jedni i drugi na kraju dođu na svoje i raziđu se u zadovoljstvu koje život znači, jer ga uljepšaju smijehom i vedrinom. A te dvije riječi rat je devedesetih godina prošlog stoljeća protjerao s naših prostora - da bi ih aforisti i humoristi, uz svesrdnu pomoć današnje politike, vratili u narod, gdje im je rodno i prirodno mjesto.

Na prošlogodišnjem aprilskom festivalu humora i aforistike nastupilo je 35 učesnika i učesnica. Svi su oni doprinijeli da ova manifestacija protekne u smijehu i veselju - kakvo zaslužuje narod Semberije i šire okoline. Iz arsenala duhovitih misli koje su izgovarali učesnici, od najmlađeg Stanislava Tomića do najstarijeg Milivoja Jozićia, frcale su aforističke iskre i humorističko-satirične strelice, koje su pogađale sve naše individualne mane i društvene slabosti i probleme, a naravno i njihove vrle nosioce. Humor je oduvijek bio najbolji i najučinkovitiji lijek protiv svih bolesti države i društva. On nema nikakvih kontraindikacija, nikome ne šteti i ne ostavlja bilo kakve posljedice, već na uljudno duhovit način otkriva devijantne pojave, dajući na znanje njihovim akterima da je došlo vrijeme za promjene o kojima političari pričaju, a narod snatri i sanjari.

U takvom ozračju proteklo je ugodno druženje humoro-pisaca i nasmijane publike, koju je pjesnik Ratko Babić, u pjesmi posvećenoj učesnicima 16. festivala, uz pomoć slavnog Getea ovako opjevao:

*Biti večeras ovdje sa vama
duhovna je velika radost i sreća.
Biserna ste potvrda mudrosti Getea:
„Svijet je komedija za onog ko misli,
a tragedija za onog koji osjeća...“*

Nakon svakog festivala vrijedni Grujo Lero priredi zbornik pod motom „Život piše aforizme. Sve su kraći“, koji je aforistički osmislio Mitar Đerić– Laki. Ovaj, petnaesti almanah, obogaćen je i drugim humorističko-satiričnim i prigodnim sadržajima, a ne samo aforizmima.

Prvi dio, po običaju, ispunjen je aforizmima učesnika festivala. U njemu su svi aforisti i aforistice, uz kraće bio-bibliografske podatke, predstavljeni sa po 10 aforizama. Pri odabiru aforizama priređivač je vodio računa o tome da budu zastupljena sva tematska područja – počev od razorene ekonomije, promašenih investicija, neefikasne politike, mršave socijale, učmale birokratije, osiromašenog radništva, opadajućeg nataliteta i rastućeg mortaliteta, seoba na Zapad kao u vrijeme rata, jalove međunarodne zajednice i drugih pošasti koje muče društvo i slabe državu. O svemu tome pišu aforisti na duboko misaon, duhovit i satiričan način, ne libeći se svima i o svima reći ono što zaslužuju i što im pripada. U vrijeme novokomponirane demo(n)kratije i sveopće otimačine narodnih i radničkih dobara, šutnja više nije zlato i svako tko šuti taj, garant, nešto muti. A humoristi, aforisti i satiričari nemaju pravo šutjeti, jer nisu plaćeni kao neki drugi šutljivci i smutljivci. Zapravo, oni ne samo što nisu plaćeni, već često plaćaju cehove zbog onog što misle i pišu.

Za ilustraciju naprijed rečenog navodim po jedan aforizam svakog zastupljenog autora i autorice, redom kako su i poredani u zborniku.

****

„I naše selo se modernizovalo. Niko se ne *drži* krave, svi drže mobitele.“

/Ismet Alijagić – Seka/

„Nema više gole istine. I nju su političari presvukli.“

/Ivo Mijo Andrić/

„Jednim migrantima Evropa je je cilj, a drugima meta.“

/Miladin Berić/

„Nismo mi sa vođom ovce čuvali. Mi smo morali u školu.“

/Pavica Veljović/

„Vlast je zarazna bolest, koja se prenosi sa glasačkog listića na četvorogodišnji mandat.“

/Živko Vujić/

„Nije me bolest uništila. Doktori su bili brži.“

/Slobodan Živanović/

„Nezavisnost smo stekli u ratu, a zavisnost u miru.“

/Savo Ilić/

„Mogao sam i ranije doktorirati da mi plata nije kasnila.“

/Milivoje Jozić/

„Nekad nam se bolje sutra smešilo. Sad umire od smeha.“

/Stevan Kojić/

„Dobro je kada imaš dosta, bolje ako imaš više, najbolje – ako te ne uhvate.“

/Momčilo Koprivica/

„Dosta uspavanki. Vreme je za marš.“

/Jelena Kujundžić/

„Odišlo čini čovjeka, Evin kostim – ženu.“

/GrujoLero/

„Naši ministri se prema državnim parama odnose prema principu „taknuto – maknuto“

/Bojan Ljubenić/

„Opet kasne premije za mlijeko. Krave riču, farmeri nariču.“

/Marko Marković/

„I mi bismo pjevali da nam glasovi nisu pokradeni“

/Savo Martinović/

„Vodili smo platonsku ljubav. Od plate do plate.“

/Ekrem Macić/

„Ako padnu oni odozgo, plašim se da će nas zaboleti dole.“

/Zoran Nedeljković – Žiravac/

„Oni koji su ostali ovdje otišli su sto odsto.“

/Jovo Nikolić/

„Policija je kriminalcima brzo ušla u trag. I natrag!“

/Goran Radosavljević/

„Finansijska konstrukcija je zatvorena. Za lopovima se još traga.“

/Deana Sailović/

„Uhapšeni je poznat organima gonjenja. Sa predizbornih bilborda.“

/Zoran Simić - Zoks/

„Ima dokaze da je stekao doktorat. Novčanu uplatnicu.“

/Miroslav Sredanović/

„Kad ih slušam, mnoge bih iz poslaničkih klupa vratio u školske.“

/Božidar Stanar/

„Sloboda govora je visoko rangirana. Odmah iza slobode ogovaranja.“

/Tomislav Supek/

„Pare su zamena za plućna krila. Ko ih ima, lakše diše.“

/Vasil Tolevski/

„Ako ovdje ostanemo, otići ćemo – skroz.“

/Stanislav Tomić/

„Ko kaže da nema reda u zdravstvu? Redovi su kilometarski!“

/Zoran Trbić – Zort/

„Mamina maza je porasla. Sad je tatin sin.“

/Nenad Ćorilić/

„Država nam se ne vidi od dugova – zarasla u kredite.“

/Abdurahman Halilović - Ahil/

U drugom dijelu zbornika vrijedne humorističko-satirične pjesme priložili su: I. M. Andrić, Ratko Babić, Miladin Berić, Miloje Veljović, Stevan Kojić, Jelena Kujundžić, Gojko Mandić, Milad Obradović i Ljubomir Ćorilić. Iz Veljovićeve autoironične pjesme „Pretprazničke muke“ izdvajam jednu strofu kao potvrdu onoga šta nam sve žele naši vrlo državni i vjerski službenici:

*„Državnici već nam želje dele,
sveštenici grme u oltaru.
Sve u svemu, svodi se na isto:
Hvale Novu, a psuju nam staru.“*

A iz Mandićeve stihotvorne radionice navodim jedan epigram kao potvrdu njegovog kreditnog rejtinga:

*„Trošimo unaprijed što nije uredu:
ne sviđa se meni taj život 'na kredu'!“*

Velemajstor stiha Ljubomir Ćorilić svoje iskustvo s vlastima opisuje u pjesmi „Vlast.“

*„Nemam para za piće s ljudima,
nema soli, ni hleba, ni boba.
Igra gladno srce u grudima -
vlast je, ljudi, pokvarljiva roba.“*

Treći dio zbornika obogaćen je zanimljivom satirično-alegoričnom humoreskom Milana J. Mihajlovića „Terapija na duge staze“ u kojoj na vlastitom i primjeru svoga vrlog doktora opisuje odnos pacijenta i liječnika u današnjem vremenu. A kakav je taj odnos, saznaćete kad u cijelosti pročitate ovu kratku i kao dan jasnu humoresku, koja se bavi žalosnim i smiješnim stranama našega zdravlja.

U četvrtom dijelu nalaze se posvete organizatoru i učesnicima festivala, koje su duhovit dodatak svemu naprijed kazanom i zapisanom. Na kraju ću reći: U ime oca i sina, za duha svetoga. Jer, duh je ovdje ispred svega ostaloga.

NARODNI RECEPTI ZA SUZBIJANJE KORONA VIRUSA

Senka Pavlović: SMEHOM PROTIV KORONE, Zbornik humora, Prosveta, Beograd, 2020. godine

Virusna pošast zaraznog imena „korona“ koja kod osoba slabijeg imuniteta uzrokuje bolest ranije određenog imena i prezimena „covid 19“ digla je na noge političare, medicinare, farmakologe, virusologe, imunologe, sociologe, psihologe, genetičare i druge stručnjake i laike, a narod stjerala u kuće i domove kao ovce u torove. Pritom je, po preporukama kriznih štabova, zatvorila granice država i državnica, umrtvila željezničke i autobusne stanice i kolodvore, prizemljila avione, helikoptere i druge letjelice, ostavila mnoge radnike bez posla, obustavila rad tvornica, škola i fakulteta, posijala strah među ljudima, udaljila nas na dva metra odstojanja od drugih ljudi, a moćnu medicinu i farmaciju učinila nemoćnima do neprepoznatljivosti. Tako je na djelu pokazala snagu biološkog oružja o kojoj se priča još od prvog svjetskog rata, a koja je praktično primijenjena u nekim ratnim sukobima i tajno testirana u mirnodopskim vremenima. Kada, gdje i na kome, to samo znaju oni koji su vršili ili vrše testiranja na ljudskoj populaciji. Kako su svjetski ratovi za sada izašli iz mode, a lokalni ne daju željene rezultate zaraćenim stranama i inicijatorima tih sukoba, primjena biološkog oružja od strane prirode i ljudi kao metoda ograničenja rasta svjetske populacije, osobito starije i bolesnije, u naravi nije isključena i ne može se u potpunosti odbaciti. Utoliko prije, ako je riječ o velikim svjetskim projektima iza kojih stoje moćne neformalne sile i do ludila bogati pojedinci.

Nabacujem ove teze kao podlogu za moguće drugo mišljenje o istoj temi odnosno bolesti koje se mjesecima povlači po internetskim

portalima i u izjavama mnogih političkih zvaničnika i stručnjaka iz tih oblasti. Drugo mišljenje ponekad može biti dobar putokaz u rješavanju krize i otklanjanju posljedica izazvanih djelovanjem, bez mikroskopa nevidljivog neprijatelja - korona virusa. Kad se lijek pronade i prašina slegne, revni analitičari iz raznih područja društvenog života daće svoj sud i reći nam šta se zapravo desilo 2019/20 godine u nestabilnom svijetu. Do tada, medicini i farmaciji ostaje zadaća da riješe problem koji je cijelu planetu o jadu zabavio. A piscima, aforistima, humoristima, satiričarima i ljudima spremnim za šalu, da smišljaju duhovite umotvorine u obliku viceva, šala, pošalica, humoreski, anegdota, aforizama, epigrama, smiješnih pjesama i drugih produkata ljudskoga duha i literarnog izričaja.

Da svi gore spomenuti ne bi ostali uskraćeni za javnu promociju svojih misli i djela u doba korone, pobrinula se vrijedna književnica Senka Pavlović, koja je ekspresno prikupila bogatu humorističku građu za zbornik pod naslovom ***Smehom protiv korone***. Tako je prvom političko-medicinskom mišljenju, pridodala drugo odaslano iz misli i usta naroda koji zbog svoje brojnosti i mudrosti više vidi, čuje i na vlastitoj koži osjeti učinke djelovanja virusa i njegovih marketinških i medijskih promotora. Čije će misli i djela na kraju prevagnuti, živi bili pa vidjeli.

Prije donošenja odluke o izradi ovog duhovitog, a samim time i duhovnog zbornika, priređivačica je pošla od toga da je smijeh lijek, a humor trajna terapija koja nema nikakve nuspojave odnosno kontraindikacije što ih imaju gotovo svi drugi farmaceutski proizvodi. On jednako djeluje na dijete od jedne i starce od sto jedne godine. Smijeh je besplatan i neograničeno koristan, dok su lijekovi skupi i vrlo često štetni po zdravlje čovjeka. Uz to, smijeh je najbolji odgovor na sve izazove i probleme koji nas okružuju i koje

moramo rješavati. I na poznate i na nepoznate. Smijeh vraća nadu i tjera depresiju i beznađe. Smijati se znači biti. Biti blizak s drugima kad im je najteže. Razumjeti ih. Pružiti im utjehu i potporu u prevladavanju poteškoća na koje su naišli. Smijeh je sve! Lijek je samo lijek koji ublažava ili otklanja određene tegobe. Smijeh djeluje istodobno na sve ljudske organe i napaja ih novom energijom, snagom, svježinom i vedrinom.

Zbog sistematičnosti koronarne i kovidske građe, Senka Pavlović je zbornik posložila u tri dijela s naslovima: ***Narod protiv korone; Šta kaže struka i (Na)strane šale***. Treba istaknuti da je raznovrsne sadržaje knjige obogatio i bitno pojačao stručno-analitički predgovor vrsnog afoririste i satiričara Aleksandra Čotrića, koji je dao višedimenzionalan osvrt na ulogu i važnost humora i smijeha u prevladavanju kriznih stanja u svjetskoj zajednici, kakvo je stvoreno pojavom korona virusa i globalizacijom njegovih nesagledivih štetnih učinaka.

U prvom dijelu nalaze se aktuelne narodne umotvorine o korona virusu koje su nastale u svakodnevnoj međuljudskoj komunikaciji, zapisane na internetskim portalima, u dnevnim novinama, SMS-ovima, ili izgovorene u radijskim i televizijskim emisijama. Da su naši narodi duhoviti i da udaraju brigu na veselje i u najtežim situacijama, općepoznata je i neprijeporna činjenica. Za ilustraciju te konstatacije prepisujem samo neke biserne i grafitne misli o koroni i njezinom gostovanju u našim zemljama i osjetljivim tijelima. A one glase ovako:

Prošle godine nisam išao na more. Ove neću ni na ulicu.

Mart u kući. April u kući. Maj na psihijatriji.

Samo samoizolacija Srbina spasava.

Ostani kod kuće zbog nas koji smo žiranti.

Kad bi se barem dobrota širila kao korona virus.

Izađi Čak Norise. Protiv korone bori se.

Sreli se grip i korona. Pita grip koronu: Sestro kako ide posao? Kod mene skroz stalb. Korona odgovara: Brate, loš ti je marketing.

Kinezi poručuju da se strpimo sa ovim virusom. U septembru izlazi verzija „korona 20“ i „korona 20 plus“.

Šala je najbolji lijek protiv svake pošasti i onih koji je stvaraju i šire među ljudima. Ona šalje brigu u zaborav i štiti psihu od velikog stresa. Istina je da je marketinško-medijska prenapuhana priča o smrtnosti korona virusa, unijela strah među sve narode svijeta. Istina je i da su virus pokupile i neke poznate ličnosti poput premijera Ujedinjenog Kraljevstva Borisa Johnsona. Ali je i živa istina da virus uglavnom napada stare, bolesne i nemoćne i da su oni najugroženija skupina stanovništva. Dio njih je, uz dodatak korone, zahvaljujući vlastitim, uglavnom neizlječivim bolestima, završio druženje s ovim svijetom. I ništa tu nije čudno ni neprirodno. Mnogi od njih bi jednako prošli i bez korone, jer životni vijek nije neograničen. Hrvatski ministar zdravstva, što je dobar i pohvalan primjer, za svaku je preminulu osobu naveo bolesti koje su bile uzrok, a koronu naznačio tek kao dodatnu posljedicu koja je ubrzala kraj bolesničkih muka. I sam pripadam rizičnoj skupini, ali me korona nimalo ne brine. Više me brinu oni koji šire priču o virusu kao smrtnoj opasnosti za sve ljude svijeta.

Drugi dio zbornika popunjavaju aforisti kao stručnjaci za kratke misli, čiju je dubinu i širinu teško odrediti bez ozbiljnijeg dubinskog promišljanja. Autorica je za taj dio knjige potražila pomoć i podršku od više desetaka renomiranih aforista sa područja Balkana. Većina se rado odazvala na njezin poziv i u kratkom roku sročila više stotina aforizama i epigrama koji se iz raznih uglova bave problematikom korona virusa. Evo šta su o koroni i povodom nje zapisali neki od zastupljenih autora:

Josip Balaško: Za vrijeme korona virusa neće se ukidati ni zastupnički imunitet.

Milovan Berić: Bolje je da se mjere ukidaju postupno, nego posthumno.

Radivoje Bojičić: Pljuvanje preko tabloida doprinosi širenju epidemije.

Miloš Vasić: Šta kaže struka; smemo li do frižidera?

Slavomir Vasić: Ma koja, bre, korona? Budimo pozitivni?

Živko Vujić: U potrazi za virusom, ne izlazite iz kuće.

Mladen Vuković: Novinarska patka je da koronu prenose kokoši.

Igor Braca Damnjanović: Kada je korona pokazala svoje pravo lice, stavili smo maske.

Radivoje Rale Damjanović: Ko preživi virus, čekaju ga izbori.

Rade Đergović: Ostajte ovdje! Dok ne prođe pandemija.

Mitar Đerić: Zarazi, pa vladaj!

Bojan Ljubenić: Toliko perem ruke da sam izlazio liniju života.

Tomislav Supek: Korona se širi skoro kao državna birokracija.

Sadržaj aforizama otkriva da su aforisti bili podosta oprezni u komunikaciji s korona virusom. Razlog tome treba tražiti u njihovim godinama života i bolestima koje su prikupili dosadašnjim načinom življenja. Naime, većina je napunila ili se približila osmoj deceniji života, a broj njihovih bolesti najbolje znaju liječnici opće prakse. Iz preventivnih razloga zato se s korona virusom nije šaliti, iako je on teoretski dio mrtve prirode koja praktično oživi kad nam uđe na nos i dokopa se slabšašnih pluća.

U trećem dijelu zbornika zabilježeni su vicevi, šale, dosjetke i druge misli naših i drugih naroda i narodnosti. Kako u toj sferi humorističkog usmenog i pisanog stvaralaštva prednjače Bosanci, prepisujem tri kratka aforistično-satirična koronarna b-h vica:

Konačno živim kao papa. Samo izađem na balkon i mahnem raji.

Mi u Bosni se ne plašimo da će nam djeca prenijeti virus. U Njemačkoj su.

Gdje je bila korona kad sam se ženio?

Iz bugarske perspektive, priprema za noćni izlazak u vrijeme karantene izgleda ovako:

Okupao sam se, obrijao i namirisao, jer mi predstoji izlazak na balkon.

Vezano uz koronu i covid 19, Ukrajinci se pak žale:

Danas vlasti pokušavaju da nam zatvore usta zaštitnom maskom.

A Rusi s neoborivim argumentima tvrde:

Korona je druga faza penzione reforme.

Crnogorci po običaju najveću opasnost od korone vide u susjednoj državi, pa vele:

Ako ovaj virus uđe u Beograd, pobiće pola Crne Gore.

I tako, misao po misao, riječ po riječ i o korona virusu sastavi se cijela knjiga kao svjedočanstvo vremena u kome danas živimo. Sam virus, po jednim je proizvela priroda, a po drugima... ljudi. Opet; po jednim desilo se to u Kini, a po drugima, izvezeno je kao američki biološki proizvod, jer se Tramp za svoga mandata odrekao ratovanja po svijetu i tako odložio realizaciju nekih ranije pripremljenih planova. A tih planova revnih američkih službi bilo je i ima kao u priči. Treći opet misle da je sve to ujdurma trusta bogataša, spominjući ime jednoga Billa koji se, uzgred budi rečeno, ne preziva Clinton.

Uz koronu, kako i priliči modernom vremenu, vežu se razne teorije i prakse urote, premda je kao dan, ili noć, jasno da postoji samo jedna istina. A nju znaju jedino oni koji su najbliži korona virusu, a koji nikada neće oboljeti od bolesti „*COVID-19*“. Jer, oni imaju imunitet zaštićen u najmoćnijim svjetskim bankama i korporacijama. Ko u to ne vjeruje, neka pita one koji to znaju bolje od nas običnih malih ljudi. I neka smišlja nove šale, viceve, dosjetke, aforizme i epigrame za drugo, dopunjeno izdanje zbornika ***Smehom protiv korone 2.***

Jer, drugi val pandemične epidemije ili epidemije pandemične samo što nije započeo... A treći, četvrti i ent, slijede u nastavcima kao crtani filmovi ili sapunice... Jao si ga nama!

AFORIZMI U PET RIJEČI

Deana Sailović: JEZIK ZA ZUBE, AFORIZMI GOVORE, Antologija kratkog aforizma, 2020.

Ekonomija aforistike ili štednja na mudrim mislima i duhovitim riječima, nova je humoristička disciplina koju na naše prostore uvodi poznata aforistica i antologičarka Deana Sailović. Iskreno se nadam da će njezin put slijediti i naši političari te da će svoje duge, patetične i nerealno optimistične govore svesti u granice koje dopušta zdrav razum i učinkovito retoričko djelovanje.

Elem, Deana je u preminuloj 2019. godini započela intenzivne humorističko-satirične, graditeljskim riječnikom rečeno, rudarske i građevinske leksičke radove na pripremi jedinstvene antologijske zbirke aforizama čija dužina ne prelazi pet riječi. Zamislite samo mudroslovne rečenice od pet riječi s nekoliko slova. To je nešto, kao u onoj pjesmi „ Tri male riječi – ja te volim“. U aforistici, koja je prozna književna vrsta stvaralaštva, to dođe kao petoriječni moto ili sublimirani epilog Jergovićevog ili Pamukovog romana; „Dvori od oraha“ odnosno „Zovem se crvena“. Nisam, nažalost, uspio pročitati do kraja ni jedan ni drugi roman, da mi mlađe kolege ne zamjere, jer mi je uvijek zafalilo vremena za pisanje aforizama i drugih kratkih ali, pretenciozno rečeno, dubokoumnih misli.

Pri izradi projektne skice antologije, radišna Deana Sailović opredijelila se za područje, nekima nikad prežaljene, a drugima brzo zaboravljene države južnih Slavena, koja je u svijetu bila poznata i cijenjena pod imenom SFR Jugoslavija. Na tom misaono plodnom, danas državnim granicama rascjepkanom, omeđenom i dijelom ograđenom terenu, u posljednja dva stoljeća izniknulo je na stotine, pa čak i hiljade dobrih i naprednih aforista, humorista i satiričara,

raznih profila, određenja i duhovito-estetskih dometa. Od onih lokalnog formata, do onih koji su prerasli sve državne i nacionalne granice i dostigli rejting evropskih i svjetskih pisaca u tim vrstama literarnog stvaralaštva. Nije mudro na ovom mjestu spominjati imena ni jednih ni drugih, ali svaki čitalac ove antologije, i bez recenzentske sugestije i klasifikacije, na kraju čitanja sam će zaključiti tko od zastupljenih autora kojem krugu pripada.

Antologičarka Deana Sailović, uz pomoć brojnih saradnika, uspjela je između korica ove važne knjige smjestiti više hiljada mini-aforizama i poredati oko 200 autora i autorica kratke misli s naših trusnih prostora poznatih po prirodnim ljepotama, lokalnim bunama, međuetničkim sukobima i svjetskim ratovima. Ništa te prostore nije mimoišlo u posljednjih nekoliko stoljeća niti je prošlo bez posljedica koje su nas, za svaki učinjeni korak naprijed, vraćale barem pola koraka unazad.

U toj bogatoj aforističkoj galeriji nalaze se misaoni i leksički biseri ljudskoga uma koji osvjetljavaju i ukazuju na brojne društvene probleme, razotkrivaju negativne pojave te prozivaju i žigošu njihove zločeste i zloćudne nosioce. Oni se po sistemu: kratko-jasno i humorno-satirično ubojito, bave našom sirovom tranzicijom, surovom privatizacijom, promašenom ekonomijom, malignom politikom, sirotinjskom socijalom, jalovim natalitetom, brzorastućom prozapadnim migracijama, klanovskom: ja tebi - ti meni kulturom, sportskim uspjesima na tuđem i neuspjesima na domaćem terenu, sveprisutnim nacionalizmom i odsutnim racionalizmom. Aforisti i satiričari ne štede ni sebe, ni druge od sebe. Ne podilaze ni državi niti državnom aparatu koji sve više raste, sve manje radi, a sve više se kvvari, da ga ni najbolji antikorupcijski majstori ne mogu lako popraviti. A o politici, toj našoj nadri-

demokratskoj rak-rani, govore i pišu ono što ona zaslužuje. Usput joj propisuju terapiju koja isključuje skupe a neefikasne farmaceutske lijekove i blage biljne pripravke, već određuje odmjerene leksičke vježbe u prirodi i društvu, kakve su mnogi njeni nenarodni nosioci preskočili u osnovnoj i srednjoj školi, a površno naučili na fakultetima i raznim drugim dopunskim nevaspitno-obrazovnim ustanovama.

Iako aforistika nije zakon, niti su aforističari i satiričari suci i tužitelji, njihova kratka i jasna misao i riječ predstavljaju svojevrsnu društvenu osudu. Istina, bez nužnih državnih sankcija, jer državna batina ne tuče ruku koja je drži, već svoje podanike odnosno porezne obveznike. No, i to ima važnu specifičnu težinu, pošto se jaka i glasno izgovorena riječ daleko čuje i još dalje odjekuje. Samo je treba pustiti u javnost zbornički i antologijski, kako to u ovom slučaju čini Deana Sailović sa odabranom respektabilnom grupom južnoslavenskih aforističara i aforističarki. I onda će, kao nabujala rijeka poteći njihove kratkorječive mudre aforističke misli kakve su ove koje navodim za primjer: *Jednoulje se nikad ne dvoumi; Brak je osnovna institucija razvoda; Najviše gutaju uska grla; Gladni slušaju otvorenih usta; Zatvoreni smo za dijalog; Lešinari su na strani poraženih; Desnica je moja bolja polovina; Snovi političara su surova realnost; Separatisti svih zemalja, ujedinite se; Popilo se, ne povratilo se; Um caruje, snaga pare valja; Dođoh, vidjeh, prebljedih; Kad car laže, laž caruje; Sudski je griješiti; Nepismeni, ne pišu – propalo; Donose odluke, ostalo odnose; Bogati ljetuju, sirotinja prezimljuje; Kad penzija legne, ja zaspim; Praznoj glavi ništa ne fali; Klon se više ne rađa: U sigurnim smo... mukama; Zlatne ruke ne hrđaju; Podzemlje nas gleda s visoka; Kukavice krasi neviđena hrabrost; Puzeći uhljebi, najbolje stoje; Ne sisajte vesla. Veslajte; Pravda je spora, ali nedostižna; Lijepa naša,*

sve je njihovo; Pamet nam je došla glave; Mislim, dakle šutim; Niz dlaku se lakše penje; Bosno moja, pređi na drugoga; Srbi odahnu, kad izdahnu; Gori lakše idu gore; Vlada umire posljednja; Srpski aforizam: kratko i kasno; Aforizam je pucanj u prazno...

To su samo neki od misaonih kristala iz ove jedinstvene knjige uma i mudrosti. Imena njihovih autora, moguće je i zbog štednje papira, ne navodim. Ostavljam budućim čitačima da ih sami prepoznaju dok čitaju njezine duhom i satirrom obogaćene stranice. Antologičarki Deani Sailović iskrena zahvalnost za uloženi trud i sjajno odrađeni posao odabira i prezentacije petoriječne aforistike autorica i autora naših zemljopisnih prostora. A čitaocima preporuka za čitanje i veliko hvala za pročitano mudroslovno antologijsko štivo.

KNJIGA ZA DUHOVNU GIMNASTIKU MISLI

Tomislav Supek: HRVATSKA ZANOVIJETANJA 7, Studio Moderna, Zagreb, 2020.

Po humorističkom stažu Tomislav Supek nalazi se u krugu bardova hrvatske i europske aforistike. Druženje sa aforizmima kao specifičnom književnom vrstom započeo je prije šezdesetak godina, za vrijeme studija ekonomije u Zagrebu. Svoje prve radove objavio je u studentskom i omladinskom tisku, a kasnije je duhovitim priložima ostvario plodnu suradnju u dnevnim i nedjeljnim listovima te radijskim emisijama diljem bivše države. Tako je nastao impresivan humoristično satirični opus koji je pretočen u desetak knjiga dojmljive filozofijsko-sociološkog i polit-ekonomskog sadržaja.

Misaona dubina, tematska širina, leksička čistoća i jednostavnost izričaja, glavne su odlike Supekove aforistike. On ne traga za izgubljenim kamenom mudrosti, niti koristi rječnike nepoznatih izraza da bi se približio čitačima jezgrovite kratke misli. On jednostavno zapisuje odsjaje bisera osobnog umotvorstva i kristale narodne leksike koji se koriste u svakodnevnoj komunikaciji i razumljivi su svima koji štuju riječ. Na taj način omogućava ljubiteljima aforizma da sami prepoznaju poruke i izvuku pouke iz onoga što je pisac osmislio u jednoj ili dvije rečenice. Vizualno promatran, aforizam ne nudi puno literarnog štiva, ali zato daje nesagledive mogućnosti čitatelju ili slušaču da zaroni u njegovu dubinu i odatle izvuče lucidne misaone bisere i kristalne leksičke tvorevine kakve rijetko susrećemo u svakodnevnom govoru.

Kad pročitate naoko jednostavnu aforističnu rečenicu *Izbori su test inteligencije*, u prvi mah učinit će vam se općepoznatom i često spominjanom u ljudskoj komunikaciji. Ali, kad uđete u analizu

njezinog društvenog, političkog i intelektualnog konteksta, uvidjet će te koliko je ona kompleksna, zagonetna i važna sa stanovišta izbora pravih ljudi za obavljanje odgovornih društvenih i državnih poslova. Logično je da će te tada ozbiljnije propitati svoju ulogu i zadaću u izbornom procesu te dobro razmisliti hoćete li glasati za „svoju“ stranku, ili za one koji će kvalitetnije obnašati povjerene političke i druge dužnosti u društvu kome pripadate. Aforistička poruka i korisna pouka pronaći će puni smisao u vašoj odluci da birate najbolje, a ne one koji su vam po nečemu bliski ili, možda, samo simpatični. Na taj način izbjeći ćete primjenu dijagnostičkog aforizma koji potvrđuje da: *Rezultati izbora ukazuju na ozbiljnu bolest biračkog tijela.*

Bogato životno iskustvo i stečena znanja Tomislav Supek obilato koristi u pronalaženju i zapisivanju onih bisera mudrosti koji se tiču svakoga od nas. I orača na njivi i oratora za saborskom govornicom. Svi moraju na isti način razumjeti misaonu konstataciju izrečenu u satiričnom tonu: *Ratari siju. Država žanje.* Moderne države, koje sebi tepaju kako su demokratske i narodne, uzimaju samo za poreze veće iznose nego što ostanu proizvođačima. Kad se tome pridodaju razni doprinosi, prirezi, parafiskalni nameti i druge legalne otimačine od najslabijih članova društva, pitanje odabira onih koji nas vode, dobiva još više na značenju. Ako se osvrnemo oko sebe, lako ćemo uočiti kako... *Puzeći „uhljebi“ najbolje stoje.* Supek ih prepoznaje među onima koji donose odluke u naše ime, a za svoju korist, kao i među inima koji administriraju sporo i neučinkovito. Oni su zaslužni za ostvarenje ideala koji se opisuju u aforizmu: *Lijepa naša je 1991. stala na svoje noge. I još stoji.* To ga je svakako inspiriralo da iz naše prakse prepíše i žalostiv aforizam: *Nadolazeće generacije su odlazeće.*

Porazna su i krajnje neprihvatljiva objašnjenja kako smo ulaskom u EU prirodno otvorili granice za odlazak mladih školovanih ljudi u druge zemlje čiji su prirodni i drugi potencijalu po mnogo čemu slabiji od naših. A šta smo to dobroga uradili da te mlade generacije, čije su obrazovanje platili naši građani, zadržimo u novostvorenoj državi i na plodnoj zemlji? Malo ili gotovo ništa. Tvornice smo rasprodali i uništili, poljoprivredu razorili, a ne razorali i nasijali, svađe i zavade s drugima i sa samima sobom nastavili, bavili se i bavimo se prošlošću a ne sadašnjošću i budućnošću. Ponašamo se po aforističkoj matrici: *Ateist sam*. (Ili vjernik, svejedno) *Pa šta mi Bog da*. A Bog ne daje onome tko se sam o sebi i o svome ne brine. Bog takve, ako ga i ima, zasluženno kažnjava.

Izvjesno je da zbirka aforizama ne može propisati rješenja za izlazak iz kriza koje nas prate. No, može nam pomoći da se preispitamo jesmo li tako veliki pobjednici koji u miru gube bitke za vlastiti opstanak. I uvjeriti nas, da možemo bolje i više ako se vratimo redu i radu, ako ne slavimo po nekoliko državnih i vjerskih praznika i blagdana dok nam tvornice i tržnice stoje zatvorene. Nakon II Svjetskog rata i pobjednici i poraženi prihvatili su se posla i relativno brzo ostvarili velike napretke. Iza nas je ostalo četvrt stoljeća mira, a napredak se mjeri promilima. Po Supekovom zapažanju mi... *Idemo sve sporije, premda su nam stope u porastu*. Te stope ostaju za nama, a ne vode nas putem do željenog prosperiteta samostalne i, više ne tako suverene i nezavisne zemlje, kako se nepopravljivim optimistima priviđalo i priviđa.

U budućnost se ide otvorenih očiju i bistroga uma, jer u suprotnom, lako je zalutati. Takvih primjera ima na sve strane ovoga lijepog, a ljudskom rukom i djelom, dobrano naruženog svijeta.

VEDRE PJESME I HUMORNE MISLI

Milan Rupčić: BEČARIM SE... ŠTO MI MOGU, VN, Zagreb, 2020.

Bećarac je autohtona pjevno-pjesnička vrsta čije je rodno mjesto u Slavoniji. Tu je nastala i odatle se zvučno i govorno širi na druge prostore, bez pretenzija da mijenja mjesto rođenja i prebivališta, kako ga posljednjih godina mijenjaju Slavonci koji sve više iseljavaju u Irsku i druga područja Zapadne Europe. Bećarske pjesme u svakodnevnom životu danas su, osim Slavonije, prisutne i na prostorima Istočne Hrvatske, Vojvodine, Hercegovine i Mađarske.

Kao autentični hrvatski proizvod koji se ne prodaje na europskom ili svjetskom tržištu, bećarac je bio i ostao lokalna muzička i književna roba koja se povremeno sluša, rijetko čita i zanemarivo malo smišlja, pamti i zapisuje izvan slavonske ravnice i vinorodnih srijemskih i vojvođanskih padina. Čak štoviše, bećarcu se prije nekoliko godina sudilo u prekršajnom postupku, zbog navodne uvrede časti jedne preosjetljive uniformirane državne službenice. Na kraju mu, naravno, nije presuđeno jer je bećarac stvoren da zabavi i nasmije, a ne da vrijeđa i ponižava one na čiju je adresu odaslan. Sa takvim obilježjima i porukama upisan je 2011.godine i na UNESKOV popis nematerijalne kulturne baštine čovječanstva.

Zbog svoje otvorenosti, lascivnog sadržaja i društvene aktualnosti, bećarac je zadržao narodnu izvornost, pa se autori bećarskih stihova rijetko ili gotovo nikako ne spominju čak ni u knjigama koje se bave bećarcem kao literarnom vrstom stvaralaštva. Može se čak reći da su rijetki oni stvaraoci bećarca koji ga svojataju kao svoj intelektualni proizvod, pošto mu daleko više pristaje obilježje narodnog stihotvornog stvaralaštva. Vjerujem da će se s tom konstatacijom složiti i književnik Milan Rupčić koji se, nakon irskih

limerik pjesma, osmjelio napisati i objaviti cijelu knjigu bećaraca pod naslovom ***Bećarim se... što mi mogu.*** Rupčić je slavonski Ličanin ili lički Slavonac koji je najveći dio života proveo u Zagrebu, gdje se pisanjem nastoji odužiti svojim izvornim zavičajima u kojima je proveo veći dio mladosti.

Zbirka *Bećarim se...* sastoji se od četiri poglavlja pod naslovima: *Bećarac - muško pjevanje; Bećarac – žensko pjevanje; Izreke u vremenu – nekad i sada i Pučka predaja – basne i pripovijetke.* U prvom poglavlju nalaze se Rupčićevi bećarci u obliku deseteračkog dvostihovlja koji opisuju razna životna stanja, događaje i doživljaje što prate bećara od jutra do sutra i koji na humoran, satiričan, ironičan i općenito vedar i veseo način opisuju sve ono što on prolazi. Bećarski jezik ne stvara se biranim riječima i nije obrastao dlakama kao fini pjesnički, već ima sve karakteristike bećarskog načina života. Od rakijanja po birtijama, do uvlačenja u postelju curama i dokonim snašama kojima je to milo i koje se tih stvari ne stide niti od njih bježe glavom bez obzira. Baš kako to autor kaže u stihovima: *Stavio sam šešir ja nakrivo, znaju mene, fućka mi se živo.* Pa dodaje šeretski, onako ispod žita: *Mala moja dođi priko praga, da isprašim tvoga malog vraga.* A rezultat toga prašenja i oprашivanja javit će se vjerojatno devet mjeseci kasnije kroz stihove: *Kada triba, nisam tija vadit, sad ću lipo još za dvoje radit.*

Bećarac se pjeva istom melodijom od 24 takta, čija je osnovna zadaća da duhovitim i lascivnim tekstom zabavi, razvedri i nasmije svoje slušaoce te da im uljepša dan i produži noć u lijepom raspoloženju i ljubavnim snima. On ne pati od stida niti puritanizma pod svaku cijenu, ne ulaguje se slušaču mekom i svilenom leksikom, niti budi osjećaje nježnosti i blagougodne topline u srcu i duši. Njegov krajnji cilj je da probudi čula, razveseli duh i protrese tijelo

smijehom od uha do uha. Ako toga nema, nema ni pravog bećarca. To je onda pjesma za uglađene dame i uštogljenu gospodu, koja podjednako pazi šta će reći i što će slušati. Za njih je bećarac prostački način pjevanja koji vrijeđa osjećaje finoće i gazi dostojanstvo građanskog odgoja. Oni naprosto ne mogu pojmiti stihove kakvi su... *Prave šoce uvik lipo rade, stave brzo, ali sporo vade.* Ili... *Idem selom, pozdravlja me kera, svaka kuja poznaje švalera.* A pogotovo... *Ličani su baš bećari pravi, kićanka im na velikoj glavi.* Pa konotativni... *Bolna leđa moja mala ima, često leži, teret je na njima.* Tko ne može prihvatiti bogatstvo vlastitog jezika, daleko mu bila kuća od krasne leksike.

Po svojoj literarnoj strukturi bećarac je deseterački epigram koji baštini duh aforizma i formu narodne umotvorine koja se graniči s poetski uobličenom filozofskom mišlju. On ima sve što nedostaje frazerskom govoru i šupljim pričama bez glave i repa. Njegovo literarno tijelo ima sve organe koji čine živo poetsko biće promatrano u vremenu i prostoru u kojem trajemo. Otuda sve rimovane deseteračke pjesme nisu bećarci niti se mogu pjevati u bećarskom tonu i stilu. Bećarac je samo to što jest, i ništa drugo ne bi trebao niti bi mogao biti.

Na takav zaključak upućuju i bećarci ženskog pjevanja. Ma koliko žene, za razliku od muškaraca kao svojih uparenih životnih partnera, bile uglađene i probirljivije na riječima, njihovi bećarci se gotovo nimalo ne razlikuju od muških. I u njima je naglašena lascivnost, humor, ironija, satira, alegorija i sve što ima za cilj razvedriti i nasmijati slušača odnosno onoga o kome je spjevana ili kome je bećarska poruka upućena. Pri tome, nitko se od njih nema pravo ljutiti, niti osjećati uvrijeđenim zbog sočnih riječi i slikovnih izraza koji prikazuju određene osobine, stanja i pojave o kojima se po

bećarski pjeva. Šta to ima u aforističkim stihovima: *Sve mi zvizde frcaju u glavi, dika moja astronom je pravi...* što nije vezano s realnim životom. Ili... *Zašto roda oko dvora leti, pazili smo, mogu se zakleti.* Ima li ičega nestvarnog u stihovima: *Prošo lola, skakuće mu kita, na tamburi dok po selu skita;* kad bi i danas mlade cure rado zapjevale: *Meni mladoj kitica je mila, takvo cviče rado bi primila.* Ili kad bi kroz šaljive stihove kazale ono što su vidjele i osjetile: *U mog lole nešto je maleno, em maleno i još k tom svileno.* Pa onda, bez uvijanja priznale: *Bio dragi često puta u me, ja od drva ne vidila šume.* Ovakvih i sličnih stihova ima desetke u Rupčićevoj knjizi koja će, vjerujem, pronaći svoje čitače i pjevače u vremenu koje je pred nama. Za dobar bećarac ne treba muzika jer je ona već zadana načinom pjevanja, pa preostaje samo pronaći pjevača koji će ga ponuditi svijetu za smijeh i slušanje.

U trećem poglavlju Milan Rupčić zapisuje i dopisuje izreke u vremenu nekad i sada. To su uglavnom mudre narodne misli i izreke koje su, u njegovoj obradi i preradi, osuvremenjene aktuelnim događajima, pojavama i postupcima kakve susrećemo na svakom koraku. On im je samo pridodao poneku sliku, novi oblik, konotaciju i riječ, tako da izgledaju kao restaurirane slike starih majstora u novoj vizualnoj i leksičkoj obradi. Tako socijalistička parola „*Snađi se družo !*“ dobiva nastavak u dopisanoj rečenici „*Gospodin se bolje snašao.*“ Na sličan način izreka: „*Na mucu se poznaju junaci!*“ ima svoj nastavak u preciziranoj autorovoj odrednici: „*Najbolje, na tuđoj mucu*“, kako su se snalazili ili se s nalaze mnogi današnji junaci. Na sličan zaključak upućuje i dopunjena izreka „*Poglavar će se viteški boriti...*“ naravno: „*Do zadnje kapi narodne krvi.*“

Mnoge narodne izreke Rupčić osuvremenjuje današnjim stanjem na terenu, kako bi se reklo sportskim ili gospodarskim rječnikom. Tako

izreka „*Kom opanci, kom obojci!*“, biva opisana i protumačena kao „*Raspodjela sredstava EU fondova*“. A ... „*Čekaj magare dok trava naraste...*“ ima nastavak: „*Na pustopoljini agrarne reforme*“. Obećavajuća narodna: „*Gleda kao tele u šarena vrata*“, završava pesimističnim riječima: „*A poticaja jošte niotkuda*“.

Sličnu doradu u modernom stilu doživjela je i opjevana mudra opaska: „*Trla baba lan, da joj prođe dan*“. Rečena baba više ne gubi vrijeme uzalud, jer... „*Danas baba tvita na Twiteru*“. Baš onako kako tvitaju milijuni znatiželjnih, a besposlenih djelatnika koji od Boga kradu dane, a od života mjesece i godine. Molim da mi na ovu opasku ne zamjeri prvi SAD djelatnik Donald Tramp, koga od milja prozivam radnim prezimenom – Kramp.

Posljednje poglavlje donosi nekoliko basni i pripovijetki pisanih po autoru Milanu Rupčiću. One se bave našom svakidašnjicom u koju su se uplele stvarne i izmišljene priče u narodu, poznate pod imenom: basne. Na taj način Rupčić ostaje dosljedan samome sebi: da u istu knjigu uvrštava različite vrste proznog i poetskog stvaralaštva. To, u neku ruku i nije loše, jer tako ostavlja čitačima mogućnost da upoznaju različite vrste književnog stvaralaštva i da pročitaju ono što im se sviđa, nakon što ostvare uvid u sadržaj knjige.

SADAŠNJE I PROŠLO VRIJEME

Igor Braca Damnjanović DIB, NIŠA LIČNO, Alma, Beograd, 2020.

Satirični aforizam nacionalni je specijalitet ili, sportskim rječnikom kazano, narodna disciplina srpskih književnika. U toj vrsti humorističko-satiričkog stvaralaštva pisci iz Srbije, koji slijede put Nušića, Domanovića i inih velikana duhovite misli, otišli su barem jedan korak ispred pisaca iz ostalih balkanskih i europskih država. Da je to tako, potvrđuje i mladi aforističar Igor Braca Damnjanović DIB.

Osim što uređuje časopis „Šipak“, koji je jedan od najboljih pronositelja humora i satire na našim prostorima, Igor Damnjanović piše odlične aforizme za koje je osvojio i prestižnu nagradu „Vladimir Bulatović Vib“, kao i brojna druga priznanja za aforističko i humorističko stvaralaštvo. Ako se ima u vidu da je DIB tek navršio trideset godina života, može se sa sigurnošću reći da je pred njim lijepa budućnost visoko umnog spisatelja koji nastavlja svijetle tradicije srpskog humora i satire. Bolju preporuku za dalji rad i stvaralaštvo od Vibove nagrade, mladi pisac teško da može poželjeti i dobiti.

Aforizmi Igora Damnjanovića na direktan način i bez auto-cenzorskih zahvata i kamuflaža progovaraju o bitnim pitanjima i bolnim temama koje nagrizaju i razjedaju srpsko društvo u dvadesetprvom stoljeću. Ratovi iz devedesetih godina ostavili su duboke posljedice na zemlju i ljude koje se ne mogu prebrisati nikakvom gumicom zaborava, niti lažno obećavajućim riječima lokalnih i nacionalnih vođa. Loša politika vlasti nastavljena je i u post ratnom periodu tako da je zemlja, umjesto stvarnog progressa, doživjela puževski napredak koji je mnoge mlade ljude odaslao izvan njenih, još uvijek

nedefiniranih državnih granica. U stvarnosnom, a ne u začaurenom ustavnom ili začaranom polit-akrobatskom smislu kakav je na unutrašnjoj i bjelosvjetskoj sceni.

Suočen sa takvim stanjem stvari, Damnjanović svoj okvirni humorističko-satirični program iznosi u višeznačnom aforizmu koji glasi: *Satiričara boli za sve. Zato i piše o svemu što ga boli!* Kratko jasno i dovoljno Nušić-domanovićevski mudro i pronicljivo da površni čitači, ni nakon dva-tri uzastopna čitanja, neće shvatiti šta im je pisac zapravo htio reći i poručiti. Takvi, naime, slijede put svoga vođe, ma kuda on išao, i ma gdje stigao. *Vođa je rekao da moramo krenuti od nule. Dakle, od njega sve počinje.* Onima koji misle svojim umom, tih i takvih Domanovićevih vođa odavno je pun kufer, pa traže načina za primjenu izlazne strategije u zemlji ili van nje. Njima je bjelodano jasno, kao i Igoru Damnjanoviću, da je... *Vođa sidro stabilnosti ...* i da... *vuče zemlju na dno.* A na tome dnu već smo bili ne baš tako davnih devedesetih godina.

Loše politike i još gori političari zahvalna su tema i likovi kojima se bave humoristi i satiričari svih država na svijetu. Ne postoji dakle ni jedan opravdan razlog da se njima ne bave i naši pisci oštroguma i još oštrijeg pera i kompjutera. Utoliko prije, kako zapisuje DIB, što... *Naši političari jesu mali, ali su već naučili kako se puzi.* Pred svjetskim moćnicima i pred jačima od sebe, razumije se. Zato se lako složiti s njegovim aforizmom koji te naše nemoćnike opisuje u dvije proste rečenice lako razumljivog značenja: *Premijer ili predsjednik? Isti đavo!* Naravno, čast izuzecima. Jer, kod nas kao i svuda po svijetu, uz nečasna pravila, postoje i časni izuzeci. I ljudi, također.

Aforističar ne misli loše ni o politici niti o svim političarima. On se nikome ne ruga niti bilo koga od njih grdi. Jednostavno, njegova je

zadaća da ukaže i na drugu stranu političke medalje, kao i na naličje onih koji se bave politikom kao profesionalnim poslom. Onih kojima smo na izborima povjerali vlast i demokratiju i koji o svemu odlučuju u naše ime, a vrlo često ili pretežno samo u svoju korist. Takvih je kod nas ponajviše. Može se slobodno reći po onoj narodnoj: kao gljiva poslije kiše. Zbog njih ... *Moramo sačuvati demokratiju. Za uspomenu!* Poručuje to DIB, argumentujući svoj stav aforizmom: *Političari dobro jedu, ali su im rezultati i dalje mršavi.* U isto vrijeme ... *Srbi jedu meso koje je u Evropi zabranjeno i za pse. Za razliku od pasa, Srbi su uvijek imali istančan ukus.* Valjda zbog uvoznika kojima je profit važniji od zdravlja naroda. A i narodu izgleda više godi bilo kakvo meso od oglodanih kostiju.

Nisu samo političari zahvalna aforistička tema i dilema. Podjednako, ako ne i više zahvalan je i narod. Njemu se DIB obraća probranim riječima. Ne samo zato da ga ne uvrijedi, već da mu ukaže kako se treba postaviti naspram onih koje je ustoličio svojim glasovima na redovnim ili izvanrednim izborima. Praksa je naime pokazala da je... *Naš narod patriotski rastrojen.* U takvom stanju... *Narod u Srbiji propada jer ga vodi trula koalicija.* Dokle će to trajati, to ni onaj gore koji je iznad nas, ne može znati. Izvjesno je jedino... *Narod će stezati kaiš dok ne pukne.* Da se to ne bi desilo, aforist nudi narodu alternativni prijedlog: *Čuvajte ovce, da ovce ne bi čuvale vas.* A gdje su ovce, tu se uvijek nađu i vuci. Stara izreka o vuku i ovci u savremenoj obradi glasila bi: gdje je vuk sit, ovce garant nisu na broju. Prebrojte ih, pa će te se i sami u to uvjeriti.

Aforist ne bi bio to što jest da humoristične strelice i satirične žaoke, po principu bumeranga, ne upućuje i samome sebi. Ni to on ne čini radi zlih namjera ili i zbog iznuđene samokritike već, prije svega da se stavi u ravnopravan položaj sa drugim junacima svojih aforizama i

drugih ironično–alegoričnih misaonih produkata. Tako skrušeno pred ogledalom, ili pred popom, svejedno, priznaje: *Verujem političarima. Imam pokvarenu maštu.* Narodu pak poručuje: *Čuvam stražu. Kradite!* Svome sljedbeniku, uz dužno poštovanje i nedužno izvinjenje kaže, onako između redova: *Ma ne umišljam da sam Bog. Veruj mi!* Kao odani poklonih knjige i ljubitelj masnih viceva, bez dlake na jeziku svojim potencijalnim čitaocima otkriva: *Na sajmu knjiga nisam kupio knjigu viceva. Pljeskavica je bila masnija.*

Na osnovu svega naprijed viđenog iz autorovog i recenzentskog ugla moglo bi se reći: *Što na umu, to na drumu.* I uskliknuti: *Rupe!* A onda sa dobrim namjerama, jer je i put do pakla popločan dobrim namjerama, posvjedočiti aforizmom: *Imao je meru. Dok mu je nisu uzeli.*

Pod aforističkom zakletvom, dopunjenom ironijom, alegorijom, sarkazmom, satikom, hiperbolom i drugim stilskim figurama i jezičnim ukrasima, izjavljujem da ovu knjigu Igora Brace Damjanovića DIB-a treba čitati višekratno, prije i poslije spavanja i jela ako imate šta jesti, da bi se shvatile i zapamtile pouke i poruke koje pisac upućuje svima onima do kojih mu je stalo, kao i onima kojima je stalo do njega i njegovog pisanja. Jamčim da se nećete pokajati i žaliti za izgubljenim vremenom na čitanje. Jer, ko ne čita, taj ili skita ili se ni za što ne pita. A takvih je, otkad je svijeta i vijeka na ovoj planeti bilo ponajviše. Zbog njih se baš ovakva knjiga piše. Kratka i jasna. Misaono duboka, tematski široka. Stilski kao kristal čista, jer bogatom leksikom blista.

Šta još reći na kraju osim Igorove završne poruke: *Kada voliš, ništa te ne mrzi.*

I baš zato: volite se ljudi! Mržnju ostavite u prošlom vremenu. U perfektu, imperfektu, ili pluskvamperfektu. Ili pak u aoristu. A držite se sadašnjeg prezenta odnosno budućeg futura 1 ili 2. Ako vas gramatika nije napustila. Kao oni koji umjesto vas vladaju.

ZBIRKA VRIJEDNA ČITANJA

Recenzija rukopisa zbirke aforizama Darka Žigrovića, Zagreb, 2020.

Kad u jednom aforističkom rukopisu otkrijete pedesetak dobrih aforizama, onda on svakako zaslužuje da bude ukoričen, makar i u skromnom tiražu. Ali, kad ta brojka bude znatno veća, tada i autor zavređuje da se o njemu i njegovom djelu kaže pokoja pohvalna riječ i rečenica.

Darko Žigrović, aforist iz Svetog Ivana Zeline, prijatno je iznenađenje i osvježanje na hrvatskom aforističkom nebu, na kome desetljećima sijaju brojne zvijezde i zvjezdice balkanskog i europskog aforizma. Od onih iz srednjeg, pa do ovih iz najnovijeg vijeka. Duga bi lista bila kad bi ih pisac ovih redaka nabrajao, pa tu zadaću prepuštam našim umnim zborničarima i antologičarima.

Ima zemalja u našem okruženju u kojima autori i u mladim godinama počinju pisati svoje prve aforizme. I koji zarana objavljuju prve knjige. U Hrvatskoj to, u pravilu, nije tako i ovdje se aforisti obično na velika vrata javljaju nakon navršenih trideset ili četrdeset godina života. Takav je slučaj i sa Darkom Žigrovićem koji je, na nagovor urednika i istinskog zaljubljenika u aforizam Miroslava Vukmanića, pripremio za tisak rukopis svoje prve knjige. I dobro je da je tako uradio, jer da nije, hrvatska bi aforistika ostala uskraćenom za jedno iznimno kvalitetno djelo, a sam autor bio bi miljama udaljen od središta nacionalnih aforističkih zbivanja i događanja.

Aforizmi koje smišlja i zapisuje Darko Žigrović bave se gotovo svim aktualnim društvenim, ekonomskim i političkim temama. Iz njih se može lako zaključiti kako je autor dobro informiran o najvažnijim stvarima koje (pre)okupiraju građane zemlje u tranziciji koja se, nakon dugog čekanja, priključila obitelji više-manje razvijenih europskih država. I što je još važnije, kako na sve te stvari, pojave i probleme, gleda otvorenijih očiju, čista srca i na promišljen,

realističan i duhovit način. To mogu samo ljudi kojima je stalo do boljitka društva i svih njegovih jedinki i koji ne zaziru - bobu reći da je bob, a popu da je pop, bez obzira što se to mnogima od njih neće svidjeti. Ali, zadaća aforiste i humoriste i jeste da duhom budi uspavanu svijest i riječju raskrinkava one i ono što nije dobro i što, bez zadržke, treba što prije mijenjati. Jer, ako nam „podzemlje smrdi sve do neba“ i ako „ako nam demokracija nudi širok izbor nedostupnih stvari“, onda je vrijeme za mijene i promjene u kojima naša „primarna djelatnost“ neće biti „sakupljanje sekundarnih sirovina“ i gdje „nacionalno blago treba biti u stajama“. I na njivama, u tvornicama, kao i svim drugim mjestima na kojima će ljudi živjeti životom dostojnim čovjeka. Ako to nije tako, a kod nas baš i nije, tada će naši ljudi, nakon završenih škola i fakulteta i stečenih ili ne stečenih radnih iskustava, hodočastiti i radočastiti po svijetu, tražeći sreću koju u svojoj zemlji nisu pronašli. A gore tuge i nevolje u mirna vremena, od te gotovo da i nema.

Uzalud se naši vlastodršci hvale inim rezultatima, kad im narod bježi iz zemlje trbuhom za kruhom i umom za razumom. Kod nas se četvrt stoljeća od svršetka rata i dalje na mnoga usta pjevaju borbene pjesme i slave svi mogući dani pobjeda i državnosti, što košta vrijedne ljude i odnosi dragocjeno vrijeme, koje bi se moglo racionalno iskoristiti za radne pobjede. Ratnih je pobjeda svakom zdravom raciju, već odavno preko glave. Nastavimo li tako, onda će se opet, u ne tako daleko vrijeme, ostvariti Žigrovićev aforizam koji kaže: „Nema takve krize u koju mi ne bi našli ulaz.“ Ili drugi u kome tvrdi... „Standard nam je tema za stand-up komičare“. Tko misli drugačije, neka u podne prošetata pored pučkih kuhinja, ili pored kontejnera kasno navečer i rano ujutro.

Vrijedni narodi puno rade, a vrlo malo slave. Samoživi ljudi čine obrnuto i to im se kad-tad razbije o glavu. U to su se mnogi bezbroj puta uvjerali, ali prave pouke nisu izvukli. Jer i zašto bi, kad su mnogi „Svoje novačenje, brzo unovčili“ i kad „Vlast donosi povlastice. Ali i poslastice.“

Aforist Darko Žigrović duhovitim kistom slika društvo i njegove anomalije. No, ne bavi se samo njima već, kao odan samokritik, razmatra i svoju poziciju u tom i takvom društvu. Iz te samokritične pozicije osmišljeni su brojni ironični, alegorični i smijeha vrijedni aforizmi. Od onoga u kome kaže: „Kad se sjetim Sizifa, izgubim svaku volju za posao“, preko drugoga u kojem priznaje: „Prebio sam kamatu. A usput i bankara“, pa do onoga u kome rezignirano zaključuje: „Moj kut gledanja na stvarnost je otupio“. E. da bi na kraju odao zahvalnost svima, poniznim riječima: „Zahvalan sam im do groba. Dublje ne mogu“!

Ima u ovoj rukopisnoj ili strojopisnoj knjizi aforizama, gnoma, sentenci, mudrosnica, vrckavih i inih duhovitih, a zrelih i zdravih misli, koje će zadovoljiti znatiželju svakog čitača i vratiti mu osmijeh na lice i radost u dušu. Zato je vrijedi pročitati i ponešto iz nje zapamtiti te, po mogućnosti, primijeniti u svakodnevnoj životnoj praksi. Prave knjige zato se pišu i objavljuju. A pravi pisci zato i postoje.

DUHOVITOST U RIJEČI I DJELU

Recenzija zbirke aforizama: BOSNA ŠVERCEGOVINA, autora Miladina Berića

Književnik Miladin Berić nalazi se u krugu najpoznatijih bosanskohercegovačkih humorista i satiričara, koji svojim aforističko-satiričnim mislima i leksičkim bravurama te tečnim pjesmama na aktuelne društvene teme i narodne dileme, obogaćuje stranice elektronskih i nekih drugih medija diljem Balkana. Njegov izoštreni smisao za uočavanje negativnih društvenih pojava i prepoznavanje njihovih nosilaca, do te je mjere usavršen i aktuelan, da nema događaja ili iskrivljene ljudske ličnosti koje nije opisao u svoje aforizme, epigrame ili produhovljene humorističko-satirične stihove. Prava je šteta što ljudi naših geografskih prostora od devedesetih godina naovamo, nisu dovoljno upućeni niti naklonjeni toj vrsti literarnog stvaralaštva i obliku nacionalne kulture, jer bi inače masovno čitali njegove duhovite misaone proizvode umjesto političkih pamfleta i informativnog žutila koje je preplavilo ovaj dio Evrope i svijeta. Jednako tako, šteta je što su izdavači, novine, radio i televizija izbacile sa svojih stranica i emisija humorističke sadržaje, pa ova vrsta stvaralaštva nije dostupna širem krugu potencijalno zainteresiranih čitača.

Ali, ta kriza intelektualne polusvijesti i komercijalne neshvatanja nije zaustavila, niti je onemogućila Miladina Berića u naumu da predano prati profanu politiku, promašenu ekonomiju, dobronaruženu kulturu i korupcijsko-mafijaška poratna događanja u lokalnoj i inim sredinama. Iz tog konglomerata svega i svačega ili, kako bi naš narod rekao; budibogsnama dešavanja, on svakodnevno izvlači i osmišljava p(r)olupane bisere ljudskih gluposti, mitadžijske nepodopštine

kloniranih osavremenjenih Domanovićevih polit-vođa, Nušićevih eks drugova ministara i gospođa ministarki, oblikujući ih u pitke aforizme, tečne epigrame, ironijsko sarkastične kozerije i kristalne pjesme o nama i našim manama. U tim humornim bilješkama lako će se prepoznati onaj ko živi od tuđeg rada i nevolje, kao i socijalni slučajevi koji se s nostalgijom prisjećaju nekih boljih preminulih dana i godina iz, za mnoge, brzo prežaljenog samoupravnog socijalizma.

Slijedeći vlastiti put nemirenja sa društvenim sivilom, političko-ekonomskim crnilom, medijskim žutilom i intelektualnim sljepilom, Berić je iz svog humorističkog književnog (h)ambara probrao i posložio zbirku blistavo bistrih aforizama pod indikativnim naslovom **Bosna švercegovina**. To dojmljivo štivo za gimnastiku duha i svjedočenje o negativnim pojavama koje nas prate i problemima koje guramo pod tepih, podijeljeno je u tri cjeline nazvane po dobro nam poznatim riječima „Semafor“, „Virus“ i „Matica“. Semafor je lako dešifrovati kao crveno kroz žuto do zelenog i obratno. Virus je usko vezan uz već dobro nam znani svjetski projekat „korona“ iliti - staračku bolest pokrštenu imenom „kovid 19, 20 etc.“ dok se ne pronađe i masno naplati neka nova vakcina. Matica garant nije vezana uz pčelu jer pčela donosi, već na one koji sve odnose za svoju korist, a na štetu obespravljenih širokih narodnih masa.

Te tri male, i ne baš uvijek tako slatke riječi, Miladin Berić aforistički elaborira ovako: *Bosanski semafor. Dok smo prolazili iz crvenog u zeleno, najebali smo kao žuti*. Što se tiče virusa popularnog imena „korona“, promatran kroz mikroskop očima Kriznog štaba, u Miladinovoj interpretaciji, on bi se mogao opisati naprosto proširenom rečenicom: *Bolje da se mjere ukidaju postupno, nego posthumno*. Posljednja sintagma bi se mogla prevesti i kao

postumno, ako to ne vrijeđa gospodu psihijatre i veleumne doktore koji liječe poznate, manje poznate i nepoznate virusne infekcije u klinikama za infektivne bolesti. Nakon svima, osim idiota i lopova, nepotrebnih ex-yu domopreljubničkih ratova, vještački izazvane ekonomske krize iz 2008. i bankarske pljačkaške akcije sa napuhavanjem „švicarskog franka“ na štetu balkanskih i srednjoevropskih žitelja, korona virus legao je sirotinji, što bi se po bosanski reklo „kao budali šamar“, od koga će siti biti još sitiji, bolesni još bolesniji, a gladni još gladniji. Jadni i nezaposleni, naravno, još jasniji. Podrazumijeva se da aforistička matica ne proizvodi med već vrca misli koje nude smijeh kao alternativu svim poznatim i „izmišljenim“ bolestima od kojih naprasno umiru polumrtvi, a zdravi ih prebole sitnim kašljanjem. Ne kaže se u Srba džabe: „Dva loša ubiše Miloša“. Jer, kako misli i ironijsko-satirično zapisuje Miladin Berić: *Srbin stavi rampu tek kad prođe voz*. Koronarno gledano iz drugoga smjera, to bi se moglo post(h)umno prevesti kao: *Skinuli smo maske. Progledali smo!* Nazdravlje svima koji su preživjeli ili će proživjeti svjetsku korona pandemijsku epidemiju u kojoj su po političko-meše tarsko-farmakološkoj, medicinsko-medijskoj kampanji izmiksani i izgemištani zdravi i bolesni, živi i mrtvi, mudri i ludi, sabrani i zbunjeni i svi njima slični i ne slični. Nazdravlje svima njima, ma gdje bili i ma kako živjeli! Ako su koronu preživjeli.

Svima njima hvala lijepo. Miladin i ja, zajedno sa istomišljenicima, kako se vidi iz priloženog i napisanog, razmišljamo samo svojom glavom. I, uzgred budi rečeno, tuđa nas glava ne boli. Ko voli – neka izvoli! Čitanje Berićevih aforizama svima je dobro došlo kao prirodni intelektualni lijek jer, u njemu nema virusa. Osim internetskih, razumije se. Onih koje i pas guta s maslom.

BIO-BIBLIOGRAFSKI PODACI O PISCIMA

Balaško Josip, rođen je 1941. godine u Brezovici (Zagreb), gdje i sada živi. Objavio je šest knjiga aforizama i antologiju Hrvatska aforistika 1847. – 2018. (Studio Moderna d.o.o., Zagreb, 2019.) Piše i objavljuje pjesme, priče, scenske igre, romane i slikovnice za djecu i mlade.

Barušić Feliks, rođen je 1864. godine u Kloštar Ivaniću. Objavio je pet knjiga pripovijedaka i aforizama. Radio je kao profesor u Sisku, Zagrebu i Osijeku. Umro je 1917. godine u Slavenskom Brodu.

Berić Miladin, rođen je 1962. godine u Banjaluci. Diplomirani je elektroinženjer. Piše poeziju, prozu, aforizme i epigrame. Objavio je dvadesetak knjiga poezije i aforizama. Bio je urednik časopisa Nosorog. Živi i radi u Banjaluci.

Čotrić Aleksandar, rođen je 1966. u Loznici, (Srbija). Piše aforizme i satirične priče. Do sada je objavio dvadesetak knjiga. Dobitnik je desetak najviših nacionalnih i međunarodnih nagrada za aforistiku i satiru. Priredio je više antologija aforizma kod nas i u svijetu. Djela su mu prevedena na petnaestak stranih jezika. Živi i radi u Beogradu.

Ćorilić Nenad, rođen je 1975. godine u Loznici. Piše priče i aforizme. Objavio više knjiga proze i aforizama. Nagrađivan je za kratke priče i aforizme. Živi i radi kao srednjoškolski profesor u Loznici.

Damnjanović Igor Braca DIB, rođen je 1989. godine u Beogradu. Piše aforizme, poeziju, priče i drame. Zastupljen je u više zajedničkih knjiga i zbornika. Književne radove objavljuje u desetak listova i časopisa. Osnivač je i urednik humorističko-satiričnog časopisa Šipak.

Doderović Zoran, rođen je 1960. godine u Novom Sadu. Piše poeziju, priče i aforizme. Objavio više samostalnih knjiga. Nagrađivan za aforističko stvaralaštvo. Živi i radi u Novom Sadu.

Dovniković Borivoj Bordo, rođen je 1930. u Osijeku. Pripada krugu pokretača i osnivača škole animiranog filma u Hrvatskoj i na prostorima bivše SFRJ. Usporedo s tim bavi se karikaturom. Objavio je više stotina karikatura u listovima, revijama i časopisima diljem Balkana, Europe i svijeta. Dobitnik je brojnih nagrada i priznanja na području animacije i karikature u zemlji i inozemstvu. Živi i stvara u Zagrebu.

Drmić Jandre, rođen je 1955. u Vrilu, (Tomislavgrad, B i H). Piše aforizme, epigrame, kratke priče, humoreske, satire. Objavio je pet knjiga aforizama. Zbirka „Skeptička jama“ proglašena je najboljom knjigom aforizama u Hrvatskoj u 2018. godini na natječaju Udruge hrvatskih aforista i humorista. Zastupljen je u više balkanskih antologija aforizama. Živi i radi kao srednjoškolski profesor u Zagrebu.

Đergović Rade, rođen je 1948. godine u Loznici. Pisanjem humora i satire bavi se duže od pola stoljeća. Objavio je petnaest knjiga aforizama i satiričnih priča. Zastupljen je u desetak antologija i zbornika objavljenih na području ex-yu. Za književni rad nagrađen je brojnim nagradama i priznanjima.

Garvanović Zlatko, rođen je 1961. godine u Vinkovcima. Objavio pet knjiga aforizama. Pored pisanja, bavi se glazbom, slikanjem, fotografijom i izradom skulptura od čelika. Prvi je predsjednik udruge hrvatskih aforista i humorista. Živi i radi u Dugom Selu.

Grgičević Marko, rođen je 1937. godine. Satirične aforizme pisao je tridesetak godina. Do smrti 2015. godine živio je i radio u Puli.

Grgić Josip, rođen je 1939. u Vranjicu. Piše poeziju i prozu. Objavio četiri knjige poezije i deset knjiga aforizama i epigrama. Dobitnik je nagrade „Zlatna puntina“ na festivalu humora u Blatu na Korčuli 2004. godine. Bavio se i enigmatikom. Živi i stvara u Splitu.

Halilović Abdurahman – Ahil, rođen je 1958. godine u Koraju, (Bosna i Hercegovina). Danas živi i radi u Rijeci. Bavi se humorom i satikom. Dobitnik je više nagrada za aforizme. Do sada je objavio tri knjige aforizama. Zbirka „Lijepa naša, sve je njihovo“ proglašena je najboljom knjigom aforizama za 2019. godinu u Hrvatskoj na natječaju Udruge hrvatskih aforista i humorista.

Heršak Zdenka, rođena je 1928. u Zagrebu. Cijeli radni vijek bavila se dramskom umjetnošću. Piše prozu, drame i aforizme. Objavila je knjige: To što i ptice pjevaju; O čemu ptice šute; Za čitanje u mraku i Žedna usta. Preminula je 2020. u Zagrebu.

Ilić Savo, rođen je 1932. godine u Potpeću kod Tuzle. Od 1994. živi i stvara u Puli. Do sada je objavio više proznih i publicističkih knjiga o zdravom životu i pješaćenju u prirodi. Autor je više radova s područja pravne znanosti.

Jurić Ivan, rođen je 1930. u Buhovu, (Široki Brijeg, BiH). Objavio je šest knjiga aforizama i više knjiga poezije i proze. Preminuo je 1.4.2020. godine u Zagrebu od posljedica infekcije korona virusom.

Katić Ivan, je rođen 1955. u Studencima, (Banja Vrućica-Teslić, BiH). Završio je Filozofski fakultet u Zagrebu gdje je radio u prosvjeti. Od 1989. godine živi u Libeku u Njemačkoj. Piše poeziju, aforizme i epigrame. Objavio dvije knjige aforizama.

Kragujević Jovan, rođen je 1950. godine u Novom Sadu. Bavio se uredničkim poslovima. Aforizme objavljuje u listovima i časopisima.

Zastupljen u antologijama i zbornicima aforizma. Dobitnik je više nagrada za aforistiku.

Kurnik Zdravko, rođen je 1937. godine u Travniku, (BiH). Bio je sveučilišni profesor. Bavio se šahom, enigmatikom, humorom i satikom. Objavio je više stručnih i humorističkih knjiga. Do smrti 2010. godine živio je i radio u Zagrebu.

Lazzari Srećko, rođen je 1925. godine u Ključu (BiH). Napisao je i objavio desetak knjiga aforizama i epigrama. Zastupljen je u više zbornika i antologija aforizma. Umro je 2006. u Sarajevu, gdje je do umirovljenja radio kao srednjoškolski profesor.

Ljubenović Bojan, rođen je 1972. godine u Beogradu. Piše satirične priče i aforizme. Radi kao urednik rubrike humora TRN u beogradskom listu „Večernje novosti“. Objavio je desetak knjiga priča i aforizama. Za humor je dobio više nagrada i priznanja. Zastupljen je u nekoliko antologija i zbornika aforizama.

Lero Grujo, rođen je 1949. godine u Visokom (BiH). Završio je Filozofski fakultet u Sarajevu. Od 1996. živi i stvara u Bijeljini. Objavio je više samostalnih i zajedničkih knjiga poezije, humora i satire. Predsjednik je udruženja aforističara i član Udruženja književnika RS. Dobitnik je više domaćih i stranih nagrada za humor.

Lovrić Tonka, rođena je 1954. u Ljubljani. Završila Pravni fakultet u Splitu. Piše poeziju, prozu, aforizme i bavi se slikarstvom. Objavila je četiri knjige poezije i pet knjiga aforizama. Imala je tridesetak samostalnih i osamdesetak skupnih izložbi. Dobitnica je više međunarodnih priznanja za književnost. Živi i stvara u Splitu.

Mijović Marinko, rođen je 1935. u Plavu u Crnoj Gori. Pola stoljeća piše aforizme. Do sada je objavio sedam aforističkih knjiga. Živi i stvara u Puli.

Milenković Vladica, rođen je 1973. godine u Paraćinu, gdje živi i radi. Piše poeziju, aforizme i satirične priče. Objavio je više knjiga satirične proze i aforizama.

Nikolić Jovo, rođen je 1958. godine u Tutnjevcu (Ugljevik, BiH). objavio više knjiga aforizama i priredio antologiju bosanskohercegovačkog aforizma. Živi i stvara u Ugljeviku kod Bijeljine.

Otašević Đorđe, rođen je 1959. godine u Užicu. Napisao više knjiga proze i aforizama. Objavio tridesetak rječnika, te četrdesetak antologija i zbornika aforizama i satiričnih priča. Dobitnik je niza prestižnih nagrada za književno stvaralaštvo. Djela su mu prevedena na više stranih jezika. Živi i radi u Beogradu.

Pavlović Senka, rođena je 1980. godine u Beogradu. Diplomirani je etnolog-antropolog i politikolog specijalist iz oblasti međunarodnih studija. Piše poeziju i prozu koju objavljuje pod pseudonimom Rada Lekić. Do sada je objavila tri knjige. Članica je Društva književnika Srbije. Djeluje kao samostalna umjetnica.

Pavlović Kosta, rođen je 1942. godine u Malom Orašju u Srbiji. Objavio je 25 knjiga poezije, proze i humora. Dobitnik je brojnih nagrada za književno stvaralaštvo. Djela su mu prevedena na više stranih jezika.

Radek Ladislav, rođen je 1939. u Mihovljanu kod Čakovca. U mladosti se bavio glazbom. Piše poeziju, aforizme, kao i druge

humorističke radove. Objavio šest knjiga poezije i šest knjiga humora i aforizama. Nagrađivan je za aforističko i humorističko stvaralaštvo. Član je DHK. Živi i stvara u Šenkovcu.

Rajković Veljko, rođen je 1954.godine u Dujevi, Rijeka Crnojevića (Cetinje, Crna Gora). Piše aforizme, epigrame, epitafe, satirične pjesme i priče. Objavio više knjiga aforizama i epigrama te jednu samostalnu i više zajedničkih antologija i izbora aforizama i epigrama. Umro je krajem ljeta 2020. u Podgorici.

Rupčić Milan, rođen je 1948. godine u Vrbovljanima kod Okučana. Djetinjstvo i mladost proveo je u Ličkoj Rastoci kod Smiljana. Piše poeziju, prozu i aforizme. Objavio je deset knjiga pjesama, pripovijetki i aforizama. Živi i stvara u Zagrebu.

Sailović Deana, rođena je 1971. godine u Sarajevu. Bavi se humorom i aforističkim stvaralaštvom. Priredila je dvije antologije ženskog aforizma. Živi i radi u Srijemskim Karlovcima.

Sredanović Miroslav, rođen je 1936. u Vučiji (Trebinje, BiH). Radio u diplomaciji. Objavio desetak knjiga aforizama za koje je nagrađivan. Djela su mu prevedena na više stranih jezika. Zastupljen u brojnim antologijama i zbornicima aforizama. Živi i stvara u Beogradu.

Supek Tomislav, rođen je 1.1.1939. godine u Iloku. Piše aforizme, epigrame i druge humorističke radove. Objavio je desetak knjiga aforizama i humora na aktualne životne teme i probleme. Dobitnik je više nagrada i priznanja za humor i aforističko stvaralaštvo. Živi i stvara u Zagrebu.

Tomić Zlatko, rođen je 1954. u Splitu. Piše poeziju, prozu i aforizme. Objavio desetak knjiga poezije i proze te dvije knjige aforizama. Živi i stvara u Splitu.

Trgovčić Nikola, (1946-1985), rođen je u Bačkom Bregu kod Sombora u Srbiji. Do iznenadne smrti živio je i radio poslove urednika lista „Glas Iste“ u Puli. Pisao je satirične aforizme i bavio se fotografijom.

Vujić Živko, rođen je 1947. godine u selu Ljubatovci kod Laktaša, (BiH). Piše poeziju, prozu, humor, aforizme i epigrame. Objavio dvadesetak knjiga. Dobitnik je više međunarodnih nagrada za književno stvaralaštvo. Živi i stvara u Banjaluci.

Vuković Mladen, rođen je 1958. u Splitu. Urednik je mnoštva knjiga i dugovječne emisije *Kad se smijah tad i bijah* Hrvatskog radija Split. Piše poeziju, satiričnu prozu, aforizme i epigrame. Objavio je više knjige poezije, proze i humora. Nagrađivan je za novinarsko, aforističko i književno stvaralaštvo. Član je DHK, UHAH i DHK HB. Živi, radi i stvara u Splitu.

Zuban Nedo, rođen je 1958. u Splitu. Poznati je hrvatski tekstopisac velikog broja uglazbljenih pjesama. Pored tekstova piše poeziju, prozu i aforizme. Objavio više knjiga. Dobitnik je brojnih nagrada za tekstove na hrvatskim festivalima narodne i zabavne glazbe.

Žigrović Darko, rođen je 1976. godine u Svetom Ivanu Zelini. Završio je gimnaziju i srednju ekonomsku školu. Pisanjem se bavi od osmogodišnje škole. Živi i radi u Svetom Ivanu Zelini.

Bilješka o autoru:

Ivo Mijo Andrić

Ivo Mijo Andrić, rođen je 17.11.1948. godine u Čanićima kod Tuzle. Osnovnu školu pohađao je u Dobrnji, Mramoru i Lipnici, a srednju tehničku u Tuzli. Završio je Fakultet političkih nauka i postdiplomski studij na Ekonomskom fakultetu u Sarajevu, gdje je proveo veći dio života.

Radio je u privredi, obrazovnim ustanovama, sindikatima i državnim institucijama Bosne i Hercegovine te kraće vrijeme u hrvatskom obrazovanju.

Od sredine 2004. g. živi i stvara u Zagrebu.

Pored u popisu navedenih djela, objavio je i dvije stručne knjige s područja zaštite radničkih prava, te oko 50 znanstvenih i stručnih

radova. Književnim i stručnim radovima zastupljen je u pedesetak zajedničkih knjiga, zbornika, antologija i drugih publikacija.

Piše poeziju, prozu, drame, eseje, aforizme, epigrame, oglede i književne prikaze, koje objavljuje u listovima i časopisima u Hrvatskoj, Bosni i Hercegovini i drugim državama.

Književni radovi su mu prevedeni na engleski, njemački, kineski, ruski, armenski, rumunjski, češki, slovački, slovenski i makedonski jezik.

Član je Društva hrvatskih književnika, Društva pisaca Bosne i Hercegovine, Društva hrvatskih književnika za djecu i mlade, kao i Udruge hrvatskih aforista i humorista.

Kontakt:

e-mail: ivomijoandric@yahoo.com

Objavljena djela:

PODNEBESJE, (poezija), Svjetlost, Sarajevo, 1974.

PONIRANJE, (poezija), Univerzal, Tuzla, 1982.

SLOVO O MOSTU, (poezija), Grafit, Lukavac, 1997.

PISMA IZ OPSADE, (poezija), Međunarodni centar za mir, Sarajevo, 1998.

TUŽNI RADIJATOR, (poezija za djecu), NIK Kujundžić, Lukavac, 1999.

KAD PTICE ZAŠUTE, (poezija), Udruga umjetnika Tin Ujević, Zagreb 2000.

ZANAVLJANJE SVIJETA, (poezija), Društvo pisaca BiH-Podružnica HNK Mostar, 2001.

SINDIKATIZMI I RADNIKALIZMI, (aforizmi), PPDIV Hrvatske i PPDIVUT BiH, 2001.

SENDVIČ, KRUŠKA I SALAMA PILI, (poezija), NIK Kujundžić, Lukavac, 2002.

IZABRANE I NOVE PJESME, (poezija), NIK Kujundžić, Lukavac, 2002.

STANIĆ – PODUZETNIČKA OBITELJ IZ KREŠEVA, (monografija), Fojnica, 2003.

TUŽNI RADIJATOR I PJESME IZ ČESME, (poezija), NIK Kujundžić, Lukavac, 2004.

MAJCI, OCU I ŽIVOTU, (poezija), (sa A.Kujundžićem i V.Miloševićem), NIK Kujundžić, 2004.

VIJEĆE ZAPOSLENIKA (priručnik), Sindikat PPDIVUT BiH, Sarajevo, 2004.

SAMOSTALNI SINDIKAT PPDIVUT BiH 1905.-2005., Sindikat PPDIVUT BiH, 2005.

ČAJ S PJESMOM, (poezija), S&A Company, Sarajevo, 2005.

VELJA, (sa A.Kujundžićem i L.Manojlovićem), NIK Kujundžić, Lukavac, 2005.

SONETNE ZVIJEZDE, (poezija), S&A Company, Sarajevo, 2005.

PISAC NA DJELU, Eseji i književni prikazi, Arkapress, Sarajevo 2006.

BOSNOM DO HERCEGOVINE, (poezija), (sa A. Stanićem), Arkapress, Sarajevo, 2006.

KAPITALNE MISLI, (aforizmi), Zaklada „Fra Grgo Martić“, Kreševo, 2007.

PROČITANI PISCI, Eseji i prikazi, Vlastita naklada, Zagreb, 2007.

BOSANSKE ODE I DRUGE PJESME, (poezija), NIK Kujundžić, Tuzla, 2007.

ZAGREBAČKE GODINE, (roman), V.N. Zagreb, 2008.

PASJE VRIJEME, (priče), Slovo, Zagreb, 2008.

ULOMCI OD SLOVA, (aforizmi), V.N. Zagreb, 2008.

BRAĆA PO PERU, Priče o piscima, V.N. Zagreb, 2009.

TRAGOVI ŠUTNJE, (poezija), T3.I.D.E.M.O, Rijeka, 2009.

INVENTURA UMA, (aforizmi), Sokobanja - Knjaževac, 2010.

MEDO S MEDVEDNICE, (roman), Digitalne knjige, Zagreb, 2010.

OTVORI SE ZEMLJO, (aforizmi), Digitalne knjige, Zagreb, 2010.

KIŠNE PRIČE, Digitalne knjige, Zagreb, 2011.

AFORIZMI U KORIZMI, Digitalne knjige, Zagreb, 2012

ZAGREBAČKI VERSI, (poezija), Digitalne knjige, Zagreb, 2013.

BILJOPIJE, (poezija), Digitalne knjige, Zagreb, 2013.

ČITAČEVA RIJEČ, Osvrti i književni prikazi, Digitalne knjige, Zagreb, 2013.

TRILING, (drame), Digitalne knjige, Zagreb, 2013.

PROSIJANE MISLI I HRVATSKA ZANOVIJETANJA (sa T. Supekom)
Digitalne knjige, Zagreb, 2014.

AFORIZMI I DRUGE BODLJE, (sa S. Iličem)V.N. Pula - Zagreb, 2015.

SUMNJIVE MISLI, (aforizmi), Digitalne knjige, Zagreb, 2016.

NEKNJIŽENE PJESME, (poezija), Digitalne knjige, Zagreb, 2016.

SMIJEŠNE PJESME, (poezija), Digitalne knjige, Zagreb, 2016.

PRIKAZI I POSVETE, Digitalne knjige, Zagreb, 2017.

MISLI PROMAŠENOG PISCA, (aforizmi), Digitalne knjige, Zagreb, 2018.

MOJE GODINE, Digitalne knjige, Zagreb, 2018.

RIJEČI O DJELU SAVE ILIĆA, Digitalne knjige 2018.

ANTO STANIĆ KORMILAR SVOGA ŽIVOTA, Digitalne knjige, 2019.

USUD I SUDBINA, Digitalne knjige 2019.

MISLI POGOĐENOG PISCA, (aforizmi), Digitalne knjige, Zagreb, 2019.

KNJIGA ZA SOFIU, Poezija za djecu, Digitalne knjige, Zagreb, 2019.

VERSI ZA ZBOGUM, Poezija, Akademski pečat, Skoplje, 2019.

AFORIZMI I SLOBODNE MISLI, Digitalne knjige, Zagreb, 2020.

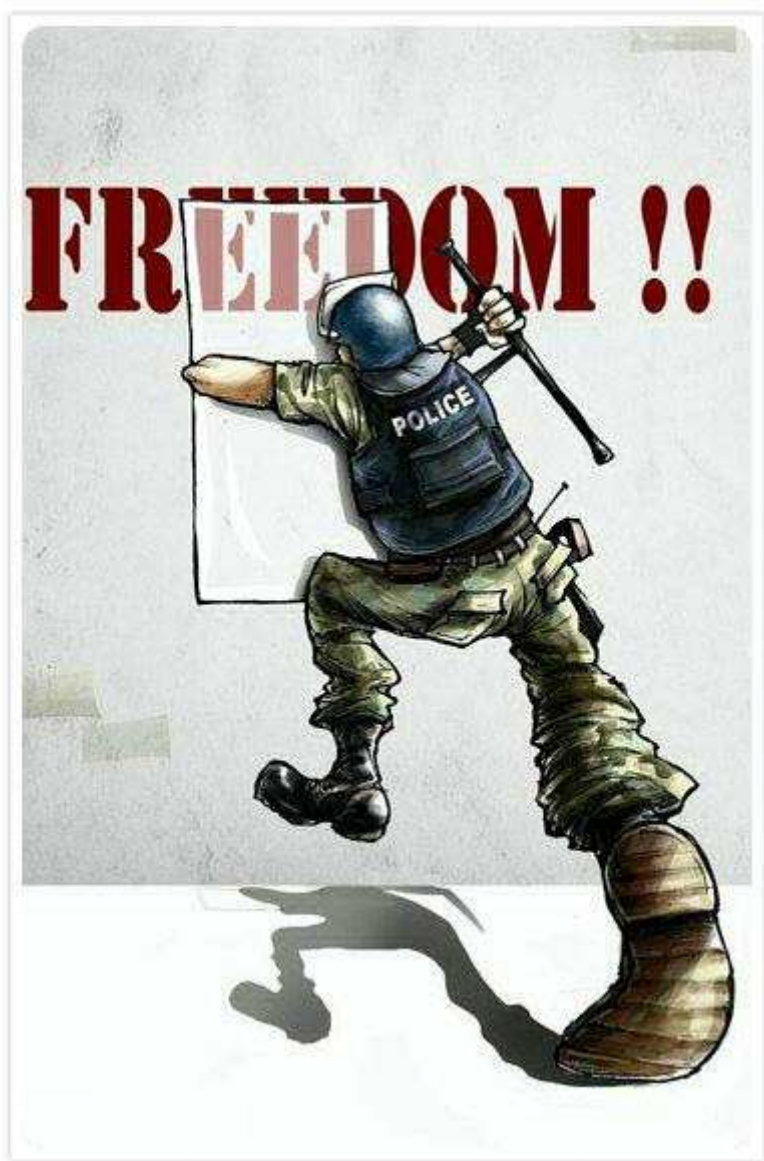
MOŽDANI UDAR©I, Digitalne knjige, Zagreb, 2020.

Sadržaj:

OD MISLI DO RIJEČI	04
Aforizmom do vedrine duha	05
Satira ne satire	11
(P)osveta cirkusantima	17
Misao po misao=pomisao	23
Aforizmi o ratu i miru	29
Slava dođe kada život prođe	35
Lecovim putem do zvijezda	41
Knjiga za promišljeno čitanje	49
Slikom bez riječi protiv lažnih riječi	57
Radekove strelice i mete	63
Misli za sva vremena	69
Poziv na čitanje i pisanje	75
Svaka čast velemajstore	81
Pomjereni čovjek	89
Govor žednih usta	93
Naša stvarnost nepresušna	99
Pisanje je Sizifov posao	105
OD RIJEČI DO KNJIGE	110
Amenovanje uz hrvatska zanovijetanja	111
Recept riječi koja liječi	121
Reprint vedrih misli	127
Humor za treću dob	135
Tonkine misaone poduke i poruke	139
Misao oblikovana u smislene riječi	143
Pisanje je rad za opće dobro	147

Knjiga je dom zapisanih misli	153
Oštrim perom na polit-balone	159
Brak je masovna društvena pojava	165
Sretan put knjizi do čitača	171
Skepsom do smijeha	177
Male misli za velika djela	185
Antologija mudrosti našeg vremena	192
Ljekovita strana smijeha	205
Putovanje slijepim kolosijekom	213
OD DANAS ZA SUTRA	218
Aforizam u slici i riječi	219
S osmijehom u bolje sutra	223
Libar satiričnih misli	235
Aforisti u službi naroda	241
Samo da ne bude gore	247
Ahilova misaona peta	253
Satirom protiv onih koji satiru	259
Narodni recepti za suzbijanje korona virusa	269
Aforizmi u pet riječi	277
Knjiga za duhovnu gimnastiku misli	283
Vedre pjesme i humorne misli	297
Sadašnje i prošlo vrijeme	293
Zbirka vrijedna čitanja	299
Duhovitost u riječi i djelu	303
BIO-BIBLIOGRAFSKI PODACI O PISCIMA	306
BILJEŠKA O AUTORU	314

OBJAVLJENA DJELA	316
SADRŽAJ	320

Prilog – Ugovor o korištenju digitalnih knjiga

Digitalne knjige by Impero present dopušteno je koristiti samo za osobne potrebe korisnika, čime želimo izbjeći bilo kakvu mogućnost zloupotrebe autorskih prava autora knjige. Korisnici ih mogu slobodno pregledavati, kopirati, umnožavati te pokazivati i slati prijateljima ili svim onim za koje misle da bi ih takvo što moglo zanimati, no svaka druga vrsta distribucije digitalnih knjiga ostaje isključivo i nepovredivo pravo stranice www.digitalne-knjige.com.

*Nenad Grbac iz Zagreba, kao nakladnik, s jedne strane (u daljnjem tekstu: nakladnik) i posjetitelj stranice www.digitalne-knjige.com kao korisnik usluge (u daljnjem tekstu: korisnik) zaključuju klikom na link *Prihvaćam ugovor o korištenju knjige prije njezina preuzimanja(download)*, sljedeći:*

UGOVOR O KORIŠTENJU DIGITALNIH KNJIGA by IMPERO present

čl. 1.

Ugovorne strane su suglasne da se digitalnim knjigama nakladnika korisnik može koristiti samo za osobne potrebe, pri tome ničim ne ugrožavajući autorska prava nakladnika i pisaca koji su nakladniku dali suglasnost da objavi njihovo djelo.

čl. 2.

U skladu s prethodnim člankom, korisnik knjigu može pregledavati, kopirati, umnožavati i slati svima onima za koje smatra da bi ih knjiga mogla zanimati, a nije mu dopušteno mijenjati sadržaj knjiga, dopunjavati ga, kao ni bilo kakva izmjena u izvornome kodu knjiga (bilo u binarnom ili izvršnom obliku).

čl. 3.

Ugovorne strane su suglasne da je svaka druga vrsta distribucije digitalnih knjiga nakladnika zabranjena odnosno isključivo i nepovredivo pravo nakladnika.

čl. 4.

Slijedom prethodnog članka zabranjena je bez znanja i suglasnosti nakladnika i pisaca bilo kakva komercijalna ili reklamna upotreba digitalnih knjiga, njihovo korištenje u državnim i privatnim ustanovama (fakultetima, školama, knjižnicama, knjižarama i slično).

čl. 5.

Temeljem članka 3. ovoga ugovora zabranjena je i distribucija digitalnih knjiga nakladnika putem elektroničkih medija i Interneta.

čl. 6.

Ovaj ugovor zaključuje se na neodređeno vrijeme, a sve sporove proizašle iz njega ugovorne strane će nastojati riješiti sporazumno, dok se u suprotnome ugovara stvarno nadležan sud u Zagrebu.

Ivo Mijo Andrić

MOŽDANI UDAR©I

Vlastita naklada

Nenad Grbac

Mob: 095/853-03-40

E-mail: digitalne.knjige@gmail.com

Urednik:

Nenad Grbac

Andrić, Ivo Mijo

MOŽDANI UDAR©I

Romani, pripovijetke i crtice

www.digitalne-knjige.com

ISBN 978-953-354-272-0

Ivo Mijo Andrić, rođen je 17.11.1948. godine u Čanićima kod Tuzle. Osnovnu školu pohađao je u Dobrnji, Mramoru i Lipnici, a srednju tehničku u Tuzli. Završio je Fakultet političkih nauka i postdiplomski studij na Ekonomskom fakultetu u Sarajevu, gdje je proveo veći dio života.

Radio je u privredi, obrazovnim ustanovama, sindikatima i državnim institucijama Bosne i Hercegovine te kraće vrijeme u hrvatskom obrazovanju.

Od sredine 2004. g. živi i stvara u Zagrebu.

Piše poeziju, prozu, drame, eseje, aforizme, epigrame, oglede i književne prikaze, koje objavljuje u listovima i časopisima u Hrvatskoj, Bosni i Hercegovini i drugim državama.

Književni radovi su mu prevedeni na engleski, njemački, kineski, ruski, armenski, rumunjski, češki, slovački, slovenski i makedonski jezik.